

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
BASIN EKONOMİSİ VE İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK
FİNANSAL OKURYAZARLIK ÖLÇEĞİ**

Doktora Tezi

MUHAMMED AKİF ALBAYRAK

İstanbul, 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
BASIN EKONOMİSİ VE İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK
FİNANSAL OKURYAZARLIK ÖLÇEĞİ**

Doktora Tezi

MUHAMMED AKİF ALBAYRAK

Danışman: DOÇ. DR. LEVENT ELDENİZ

İstanbul, 2023

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı	:	Muhammed Akif ALBAYRAK
Anabilim Dalı	:	Gazetecilik
Programı	:	Basın Ekonomisi ve İşletmeciliği
Tez Danışmanı	:	Doç. Dr. Levent ELDENİZ
Tez Türü ve Tarihi	:	Doktora – Mart, 2023
Anahtar Kelimeler	:	Finansal Okuryazarlık, Finansal Okuryazarlık Ölçeği, Finansal Bilgi, Finansal Tutum, Finansal Davranış.

ÖZET

TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK FİNANSAL OKURYAZARLIK ÖLÇEĞİ

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik güncel, geçerli ve güvenilir bir finansal okuryazarlık ölçeği geliştirmek, üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek ve finansal okuryazarlık düzeyleriyle çeşitli değişken grupları arasındaki farklılıkları analiz etmektir. Finansal okuryazarlığın önem kazanmasıyla birlikte alanyazındaki mevcut ölçüm araçlarının güncelliğini yitirmesi, hedef kitleye, kültüre ya da ülkeye özgü maddeleri yeterince barındırmaması, hangi tanımdan hareketle ortaya çıktığının belli olmaması, finansal okuryazarlığın önemli bileşenlerinden finansal bilgi-beceri, tutum ve davranışı aynı anda kapsamaması, finansal bilgi ölçülürken öz değerlendirme biçiminin kullanılması ve yöntemsel olarak faktör analizinin az tercih edilmesi gibi nedenler çalışmanın sorunsalını oluşturmaktadır.

Araştırmanın evreni Türkiye’de öğrenim gören tüm üniversite öğrencileri iken ana çalışmanın örneklemi Türkiye’nin tüm bölgelerindeki 51 ayrı ilde bulunan 78 farklı üniversiteden 617 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada basit tesadüfî örnekleme yöntemi kullanılmış veri toplama aracı olarak ise çevrim içi anket tercih edilmiştir. Ölçek geliştirme sürecinde betimleyici analizler, madde analizleri,

keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizi, farklılık analizlerinde ise bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda güncel, güvenilir ve geçerli bir finansal okuryazarlık ölçüm aracı geliştirilmiş ve araştırmaya katılanların finansal okuryazarlık puan ortalaması %69 olarak hesaplanmıştır. Çalışma sonucunda kadınlar, kişisel finans dersi almak istemeyenler, daha önce finans dersi almamış olanlar, çalışmayanlar, yurttan kalanlar, finans haberlerini takip etmeyenler, birinci sınıfta olanlar, aylık hane geliri ya da kişisel geliri en düşük grupta olanlar ve 18-23 yaş aralığındakiler finansal okuryazarlık açısından dezavantajlı gruplar olarak gözlenmiştir. Finansal okuryazarlığı artırmaya yönelik çalışmaların erken yaşlardan itibaren öğrencilere sunulmasının toplumsal finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Muhammed Akif ALBAYRAK

Field : Journalism

Programme : Media Economics and Management

Supervisor : Associative Professor Levent ELDENİZ

Degree Awarded and Date : PhD – March, 2023

Keywords : Financial Literacy, Financial Literacy Scale, Financial Knowledge, Financial Behavior, Financial Attitude.

ABSTRACT

FINANCIAL LITERACY SCALE FOR UNIVERSITY STUDENTS IN TÜRKİYE

The aim of this study is to develop a current, valid and reliable financial literacy scale for university students in Türkiye, in order to determine the financial literacy levels of university students and to analyse the differences between financial literacy levels of various variable groups. With the increasing importance of financial literacy, reasons such as the fact that the current measurement tools in the literature is out of date, that they do not contain enough items specific to the target audience, culture or country, that it is not clear from which definition it has emerged, does not include financial knowledge, skills, attitudes and behaviors, which are important components of financial literacy, the use of self-reports while measuring financial knowledge, and the fact that factor analysis is the less preferred method that constitutes the problem of the study.

While the population of the research is entirely university students in Türkiye, the sample of the main study consists of 617 students from 78 universities in 51 provinces from all regions of Türkiye. Simple random sampling method is used in the research, and online survey is the preferred data collection method. Descriptive analysis, item analysis, exploratory and confirmatory factor analysis are used in the

scale development process. Independent sample t-test and one-way analysis of variance are used in the analysis of differences.

As a result of the research, a current, reliable and valid financial literacy measurement tool is developed and the average financial literacy score of participants is calculated as 69%. As a result of the study, women, those who do not want to take personal finance courses, and those who have not taken finance courses before, those who do not work, those who live in a dormitory, those who do not follow financial news, those who are in the first class, those with the lowest monthly household or personal income, and those aged 18-23 are observed as disadvantaged groups in terms of financial literacy. It is thought that presenting studies to increase financial literacy to students from an early age will contribute to increasing the level of social financial literacy.

ÖNSÖZ

Akademik hayatım boyunca ve bu çalışmanın hazırlanmasında bana her türlü desteği veren Dr. Alaattin Aslan, Dr. Mustafa Ali Minarlı ve Dr. Serkan Bayrakcı 'ya teşekkür ederim.

Özellikle araştırma verilerinin toplanmasında bana destek olan Prof. Dr. Ali Büyükaslan, Prof. Dr. Ali Murat Yel, Prof. Dr. Emine Koyuncu, Prof. Dr. Özhan Tıngöy, Prof. Dr. Tolga Kara, Prof. Dr. Yusuf Devran, Doç. Dr. Ahmet Çetinkaya, Doç. Dr. Ahmet Güven, Doç. Dr. Ali Özcan, Doç. Dr. Alparslan Nas, Doç. Dr. Bahar Öztürk, Doç. Dr. Gül Dilek Türk, Doç. Dr. Haldun Narmanlıoğlu, Doç. Dr. Hediyeullah Aydeniz, Doç. Dr. Osman Çalışkan, Doç. Dr. Yalçın Lülecı, Dr. Ahmet Güney, Dr. Cem Çetin, Dr. Mehmet Büyükaşar, Dr. Mesut Bostan, Dr. Nil Süheyla Mustafa, Dr. Seçil Özay, Dr. Yusuf Ziya Gökçek ve ismini burada sayamadığım bende emeği olan tüm hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Tez savunma jürimde yer alan Prof. Dr. Mustafa Yılmaz ve Prof. Dr. Barış Doster'e, tez izleme jürimde de yer alan ve bana her fırsatta moral veren Prof. Dr. Pınar Seden Meral ve Doç. Dr. Orhan Baytar'a ve bu çalışma sırasında her türlü desteği sunan danışmanım Doç. Dr. Levent Eldeniz' e şükranlarımı sunarım.

Bu çalışmayı hazırlarken desteklerini benden esirgemeyen başta annem, babam, ablam, eşim ve kızım olmak üzere tüm aile, akraba ve arkadaşlarıma anlayış ve yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

İstanbul, 2023

Muhammed Akif ALBAYRAK

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
GRAFİKLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1
1. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ, ÖNEMİ	7
1.1. Okuryazarlık Kavramı	7
1.1.1. Kuruluş ve Kişi Tanımları	7
1.1.2. Yaşam Boyu Öğrenme	8
1.1.3. Okuryazarlık Kavramının Zaman İçerisindeki Değişimi	8
1.1.4. Değerlendirmede İkili Sınıflandırmadan Spektruma Geçiş.....	9
1.2. Yetkinlik, Yeterlilik ve Bilgi, Enformasyon Kavramları	10
1.2.1. Yeterlilik ve Yetkinlik Kavramları.....	11
1.2.2. Bilgi ve Enformasyon Kavramları.....	12
1.3. Finansal Okuryazarlık ve Benzer Kavramlar	13
1.3.1. Finansal Okuryazarlık Tanımları.....	13
1.3.2. Finansal Bilgi (Financial Knowledge).....	13
1.3.3. Finansal Farkındalık (Financial Awareness)	14
1.3.4. Finansal Yetkinlik (Financial Competence).....	14
1.3.5. Ekonomi Okuryazarlığı (Economic Literacy)	14
1.3.6. Finansal Eğitim (Financial Education).....	15
1.3.7. Finansal Yeterlilik (Financial Capability)	17
1.3.8. Finansal Okuryazarlık (Financial Literacy).....	21
1.4. Finansal Okuryazar Olmak.....	27
1.5. Finansal Okuryazarlığın Önemi	29
1.5.1. Risk Transferi ve Bireysel Sorumluluk Artışı	30
1.5.2. Birçok Kanaldan, Çok Çeşitli ve Karmaşık Ürün ve Hizmet Sunulması	30
1.5.3. Finansal Ürünlere ve Hizmetlere Olan Talep Artışı.....	31
1.5.4. Demografik ve Kültürel Değişimler	32
2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞA YÖNELİK UYGULAMA ve ÇALIŞMALAR	34

2.1.	Finansal Okuryazarlık Kapsamında OECD Faaliyetleri ve Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (INFE: International Network on Financial Education)	34
2.2.	Türkiye’de Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesine Yönelik Strateji, Politika ve Uygulamalar	35
2.3.	Finansal Okuryazarlık Eğitimi Çalışmaları ve Platformları	38
2.3.1.	Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Web Sitesi (SPK, BDDK).....	38
2.3.2.	Finans ve Bankacılık Eğitim Portalı (TBB)	38
2.3.3.	TBB Finansal Okuryazarlık Web Sitesi	40
2.3.4.	Herkes İçin Ekonomi (TCMB).....	43
2.3.5.	TEB Aile Akademisi	43
2.3.6.	Paramı Yönetebiliyorum (UNDP, Habitat Derneği, VISA Türkiye)	44
2.3.7.	Geleceğini Şimdi Yönet (Experian Türkiye, Habitat Derneği)	46
2.3.8.	Param ve Ben (TSPB)	46
2.3.9.	Para Durumu.....	46
2.3.10.	ING BANK Turuncu Damla	47
2.4.	Finansal Okuryazarlık Düzeyini Ölçmeye Yönelik Çalışmalar	49
2.4.1.	PISA Finansal Okuryazarlık.....	49
2.4.2.	OECD/INFE Yetişkin Finansal Okuryazarlığı.....	57
2.4.3.	Üniversite Öğrencilerine Yönelik Yapılan Çalışmalar.....	57
2.4.4.	Diğer Çalışmalar.....	63
3.	ARAŞTIRMA: TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE İLİŞKİN FİNANSAL OKURYAZARLIK ÖLÇEĞİ.....	73
3.1.	Araştırmanın Yöntemi	73
3.1.1.	Araştırmanın Problemi	73
3.1.2.	Araştırmanın Amacı	73
3.1.3.	Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	73
3.1.4.	Araştırma Soruları ve Hipotezler.....	75
3.1.5.	Araştırmanın Önemi	76
3.1.6.	Araştırmanın Varsayımları	76
3.1.7.	Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	76
3.1.8.	Veri Toplama Araçları ve Yöntemi.....	77
3.1.9.	Veri Analiz Yöntemi	78
3.2.	Ölçek Geliştirme Süreci	78
3.2.1.	Madde Havuzu (Araştırma Modeli, Madde İçeriği ve Tasarımı)	80
3.3.2.	Uzman Görüşü.....	84
3.3.3.	Ön Çalışma	89
3.3.4.	Yapının Açıklanması.....	94
3.3.5.	Ana Çalışma-Veri Yapısının İncelenmesi ve Analizi.....	98

3.3.6.	Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Derecelendirilmesi/ Puanlama.....	122
3.3.	Çıkarımsal Analizler/ Bulgular.....	127
3.3.1.	Cinsiyete Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi.....	128
3.3.2.	Üniversite Türüne Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi.....	129
3.3.3.	Öğrenim Kredisi Alma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi	129
3.3.4.	Finans Dersi İsteğine Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi	130
3.3.5.	Finans Eğitimi Alma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi	130
3.3.6.	Çalışma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi.....	131
3.3.7.	Barınma Türüne Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi.....	132
3.3.8.	Finans Haberi Takip Sıklığına Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi.....	134
3.3.9.	Sınıfa Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi	136
3.3.10.	Anne Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi	137
3.3.11.	Baba Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi.....	140
3.3.12.	Aylık Hane Halkı Gelirine Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi.....	142
3.3.13.	Aylık Kişisel Gelire Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi.....	144
3.3.14.	Genel Ağırlıklı Not Ortalamasına (GANO'ya) Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi .	146
3.3.15.	Yaşa Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi.....	149
3.4.	Araştırma Bulgularının Tartışılması.....	152
SONUÇ VE ÖNERİLER		157
KAYNAKÇA		162

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AMPD	Alışveriş Merkezleri ve Perakendeciler Derneği
ASIC	Australian Securities and Investments Commission
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKM	Bankalararası Kart Merkezi
BYEGM	Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Ekonomi Gazetecileri Derneği
DASK	Doğal Afet Sigortaları Kurumu
EGM	Emeklilik Gözetim Merkezi
EIOPA	The European Insurance and Occupational Pensions Authority
EMD	Ekonomi Muhabirleri Derneği
EQF	European Qualifications Framework (Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi)
FKB	Finansal Kurumlar Birliği
FODER	Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
GSM	Global System for Mobile Communications
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
GTB	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
HM	Hazine Müsteşarlığı
INFE	International Network on Financial Education (Uluslararası Finansal Eğitim Ağı)
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KGK	Kamu Gözetimi, Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu
KKB	Kredi Kayıt Bürosu
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MKK	Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş.
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı: Organisation for Economic Co-operation and Development)
PACFC	The President's Advisory Council on Financial Capability (Başkan'ın Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi)
PACFL	The President's Advisory Council on Financial Literacy (Başkan'ın Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyi)
PISA	Programme for International Student Assessment (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)
PRI	Policy Research Initiative
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SEDDK	Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu
SEDI	Social and Enterprise Development Innovations
SEGEM	Sigortacılık Eğitim Merkezi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
SPL	Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu
TAKASBANK	İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDK	Türk Dil Kurumu
TEB	Türk Ekonomi Bankası
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu

TGC	Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
TKBB	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TKYD	Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TPF	Türkiye Perakendeciler Federasyonu
TRTK	Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu
TSEV	Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı
TSPAKB	Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
TSPB	Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği
TSB	Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TYYÇ	Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
UNDP	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. <i>Yetenek, Yetkinlik ve Yeterlilik Tanımları</i> (Weinert, 1999, s. 34,35).....	11
Tablo 2. <i>Yetenek, Beceri, Kapasite Yetkinlik ve Yeterlilik Tanımları</i> (Türk Dil Kurumu, 2020).....	11
Tablo 3. Alanyazında Yer Alan Finansal Okuryazarlık Tanımları.....	27
Tablo 4. Finansal Okuryazarlık Seviyesini Artırmanın Avantajları (Beklenen Faydaları)	29
Tablo 5. Finans ve Bankacılık Eğitim Portalı’nda 02.12.2020 Tarihi İtibariyle Sunulan Eğitimler	39
Tablo 6. TBB Finansal Okuryazarlık Web Sitesi’nde 02.12.2020 Tarihi İtibariyle Sunulan Ekonomi Muhabirleri ve Girişimcilik Eğitimlerine İlişkin Bilgiler.....	42
Tablo 7. Herkes İçin Ekonomi Web Sitesi’ndeki İçeriklere İlişkin Bilgiler.....	43
Tablo 8. Hedef Kitlelerine Göre Eğitim Konuları (Habitat Derneği, 2021).....	45
Tablo 9. Para Durumu Web Sitesi Konu Başlık ve Alt Başlıkları.....	47
Tablo 10. Turuncu Damla Eğitimlerinde 3. ve 4. Sınıf Öğrencilerine İşlenen Konular ve Eğitimlerin Temel Prensipleri (REC Türkiye, 2021)	48
Tablo 11. PISA 2021 Finansal Okuryazarlık Bağlamında İçerik Alanına İlişkin Öğrencilerden Beklentiler (OECD, 2019, s. 21-26).....	55
Tablo 12. Finansal Okuryazarlık Ölçeklerinin İçeriği ve Madde Sayıları (Rieger, 2020, s. 3,4).	68
Tablo 13. Birleştirilen Ölçeğin Altı Maddesi ve Bu Maddelere Verilen Doğru Cevap Yüzdeleri (Rieger, 2020, s. 8).	69
Tablo 14. Finansal Okuryazarlık Alanı Sorularına Verilen Olumlu Yanıtlar (Nanziri & Leibbrandt, 2018, s. 6).....	72
Tablo 15. Örneklem Büyüklüğüne Göre Faktör Yüklü Değerleri (Hair, Anderson, Babin, & Black, 2019, s. 152).....	75
Tablo 16. <i>Finansal Okuryazarlık Ölçeği Geliştirme Süreci</i>	80
Tablo 17. Madde Havuzundaki Bilgi ve Beceri Soruları için Özet Bilgi Tablosu	83
Tablo 18. Görüşüne Başvurulan Uzmanların Meslek ve Deneyimlerine Göre Dağılımı	85
Tablo 19. Uzman Görüşüne /Kapsam Geçerliliğine Yönelik Hesaplamalar	88
Tablo 20. Pilot Çalışmada Kullanılan 38 Maddelik Başarı Testi İçin Madde Analizi Sonuçları	92
Tablo 21. Deneme Testinin Madde Ayırt Edicilik İndeksi ve Ebel ve Frisbie (1991, s. 232) ile Crocker ve Algina (2008, s. 315)’nın Değerlendirme Kriteri	93
Tablo 22. Deneme Testinin Madde Güçlük İndeksi	93
Tablo 23. 38 Maddelik Başarı Testi: Deneme Formundan Elde Edilen İstatistikler	94
Tablo 24. Keşfedici Faktör Analizine İlişkin Özet Bilgi	97
Tablo 25. Boyutların Güvenilirlik Katsayıları.....	98
Tablo 26. Katılımcıların Cinsiyet, Yaş, Sınıf, Kişisel ve Hane Halkı Gelir Durumu	99
Tablo 27. Katılımcıların Anne-Baba Eğitim Durumu, Barınma Türü, Çalışma Durumu, Öğrenim Kredisi Alma Durumu.....	101
Tablo 28. Katılımcıların Öğrenim Gördüğü Üniversiteler ve Bulunduğu İllere Göre Dağılımı	103
Tablo 29. Katılımcıların Öğrenim Gördüğü Üniversiteler ve Bulunduğu İllerin Türkiye İBBS Düzey 1’e Göre Dağılımı.....	104
Tablo 30. Katılımcıların Öğrenim Gördüğü Üniversitelerin Türkiye İBBS Düzey 1’e Göre Dağılımı	105
Tablo 31. Katılımcıların Öğrenim Gördüğü Fakültelerin Dağılımı.....	106
Tablo 32. Katılımcıların Genel Ağırlıklı Not Ortalamalarının Dağılımı	107
Tablo 33. Ana Çalışmada 34 Maddelik Başarı Testi için Madde Analizi Sonuçları	112
Tablo 34. Ana Çalışmada Madde Ayırt Edicilik İndeksi ve Ebel ve Frisbie (1991, s. 232) ile Crocker ve Algina (2008, s. 315)’nın Değerlendirme Kriteri	113
Tablo 35. Son Testinin Madde Güçlük İndeksi	113
Tablo 36. 34 Maddelik Başarı Testi Son Formundan Elde Edilen İstatistikler	115

Tablo 37. Dönüşüm Yapılmış ve Yapılmamış Verilerle Doğrulan Modelle İlişkin Uyum İndeksleri	117
Tablo 38. Dört Faktörlü Modele İlişkin Yol Katsayıları	118
Tablo 39. Faktörler arasındaki korelasyonlar ve güvenirlik katsayıları	121
Tablo 40. Finansal Tutum ve Davranış Ölçeği için Özet Bilgi Tablosu	122
Tablo 41. Finansal Bilgi ve Beceri Soruları için Özet Bilgi Tablosu	123
Tablo 42. Bölümlerine Göre Finansal Okuryazarlık Ölçeği Madde Sayıları ve Alınabilecek En Küçük-En Büyük Madde Puanları	123
Tablo 43. Finansal Okuryazarlık Düzeyleri, Beklenen ve Gözlenen Puan Aralıkları	125
Tablo 44. Finansal Okuryazarlık Düzeyleri, Beklenen ve Gözlenen Puan Aralıkları	127
Tablo 45. Cinsiyete Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi	129
Tablo 46. Üniversite Türüne Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi	129
Tablo 47. Öğrenim Kredisi Alma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi	130
Tablo 48. Finans Dersi İsteğine Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi	130
Tablo 49. Finans Eğitimi Alma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi	131
Tablo 50. Varyans Analizi Tablosu	131
Tablo 51. Çalışma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	132
Tablo 52. Varyans Analizi Tablosu	133
Tablo 53. Barınma Türüne Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	133
Tablo 54. Varyans Analizi Tablosu	135
Tablo 55. Finans Haberi Takip Sıklığına Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	135
Tablo 56. Varyans Analizi Tablosu	136
Tablo 57. Sınıfa Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	137
Tablo 58. Varyans Analizi Tablosu	138
Tablo 59. Anne Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	139
Tablo 60. Varyans Analizi Tablosu	140
Tablo 61. Baba Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	141
Tablo 62. Varyans Analizi Tablosu	142
Tablo 63. Aylık Hane Halkı Gelirine Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	143
Tablo 64. Varyans Analizi Tablosu	145
Tablo 65. Aylık Kişisel Gelire Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	145
Tablo 66. Varyans Analizi Tablosu	147
Tablo 67. GANO'ya Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	148
Tablo 68. Varyans Analizi Tablosu	150
Tablo 69. Yaşa Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	151

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Finansal Eğitim, Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim Kavramlarının Ülkelere Göre Aranma Sıklığı ve (sağdaki grafik) Finansal Eğitimin En Çok Arandığı İlk Beş Ülke (Kaynak: Google Trends)	17
Şekil 2. Finansal Okuryazarlık ve Finansal Yeterlilik Kavramlarının Bölgelere Göre Aranma Sıklığı ve (sağdaki grafik) Finansal Yeterliliğin En Çok Arandığı İlk Beş Ülke (Kaynak: Google Trends)....	19
Şekil 3. Araştırmacının Finansal Okuryazarlık Modeli	82
Şekil 4. Katılımcıların Öğrenim Gördüğü Üniversitelerin İllere Göre Dağılımı	102
Şekil 5. Katılımcıların Öğrenim Gördüğü Üniversitelerin Türkiye İBBS Düzey 1'e Göre Dağılımı.	106
Şekil 6. Modelin Standardize Katsayılarından Oluşan Diyagram.....	119
Şekil 7. Modelin Standardize Olmayan Katsayılarından Oluşan Diyagram.....	120

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Dünya Geneline 2004 Ocak- 2021 Mart Arasında Finansal Eğitim, Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim Kavramlarına Gösterilen İlgi (Kaynak: Google Trends)	16
Grafik 2. Birleşik Krallık'ta Finansal Okuryazarlık ve Finansal Yeterlilik Kavramlarının Aranma Sıklığı	18
Grafik 3. 2004 Ocak-2021Mart Arasında Dünya Geneline Finansal Okuryazarlık ve Finansal Yeterlilik Kavramlarına Gösterilen İlgi (Kaynak: Google Trends).....	18
Grafik 4. 2020 Şubat-2021 Şubat Borsa İstanbul Pay Senedi Portföy Değeri ve Yatırımcı Sayısı Grafiği (Merkezi Kayıt Kuruluşu, 2021).....	31
Grafik 5. 2019-2022 Borsa İstanbul Genç Yatırımcı Sayısı Grafiği (Anadolu Ajansı, 2022)	32
Grafik 6. Türkiye’de 2012-2015 Yılları Arasında Konularına Göre Finansal Bilgi Sorularına Verilen Doğru Cevapların Yüzdesi (SPK, 2015)	63
Grafik 7. Türkiye’de 2013-2020 Yılları Arasındaki Finansal Okuryazarlık, Bilgi, Tutum ve Davranış Puanları (Karaca, 2020).....	65
Grafik 8. 2020 Türkiye’de Finansal Okuryazarlık Puanın Yaş Gruplarına Göre Değişimi (Karaca, 2020).....	65
Grafik 9. Türkiye’de 2017-2021 Yılları Arasındaki Finansal Okuryazarlık, Bilgi, Tutum ve Davranış Puanları (Ipsos Sosyal Araştırmalar, 2021).....	66
Grafik 10. Deneme Testinde Katılımcıların Doğru Cevap Sayılarının Histogramı	90
Grafik 11. Yamaç Birikinti Grafiği	96
Grafik 12. Katılımcıların Genel Ağırlıklı Not Ortalamasına (GANO) Göre Dağılımı	108
Grafik 13. Ana Çalışmada Katılımcıların Doğru Cevap Sayılarının Histogramı.....	114
Grafik 14. Finansal Okuryazarlık Z Puanlarının Dağılımı.....	124
Grafik 15. Çalışma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Puanı.....	132
Grafik 16. Barınma Türüne Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği	134
Grafik 17. Finans Haberi Takip Sıklığına Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği	136
Grafik 18. Sınıfa Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği	137
Grafik 19. Anne Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği	139
Grafik 20. Baba Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği	141
Grafik 21. Aylık Hane Halkı Gelirine Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği	143
Grafik 22. Aylık Kişisel Gelire Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği	146
Grafik 23. GANO’ya Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği	148
Grafik 24. Yaş Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği	151

GİRİŞ

Tarih içerisinde kısa bir tur yapıldığında insanoğlunun büyük değişimler içerisinde olduğu görülmektedir. Avcı toplayıcılıkla başlayan insanlık serüveninde fizyolojik ihtiyaçların temininden daha fazlasını talep eden bir sisteme geçilmiştir. İktisat biliminin temelinde yer alan; isteklerin sınırsızlığı karşısında kaynakların sınırlı olması durumu geçerliliğini korumaktayken finansal sistemin ve birey ve toplumun bu kaynakların sınırlı olduğu gerçekliğine ne kadar hazır olduğu merak konusudur.

Finansal sistemden bahsedilmişken paranın tarihine de kısaca değinmek önemlidir. Para sisteminin öncülerinden kabul edilebilecek mal para sisteminde kullanılan her bir araç sınırlı sayıda olmasından dolayı tercih edilmiştir¹. Mal para olarak kabul gören araçların zamanla çoğalması, bozulması ya da taşınmasında yaşanan güçlükler madeni para sistemine geçişe zemin hazırlamıştır. Fakat bu dönemde de kısıtlı miktarda bulunan madenlerden dolayı para, karşılığını korumaya devam etmiştir. Savaşlar ve sistemin karşılaştığı bazı zorluklar ülkeleri önce karşılığı tam olarak saklanan kağıt paralara ardından belirli bir oranda karşılığı saklanan paralara bırakmıştır. Burada 1941 yılında ABD'nin Bretton Woods kasabasında yapılan toplantıda alınan 1 ABD dolarının 35 ons altına denk tutulması ve diğer para birimlerinin de ABD doları cinsinden değerlendirilmesi yönündeki karara değinmek önemlidir. Ancak 1971 yılında yine başka bir savaş (*Vietnam Savaşı*) neticesinde ABD'nin paradaki altın karşılığını kaldırmasıyla tüm para birimlerinin kısıtlı miktarda bulunan ve üretilen bir madenle arasındaki ilişkinin kopmasına neden olmuştur.

Özellikle 1980'lerde neoliberal politikaların uygulanması ve küreselleşme ile birlikte sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ve deregülasyon, finansal araçlarda büyük bir çeşitliliğe yol açmıştır. Gelişen iletişim teknolojisinin etkisiyle tüm dünyada artan finansal araçlar, ekonomiyi daha önce ekseriyetle sanayi ve tarım ürünleri üzerinden şekillendiren sistem yerini finansal piyasalara bırakmaya başlamıştır. Gerek paranın karşılığının kaldırılması gerekse de bu finansallaşma, ekonomiyi daha önce tarım ve sanayi ürünleri gibi somut varlıklardan fiziksel bir karşılığı bulunmayan; soyut ya da sanal varlıklara dönüştürmüştür. Bu durum ise finansal sistemin karmaşıklığını artırmakta ve bireylerin sistemi anlaması üzerinde ciddi engeller barındırmasına yol açmaktadır.

Zaten pek de basit gibi görünmeyen finansal piyasalar ve tabii finansal araçlar giderek daha karmaşık bir hal almaktadır. Her geçen gün daha karmaşık hâle gelen, çeşitli ve birbiriyle bağlantılı finansal araçlar piyasaya sürülmektedir. Adeta üniversite müfredatlarında yer alan ön koşullu derslere benzeyen ve sürekli birbiri üzerine inşa edilen finansal sistemde, kompleks araçların anlaşılabilmesi için önce daha az karmaşık olan araçların kavranması gerekmektedir. Bu durum zaten oldukça karmaşık olan finansal sistemi zincirleme bir mekanizma haline dönüştürmüştür. Gerek finansal araçların birbiriyle olan karmaşık bağları gerekse de finansal jargonun (terimlerin) dolambaçlı tanımları özellikle de 'küçük

¹ Zamanında mal para sisteminde kullanılan deniz kabukları ya da tuz dahi sınırlı sayıda ya da miktarda olması nedeniyle tercih edilmekteydi.

yatırımcılar' için ürkütücü bir hale gelmektedir. Bu ön yargılarla finansal sisteme dahil olan (ya da olmak zorunda kalan) bireyler finansal eğitime de mesafeli yaklaşmaktadır.

Finansal okuryazarlık bireylerin bağımsızlığını kazanmasına yardımcı olan, toplumsal alana ve ekonomilere ciddi etkileri olduğu düşünülen ve önemi her geçen gün biraz daha hissedilen bir kavramdır. 2008 küresel finansal kriziyle birlikte finansal okuryazarlıkla alakalı çalışmalarda ciddi bir artış görülmüştür. Yaşanan krizin önemli bir sebebi finansal tüketiciler yani bireyler olarak görülmüş ve bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olmasının hem bilinçli ve sorumlu finansal kararlar alma yönünde hem de finans piyasasındaki aktörlere yönelteceği talepler yoluyla piyasayı düzenleyebileceği düşünülmüştür. Dünyada hâkim görüş olan neoliberal politikaların uygulanması neticesinde devlet müdahalesinin asgari düzeye inmesi, krizlerin engellenmesinde bireyleri kilit bir role sürüklemektedir. Her ne kadar finansal okuryazar olmak, bireylerin üzerine verilen bu sorumluluğu kaldıracabileceğinden çok daha büyük bir yüke dönüştürdüğü düşünülse de (sınırlı da olsa) bir düzelmeye yol açacağı değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte üretime dayalı dolayısıyla da tüketim talebine dayalı ekonomi modeli istihdamı artırıyor olsa da üretim süreçlerinin sürdürülebilirlikteki olumsuz etkilerini düşünmek elzemdir. İnsanın doğası gereği sürekli daha fazla istemesi ve şirketlerin doğası gereği kârlarını maksimize etme talebi devlet etkisini (ya da müdahalesini) sınırlayan ve hatta ekonomik büyümeyi teşvik eden yaklaşımla bir araya geldiğinde sürdürülebilir kaynak kullanımı açısından ciddi sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçlar da finansal okuryazarlığın önemini artırmakta, finansal okuryazarlığı yüksek bireylerin sürdürülebilir kaynak kullanım taleplerinin hem şirketler hem de düzenleyici kurumlar açısından bir baskı unsuru olmasına yol açmaktadır.

Finansal okuryazarlık ile finansal erişim arasındaki bağlantıyı ortaya koyan çalışmalar finansal tabana yayılma kavramına olan ilgiyi artırmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin artan kaynak ihtiyaçlarının yanında ülkemizde tasarruf oranlarının yüksek olmaması ve sistem dışında tutulan para, finansal erişimi yükseltmeye yönelik çabaların artmasını sağlamıştır. Başka bir ifadeyle gelişmekte olan diğer ülkeler gibi ülkemiz kaynaklarını kendi içinde karşılayamaması nedeniyle dış kaynaklara ihtiyaç duymakta bu durum da kaynak bulmanın maliyetini artırmaktadır. Bu doğrultuda finansal okuryazarlığın hem niceliksel hem de niteliksel anlamda gelişimi hedeflenmekte böylelikle finansal erişimin artması beklenmektedir. Bahsi geçen durumun neden olduğu hedef ve beklentiler finansal kurumların bu alana yönelmesine yol açmıştır.

Yaşam beklentisindeki artışla birlikte sosyal güvenlik harcamaları birçok ülkede ciddi bir “yük” haline gelmiş, ülkeleri emeklilik “reformu” yapmaya sürüklemiştir. Böylece çalışan bireyler üzerindeki sorumluluklar daha da artmıştır. Diğer ülkelerde yaşanan bu durumun küreselleşen dünyada özellikle sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliğinin sağlanma diğer bir deyişle yükünün azaltılma gerekliliği nedeniyle yakın bir gelecekte ülkemiz için de benzer sonuçlar doğuracağı düşünülebilir. Ayrıca hükümet politikaları kapsamında kamu emeklilik sistemi dışındaki diğer emeklilik sistemlerine katılım teşvik edilmektedir. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireylerin bu tür finansal araçları etkin bir şekilde kullanması beklenmektedir.

Risk bilinci ve sigortalar da finansal okuryazarlık politikaları için oldukça önemlidir. Kovid-19 pandemisiyle birlikte artan sağlık riskleri veya doğal (÷lkemizin deprem kuşağında yer alması) ve insan kaynaklı afetler ve iklim değişikliğinin belirsiz sonuçları (÷zellikle tarım alanlarında yaşanan hortumlar, seller...) gibi çeşitli risklerin ortaya çıkması sigortacılığı daha önemli kılmıştır. Burada sigorta ihtiyacının olup olmadığının, ne t÷r bir sigortaya ihtiyaç olduğunun, ne kadarlık sigortaya ihtiyacın olduğunun ve optimal şartları sağlayan sigortacının belirlenebilmesi önemlidir. Emeklilik sonrası ÷cretlerdeki olası d÷şüşler, doğum ya da eğitim harcamaları gibi beklenen durumlar gibi işsiz kalma, hastalık ya da kazalar gibi öngör÷lemeyen durumlara karşı hazırlıklı olmak finansal okuryazarlık açasından önemli gör÷lmektedir. Burada beklenen ve beklenmeyen durumlar için gerekli planlamaların yapılması ve buna göre bir finansal tampon sağlanması finansal okuryazarlığı yüksek bireylerden beklenen davranışlardandır.

Ayrıca bireylerin ve dolayısıyla toplumun duygularıyla hareket edebilmeleri nedeniyle her zaman rasyonel karar verememeleri onları dış etkenlere oldukça açık hale getirmektedir. Arkadaşlar, aile ve medya gibi kişisel ya da çevresel etkenlerin bireylerin kararlarını ciddi bir şekilde etkileyebildikleri gör÷lmüştür. Finansal okuryazarlık seviyesi yüksek bireylerde nereden ve ne şekilde bilgi ve tavsiye alabilecekleri bilmeleri ve verilen tavsiyelerde muhakeme yapabilmeleri beklenmektedir.

Daha karmaşık hale gelmesine rağmen finansal ÷rün ve hizmetlere erişim kolaylaşmakta, erken yaşlardan itibaren kullanılabilir hale gelmektedir². Ebeveynlerin, gençlerin sorumluluklarını daha fazla üstlenmesiyle gençlerin finansal konulardaki pratiklerinin azaldığı ve ilerleyen yıllarda finansal sektörün daha karmaşık olacağı düşün÷ld÷đünde gençlerin finansal okuryazarlık seviyesinin yükseltilmesi elzem hale gelmiştir. Ayrıca görece yeni çıkan finansal ÷rünler hem risk hem yüksek volatilité hem de gerekli yasal düzenlemelerin hen÷z oturmaması nedeniyle yüksek risk faktör÷ barındırabilmektedir. Bu durumda hem aşırı oynaklığın hem de potansiyel dolandırıcılığın getirdiği sonuçlar bireyleri mağdur edebilmektedir. Özellikle borsa ve kriptoparalara karşı gençlerin artan ilgisi göz ön÷ne alındığında bu araçların risk seviyeleri hakkında bilgi sahibi olmaları elzemdir.

÷niversite öğreniminin sonu genel itibariyle çalışma hayatına başlamadan önceki son duraktır. Bu dönemden sonra toplu ya da sosyal eğitim olanaklarının oldukça daralacağı düşün÷lebilir³. Bunun dışında fırsat eşitliği bağlamında durum değerlendirmesi yapıldığında ÷niversite sonrasında herkesin bu eğitimleri almak için vakti ve imkânı bulunamayabilir. Bununla birlikte eğitim kademelerine yön veren kişiler (öğretmenler, eğitmenler, akademisyenler, ...) için de çok önemli bir durak olan ÷niversite eğitimi gençlere finansal bilinç kazandırmak açasından dikkatle üzerinde durulması gereken bir süreçtir. Ayrıca ÷niversite öğrenimi, eğitim piramidinin en üst kademelerinden biri olduğundan diğer kesimlere göre finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olması beklenmektedir. Bu nedenle ÷niversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölç÷lmesi önem arz etmektedir.

Öte yandan finansal okuryazarlığın genel kabul görmüş bir tanımının olmaması hen÷z ç÷zülememiş bir sorun olarak önümüzde durmaktadır. Genel kabul görmüş tanımdan ziyade aynı kurumun farklı hedef

² Akıllı telefon, tablet vb. ÷rünlerin sahiplik/ kullanım yaşı oldukça düştüğü göz ön÷ne alındığında bu cihazlar üzerindeki uygulama, müzik vb. mağazalar, e-ticaret platformları üzerinden yapılan satın alımlarla küçük yaştaki bireylerin bu ÷r÷nlere erişimi kolaylaşmış, gençlere yönelik finansal hizmetler türemiştir.

³ Hizmet içi eğitimler, yaygın eğitim programları, özel kurslar vb. haricinde eğitim olanakları daralmaktadır.

kitle için farklı tanımlar kullandığı hatta yıl bazlı olarak aynı hedef kitle için yapmış olduğu tanımları değiştirdiği dahi görülmektedir. Bununla birlikte finansal okuryazarlığı ölçmeye yönelik çalışmaların bir kısmında hangi finansal okuryazarlık tanımının esas alındığına değinilmemesi de düşündürücüdür.

Finansal okuryazarlık tanımlarının genelinde finansal bilgi, finansal beceri, finansal tutum ve finansal davranışın eş zamanlı olarak bulunduğu görülmektedir. Lakin çalışmalarda bu boyutların çeşitli kombinasyonları bulunmakla birlikte tamamının yer aldığı çalışmaların azınlıkta kaldığı söylenebilmektedir. Finansal okuryazarlığı ölçtüğünü iddia eden birçok çalışmada ise çok az madde kullanılarak bu işlemin yapıldığı görülmektedir. Şüphesiz ölçme aracının pratikliği ve katılımcıları sıkmadan bu işlevi yerine getirmesi önemlidir. Lakin çok az maddeyle bu işlemin yapılması kapsam geçerliliği anlamında sorun teşkil etmekte ve aracın güvenilirliğini düşürmektedir.

Ayrıca bazı çalışmalarda bilgi ve beceri düzeylerini tespit etmek için ölçüm aracındaki madde tercihinde öz değerlendirme biçiminin kullanımı, katılımcıların gerçek bilgi ve beceri düzeylerinin tespiti açısından engel teşkil etmektedir. Zira katılımcıların algıladıkları finansal bilgi ve beceri düzeyleri ile gerçekte sahip olduğu düzeyler arasında farklılıklar olabilmektedir. Bazı çalışmalarda katılımcıların kendilerini konumlandıkları (algılanan) finansal bilgi düzeylerinin gerçek bilgi düzeylerinden daha yüksek olduğu yönünde sonuçlar bulunmuştur.

Finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek üzerine çalışma yapan birçok uluslararası/ulusal kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bunlardan en geniş kapsamlı olanı OECD'nin çalışmalarıdır. Lakin OECD'nin temelde iki gruba odaklandığı görülmektedir⁴. Bunlardan ilki PISA kapsamında 15 yaş grubundaki öğrencilerin finansal okuryazarlığını ölçmeye yönelik çalışmalarıdır. Fakat bu ölçüm aracı üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyesini ölçmek için temel seviyede kalmaktadır. OECD'nin ikinci geniş kapsamlı çalışması ise yetişkinlere yönelik ürettiği ölçüm çalışmalarıdır. Ama burada da başka bir sorun ortaya çıkmakta; hayata henüz tam atılmamış ya da atılmak üzere olan üniversite öğrencilerine uygunluğuna ilişkin soru işaretleri barındırmaktadır. Ayrıca yapılan çalışma uluslararası bir planlama ile ve uyarlanabilir bir formatta hazırlandığından ülkeye özgü ya da yerel bilgiler eklenmesi yönünde engel teşkil etmektedir. Bu tür çalışmalar tüm ülkeler için uluslararası bir ekip tarafından hazırlanmasıyla büyük bir kaynak ve emek israfının önüne geçme ve diğer ülkelerle karşılaştırılabilir sonuçlar üretme avantajı sağlamaktadır. Ancak yerel ya da ülkeye özgü maddeler barındırma noktasında bir dezavantaj üretmektedir. Bu noktada Schuhen ve Schürkmann, ülkelerin özellikle sigorta ve vergi sistemlerindeki farklılıklardan dolayı standardizasyon sürecinin her ülke için özel ayarlanması gerektiğini, ülkeye özgü kriterlerin kendi ölçüm modellerine ve test tasarımlarına entegre edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (2014, s. 9).

Hedef kitlesi üniversite öğrencileri olan çalışmalar da mevcut olmakla birlikte finansal okuryazarlığın tanımı ve/veya ölçümü teknolojik gelişmeler ve finansal ürün çeşitliliğinin artmasıyla dinamik olarak değişmekte; güncelleme ihtiyacıyla karşı karşıya kalmaktadır. Finansal piyasalar değiştikçe; yeni finansal ürünler türedikçe, yeni finansal teknolojiler geliştikçe ve yeni riskler ortaya çıktıkça çalışmaların da güncellenmesi gerekmektedir.

⁴ Yatırımcılar, KOBİ'ler ve gençler üzerine çalışmaları da bulunmaktadır.

Finansal okuryazarlığın ölçülmesine odaklanan çalışmalara bakıldığında finansal kurumların gerek doğrudan araştırma yapma gerekse de dolaylı olarak araştırmaları destekleme konusundaki ilgileri düşündürücü olmakla birlikte Ayhan (2019)'ın değindiği üzere finansal katılımı artırmaya yönelik çabalarının bu ilgiyi açıklayabileceğine yönelik tespiti göz ardı edilmemelidir. Finansal okuryazarlık düzeyini belirlemenin amaçlarından biri finansal eğitime duyulan ihtiyacın gözler önüne serilmesi olduğundan finansal kurumların finansal eğitimle finansal katılımı artırmayı amaçladığı düşünülebilmektedir. Burada amacın bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini artırmak mı yoksa finansal katılımı artırarak finansal piyasalardaki kullanıcı sayısını yükseltmek mi olduğu bilinmemektedir.

Özellikle 2008 yılında ABD'de başlayan ve küresel bir problem haline gelen finansal krizde bireylerin finansal konularda çok daha bilgili ve bilinçli olması gerektiğini düşündürmüştür. 2008 yılından sonra finansal okuryazarlık üzerine yapılan çalışmalardaki artış hızı dikkate alındığında finansal konulardaki yeterlilikle ciddi bir bağlantısı olan finansal okuryazarlık kavramı ise tam da bu ihtiyaca binaen ortaya çıkmış gözükmetedir. Finansal okuryazarlık konusundaki durumu değerlendirmek için öncelikle bu olguyu ölçmeye çalışmak gerekmektedir. Ölçme işlemine başlayabilmek için ise konunun tanımlanmasına ihtiyaç vardır. Finansal okuryazarlık üzerine birçok tanım yapılmış ve onu ölçmeyi amaçlayan birçok ölçme aracı geliştirilmesine rağmen ne genel kabul görmüş bir tanım ne de bir ölçme aracından söz edilememektedir. Finansal okuryazarlığı ölçmeye çalışan bazı çalışmalarda hangi finansal okuryazarlık tanımının benimsendiği üzerinde durulmamış, bazı çalışmalarda ise tanımda yer alan boyutların ölçme aracına dahil edilmediği görülmüştür. Bu çalışma bağlamında alanyazın taranarak öncelikle finansal okuryazarlık tanımları incelenmiş ve daha kapsayıcı bir tanım üzerinde durulmuştur. Ardından bu tanım üzerinden Türkiye'deki üniversite öğrencilerine yönelik tutum, davranış ve bilgi boyutlarının yer aldığı geçerli ve güvenilir bir finansal okuryazarlık ölçme aracı geliştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca ülkemizdeki eğitim düzeyinin gittikçe arttığı göz önünde bulundurularak; genellikle iş hayatına atılmadan önceki son eğitim evresinde üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Yapılan bu çalışmayla üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi belirlenerek; öğrencilerin kendi durumlarını serimlemesi yoluyla fayda sağlanabilir. Üniversitelerde finansal eğitimin gerekliliğine (ya da gerekmediğine) yönelik üniversite idarecilerine fikir verebilmesi açısından yararlı olunabilir. Böylelikle müfredata finansal okuryazarlığı artırmaya yönelik derslerin eklenme kararı verilebilir ya da mevcut derslerin etkinliği konusunda yol gösterici olunabilir. Ayrıca çıkarımsal analizler neticesinde tespit edilen dezavantajlı gruplar üzerinde gerekirse erken yaşlardan itibaren bir eğitim ihtiyacı olup olmadığı belirlenip politika yapıcılar ya da hükümet yetkilileri üzerinde bir etki uyandırılabilir. Bunun dışında alanyazına bir katkı sağlayarak akademisyenler ve alan üzerine ilgi duyan bireylere ek kaynak sağlanabilir.

Çalışmanın birinci bölümünde temel okuryazarlık kavramı üzerinde durulmuş, kavramın zaman içerisindeki değişimi ve okuryazarlık düzeyi belirlenmesinin ikili değerlendirmeden çıkarak daha geniş bir aralıkta ele alındığına değinilmiştir. Bununla birlikte yetkinlik, yeterlilik, bilgi ve enformasyon kavramları üzerinde durulmuş ardından finansal okuryazarlık kavramı ele alınmıştır. Alanyazında finansal okuryazarlık kavramı ile birlikte ya da finansal okuryazarlık kavramı yerine kullanılan

kavramlar üzerinde durulmuştur. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesinin beklenen faydaları aktarılmaya çalışılmış, finansal okuryazarlığın önemine temas edilmiştir. Finansal okuryazarlık üzerine yapılan uluslararası ve ulusal çabalar aktarıldıktan sonra finansal okuryazarlığı artırmaya yönelik uygulamalara değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde finansal okuryazarlık seviyesini ölçmeye yönelik çalışmalar ele alınmış ve bu surette alanyazın taraması yapılarak çalışmaların süreç ve sonuçlarına dair bilgilere yer verilmiştir. Finansal okuryazarlığı ölçmeye yönelik çalışmalarda OECD'nin çalışmalarına özel olarak değinilmiş, ardından üniversite öğrencilerini hedef alan çalışmalar değerlendirilmiş ve son olarak önemli bulunan bazı çalışmalar diğer çalışmalar olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise birinci bölümde üzerinde durulan alanyazında genel kabul görmüş bir tanımının olmadığı, alanda detaylı araştırma yapan kurumlardan OECD'nin tanımlarının oldukça kapsamlı bir şekilde oluşturulduğuna değinildiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda çalışmada birinci bölümde detaylandırılan diğer tanımlarla birlikte ele alınarak ve özellikle OECD'nin PISA bağlamındaki tanımından esinlenerek bütünleştirici bir tanım önerilmiştir. Ardından Türkiye'de üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini belirlemeye yönelik bir ölçme aracının geliştirilme süreci anlatılmış, geçerlilik ve güvenirlik analizlerinin ardından üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri belirlenmiştir. Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile çeşitli değişken grupları arasındaki farklılıklar ele alınmıştır.

1. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ, ÖNEMİ

1.1. Okuryazarlık Kavramı

Okuryazarlık kavramının başlangıçta temel okuma yazma becerilerine gönderme yaparken zamanla daha güç olarak ifade edilebilecek becerilere vurgu yaptığını ifade etmek mümkündür. Başka bir ifadeyle okuryazarlık kavramının ihtiva ettiği becerilerin artmasına paralel olarak entelektüel kapasitesinde bir artış olduğu söylenebilir.

1.1.1. Kuruluş ve Kişi Tanımları

Türk Dil Kurumu ‘okuryazarlık’ kavramını “okuryazar olma durumu.” olarak, ‘okuryazar’ kavramını ise: “okuması yazması olan, öğrenim görmüş (kimse)” olarak açıklamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2020). Zarcodoolas, Pleasant ve Greer’a (2006) göre çoğu zaman bir kişinin okuryazarlığına atıfta bulunduğunuzda, bu kişinin okuma ve yazma kabiliyeti kastedilir (buna temel veya genel okuryazarlık denir) (s. 45). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) 1958 yılındaki tanımına atfen ‘okuryazarlığı’ “bireyin günlük hayatıyla ilgili kısa, basit bir ifadeyi anlayarak okuma ve yazma becerisi” olarak tanımlamaktadır. Okuryazarlık kavramı, o zamandan beri, her biri farklı ustalık düzeyleri ölçeğinde tasarlanan ve farklı amaçlara hizmet eden çoklu beceri alanlarını kavramak için gelişmiştir (UNESCO, 2005, s. 420). UNESCO 2015 yılında ise okuryazarlığı, çeşitli bağlamlarla ilişkili basılı ve yazılı materyalleri kullanarak tanımlama, anlama, yorumlama, oluşturma, iletişim kurma ve hesaplama yeteneği olarak tanımlamaktadır (2015, s. 47). Kirsch ve diğerleri ise okuryazarlığın, “kişinin hedeflerine ulaşması, bilgi ve potansiyelini geliştirmesi ve toplumda işlev görmesi için basılı ve yazılı bilgiyi kullanmasıdır.” şeklindeki tanımı benimsemişleridir⁵ (2001, s. 3). Operasyonel hale getirildiğinde, bu tanım; düz yazı (metin), belge (tablo / grafik bilgisi) ve nicel (aritmetik ve sayısal bilgi) olmak üzere üç geniş alanı kapsamaktadır. Düzyazı okuryazarlığı, makale, haber ve şiir metinlerini anlamak ve kullanmak için gereken bilgi ve becerileri içerirken⁶, belge okuryazarlığı, iş başvuruları, bordro formları, ulaşım çizelgeleri, haritalar, tablolar ve grafikler gibi materyallerde bulunan bilgileri bulmak ve kullanmak için gerekli bilgi ve becerilerle ilgilidir⁷. Nicel okuryazarlık ise, basılı materyallerdeki sayıları kullanarak aritmetik işlemleri tek başına veya sırayla uygulamak için gereken bilgi ve becerileri kapsar⁸ (Kirsch, ve diğerleri, 2001, s. 5,6). Bu anlamda OECD’nin (Organisation for Economic Co-operation and Development: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü ya da İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı) geliştirdiği Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme for International Student Assessment: PISA) öğrencilerin bilgilerini değerlendirmenin yanı sıra, bilgi ve deneyimlerini yansıtmaya ile bu bilgi ve deneyimleri gerçek dünyadaki sorunlara uygulama

⁵ Bu tanım, Okuryazarlık Tanım Komitesi tarafından geliştirilen ve Ulusal Yetişkin Okuryazarlığı Araştırması tarafından kullanılan standart okuryazarlık tanımıdır.

⁶ Örneğin; makalede belirli bir bilgi bulmak, kullanım kılavuzundaki talimatları yorumlamak ya da okunan bir şiirden ana fikir çıkarmak.

⁷ Örneğin, haritada belirli bir yeri bulma, hareket saatleri tablosuna bakarak uygun ulaşım aracını seçmek veya bir başvuru formunu doldurmak.

⁸ Örneğin; para üstü hesaplamak veya kredi reklamlarındaki faiz tutarını hesaplamak.

potansiyellerini de inceler. Örneğin, gıda güvenliği ile ilgili bilimsel tavsiyeleri anlamak ve değerlendirmek için, bir yetişkinin sadece besinlerin bileşimi hakkında bazı temel gerçekleri bilmesi yetmez, aynı zamanda bu bilgileri uygulayabilmesi gerekir. “Okuryazarlık” terimi, bu daha geniş bilgi ve beceri kavramını özetlemek için kullanılır (OECD, 2005, s. 12,13). Yenilikçi “okuryazarlık” kavramı, “öğrencilerin temel konularda bilgi ve becerileri uygulama ve çeşitli durumlarda sorunları tanımlarken, yorumlarken ve çözerken etkili bir şekilde analiz etme, akıl yürütme ve iletişim kurma kapasitesidir” (OECD, 2017, s. 13).

1.1.2. Yaşam Boyu Öğrenme

Okuma ve okuryazarlık tanımları toplumumuzdaki, ekonomimizdeki ve kültürümüzdeki değişimlere paralel olarak değişmiştir. Yaşam boyu öğrenmenin öneminin artan kabulü, okuma ve okuryazarlık görüşlerini ve taleplerini genişletmiştir. Okuryazarlık artık okulun ilk yıllarında geliştirilen bir yetenek olarak görülmemekte, bunun yerine bireylerin yaşamları boyunca çeşitli bağlamlarda ve akranlarıyla ve katıldıkları daha büyük topluluklardaki etkileşimleriyle geliştirdikleri bir dizi beceri, bilgi ve strateji olarak görülmektedir. 19. ve 21. Yüzyıllar arasındaki ekonomik katılım, vatandaşlık, ebeveynlik ve bireysel ilerleme için gerekli olan okuma yazma becerilerinin türleri ve seviyelerinin birbirinden çok daha farklı olduğu müşahade edilmektedir. Artık insanlık hem yazılı materyallerin sayısı hem de türlerinin büyüdüğü ve artan sayıda vatandaşın bu materyallerden gelen bilgileri yeni ve daha karmaşık şekillerde kullanmasının beklendiği, teknolojik açıdan ilerleyen bir dünyaya gözlerini açmaktadır. Nitekim okuryazarlık artık insanları okuryazar veya okuryazar olmayan olarak sınıflandırmak amacıyla keyfi bir standartla değil, insanların basılı ve yazılı materyallerle neler yapabilecekleriyle ve bu becerilerin bir dizi sosyal ihtiyaçla nasıl ilişkili olduğu ile ilgilenmektedir (Kirsch I. , 2001, s. 4-7).

UNESCO yaşam boyu öğrenmeyi; “bireyin öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaşam boyu devam eden bir süreç olarak öğrenme kavramı” şeklinde tanımlamış ve bu kavramın yetişkin eğitiminde birçok biçim ve düzeydeki öğrenme süreçlerine atıfta bulunduğuna değinmiştir (2005, s. 420). UNESCO, okuryazarlığın tanımlarının teknik beceriler kümesinden, sosyo-kültürel ve politik değişim yeteneklerine, ekonomik büyüme için insan kaynakları becerilerine kadar birçok alanda değiştiğini vurgulamıştır. Tanımın değişmesiyle birlikte uluslararası kuruluşların okuryazarlığın daha geniş anlayışlarını kabul ettiğine değinerek bunların ‘bilinçlendirme’, okuryazarlık uygulamaları, yaşam boyu öğrenme, sözlü ve enformasyon ve iletişim teknolojisi okuryazarlığını kapsadığına temas etmiştir. Zengin okuryazarlık ortamlarının öneminin arttığını belirterek okuryazar toplumların metne dayalı bilgilerin serbest dolaşımını sağladığı ve bunun da yaşam boyu öğrenme için bir dizi fırsat sunduğunun altını çizmiştir (UNESCO, 2005, s. 159).

1.1.3. Okuryazarlık Kavramının Zaman İçerisindeki Değişimi

Okuryazarlık kavramı ilk bakışta genel/temel okuryazarlık becerilerini vurgulamaktadır. Kavramla ilgili pek çok kişinin aklına ekseriyetle (sözlükteki birinci anlamı) okuma-yazmayı bilme/imza atma ehliyetine sahip olma durumu gelmektedir. Gerçekten de pek çok kişi için kavramın vurguladığı anlam okuma yazmaya dair temel becerileri içermekle sınırlı bir boyut teşkil etmektedir. Farklı toplumlardan pek çok insan için okuryazarlığın kavramsal sınırları çoğunlukla dar bir bakış açısından kaynaklanmaktadır. Öte yandan yıllar içerisindeki genel değişimle alakalı olarak gerek okuryazarlıktan

beklenen yetkinlikler artmış gerekse de gelişen teknolojiler ve uygulamalarla birlikte okuryazarlığa konu olan veri türleri değişmiştir⁹. Beklenen yetkinliklerin artmasına örnek olarak okuryazar olmak için sadece bir şeyleri bilmenin yetmediği, ayrıca bilinenleri uygulamanın gerekli olduğu (bilgi ve beceriler tarafından kapsanan bir hal aldığı) buna ek olarak okuryazar olmanın sadece anlık bir şey (gelişmeye kapalılık) olmadığı aksine yaşam boyu üzerine eklenmesi gerektiğini (yaşam boyu öğrenme) verebiliriz.

Tüm bunların dışında okuryazarlığın farklı dil ve kültürlerde ve de çevrelerde farklı manalar alması gerçeğini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu bağlamda UNESCO, İngilizce' deki tarihinin çoğunda, “okuryazar” kelimesinin, “literatüre aşina” veya daha genel olarak “iyi eğitilmiş, öğrenmiş” anlamına geldiğini ifade etmiştir. Bunun yanında on dokuzuncu yüzyılın sonlarından bu yana, “belirli bir alanda veya alanlarda bilgili ya da eğitilmiş” olma anlamını korurken, metin okuma ve yazma yeteneklerine de değindiği ve bu nedenle, İngilizce okuryazarlık kelimesinin asıl anlamının, diğer bazı dillerdeki çevirilerinden farklı olduğu vurgulanmıştır (UNESCO, 2005, s. 148).

1.1.4. Değerlendirmede İkili Sınıflandırmadan Spektruma Geçiş

Okuryazarlığa bakıştaki değişikliklerden birini de bireylerin okuryazar veya okuryazar olmayan (cahil) olarak ikili sınıflandırılmasından, okuryazarlığı geniş bir spektrum (okuryazarlık yeterlilik spektrumu) olarak değerlendirme eğilimine geçiş şeklinde ifade edebiliriz. Böylece bireylerin okuryazar olmayan (cahil) olarak adlandırıldığı olumsuz ifade biçimi de olumluya dönmüştür (cehaletle mücadele eden okuryazarlığı geliştirme söylemine geçiş).

Çağdaş toplumlarda, insanların dünyayı anlamalarına hem basılı hem de dijital yazılı kelimeler aracılık eder. Geleneksel olarak, okuryazarlık okuma ve yazma yeteneği olarak anlaşılır; aritmetik genellikle bir tamamlayıcı olarak eklenir. Okuryazarlık, bireylerin hedeflerine ulaşmalarını, bilgi ve potansiyellerini geliştirmelerini ve topluluğa ve çevreye (topluma) tam olarak katılmalarını sağlamak için bir öğrenme süreci içerir. Okuryazarlık tanımı son on yılda değişmiştir. Bununla birlikte, okuryazarlık üzerine düşünmede olumsuzdan olumlu söylemlere kaymalar dikkate değerdir. Başka bir deyişle insanların geleneksel normlara uymasalar bile onların sahip olabileceği pek çok okuryazarlığı tanımlarken; okuma yazma bilmemenin ortadan kaldırılması konusundaki bir söylemden okuryazarlığı destekleyen bir söyleme; okur yazar olmayan ve okuryazar olan olarak iki sınıfa ayrılmışlıktan okuryazarlık yeterlilik spektrumu fikrine doğru bir geçiş yaşanmıştır (UNESCO, 2017). Son olarak, okuryazarlığı, tüm insanların bulunduğu ve hareket ettikleri(ilerlettikleri) bir öğrenme süreci olarak anlamak çok önemlidir (UNESCO, 2018, s. 29).

Bir kişinin okuryazar olup olmadığına karar verirken veri türleri ve seviyeleri arasındaki farklılıklara da değinmek gerekmektedir. Zira bir kişi basit bir metni okuyup anlayabilirken, ağır bir romanı anlayamayabilir. Farklı bir örnek olarak bir insanın yemek yapamayacağını söylediğimizde o kişi belki çok meşakkatli bir yemeği yapamıyor olabilir ama bir yumurta kırmayı becerebiliyor olabilir. Bu iki örnekle ikili sınıflandırma (okuryazar ya da değil) yapmanın ve okuryazarlık türlerini çeşitlendirmemenin sakıncalarını görebilme şansını yakalıyoruz. Bu nedenle; medya, istatistik, sağlık,

⁹ Okuryazarlığa konu olan veri türlerinin değişmesine örnek olarak; basılı materyallerin dijitalleşmesi ve düzyazı formatına; tablo, grafik, resim, video gibi biçimlerin eklenmesini düşünebiliriz.

dijital,... gibi birçok yeni sayılabilecek okuryazarlık türü ortaya çıkmıştır. Bu tez kapsamında okuryazarlığın bir alt türü ve spesifik hali olan finansal okuryazarlık üstünde durulacaktır.

1.2. Yetkinlik, Yeterlilik ve Bilgi, Enformasyon Kavramları

Bu tez kapsamında finansal okuryazarlık ölçeği oluşturmak amaçlanmıştır. Lakin bir kavramı ölçebilmek için öncelikle onu etraflıca tanımlamak gerekmektedir. Finansal okuryazarlık kavramını tanımlayabilmek için ise onu açıklamada (ve dilimizde/ literatürde çoğunlukla birbirinin yerine) kullanılan bazı terimlerin tavsif edilmeye ihtiyacı vardır. Bu amaçla finansal okuryazarlık kavramına geçmeden önce; yetkinlik, yeterlilik, beceri, enformasyon, bilgi ve okuryazarlık terimleri açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca kavramlara ilişkin oluşturulacak bu bölüm ölçek oluşturulurken kullanılacak dil, madde yapıları ve maddelerin fiilleri şekillendirerek ölçekteki kavram tutarlılığını artırmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sosyal bilimler terimlerinin çoğunun günlük dilde de kullanılması problem teşkil etmektedir. Dolayısıyla bir terim hem teorik bağlamda kesin bir anlam ihtiva ederken hem de bilimsel ve günlük kullanımda daha değişken ve belirsiz bir anlam taşıyabilir. Bu, günlük dilin ve sosyal bilimler terminolojisinin sözlüklerinin deşış tokuş edilmesine ve asimile edilmesine neden olabilir ki bu olağan bir durumdur. Bu psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerde birçok kavramın bilimsel kullanımının oldukça öngörülemez bir hale gelmesine neden olmaktadır. Bazı bilim adamları dar, teorik olarak yönlendirilmiş referanslarla belirli terimleri kullanırken, bazıları da günlük terimlerle aynı terimleri kullanmaktadır (Weinert, 1999, s. 3). Gerek bu tezde kullanılacak anahtar terimlerin günlük/akademik kullanım açısından gerekse de farklı dillerden (özellikle İngilizce’ den) çevirilerde bir tutarlılık sağlamak amacıyla bu terimlere ilişkin bazı açıklama ve tanımlamalarda bulunma gereğı hasıl olmuştur.

İngilizce’ de ability, capability, capacity, competence, proficiency, qualification kavramları birbirinin yerine çok ufak farklılıklarla kullanılsa da Türkçe’ de bu kavramların karşılıkları daha az sayıdaki ve anlamsal olarak daha fazla iç içe geçmiş yetenek, kapasite, yeterlilik ve yetkinlik gibi kelimelerle sağlanmaktadır. Bu bağlamda Weinert söz konusu kavramları tablodaki şekilde tanımlamıştır:

Kavram (İngilizce)	Türkçe Karşılığı	Anlamı
Ability	Yetenek	İşsel olarak, eğitim ya da pratik yoluyla bir eylemi gerçekleştirme veya fiziksel ya da zihinsel olarak sonuç elde etme iç gücüdür.
Aptitude	Yetenek	Henüz öğrenilmemiş bir görevi, beceriyi(skill) ya da eylemi gerçekleştirme kapasitesidir [potansiyel kabiliyet(ability)].
Skill	Beceri	Edinilmiş bir yetenektir (aptitude).
Talent	Yetenek	Belirli bir alanda büyük ölçüde <u>doğuştan gelen</u> bir yetenektir (aptitude/ability).
Capacity	Kapasite	Yetenek (ability /aptitude/ capability) kelimeleriyle genellikle eşanlamlı olarak kullanılır, genellikle <u>doğuştan geldiğini</u> ima eder.
Competence	Yetkinlik	Bir görev için <u>bilişsel uygunluk</u> ; bir hedefe ulaşmak için uzmanlaşma: yetenek, yeterlilik sistemidir (birey, grup, kurum).
Proficiency	Yeterlilik	Görev ya da meslek için gerekli olan yetenektir (ability).
Intelligence	Zeka	Yargılama, kavrama, akıl yürütme yeteneğidir.

Tablo 1. Yetenek, Yetkinlik ve Yeterlilik Tanımları (Weinert, 1999, s. 34,35).

Türk Dil Kurumu ise yetenek, beceri, kapasite, yetkinlik ve yeterlilik kelimelerini aşağıdaki tablodaki şekliyle tanımlamıştır.

Kavram	Anlamı
Yetenek	1.Bir kimsenin bir şeyi anlama veya yapabilme niteliği, istidat, kabiliyet, kudret. 2.Bir duruma uyma konusunda organizmada bulunan ve doğuştan gelen güç, kapasite.
Beceri	Elinden iş gelme durumu, ustalık, maharet.
Kapasite	Mecaz; anlama, kavrama yeteneği.
Yetkinlik	Yetkin olma durumu, olgunluk, kemal, mükemmeliyet.
Yeterlilik	Bir işi yapma gücünü sağlayan özel bilgi, ehliyet, yeterlik.

Tablo 2. Yetenek, Beceri, Kapasite Yetkinlik ve Yeterlilik Tanımları (Türk Dil Kurumu, 2020).

1.2.1. Yeterlilik ve Yetkinlik Kavramları

Yeterlilik (qualification, proficiency) kavramının literatürde genellikle mesleki yeterliliğe (ehliyet, liyakate) vurgu yaptığı görülmektedir. Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (EQF)’nde “yeterlilik”, yetkili bir kurum (2018’deki tanıma göre otorite) bireyin verilen standartlara göre öğrenme çıktıları elde ettiğini belirlediğinde elde edilen bir değerlendirme ve onaylama sürecinin resmi bir sonucu anlamına gelir

(European Communities, 2008, s. 11). Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ) kapsamında “Yükseköğretim alanında yeterlilik, herhangi bir yükseköğretim derecesini başarı ile tamamlayan bir kişinin neleri bilebileceği, neleri yapabileceği ve nelere yetkin olacağını ifade eder” (Yükseköğretim Kurulu, 2020) şeklinde tanımlanmıştır.

Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (EQF)’nde yetkinlik, sorumluluk(alabilme) ve özerklik (bağımsız çalışabilme) bağlamında değerlendirilmiştir (Council of the European Union, 2020, s. 14). Avrupa Topluluğu ise yetkinliğin: “iş veya çalışma koşullarında ve mesleki ve kişisel gelişimde bilgi, beceri ve kişisel, sosyal ve / veya metodolojik kabiliyetleri kullanmak için kanıtlanmış yetenek” anlamına geldiğini ifade etmiştir (European Communities, 2008, s. 11).

Weinert, eğer Latin kökenleri ve tarihsel olarak, yetkinliğe (competence) atfedilen anlamlardaki farklılıklar göz önüne alınırsa, “idrak (cognizance)” veya “sorumluluk (responsibility)” anlamına da gelebileceğine değinmiştir (1999, s. 4).

Yetkinlik kabaca uzmanlaşmış (specialized) bir bireysel ve / veya kolektif yetenekler (ability), yeterlilikler (proficiency) veya belirli bir amaca ulaşmak için gerekli veya yeterli olan beceriler (skills) sistemi olarak yorumlanır. Bu, bireysel düzenlemelere veya bu düzenlemelerin bir sosyal grup veya kurum içindeki dağılımına (yani bir işletmeye) uygulanabilir (Weinert, 1999, s. 4).

Almanya’da teknoloji ve yenilik için bir danışma komitesi tarafından verilen bir raporda: “Yetkinlik (competence), genellikle bilgi çarpı tecrübe çarpı yargılama gücü olarak anlaşılabilir. Bilgi, yetkinliğin gerekli temelidir ve tecrübe, kazanılmış ve sürekli değişen bilgilerle uğraşan alışılmış yöntemlerdir. Yargılama gücü bilginin bağımsızlığı ve kullanımı için bir kriterdir. Dolayısıyla, yetkinlik (competence) her zaman sadece bilgi ya da sadece deneyimden daha fazlasıdır” (Weinert, 1999, s. 5)

Özetlemek gerekirse, yetkinlik (competence) kavramı, anlamlı görev alanlarındaki başarılı eylemler için bireysel ya da bireyler arası mevcut bir önkoşul koleksiyonunu ifade eder (Weinert, 1999, s. 5).

1.2.2. Bilgi ve Enformasyon Kavramları

İngilizce knowledge ve information kavramlarına bakıldığında ikisinin de dilimize bilgi olarak çevrildiği görülmektedir. Fakat iki kavramın birbiriyle tam olarak aynı olmadığı dolayısıyla ikisinin de bilgi olarak çevrilmesinin doğru olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle bu tez kapsamında knowledge; bilgi, information ise enformasyon olarak kullanılacaktır.

Türk Dil Kurumu, İktisat Terimleri Sözlüğü – 2004’e göre bilgi kavramını iki ayrı şekilde değerlendirdiği görülmektedir. Tanımlar arasındaki temel fark knowledge kavramında bir çaba var iken information kavramında bir çabanın olmadığı şeklindedir. (Bilgi: 1. (knowledge) Bireylerin öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile çaba sarfederek elde ettiği olgular. 2. (information) Bireylerin herhangi bir çaba sarfetmeksizin ulaştığı dışardan verilen olgular (Türk Dil Kurumu, 2004).

“Bilgi” enformasyonun öğrenme yoluyla özümsemesinin sonucu anlamına gelir. Bilgi, bir çalışma veya çalışma alanı ile ilgili gerçeklerin, ilkelerin, teorilerin ve uygulamaların gövdesidir. Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi bağlamında, bilgi; teorik ve / veya olgusal olarak tanımlanmaktadır (European Communities, 2008, s. 11).

"Enformasyon" olarak da karşımıza çıkan terimin İngilizcedeki anlamı, "işlenmiş, saklanmış ya da aktarılmış veriler" olarak verilmiştir (American Heritage® Dictionary of the English Language, 2011).

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü' nün Mühendislik Terimleri Sözlüğü enformasyonu: "genelde, verilerden elde edilen kavram, olgu veya anlam." olarak çevirmiştir (Türkiye Bilimler Akademisi, 2020).

1.3. Finansal Okuryazarlık ve Benzer Kavramlar

Bu bölümde finansal okuryazarlık kavramının yıllar bazında ve kişi/kurumlar tarafından yapılan farklı tanımlarına yer verilerek kavram tartışması yapılmıştır. İlerleyen bölümlerde ise finansal okuryazarlığın önemi, finansal okuryazarlık bileşenleri/ faktörleri incelenmiş, literatür kapsamında finansal okuryazarlık çalışmaları araştırılmış, ülkemizdeki finansal okuryazarlık seviyesini/bilincini artırmaya yönelik yapılan çalışmalara/ platformlara yer verilmiştir.

1.3.1. Finansal Okuryazarlık Tanımları

Literatürde finansal okuryazarlık tanımlarına bakıldığında kavram hakkında henüz fikir birliğine varılmış bir tanım olmadığı görülmektedir. Hatta aynı kişi ya da kurumların yıl bazlı olarak yapmış oldukları tanımlar dahî farklılık arz etmektedir. Bununla birlikte gerek dilimizde gerekse de İngilizce olarak yayınlanan çalışmalarda finansal okuryazarlık (financial literacy) kavramı yerine/ eşanlamlı olarak (tam olarak aynı şeyi anlatmasa da) kullanılan birçok kavram bulunmaktadır. Bunları finansal yeterlilik (financial capability), finansal yetkinlik (financial competence), finansal bilgi (financial knowledge), ekonomi okuryazarlığı (economic literacy), finansal farkındalık (financial awareness) ve finansal eğitim (financial education) olarak sayabiliriz. (Bazı dillerde "Finansal yetkinlikler (financial competences)", "finansal anlayış (financial understanding)", (Felemenkçede) "finansal içgörüler (financial insights)" ve (İtalyanca ve İspanyolcada) "finansal kültür (financial culture)" gibi diğer terimler kullanılmıştır (Holzmann, Mulaj, & Perotti, 2013, s. 5).) Finansal okuryazarlığı ikame etmek için kullanılan kavramlar arasında ilginç olan ise; Avrupa'da "devletin, eskiden sağladığı piyasa yönetişimi ve sosyal güvenlik yönlerinden bireyleri sorumlu tuttuğu bir düzenleme biçimini" (Williams, 2007, s. 227) tanımlamak için kullanılan sorumluluklandırma¹⁰. Remund, ekonomik anlayış, güçlendirme ve bu tür diğer terimler, geleneksel eğitim ve iletişim programları yoluyla elde edilmesi zor olacak daha derin sonuçlara işaret etmekte olduğundan finansal okuryazarlık kavramının kullanılmasının daha yerinde olduğunu ifade etmiştir (Remund, 2010, s. 284).

Bu kavramlar birbirlerine anlam bakımından yakın olsa da tam olarak aynı anlama gelmediği görülmektedir.

1.3.2. Finansal Bilgi (Financial Knowledge)

Finansal bilgi, finansal okuryazarlığın sadece bir alanını vurgularken, finansal tutum ve davranışı kapsamamaktadır.

¹⁰ Responsibilization –Williams (2007)'nin kullandığı sorumluluk literatürü, Michel Foucault' ya dayanmaktadır.

Bilgi yeteneği yönlendirir ve bu da kişinin parayı nasıl yönettiğini etkiler. Bilgi, uygulamalı deneyim olmadan eksiktir¹¹ (Hogarth & Hilgert, 2002, s. 6) ve araştırmalar deneyimin bilgi ile yetenek arasındaki köprüyü oluşturduğunu göstermiştir (Remund, 2010, s. 284).

Finansal bilgi (ki bu boyutu Huston (2010); “özel kişisel finans kavramları ve ürünleri ile ilgili eğitim ve / veya deneyim yoluyla edinilen bilgi birikimi” olarak tanımlar), finansal okuryazarlığın tamamlayıcı bir boyutudur ancak eşdeğeri değildir. Finansal okuryazarlık, bir bireyin finansal kararlarını almak için finansal bilgisini kullanabilme becerisine ve özgüvenine sahip olması gerektiğini anlatan ek bir uygulama boyutuna sahiptir. Finansal okuryazarlığı ölçmek için bir araç geliştirirken, yalnızca bir kişinin bilgiyi bilip bilmediğini değil, aynı zamanda uygun şekilde uygulayıp uygulayamayacağını belirlemek önemlidir (Huston, 2010, s. 307).

Finansal okuryazarlık, kişisel finansmana özgü hem bilgi hem de beşeri sermayenin uygulanmasından oluşur. Genel olarak sahip olunan ve elde edilen beşeri sermaye düzeyi, bir kişinin finansal okuryazarlığını etkiler. Örneğin, eğer bir birey aritmetik becerilerle uğraşırsa, bu kesinlikle finansal okuryazarlığını etkileyecektir. Ancak, mevcut araçlar (örneğin hesap makineleri, bilgisayar yazılımı) bu eksiklikleri giderebilir; bu nedenle, doğrudan kişisel finans içerisinde başarılı bir şekilde gezinmekle ilgili olan bilgiler, bir finansal okuryazarlık ölçüsü için verilen sayısal becerilerden daha uygun bir odak noktasıdır (Huston, 2010, s. 307).

Remund (2010) da Huston (2010) gibi finansal okuryazarlığın sadece bir bilgi ölçüsü olmanın ötesinde olduğunu vurgulamıştır. Finansal okuryazarlığın kişinin parayla ilgili bir dizi görevi yerine getirme yeteneğini yansıttığını; buna parayı kazanmanın, korumanın ve harcamanın dahil olduğunu ancak bunlarla sınırlı olmadığını ayrıca vurgulamıştır (Remund, 2010, s. 280).

1.3.3. Finansal Farkındalık (Financial Awareness)

Finansal Farkındalık TCMB Terimler Sözlüğü’ ne göre: “Kişilerin finansal risklere ilişkin bilgilerini ve bilinç düzeylerini artırarak karar alma süreçlerinde daha akılcı davranmalarını destekleyen bir unsurdur.” (TCMB Terimler Sözlüğü, 2019).

1.3.4. Finansal Yetkinlik (Financial Competence)

Moore, finansal çok yönlülüğü (sophistication) ve yetkinliği (competence), deneyim ve eğitim yoluyla pratik bilginin kapsamlı bir şekilde geliştirilmesi ve bilginin iyileştirilmesi olarak tanımlamıştır (2003, s. 29).

Fakat finansal yetkinlik kavramının, yabancı kaynaklarda genellikle iki anlamda kullanıldığı görülmüştür. Bunlardan biri (hukuken) finansal ehliyet; finansal olarak karar verme rüştüne sahip olmak anlamına gönderme yaparken diğeri finans alanında uzmanlığı ima etmektedir.

1.3.5. Ekonomi Okuryazarlığı (Economic Literacy)

Ekonomi okuryazarlığı çok daha geniş bir makroekonomik bağlamla ilgili bilgiye atıf yapmaktadır. Örneğin, ekonomi okuryazarlığı öncelikli olarak verimlilik ve enflasyon gibi kavramları anlamakla

¹¹ Hogarth ve Hilgert’in çalışmasına katılanların yarısı finansal konuları öğrenmenin en önemli yolunun kişisel finansal deneyim olduğunu bildirmiştir (2002, s. 6).

ilgilenirken, finansal okuryazarlık genellikle bankacılık, kredi ve yatırım gibi daha kişisel veya anlık terimlerle ele alınır (SEDI, 2004, s. 5).

PISA' da finansal okuryazarlık, öncelikli olarak, arz/ talep teorileri ve piyasa yapıları gibi kavramları kapsayan ekonomi okuryazarlığından ayrı olarak, kişisel veya hane halkı finansı etrafındaki okuryazarlık olarak algılanmaktadır. Finansal okuryazarlık, bireylerin kendilerinin ve hane halklarının (yani genellikle ailelerinin) finansal işlerini anlama, yönetme ve planlama biçimleriyle ilgilidir. Bununla birlikte, bireyler açısından iyi bir finansal anlayış, yönetim ve planlamanın, daha geniş toplum üzerinde; yerel refahın yanı sıra ulusal ve hatta küresel istikrar, verimlilik, sürdürülebilirlik ve kalkınmaya katkıda bulunmada bazı kolektif etkileri olduğu kabul edilmektedir (OECD, 2019, s. 19).

1.3.6. Finansal Eğitim (Financial Education)

Finansal Eğitim TCMB Terimler Sözlüğü' ne göre: “Bireylerin finansal konularda bilgilendirilmesi yoluyla finansal ürünler, fırsatlar ve risklere ilişkin farkındalığın arttığı, tüketici ve yatırımcıların finansal bilgiye erişim yollarını öğrenerek kazandıkları bilgi ve yeteneği ekonomik davranışlarına yansıtma ve bilinçli finansal karar alma yeteneklerinin geliştiği süreçtir.” (TCMB Terimler Sözlüğü, 2019).

OECD, finansal eğitimi şu şekilde tanımlamaktadır:

“Finansal tüketicilerin / yatırımcıların finansal ürün ve kavramlara ilişkin anlayışlarını geliştirdikleri ve enformasyon, öğretim ve / veya nesnel tavsiyeler yoluyla finansal riskler ve fırsatlardan daha fazla haberdar olmak, bilinçli seçimler yapmak, nereden yardım alacaklarını bilmek ve finansal refahlarını iyileştirmek amacıyla başka etkili adımlar atmak için beceri ve güveni geliştirdikleri süreçtir” (2005, s. 13).

Enformasyon sağlamak, tüketicilerin verilere ve gerçeklere erişmesini sağlamaktır. Öğretim, bireylerin finansal terimleri ve kavramları anlama becerilerini ve bilgilerini edinme fırsatına sahip olmalarını temin etmeyi içerir. Tavsiyeler, tüketicilere finansal konular ve ürünler konusunda danışmanlık hizmeti vermeyi içerir, böylece finansal bilgileri ve aldıkları eğitimden en iyi şekilde yararlanabilirler (OECD, 2005). Enformasyon, öğretim ve tavsiye unsurlarına ek olarak, OECD (2005) finansal eğitim tanımındaki anahtar kelime süreçtir. Finansal eğitim, “finansal okuryazarlığın edinildiği bir süreç” (Delgadillo, 2014, s. 19) ya da Huston’ın tanımına göre finansal eğitim “bir insanın beşerî sermayesini, özellikle finansal bilgisini ve / veya uygulamasını (yani finansal okuryazarlığını) artırmayı amaçlayan” bir girdidir (Huston, 2010, s. 308).

Delgadillo, basitleştirme riski altında finansal eğitimi; “finansal bilgi ve becerilerin kazanıldığı bir eğitim süreci” (2014, s. 25) olarak tanımlamıştır.

Finansal eğitim, “insanların bilinçli seçimler yapma, tuzaklardan kaçınma, yardım için nereye gideceklerini bilme ve mevcut ve uzun vadeli mali refahlarını iyileştirmek için başka önlemler alma amacıyla finansal ürünleri, hizmetleri ve kavramları daha iyi anlamalarını sağlayan süreçtir” (The President's Advisory Council on Financial Literacy (PACFL), 2009, s. 10).

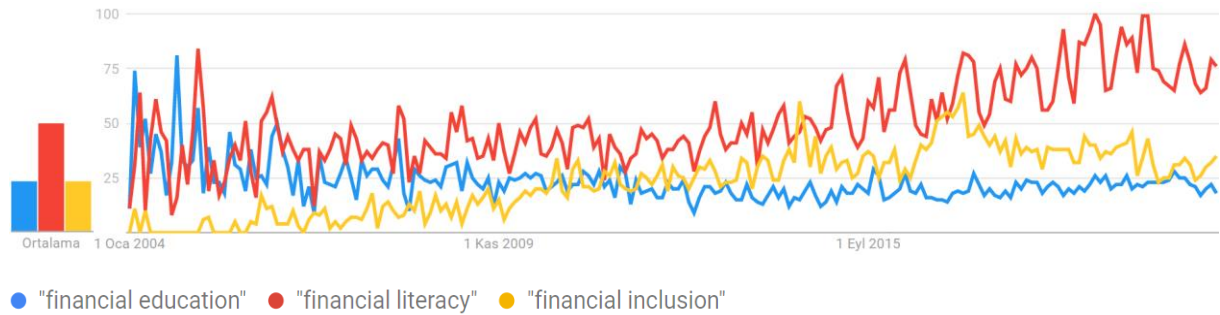
2014 yılı Haziran ayında yayınlanan Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları'nda finansal eğitim “tüketici ve yatırımcıların bilgilendirilmeleri yoluyla

finansal ürünlere, kavramlara ve risklere yönelik farkındalıklarının ve yetkinliklerinin artırılmasıdır.” (T. C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Haziran 2014, s. 1) şeklinde tanımlanmıştır.

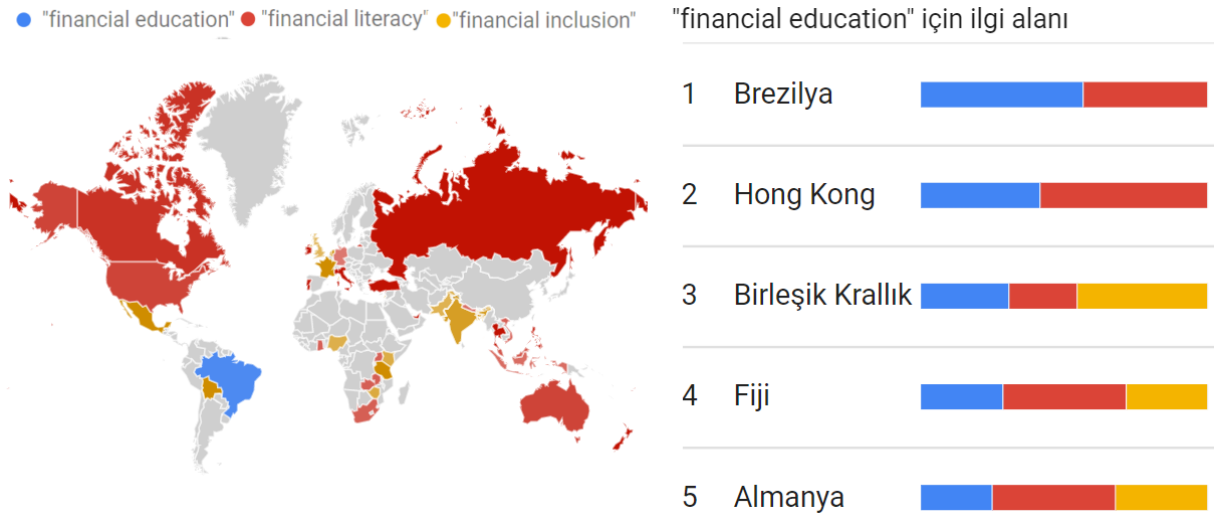
Finansal okuryazarlık ve eğitim ilişkisi düşünüldüğünde Huston’ın fikirlerine dönersek; kişisel finans bilgisini ve uygulamasını yeterince ölçen iyi tasarlanmış bir finansal okuryazarlık aracının, finansal eğitimin finansal refahı artırmak amacıyla gereken beşeri sermayeyi ne kadar iyileştirdiğini (Huston, 2010, s. 308) tespit etmemizi kolaylaştıracağını ifade edebiliriz. Hung ve arkadaşları ise finansal eğitimin, finansal okuryazarlığı teşvik eden bir kavram olarak düşünülmesi gerektiğini ifade etmiştir (Hung, Parker, & Yoong, 2009, s. 7).

Finansal eğitim ile finansal okuryazarlık arasındaki sebep-sonuç ilişkisi üzerine literatür özellikle sınırlıdır. Finansal eğitimin amacı finansal okuryazarlığı arttırmaksa, finansal eğitimciler standart bir finansal okuryazarlık ölçütü olmadan başarılı olup olmadıklarını nasıl bilirler? Finansal olarak okuryazar olmak için bireyler, tüm tüketicilerin kendi özelliklerinden bağımsız olarak karşılaştıkları bir finansal piyasa alanında seçim yapmak için gereken bilgi ve becerileri göstermelidir. Bu, finansal okuryazarlık ölçümüne ortak bir yaklaşım getirebilir, ancak tüm bireylerin standart finansal ürünler ve hizmetler arasında seçim yaptığı gerçeğini yansıtır. Bir kişinin bilgi ve / veya yetenek seviyesini geliştirmeyi amaçlayan finansal okuryazarlık eğitimi, ortak bir yaklaşım olarak uymadığından; farklı demografiklere, yaşam evrelerine ve öğrenme stillerine uyacak şekilde uyarlanmalıdır. Bu nedenle, finansal okuryazarlığı finansal okuryazarlık eğitiminden açıkça ayırt etmek önemlidir (Huston, 2010, s. 309, 310).

Grafik 1’de görüldüğü üzere 2004 Ocak- 2021 Mart arasında finansal okuryazarlık, finansal eğitim ve finansal erişim kavramları arasında bir korelasyondan söz edilebilir. Finansal okuryazarlık kavramına gösterilen ilgi son yıllarda finansal eğitim ve finansal erişime nazaran arayış açmış görünmektedir.

Grafik 1. Dünya Geneline 2004 Ocak- 2021 Mart Arasında Finansal Eğitim, Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim Kavramlarına Gösterilen İlgi (Kaynak: Google Trends)

Şekil 1. Finansal Eğitim, Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim Kavramlarının Ülkelere Göre Aranma Sıklığı ve (sağdaki grafik) Finansal Eğitimin En Çok Arandığı İlk Beş Ülke (Kaynak: Google Trends)

Şekil 1'in sağ tarafındaki grafikten finansal eğitim kavramının en çok ilgi gördüğü ilk beş ülkenin sırasıyla Brezilya, Hong Kong, Birleşik Krallık, Fiji ve Almanya olduğu görülmektedir. Şekil 1'in sol tarafındaki dünya haritasından ise Hindistan, Pakistan, Meksika, Bolivya, Mısır, Kenya, Tanzanya, Nijerya ve Gana gibi ülkelerde finansal erişim kavramının daha popüler olduğu görülmektedir.

1.3.7. Finansal Yeterlilik (Financial Capability)

Birleşik Krallık hükümeti finansal yeterliliği; “insanların kendi finansal durumlarını anlama konusundaki bilgi ve becerilerini ve harekete geçme motivasyonunu kapsayan geniş bir kavram” olarak tanımlamıştır. Finansal açıdan yeterli tüketicileri ise; “önceden plan yapan, enformasyonu bulan ve kullanan, ne zaman tavsiye alması gerektiğini bilen ve bu tavsiyeleri anlayıp buna göre hareket ederek finansal hizmetler piyasasına daha fazla katılım sağlayan” kişiler olarak ifade etmiştir (HM Treasury, 2007).

Orton, 2007 yılındaki çalışmasında finansal yeterliliğin, Birleşik Krallık'ta ve giderek Kanada'da yaygın olarak kullanılmakta olduğunu ve Avustralya'da sıklıkla daha uzun bir ifade olan ‘tüketici ve finans okuryazarlığı’ olarak kullanılmakla birlikte finansal okuryazarlığın ABD'de (SEDI, 2004, s. 5) oldukça yaygın olarak kullanılmakta olduğunu vurgulamıştır (Orton, 2007, s. 7). Şekil 2'e bakıldığında finansal yeterlilik kavramının en çok arandığı ilk beş ülkenin sırasıyla Birleşik Krallık, Yeni Zelanda, Avustralya, Filipinler ve Amerika Birleşik Devletleri olduğu görülmektedir. Grafik 2'de finansal yeterlilik kavramının en popüler olduğu ülke olan Birleşik Krallık'ta finansal yeterlilik kavramının sadece 2006-2014 yılları arasında finansal okuryazarlıktan daha fazla arandığı, son yıllarda ise dengenin finansal okuryazarlık lehine açıldığını göze çarpmaktadır.

Grafik 2. Birleşik Krallık'ta Finansal Okuryazarlık ve Finansal Yeterlilik Kavramlarının Aranma Sıklığı¹²

Grafik 3'den dünya genelinde finansal okuryazarlığın finansal yeterlilik kavramına kıyasla çok daha popüler olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

Grafik 3. 2004 Ocak-2021 Mart Arasında Dünya Geneline Finansal Okuryazarlık ve Finansal Yeterlilik Kavramlarına Gösterilen İlgi (Kaynak: Google Trends)

¹² Veriler Google Trends'ten temin edilerek yazar tarafından grafiğe dönüştürülmüştür.

Şekil 2. Finansal Okuryazarlık ve Finansal Yeterlilik Kavramlarının Bölgelere Göre Aranma Sıklığı ve (sağdaki grafik) Finansal Yeterliliğin En Çok Arandığı İlk Beş Ülke (Kaynak: Google Trends)

Özellikle 2000’li yılların başındaki çalışmalarda finansal yeterlilik kavramının finansal okuryazarlığa nazaran daha çok tercih edilmesine yönelik bazı avantajlarının olduğu ileri sürülmüştür. Örneğin PRI (Policy Research Initiative)’ın talebiyle SEDI (Social and Enterprise Development Innovations) tarafından hazırlanan tartışma raporunda üç avantaj şu şekilde sıralanmıştır:

Finansal okuryazarlıkla karşılaştırıldığında, sorumlu ve bilinçli davranışları içerecek şekilde nesnel bilgi ve öznel güvenin ötesine geçer.

Finansal yeterliliğin temelden genişletilmiş yeterliliğe kadar değişen farklı aşamaları olduğunu ve finansal yeterliliğin finansal olarak bilgisiz/ cahil veya finansal olarak okuryazar olmak arasındaki ikili bir ayırmadan ziyade hayat boyu öğrenmeyle ilgili olduğunu kabul eder.

Nesnel bilgiyi artırmaya ve finansal bilgiyi aktarmaya yönelik kavramsal önyargı nedeniyle, dezavantajlı gruplar arasında finansal okuryazarlığı artırmayı amaçlayan birçok ölçüm, bütçe ve para yönetimi programları olması gerektiğini varsayma eğilimindedir. Ancak finansal okuryazarlıkla ilgili yapılan bazı çalışmalar dezavantajlı grupların üst ve orta gelir gruplarına göre daha yetenekli olabildiğini ve bunun yerine başka müdahale türlerine ihtiyacı olduğunu göstermiştir. Buna karşın, finansal yeterlilik, bireysel ihtiyaç hakkında daha az varsayımda bulunur ve bunun yerine tüm vatandaşları yeteneklerinin hem derinliği hem de genişliği açısından bir süreklilik içinde hareket ettirmeye odaklanır (SEDI, 2004).

Dixon da finansal yeterliliğin davranış, karar verme ve pratik becerilerin yanı sıra daha geleneksel bilgi ve anlayışa odaklanan beş ilgili unsurdan oluştuğunu ve finansal okuryazarlıktan daha geniş bir kavram olduğunu vurgulamıştır (Dixon, 2006, s. 7).

Johnson ve Sherraden’a göre finansal okuryazarlık yararlıdır ama yeterli değildir. Finansal yeterliliği şu şekilde tanımlarlar: “Ekonomik hayata katılım, yaşam şansını en üst düzeye çıkarmalı ve insanların tatmin edici yaşamlar sürmesine olanak sağlamalıdır. Bu, bilgi ve yeterlilik, bu bilgiye göre hareket etme yeteneği ve harekete geçme fırsatı gerektirir. Bu, bireysel işleyişi kurumlara bağlamayı içerir. Aynı zamanda, insanların bu işleyişte pratik yapmalarına ve yetkinlik kazanmalarına olanak tanıyan pedagojik yöntemlerin kullanımını da içerir. Buna "finansal yeterlilik" diyoruz” (Johnson & Sherraden, 2007, s. 122).

“Amerikan halkının mali konuları anlamasına ve bilgiye dayalı mali kararlar almasına yardımcı olmak ve böylece mali istikrara katkıda bulunmak için” (U.S. Department Of The Treasury, 2020) Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Obama tarafından oluşturulan ve (2008 yılında Başkan Bush tarafından oluşturulan) Başkan’ın Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyi’nin (The President's Advisory Council on Financial Literacy (PACFL)) ardılı olarak görev yapan Başkan’ın Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi (The President's Advisory Council on Financial Capability (PACFC)) finansal yeterliğe ilişkin tespitlerde bulunmuştur:

Hem resmi hem de gayri resmi finansal eğitim, finansal yeterliliğin yalnızca bir bileşenidir. İki ek önemli alanı, insan eğilimleri ve finansal karar alma alanı arasındaki ince ayrıntılı etkileşime katkıda bulunur. Bu, finansal yeterliliğin üç sac ayağı olduğunu göstermektedir:

1. Temel anlayışı sağlayan finansal eğitim (resmi ve gayri resmi),
2. Mevcut ürün ve hizmetlere güvenmek için asgari düzeyde bir yeterlilik sağlayan düzenleme ve tüketici koruması,
3. Öğrenilenin başarılı bir şekilde uygulanmasını kolaylaştıracak şekilde seçeneklerin düşünceli tasarımı (davranışsal ekonomideki “seçim mimarisi”).

Üç ayak, finansal yeterliliğin geliştirilmesinde kritik bir rol oynar. Her biri birlikte kullanıldıklarında güçlüdür ve tek başlarına başarısız olma olasılığı yükselir. Finansal yeterlilik, bilgili ve akıllı finansal karar vermeyi destekleyen üç temel direğe dayanır. Tüketici anlayışı olmadan, sağlıklı pazar rekabetinin daha fazla refah sağlaması olası değildir, çünkü tüketiciler kendileri için en iyi olan seçimlerden yararlanamazlar. Öte yandan, anlamlı düzenleme ve tüketici korumasının yokluğunda, en iyi eğitilmiş tüketiciler bile başarısız olacaktır. Piyasada bulunan iyi seçeneklerle, bilgili tüketiciler yerinde sağlam düzenleyici korumalarla daha iyi sonuç alınacaktır (President’s Advisory Council on Financial Capability, 2013, s. 4).

Jump\$tart Koalisyonu finansal okuryazarlık ve finansal yeterlilik arasındaki farka değindiği soruda bu terimlerin bazen birbirinin yerine kullanıldığı, ancak çoğunluğun finansal yeterliliğin, finansal okuryazarlığın yanı sıra (sosyal ve davranışsal faktörler ve finansal hizmetlere erişim de dahil olmak üzere) bir tüketicinin parayı nasıl yönettiği üzerindeki diğer etkileri kapsadığı konusunda mutabakata vardığını belirtmiştir (Jump\$tart, 2021).

Lakin gerek ülkemizde gerek dünyada zaman, finansal okuryazarlığın kullanımını daha çok tercih edilir bir hale getirmiş, finansal yeterliliğin en çok ilgi gördüğü yer olan Birleşik Krallık’ta dahî finansal okuryazarlık, finansal yeterlilik kavramını geride bırakmıştır. Bu durumun finansal okuryazarlığın adeta bir organizma gibi yıllar içerisinde gelişmesinden ve kavramın içerisine daha fazla eylem ekleyerek kapsamını genişletmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Tabii burada finansal okuryazarlık kavramında ısrar eden başta OECD gibi uluslararası organizasyonların etkisi yadsınamaz.

Bazı ulusal ve uluslararası kurumlar, insanların finansal kararlar alma yeteneğine daha fazla vurgu yapmak için “finansal okuryazarlık” yerine “finansal yeterlilik” e atıfta bulunmaktadır. Çoğu durumda, iki kavramın tanımları, tüketicilerin bilgi, tutum, beceri ve davranışlarını kapsadığı için büyük ölçüde örtüşmektedir. PISA değerlendirmesi, tanımı artık uluslararası olarak kabul edildiğinden ve önceki

değerlendirmelere ve mevcut OECD ve G20 çalışmalarına uyum için finansal okuryazarlığa atıfta bulunmaya devam edecektir (OECD, 2019, s. 18).

1.3.8. Finansal Okuryazarlık (Financial Literacy)

Tanımlamalara finansal okuryazarlık alanında en kapsamlı çalışmaları yapan kuruluş olan OECD¹³ ile başlayacak olursak;

OECD'nin 'Finansal Okuryazarlığı İyileştirme: Konuların ve Politikaların Analizi' (OECD, 2005) raporunun başlığında "finansal okuryazarlık" kavramı olmasına rağmen, terimin tanımını vermemesi çok ilginçtir. Raporda finansal eğitim terimi daha sık kullanılmıştır ve bu terim tanımlanmıştır.

Bununla beraber OECD, PISA 2012 tanımını 2015 yılında da kullanmaya devam etmiş ve ilgili kavrama yönelik olarak: "Finansal okuryazarlık, finansal kavramların ve risklerin bilgisi, anlayışı ve bir dizi finansal bağlamda etkili kararlar almak, bireylerin ve toplumun finansal refahını iyileştirmek ve ekonomik hayata katılım sağlamayı mümkün kılmak amaçları ile bu bilgi ve anlayışı uygulamak için gerekli becerileri, motivasyonu ve güvenidir." (OECD, 2017, s. 87) & (OECD, 2014, s. 33) tanımlamasını yapmıştır.

PISA 2012 bağlamında oluşturulan finansal okuryazarlık tanımının hala geçerli ve uygun olduğu düşünülmektedir ve çerçevenin önceki sürümlerinde sadece küçük bir değişiklik önerilmektedir. Uygulamada, (motivasyon ve güvenden daha) geniş bir tutum kümesinin finansal okuryazarlığın bilişsel yönleriyle ilişkili olduğunu ve finansal davranış için önemli olduğunu dikkate almanın bir yolu olarak "motivasyon ve güven" kelimelerinin yerine "tutumlar" kelimesi kullanılmıştır.

Revize edilen tanım aşağıdaki gibidir:

"Finansal okuryazarlık, finansal kavramların ve risklerin bilgi ve anlayışının yanı sıra, bir dizi finansal bağlamda etkili kararlar almak, bireylerin ve toplumun finansal refahını iyileştirmek ve ekonomik hayata katılım sağlamayı mümkün kılmak amaçları ile bu bilgi ve anlayışı uygulamak için gerekli beceriler ve tutumlardır." (OECD, 2019, s. 17).

Raporda tanımın daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla; ayrıca parça parça üzerinde durulmuştur:

Finansal okuryazarlık...

Okuryazarlık bir tarafı okuryazar olan, diğer tarafı okuryazar olmayan iki uçlu bir çizgiden ziyade yaşam boyunca gelişen geniş bir bilgi, beceri ve strateji kümesi olarak görülmektedir. Okuryazarlık bilişsel ve pratik beceriler, tutumlar, motivasyon ve değerler gibi kaynakların yönlendirilmesini sağlayarak sadece bilgi birikiminin çoğaltılmasından fazlasını içermektedir. Finansal okuryazarlığın PISA değerlendirilmesi çağdaş toplumdaki belirsiz gelecekleri ve günlük yaşamın finansal talepleriyle başa çıkma kapasitesinin geliştirilmesiyle ilgili bir dizi bilgi ve beceriye dayanmaktadır (OECD, 2019, s. 17) & (OECD, 2017, s. 87).

¹³ PISA 2012, gençlerin finansal okuryazarlığını değerlendiren ilk büyük ölçekli uluslararası çalışmadır. 2012 yılından bu yana, PISA finansal okuryazarlık değerlendirmesi, gençlerin finansal sorunları olan artan katılımı ve gelişen finansal ortamın getirdiği zorlukları ele alma becerileri hakkında oldukça büyük bir kayıt kaynağı sağlamıştır.

... finansal kavramların ve risklerin bilgi ve anlayışının yanı sıra...

Finansal okuryazarlık, finansal dünyanın temel unsurlarının yanı sıra finansal ürünlerin temel özellikleri ve amaçları da dahil olmak üzere finansal dünyanın temel unsurları hakkında bilgi ve anlayışa bağlıdır (OECD, 2019, s. 18).

... bir dizi finansal bağlamda...

Etkili finansal kararlar, sadece mevcut günlük yaşam ve deneyimlerle ilgili çeşitli finansal bağlamlar için değil, aynı zamanda yakın gelecekte karşılaşılabilecek durumlar karşısında atılması gereken muhtemel adımlar ile de alakalıdır (OECD, 2019, s. 19).

... etkili kararlar almak ...

PISA, bilginin artırılmasından ziyade gerçek yaşamdaki durumlarda bilgi ve anlayışı aktive etme ve uygulama yeteneğine odaklanır. Finansal okuryazarlığı değerlendirirken, bu, gençlerin kişisel finans hakkında öğrendiklerini etkili karar verme mekanizmalarına aktarma ve uygulama yeteneğinin bir ölçüsü anlamına gelir. “Etkili kararlar” terimi, belirli bir ihtiyacı karşılayan bilinçli ve sorumlu kararları ifade eder (OECD, 2019, s. 19).

... bireylerin ve toplumun finansal refahını iyileştirmek...

PISA'da finansal okuryazarlık, öncelikli olarak, arz/ talep teorileri ve piyasa yapıları gibi kavramları kapsayan ekonomik okuryazarlıktan ayrı olarak, kişisel veya hane halkı finansı etrafındaki okuryazarlık olarak algılanmaktadır. Finansal okuryazarlık, bireylerin kendilerinin ve hane halklarının (yani genellikle ailelerinin) finansal işlerini anlama, yönetme ve planlama biçimleriyle ilgilidir. Bununla birlikte, bireyler açısından iyi bir finansal anlayış, yönetim ve planlamanın, daha geniş toplum üzerinde; yerel refahın yanı sıra ulusal ve hatta küresel istikrar, verimlilik, sürdürülebilirlik ve kalkınmaya katkıda bulunmada bazı kolektif etkileri olduğu kabul edilmektedir (OECD, 2019, s. 19).

... ve ekonomik hayata katılımı sağlamayı mümkün kılmak amaçları ile bu bilgi ve anlayışı uygulamak için ...

Bireyin toplumun düşünceli ve katılımcı bir üyesi olarak rolünün önemini ima eder. Finansal okuryazarlığı yüksek olan bireyler, kendileri, aileleri veya toplumları için yararlı olan kararlar vermek ve yaşadıkları ekonomik dünyayı desteklemek ve yapıcı bir şekilde eleştirmek için daha donanımlıdır (OECD, 2019, s. 19).

... gerekli beceriler...

Bu beceriler, enformasyona erişim, karşılaştırma ve kıyaslama, anlam çıkarma ve değerlendirme gibi finansal bağlamda uygulanan genel bilişsel süreçleri içerir. Bir yüzdeyi hesaplama, temel matematik işlemlerini yapma veya bir para biriminden diğerine dönüştürme gibi matematiksel okuryazarlıktaki temel becerileri ve reklam ve temel sözleşme metinlerini okuma ve yorumlama kapasitesi gibi dil becerilerini içerir (OECD, 2019, s. 18).

...ve tutumlardır.

Finansal okuryazarlık, yalnızca finansal sorunlarla başa çıkmak için bilgi, anlayış ve becerileri değil, finansal faaliyetlerde bulunmak için enformasyon ve tavsiye arama motivasyonu, çeşitli finansal

sağlayıcı türleriyle görüşme ve finansal kararlara katılma güveni, uzun vadeli odaklanma yeteneği ve özdenetim yapabilme ve mali karar vermeyi etkileyen diğer duygusal ve psikolojik faktörleri yönetme yeteneği gibi aynı zamanda bilişsel olmayan özellikleri de içerir. Bu özellikler finansal eğitimin bir hedefi olarak kabul edilir ve finansal bilgi ve becerilerin geliştirilmesinde etkili olur (OECD, 2019, s. 18).

OECD ayrıca INFE çalışması kapsamında yetişkinlerin finansal okuryazarlığını (OECD, 2016, s. 47) ölçmek için, OECD / INFE (yetişkinlerin) finansal okuryazarlığını "sağlam finansal kararlar almak ve sonuçta bireysel finansal refaha ulaşmak için gerekli farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların bir kombinasyonu" olarak tanımlamaktadır.

Literatürde yapılan çeşitli finansal okuryazarlık tanımlarına odaklanan araştırmalar da bulunmaktadır. Bunlar arasında en dikkate değer araştırmalardan biri Huston'ın (2010) araştırmasıdır. Çalışmada 1996 ve 2008 yılları arasında tamamlanmış 52 ayrı veri setinden alınan 71 bireysel çalışma belirlenmiştir. Çalışmaların çoğunluğunun (%72) finansal okuryazarlığın tanımını içermediğine, %15'inin kısmen tanım tartışması yaptığına, sadece %13'ünün operasyonelleştirilen yapının resmi bir tanımını sağladığına dikkat çekilmiştir. İncelediği sekiz tanımdan ikisinin esas olarak kabiliyete ve üçünün yalnızca bilgiye odakladığına değinmiştir. Bilgi ve beceriyi birlikte içeren ve tanım içinde amaçlanan sonucu (yani ömür boyu finansal güvenlik / refah) belirten; ABD Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (2007) ve Jump\$art Koalisyonu (2007) tarafından kullanılan tanımlamaların temelde aynı olduğunu ifade edilmiştir. Servon ve Kaestner (2008) tanımının ise ek bir şart olmadan hem bilgi hem de yetenek boyutlarını içerdiğine değinmiştir (Huston, 2010, s. 303).

Çalışmada, analiz yapılan araştırmaların yüzde 47'sinin finansal okuryazarlık ve finansal bilgi terimlerinin eş anlamlı olarak kullandığına dikkat çekmiştir. Her iki terimi de (%62) içeren çalışmalar dikkate alındığında, dörtte üçünden fazlasında bu terimlerin birbirinin yerine kullandığı sonucuna varmıştır. Eğer bu iki yapı kavramsal olarak farklıysa, terimleri birbirlerinin yerine kullanmanın potansiyel bir sorun teşkil ettiğini de çalışmada paylaşmıştır (Huston, 2010, s. 303).

Birçok finansal okuryazarlık tanımı önerilmiş olmasına rağmen, evrensel olarak kabul edilmiş bir tanım olmadığı görülmektedir. Huston da bu konuya dikkat çekmiş ve o da kendi tanımını yapmıştır: "Finansal okuryazarlık, bireyin kişisel finansla ilgili bilgileri ne kadar iyi anlayabileceği ve kullanabileceğinin ölçülmesi olarak tanımlanabilir" (Huston, 2010, s. 306).

Çalışmada finansal okuryazarlığın ölçülmesinde standart bir yaklaşımın ortaya çıkmamasında

1-f finansal okuryazarlığın yapısının kavramsallaştırılmasının ve tanımının,

2- araç içeriğinin,

3- araç yorumlamanın eksikliği olarak üç temel engelin olduğu ifade edilmiştir (Huston, 2010, s. 305).

Bunlardan en önemlisinin de standart bir tanımının olmaması ve yapının kavramsal çerçevesinin çizilememesi olduğu vurgulanmıştır. Çalışmaların yaklaşık dörtte üçünde kullanılan yapı üzerinde durulmadığı; geri kalan kısımda, farklı öğelere (örneğin, bilgi, yetenek, sonuç/ çıktı) sahip tanımların kullandığı görülmüştür. Ayrıca hem finansal okuryazarlığın hem de finansal bilginin yapılarını içeren çoğunluğun bu terimleri birbirinin yerine kullandığı vurgulanmış dolayısıyla yapıların netleştirilmesinin

bir ihtiyaç olduğu ortaya konmuştur. Kesin ve tutarlı bir yapılaşma anlayışına sahip olmamanın, karşılaştırmalı analizler yapma veya finansal okuryazarlık skorlarını değerlendirme kabiliyetini ve bunun finansal refah üzerindeki etkilerini sınırladığına değinilmiştir. Bunun kritik bir engel olduğu, çünkü araç geliştirmenin diğer tüm aşamaları eksiksiz ve iyi tanımlanmış bir yapıya dayandığı vurgulanmıştır (Huston, 2010, s. 305).

Huston, finansal okuryazarlık için standartlaştırılmış bir yaklaşım geliştirmenin ikinci bir engelinin kapsamlı olmayan ölçeklerin kullanılması olduğunu ve incelenen çalışmaların sadece çeyreğinde, tüm kişisel finans bileşenlerinin ölçeğe dahil edildiğini ifade etmiştir (2010, s. 305).

Huston son olarak, gözden geçirilen çalışmaların ezici bir çoğunluğunun (%88'i) ölçeğin puanlaması (derecelendirilmesi) için bir rehber içermediği tespitinde bulunmuştur (2010, s. 305).

Remund, 2000-2010 yılları arasında yapılan araştırma çalışmalarının incelemesine dayanarak, finansal okuryazarlığın birçok kavramsal tanımını beş kategoriye ayırır:

1. finansal kavramlar hakkında bilgi,
2. finansal kavramlar hakkında iletişim kurma yeteneği,
3. kişisel finans yönetiminde yetenek,
4. uygun finansal kararlar alma becerisi ve
5. gelecekteki mali ihtiyaçlar için etkili bir şekilde planlama yapma konusunda güven (2010, s. 279).

Remund finansal okuryazarlığın kavramsal tanımına bu beş kategorinin dışında boyut ekleyen çalışmalardan da bahsetmiştir. Bunları: küresel anlayışın bilincinde olmak, sahtekarlığa karşı proaktif bir savunma önlemi almak, kredi kültürünün riskli doğasının farkında olmak, borcun başarılı bir şekilde nasıl yönetileceğine ilişkin temel finansal bilgilere vâkıf olmak ve kredi bazlı ekonomik sistemin işlemesi için gereken temel bilgilere sahip olmak şeklinde özetlemiştir (2010, s. 282).

Remund, çağdaş araştırmalarda en yaygın olarak kullanılan finansal okuryazarlığın operasyonel tanımlarının:

- 1.bütçeleme,
- 2.tasarruf,
- 3.borçlanma ve
- 4.yatırım

şeklinde tümünün davranış veya yetenek temelli olan dört kategoriye ayrıldığı sonucuna varmıştır. Dört kategoriye net bir şekilde girmeyen diğer boyutlar arasında ise; sigortayı anlamamanın ve satın almanın, kötüye kullanılan kredi programlarından kaçınmanın ve ev sahipliği danışmanlığını bilmenin bulunduğu ifade etmiştir (Remund, 2010, s. 288).

Finansal okuryazarlık tanımlarına odaklanan araştırmalardan bir diğeri ise: Titko ve Lace tarafından OECD, EIOPA (The European Insurance and Occupational Pensions Authority), ASIC (Australian Securities and Investments Commission) gibi kuruluşların ve bazı araştırmacıların 'finansal okuryazarlık' teriminin 52 ayrı tanımını AQUAD 6.0 ve Hamlet II 3.0 yazılımlarını kullanarak metinsel

bilgilerin analizi yapılmıştır (Titko & Lace, 2013, s. 585). “Finansal okuryazarlık” terimini içeren çıkarılan metin bölümlerinin analizine dayanarak, en sık finansal okuryazarlığın; (1) finansal bilgi, (2) finansal beceri, (3) finansal davranış veya belirli bir element kombinasyonu olarak tanımlandığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada finansal okuryazarlığın belirli yönleriyle ilgili olarak, araştırmacılar arasında da bir tutarlılık olmadığına dikkat çekilmiş, tanımların ve altta yatan kavramların çokluğu nedeniyle elde edilen bilgilerin analizinde istatistiksel yöntemlerin uygulanmasına ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır (Titko & Lace, 2013, s. 587). Araştırma bulgularına göre tanımlarda sırasıyla en çok kullanılan anahtar alanlar; davranış (36), bilgi (34), beceri (29) ve tutum (15) şeklinde olmuştur. Kelime listesi istatistiklerine göre ise en çok kullanılan kelimeler ise sırasıyla; enformasyon (27), gelecek için plan (26), seçim (21), hizmetler (19), yatırım (16), kavramlar (14), bütçeleme (13), borç okuryazarlığı (12) ve aritmetik (11) şeklinde bulunmuştur (Titko & Lace, 2013, s. 588).

Moore, finansal okuryazarlık anketi teknik raporunda bireylerin, yetkinlerse (competent) ve öğrendikleri bilgileri kullandıklarını gösterebiliyorlarsa finansal okuryazar olarak kabul edilebileceğini ve okuryazarlığın, pratik deneyim ve bilginin aktif entegrasyonu yoluyla elde edileceğini ifade etmiştir. İnsanların daha okuryazar hale geldikçe, finansal olarak giderek daha çok yönlü (sophisticated) hale geldiklerinden ve bunun bir bireyin daha yetkin (competent) olabileceği anlamına da gelebileceğinin tahmin edildiğini belirtmiştir (Moore, 2003, s. 29).

Hung, Parker ve Yoong, alanyazında finansal okuryazarlığın (1) belirli bir bilgi biçimi, (2) bu bilgiyi uygulama yeteneği veya becerileri, (3) algılanan bilgi, (4) iyi finansal davranış ve hatta (5) finansal deneyimler olarak değişken bir şekilde tanımlandığı tespitinde bulunmuştur (2009, s. 5). Bununla beraber tanımların en yaygın temelini bilgi (veya anlayış) olduğunu, bazı tanımların sadece aşinalık (tartışmalı olarak sınırlı bir bilgi biçimi) gerektirdiğinden bahsetmiştir. Mandell (2008) gibi birçok çalışmada finansal okuryazarlığın yargı ve karar verme yönünün vurgulandığını, Moore (2003: 29) tanımının ise finansal okuryazarlığın bilgi ve diğer yönleri için temel sağladığı iddiasıyla ‘pratik deneyimi dahil edecek kadar ileri gittiğini’ ifade etmiştir (Hung, Parker, & Yoong, 2009, s. 5).

Hung, Parker ve Yoong, aritmetik gibi birçok kavramın finansal okuryazarlıkla ortak özellikler taşıdığından bahsederken aritmetiğin temel bilişsel yeteneklerle daha ilgili olduğunu ve finansal konulardan çok daha geniş bir alana uygulanabileceğini ifade etmiştir. Bu nedenle temel aritmetiği finansal okuryazarlıktan ayrı tutmanın daha makul olduğunu, bunun yerine destekleyici bir yapı olarak ele alınmanın daha doğru olacağını savunmuştur (Hung, Parker, & Yoong, 2009, s. 7).

Finansal okuryazarlık, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Terimler Sözlüğü’ne göre: “Bir bireyin kişisel bütçesini yönetme sürecinde etkin ve bilinçli kararlar alabilmesini sağlayan temel finansal bilgiye sahip olması ve bu kararları uygulayarak bireysel ve toplumsal finansal refahı artırma yetisidir.” (2019) şeklinde tanımlanmıştır.

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği’ne (FODER’e) göre: “Finansal okuryazarlık gelirinizle/bütçenizle ilgili bilgi sahibi olmak ve onu etkin bir şekilde yönetebilmeyi ifade eder. Finansal okuryazarlık, kişinin gelirini akıllıca finanse edebilmesinin yanı sıra, doğru yatırım ve tasarruflara yöneltebilmesini sağlar.” (2019).

Türk Ekonomi Bankası'na (TEB'e) göre: "Finansal okuryazarlık, tüketicinin paranın kullanımında ve yönetiminde bilgiyle değerlendirme yapmasını ve finansal araçların seçiminde etkili ve rasyonel kararlar verebilmesini sağlayan yeterlilik düzeyidir. Başka bir ifade ile bireylerin gelirlerini, birikim ve yatırımlarını akılcıca değerlendirme ve bütçelerini doğru yönetebilme yetkinliğidir." (2019).

Finansal okuryazarlık ile finansal uzmanlık da birbiriyle karıştırılmamalıdır. Finans uzmanlarının finansal okuryazarlardan çok daha derin bilgi ve becerisi olduğu unutulmamalıdır. Hatta Lusardi finansal okuryazarlığı da temel ve gelişmiş olmak üzere ikiye ayırmıştır. Temel okuryazarlığı temel aritmetik becerilerini de kullanarak (bileşik) faiz oranlarının işleyişi, enflasyonunun etkileri ve risk çeşitlendirme kavramlarıyla açıklamaya çalışmıştır. Gelişmiş finansal okuryazarlıkta ise bunlara ilaveten tahviller, hisse senetleri ve yatırım fonlarının nasıl çalıştığına ve temel varlık fiyatlamasının nasıl yapıldığına odaklanmıştır (Lusardi A. , 2008, s. 4-11). Gelişmiş finansal okuryazarlık ile ilgili anket maddelerine bakıldığında bile 'finansal uzman' ile karşılaştırılamayacak seviyede olduğu dikkat çekmektedir.

-
- 1 "Finansal okuryazarlık, paranın kullanımı ve yönetimi konusunda bilinçli ve etkili karar verme yeteneğidir." (Noctor, Stoney, & Stradling, 1992, s. 4) (Beal & Delpachitra, 2003, s. 65) (ANZ, 2008, s. 6)
 - 2 "Kişisel finansal okuryazarlık, maddi refahı etkileyen kişisel finansal koşulları okuma, analiz etme, yönetme ve anlatma yeteneğidir. Finansal seçimleri ayırt etme, para ve finansal konuları rahatlıkla (veya rahatsızlığına rağmen) tartışmayı, geleceği planlamayı ve genel ekonomideki olaylar da dahil olmak üzere günlük finansal kararları etkileyen yaşam olaylarına ustaca yanıt verme yeteneklerini içerir." (Vitt, ve diğerleri, 2000, s. 2) (Cude, ve diğerleri, 2006, s. 103)
 - 3 "Finansal okuryazarlık, modern bir toplumda hayatta kalabilmek için insanların ihtiyaç duyduğu temel bir bilgidir." (Kim, 2001)
 - 4 "Finansal okuryazarlık, bir insanın finansal kavramları anlama ve kullanma yeteneğini ifade eder." (Servon & Kaestner, 2008, s. 273)
 - 5 "Finansal okuryazarlık, yaşam boyu finansal güvenliği sağlamak amacıyla finansal kaynakları etkin bir şekilde yönetmek için bilgi ve becerileri kullanma yeteneğidir." (Jump\$tart Coalition, 2017, s. 1)
 - 6 "Finansal okuryazarlık, finansal kaynakları yaşam boyu bir refah sürdürebilmek amacıyla etkin bir şekilde yönetmek için bilgi ve becerileri kullanma yeteneğidir." (U.S. Financial Literacy and Education Commission, 2007, s. 1)
 - 7 "Amerikan toplumunda finansal bilgi, günlük olarak çalışması için gereken temel finansal terim ve kavramları anlama olarak tanımlanmaktadır." (Bowen, 2002, s. 93)
 - 8 "Tüketici okuryazarlığı, kendi kendini değerlendiren finansal bilgi veya nesnel bilgi olarak tanımlanır." (Courchane & Zorn, 2005)
 - 9 "Finansal okuryazarlık, finansal kavramların ve risklerin bilgisi, anlayışı ve bir dizi finansal bağlamda etkili kararlar almak, bireylerin ve toplumun finansal refahını iyileştirmek ve ekonomik hayata katılım sağlamayı mümkün kılmak amaçları ile bu bilgi ve anlayışı uygulamak için gerekli becerileri, motivasyonu ve güvenidir." (OECD, 2014, s. 33), (OECD, 2017, s. 87)
 - 10 "Finansal okuryazarlık, finansal kavramların ve risklerin bilgi ve anlayışının yanı sıra, bir dizi finansal bağlamda etkili kararlar almak, bireylerin ve toplumun finansal refahını iyileştirmek ve ekonomik hayata katılım sağlamayı mümkün kılmak amaçları ile bu bilgi ve anlayışı uygulamak için gerekli beceriler ve tutumlardır." (OECD, 2019, s. 17)

- 11 Yetişkinlerin finansal okuryazarlığı; “sağlam finansal kararlar almak ve sonuçta bireysel finansal refaha ulaşmak için gerekli farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların bir kombinasyonu” olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2016, s. 47).
- 12 Finansal okuryazarlık: “Bir bireyin kişisel bütçesini yönetme sürecinde etkin ve bilinçli kararlar alabilmesini sağlayan temel finansal bilgiye sahip olması ve bu kararları uygulayarak bireysel ve toplumsal finansal refahı artırma yetisidir.” (TCMB, 2019)
- 13 “Finansal okuryazarlık gelirinize/bütçenize ilgili bilgi sahibi olmak ve onu etkin bir şekilde yönetebilmeyi ifade eder. Finansal okuryazarlık, kişinin gelirini akıllıca finansa edebilmesinin yanı sıra, doğru yatırım ve tasarruflara yöneltebilmesini sağlar.” (FODER, 2019)
- 14 “Finansal okuryazarlık, tüketicinin paranın kullanımında ve yönetiminde bilgiyle değerlendirme yapmasını ve finansal araçların seçiminde etkili ve rasyonel kararlar verebilmesini sağlayan yeterlilik düzeyidir. Başka bir ifade ile bireylerin gelirlerini, birikim ve yatırımlarını akıllıca değerlendirme ve bütçelerini doğru yönetebilme yetkinliğidir.” (TEB, 2019)
- 15 “Bir bireyin kişisel, ailevi ve küresel topluluk hedeflerini en iyi şekilde yerine getiren etkili eylemi güvenle gerçekleştirmek için finansal konularda bilgi ve becerilere sahip olmak.” (National Financial Educators Council, 2020)
- 16 “Finansal okuryazarlık, bir ömür boyu finansal refaha ulaşmak amacıyla finansal kaynakları etkin bir şekilde yönetmek için bilgi ve becerileri kullanma yeteneğidir.” (The President's Advisory Council on Financial Literacy (PACFL), 2009, s. 10)
- 17 “Finansal okuryazarlık, kişinin önemli finansal kavramları anlama ve uygun kısa vadeli karar verme ve sağlam, uzun vadeli finansal planlama, yaşam olaylarını ve değişen ekonomik koşulları gözeterek kişisel finansları yönetme yeteneğine ve derecesine sahip olmasının ölçüsüdür.” (Remund, 2010, s. 284)
- 18 “Yeni ve karmaşık finansal araçları değerlendirme ve hem araç seçiminde hem de kullanım kapsamı konusunda uzun vadede kendi çıkarlarına en uygun olacak şekilde bilinçli kararlar verme yeteneğidir.” (Mandell, 2008, s. 163-164)

Tablo 3. Alanyazında Yer Alan Finansal Okuryazarlık Tanımları¹⁴

1.4. Finansal Okuryazar Olmak

Bireylerin/ tüketicilerin finansal okuryazar olması yalnızca bireylere fayda sağlamakla kalmayıp, finansal sisteme ve en nihayetinde ekonomiye ciddi katkılar sağlamaktadır. Aşağıdaki tabloda finansal okuryazarlık seviyesindeki artışların bireye, finansal piyasaya ve ekonomiye olan etkileri yer almaktadır. Tabii bu durumun tersi de mümkündür. Genellikle finansal okuryazarlığı düşük seviyede olan bireylerin hatalı finansal kararlar alması daha olasıdır. Bu hataların yol açabileceği sorunlar ise kartopu etkisiyle çok büyük boyutlara ulaşabilmektedir. Bireyin alacağı bir hatalı karar öncelikle onu maddi zarara uğrattırken, onu refah kaybına sürüklerken psikolojik olarak da problemlere yol açabilmektedir. Bireylerin yaşadığı sorunlar ailelere, oradan da toplum üzerine sirayet edebilir. Finansal piyasaların daralması finansal krizlere neden olacak, finansal krizler de işsizlik üzerinde ciddi bir baskı

¹⁴ Tablo hazırlanırken (Huston, 2010, s. 311)’den yararlanılmıştır.

oluşturacaktır. İşsizlik üzerindeki artışlar ise intihar ve boşanma vakalarında artışı tetikleyecektir. Görüldüğü üzere hatalı finansal kararların sonuçları bir döngü halinde bireylerden topluma, toplumdan ekonomiyeye, ekonomiden de tekrar bireylere doğru hareketlere neden olabilmektedir.

Bireye/Tüketiciye 	Finansal Piyasaya 	Ekonomiye
İhtiyaç ve istek (lüks) ayrımını daha bilinçli yapar.	Bilinçli tüketiciler rekabeti, şeffaflığı, açıklığı artırır.	Finansal istikrarı sağlamada katkıda bulunur.
Parayı ve borçlarını iyi yönetir ¹⁵ .	Şikayetler ve hukuki sorunlar azalır.	Ekonomik refahı artırıcı etkide bulunur.
Gelir/ gider dengesini kurar.	Yeni ürün ve hizmet talepleri ortaya çıkacağından; sistem yaratıcı ve inovatifliğe zorlanarak gelişim kaydeder.	
Bütçesini doğru kullanır.	Temerrüde düşen birey sayısı azalacağından; iflas oranı azalır.	
Yatırım ve tasarruflarını etkin bir şekilde yapar.	Tasarruf ve yatırım oranları artarken; dış borca ihtiyaç azalır.	
Risk yönetimi yapar (risk çeşitlendirme ve sigortacılık ürünleri) ¹⁶ .		
En uygun finansal ürün ve hizmet seçimi gerçekleştirir		
Finansal planlar yapar (emeklilik sonrası, muhtemel sağlık sorunları, beklenmedik durumlar için) ¹⁷ .		
Finansal sistemi anlar ve finansal piyasada etkin rol alır.		

¹⁵ Bileşik faiz kavramını anlamayan (ya da üstel büyüme yanlılığına sahip bireyler) daha fazla borç alıp daha az para biriktirirler (Stango & Zinman, 2009).

¹⁶ Finansal açıdan bilgili yatırımcıların, fonları çeşitli girişimlere yayarak riski çeşitlendirme olasılığı daha yüksektir (Abreu & Mendes, 2010).

¹⁷ Güçlü finansal becerilere sahip kişiler, emeklilik için daha iyi bir iş planlaması ve birikim yapar (Behrman, Mitchell, Soo, & Bravo, 2012), (Lusardi & Mitchell, 2014)

Finansal gelişmeleri
yorumlar, değerlendirir,
çıkarımlar yapar, pozisyon
alır.

Çevresine (aile bireyleri,
arkadaşları) finansal
bilgiler vererek, tutum ve
davranışlarıyla örnek olarak
finansal okuryazarlık
düzeyini artırır.

Finansal anlamda özgüvenli
olur.

Davranışsal yanlılık ve
hatalara daha az düşer.

Tüketici hakları hakkında
belirli bir düzeyde bilgi
sahibidir.

Finansal konular hakkında
kimden ve nasıl bilgi
alınacağını bilir.

Vergiler ve finansal
mevzuat hakkında bilgi
sahibidir.

Tablo 4. *Finansal Okuryazarlık Seviyesini Artırmanın Avantajları (Beklenen Faydaları)*

1.5. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Son yıllarda dünyada ve ülkemizde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve ekonomiler (politikacılar, finansal kurumlar, ekonomistler, medya ve eğitimciler, ...) vatandaşları arasındaki finansal okuryazarlık düzeyi konusunda daha fazla endişe duymaya başlamışlardır. Finansal okuryazarlık eksikliği, sağlıksız finansal kararlara neden olur ve bu kararlar hem kişisel hem toplumsal hem de küresel finans üzerinde büyük olumsuz etkiler oluşturabilir. 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan yüksek riskli konut kredisi krizinin bir finansal durgunluk dönemi olarak tüm dünyaya yayılmasının ardından finansal okuryazarlık üzerinde daha fazla durulmasına neden olmuştur. Gerardi, Goette ve Meier tarafından yapılan çalışmada finansal okuryazarlığın bir yönü olan sayısal yetenek ve ipotek temerrüdü arasında önemli ve niceliksel olarak büyük bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak, en yüksek sayısal yetenek grubunda, en düşük gruba göre haciz başlangıcının üçte iki oranında daha düşük olduğunu

görülmüştür. Bu, düşük sayısal yeteneğin zaman içinde çok fazla harcama, çok az tasarruf veya gelir ve / veya tüketim şoklarına uygunsuz tepki gibi başka hatalara yol açabileceğini göstermektedir¹⁸ (Gerardi, Goette, & Meier, 2010, s. 29,30). Sonuç olarak, finansal okuryazarlık artık ekonomik ve finansal istikrar ve kalkınmanın önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir.

Finansal okuryazarlığa olan ilgi ve/ veya gösterilen önem artışının nedenlerini aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir:

Risk transferi ve bireysel sorumluluk artışı,

Birçok kanaldan, bol çeşitli ve karmaşık ürün ve hizmet sunulması,

Finansal ürünlere ve hizmetlere olan talep artışı,

Demografik ve kültürel değişimler.

1.5.1. Risk Transferi ve Bireysel Sorumluluk Artışı

Özellikle batılı ülkelerde hükümetler ve işverenler tarafından bireylere risk transferinin son derece artmasıyla bireyler daha fazla finansal riskle karşı karşıya kalmaya başlamıştır. Bireylerin vermesi gereken finansal kararların sayısı ve önemi artış eğilimindedir.

Gitgide karmaşık hale gelen finansal araçların kullanımında bireyler finansal aracılık ya da danışmanlık hizmetine başvurduklarında bunları (teklifleri/tavsiyeleri) anlamak/değerlendirebilmek için bile finansal okuryazar olmaları gerekmektedir. Alınan profesyonel finansal tavsiyelerde ulusal yasal çerçeveye bağlı olarak bireyler seçimlerinin doğrudan sonuçlarıyla karşı karşıya kalabilmektedirler (OECD, 2017, s. 82, 83).

Yapılan birçok çalışmada çalışanların çoğunun karşı karşıya oldukları risklerin farkında olmadıkları, farkında olsalar bile bu tür riskleri yeterince yönetebilecek bilgiye ve beceriye sahip olmadıkları görülmektedir. İrlanda'da yapılan bir çalışmada emeklilik programlarına kayıtlı kişiler incelendiğinde, bu kişilerin üçte ikisinin emeklilikte ne kadar ödeme yapılacağını ve/ veya ödemelerin toplu ödeme, aylık ödeme şeklinde mi yoksa her ikisi şeklinde mi olacağını bile bilmediği görülmüştür (Barrett, Mosca, & Whelan, 2013, s. 1).

1.5.2. Birçok Kanaldan, Çok Çeşitli ve Karmaşık Ürün ve Hizmet Sunulması

Gelişmekte olan ülkelerde teknolojik gelişmelerin hızlanması ve kısıtlamaların kalkması (sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, deregülasyon) finansal ürünlere erişimin genişlemesiyle sonuçlanmıştır. Gerek tüketici sayısının artması gerek gelişen teknoloji (ürün ve araç), gerek ürün çeşitliliğinin çoğalması, gerekse de ürün ve hizmet sağlayıcılardaki artış bireylerin seçimlerinde kafa karışıklığı yaşamasına neden olmuştur. Mevcut ürünler daha karmaşık hale gelmekle birlikte bireylerin bu ürünleri çeşitli yollarla karşılaştırma (tahsil edilen ücretler, alınan faiz oranları, sözleşme süresi, ...) ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bireyler ayrıca geleneksel finans kurumları, çevrimiçi bankalar ve GSM (Global System for Mobile Communications) operatörleri dahil olmak üzere çok çeşitli olanaklar dizisinden

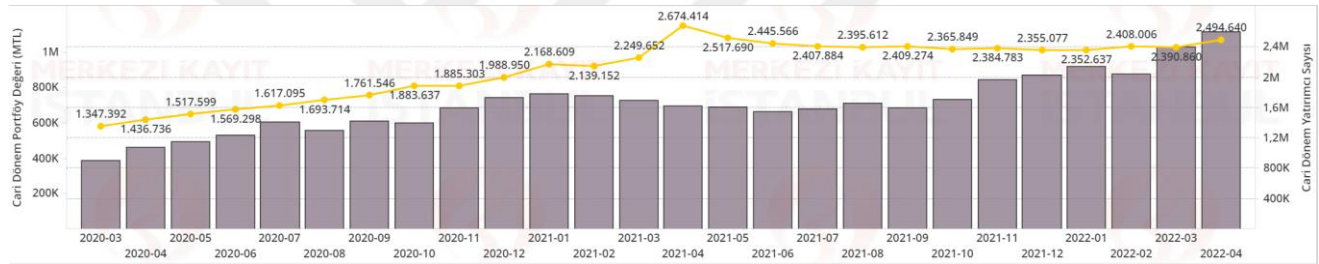
¹⁸ Finansal okuryazarlığın ve konut kredisi borçlarının ödenmemesi ampirik analizi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. (Gerardi, Goette, & Meier, 2010).

uygun sağlayıcıları ve dağıtım kanallarını tespit etmek durumunda kalmaktadır (OECD, 2017, s. 82, 83).

1.5.3. Finansal Ürünlere ve Hizmetlere Olan Talep Artışı

Küreselleşme, sosyal etkileşim, teknolojik ve ekonomik gelişmelerin etkisi ile iletişim ve tüketici davranışlarının farklılaşması finansal işlemlerin yöntem ve sıklığında da ciddi değişiklikler meydana getirmiştir. Bu tür değişiklikler, bireylerin finansal sağlayıcılar ve aracılılarıyla etkileşime girebilmelerini daha önemli hale getirmiştir (OECD, 2017, s. 82, 83). **Grafik 4**'te de görüleceği üzere Kovid-19 pandemisinin başlamasının ardından ülkemizde de riskli olarak değerlendirilebilecek yatırım araçlarından pay (hisse senedi) piyasasına yatırımcı ilgisi artmış; 2020 Mart ayında 1.347.392 olan yatırımcı sayısı 2022 Nisan ayında 2.494.640 kişiye ulaşarak (1,85) neredeyse 2 katına çıkmıştır. Buna karşın benzer dönemde genç yatırımcı sayısı ise beş katına çıkmıştır (Grafik 5).

Ayrıca çevrimiçi işlemler ve elektronik ödemeler hayatı kolaylaştırmış ve bu da birçok ürün ve hizmette talep artışı sağlamıştır. Son yıllarda dünya genelinde tüketici borçluluk oranlarının artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Lakin bu eğilimler finansal sorumluluğu bireylere devretmiş, bu da sağlıklı bireysel karar alma sürecinin önemini daha da artırmıştır.

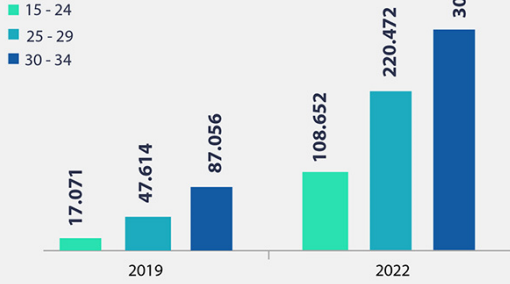

Grafik 4. 2020 Şubat-2021 Şubat Borsa İstanbul Pay Senedi Portföy Değeri ve Yatırımcı Sayısı
Grafığı (Merkezi Kayıt Kuruluşu, 2021)

Salgın sonrası borsaya yönelen genç yatırımcı sayısı 5 katına çıktı

Gençlerin iş hayatı ve emekliliğe bakış açısının değişmesiyle BES, yatırım fonları ve temettü birikimciliği ile finansal özgürlüğü yakalama çabası giderek yaygınlaşıyor

Borsada genç yatırımcı sayısı

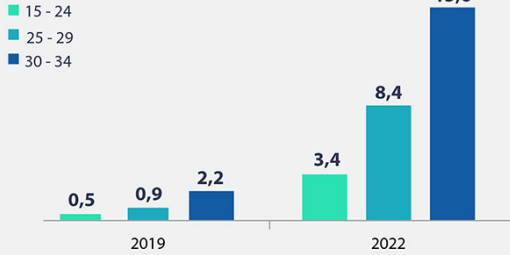
Attila Köksal
FODER Başkan Yardımcısı

"Temettü yatırımcılığı ve finansal özgürlük söylemlerinin yatırımcılar arasında yaygınlaşması oldukça önemli"

Tuncay Turşucu
Tuncay Turşucu Araştırma Danışmanlık AŞ Kurucusu

"Finansal özgürlük, ilerleyen yaşlarda para için çalışma psikolojisinden çıkmayı ve kendi sevdiğiniz işi yapma özgürlüğünü elde etmeyi sağlayacak"

Portföy (Milyar TL)

29.04.2022

Grafik 5. 2019-2022 Borsa İstanbul Genç Yatırımcı Sayısı Grafiği (Anadolu Ajansı, 2022)

1.5.4. Demografik ve Kültürel Değişimler

Birçok ülkede yaşam süresi artmakta (buna rağmen yaşı ilerleyen insanların bakıma olan ihtiyacında azalma eğilimi olduğuna dair veriler bulunmamakta), doğum oranları ise düşmektedir.

Kadınların yükseköğretime ve işgücüne katılımları artmaktadır.

Yetişkin çocukların önceki nesillere göre büyük aile bireyleriyle yaşamaya devam etme oranları düşmektedir.

1950'de küresel nüfusun %1'inden azı 80 yaşın üzerinde bulunmaktaydı. OECD ülkelerinde 80 yaş ve üzerindekiilerin payı 2010'da %4 iken 2050'de iki buçuk kat artarak %10'lara ulaşması bekleniyor. Yukarıda sayılan bu değişimler muhtemelen yaşlılıkta emeklilik ve profesyonel bakımda finansal güvenceye daha fazla ihtiyaç duyulmasına neden olacaktır (bireylerin emeklilik için planlarının ve/veya tasarruflarının olmadığı ya da tasarruflarının yetersiz olduğu da ayrı bir gerçekliktir¹⁹. 2010'larda tam zamanlı hemşireler ve kişisel bakıcılar, toplam işgücünün %1 ila 2'sini temsil etmekteyken birçok ülke

¹⁹ Ayrıntı bilgi için bkz. (Lusardi & Mitchell, 2006, s. 15, 16)

için bu pay 2050'ye kadar iki katından fazla olabilir. Öte yandan, 2010'larda OECD genelinde ortalama olarak GSYİH' nin %1,5' ini oluşturan uzun süreli bakım harcamaları (aile ve arkadaşlar tarafından sağlanan bakımın değeri hariç) 2050'ye kadar en az iki katına (hatta 3 katına bile) çıkabilir (Colombo, Llena-Nozal, & Mercier, 2011, s. 19, 20). Ülkemiz açısından bakılacak olursa sosyal harcamaların GSYİH içindeki payının 1980 yılında %2,25'ten 2019 yılına kadar %12'ye çıkarak (ülkemizdeki oran, bu artışa rağmen 37 ülke arasında 35. sırada yer almaktadır.) yaklaşık 5,5 kat arttığı görülmektedir. Sosyal harcamaların GSYİH içindeki payında OECD ortalamasının 2019 verilerine göre %20 olduğu (OECD, 2020) ve ülkemizin de zaman içerisinde bu oranlara yükselme eğilimine gireceğini düşünürsek sosyal harcamalarımızın nispi olarak daha fazla artacağı söylenebilir. Bu da ek hükümet harcamaları ile sonuçlanacaktır. Tabii ki hükümet harcamalarını finanse etme görevi de çalışma çağındaki yetişkinlere düşecektir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2018-2080 nüfus projeksiyonlarına göre ülke nüfusumuzun yaşlanma hızı artmakta; 2018'de 32 olan ortanca yaşın, 2023'te 33,5, 2040'ta 38,5, 2060'ta 42,3 ve 2080 yılında ise 45'e çıkması öngörülmektedir. Ayrıca 65 yaş ve üzerindeki nüfusun oranı 2018'de %8,7'den 2080'de %25,6'ya çıkması beklenmektedir. Buna rağmen çalışma çağı olarak kabul edilen 15-64 yaş grubunun toplam nüfusa oranı 2018'de %67,8'den 2080'de %58,7'ye düşeceği tahmin edilmektedir (TÜİK, 2018). Çalışma çağındaki yetişkinler aynı zamanda kendi emeklilik planları için de tasarruf yapma gereksinimi duyacaklardır (OECD, 2017, s. 82, 83). Bunun dışında da öğrenci kredilerinin geri ödemesi, öğrencilik sonrası hemen çalışma hayatına başlayamama ve çalışma hayatında yaşanabilecek değişiklik (işten çıkarılma, daha yüksek tahsil için eğitime geri dönme, erkeklerde askerlik, vb.) gibi süreçleri de yönetmeleri muhtemeldir. Ayrıca yaşlanan nüfusa bakmakla istihdam edilecekleri için bu durum diğer çalışma hayatında işgücü kaybına yol açacaktır.

2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞA YÖNELİK UYGULAMA ve ÇALIŞMALAR

2.1. Finansal Okuryazarlık Kapsamında OECD Faaliyetleri ve Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (INFE: International Network on Financial Education)

2002 yılında OECD hükümetleri tarafından finansal okuryazarlığın düşük seviyelerinin potansiyel sonuçlarına ilişkin ortaya çıkan endişelerini gidermek için geniş kapsamlı bir finansal eğitim projesi OECD Finansal Piyasalar Komitesi, Sigorta ve Özel Emeklilik Komitesi, okullarla ilgili konularda PISA Yönetim Kurulu ve Eğitim Politikası Komitesi dahil olmak üzere diğer ilgili organlarla koordinasyon içinde başlatıldı. Bu eğitim projesi, gelişmiş finansal erişim, tüketicinin korunması ve düzenleyici çerçevelerin üzerinde durmasının yanı sıra finansal eğitimin, finansal okuryazarlığın seviyesini artırmada oynayacağı tamamlayıcı bir role sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Finansal eğitim projesinin ilk büyük aşamalarından biri, OECD Konseyi tarafından Finansal Eğitim ve Farkındalık için İlkeler ve İyi Uygulamalar Önerisinin kabul edilmesi olarak düşünülmektedir (OECD, 2005B). Finansal okuryazarlık ve eğitim konularının gittikçe küreselleşen doğasını kabul eden OECD, 2008 yılında, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasında çapraz karşılaştırılabilir veri toplamak, etki ölçümü için metodolojiler geliştirmek, deneyimleri ve iyi uygulamaları paylaşmak, karşılaştırmalı analiz geliştirmek, politika araçları tasarlamak ve etkili uygulama ve izlemeyi teşvik etmek için Uluslararası Finansal Eğitim Ağı'nı (International Network on Financial Education-INFE) oluşturdu (OECD, 2021).

125'ten fazla ülkeden üyelerden oluşan OECD / INFE'de güncel olarak çalışma grupları tarafından finansal eğitimle ilgili: standart oluşturma, uygulama ve değerlendirme, finansal eğitim ve dijitalleşmenin etkisi, işyerinde finansal eğitim ile yaşanan nüfusun etkisi ve yaşlı tüketicilerin ihtiyaçları şeklinde dört temel politika alanı ele alınmaktadır (OECD, 2021).

OECD / INFE ayrıca önceki çalışma gruplarından elde edilen:

- finansal okuryazarlık için temel yetkinlikler,
- KOBİ'ler için finansal eğitim,
- finansal katılım için finansal eğitim,
- finansal eğitim için ulusal stratejiler;
- gençler için, okulda ve kadınlar için finansal eğitim,
- uzun vadeli tasarruflar ve yatırımlar için finansal eğitim ve
- finansal okuryazarlık ölçümü

çıktıları üzerinde çalışmaya devam etmektedir (OECD, 2021).

125'ten fazla ülkede merkez bankaları, maliye bakanlıkları ve eğitim bakanlıkları dahil olmak üzere 270'in üzerinde kamu kurumu OECD / INFE'de üst düzey üyeliğe²⁰ sahiptir (OECD, 2021). 2 Mart 2021 itibariyle ülkemizden tam üye statüsünde; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), düzenli üye statüsünde; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Borsa İstanbul, Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu (SEDDK) ile T. C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, bağlı üyelikler statüsünde; Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER), Habitat Derneği, Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı (TSEV), TEB Aile Akademisi, Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB) ile Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB) (OECD, 2021) bulunmaktadır. Lakin liste yakın bir tarihte güncellenmesine rağmen uzun zaman önce kapanan bazı kuruluşların hâlâ listede kalmaya devam etmesi ya da sicil ismi değişen birliklerin ikisinin aynı anda üye olarak görülmesi dikkat çeken bir husustur. Ayrıca OECD/ INFE Danışma Kurulu'nda, Teknik Komitesi'nde ve Araştırma Komitesi'nde ülkemizden hiçbir temsilcinin yer almaması (OECD, 2020) da düşündürücüdür.

Öğrenci performansına ilişkin uluslararası karşılaştırılabilir verilere olan ihtiyaca binaen, OECD 1997 yılında Uluslararası Öğrenci Değerlendirmesi Programını (PISA) başlatarak zorunlu eğitimlerinin sonuna yakın; 15 yaşındaki öğrencilerin, modern toplumlara katılım için gerekli olan temel bilgi ve becerileri edinme derecesini değerlendirmeye başlamıştır. Program, OECD ülkelerinin hükümetlerinin, eğitim sistemlerinin sonuçlarını, ortak bir uluslararası kabul görmüş çerçeve içinde, öğrenci başarısını izlemeye yönelik bir amaçla oluşturulmuştur. Üç yıllık periyotlarla güncellenen çalışmada başlangıçta fen, okuma, matematik konularında yapılan çalışma daha sonra genişleyerek; küçük değerlendirme alanları olarak iş birliğine dayalı problem çözmeye ve 2012 yılından itibaren isteğe bağlı olarak gençlerin finansal okuryazarlık değerlendirmesini de sunmaktadır.

2.2. Türkiye'de Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesine Yönelik Strateji, Politika ve Uygulamalar

Ülkemizin finansal okuryazarlık düzeyini artırmaya yönelik çalışmalar (eğitimler, bilinçlendirme kampanyaları, yarışmalar, ...) her ne kadar kurumların kendi inisiyatifleri altında sürdürülmüş²¹ olsa da finansal kurumlar, sivil toplum örgütleri ve eğitim kurumlarının katılımıyla topyekûn bir hale gelmesi biraz zaman almıştır. Bu anlamda ülkemizin finansal okuryazarlığı geliştirmeye yönelik ulusal strateji oluşturmakta biraz geç kaldığı görülmektedir. Ülkemiz 2011 yılında OECD'nin (INFE) Uluslararası Finansal Eğitim Ağı, Ulusal Finansal Eğitim Stratejisi Alt Grubu'nun 15 üye ülkesi arasında ulusal bir

²⁰ OECD / INFE'de tam üyelik ve düzenli üyelik olmak üzere iki ana üyelik kategorisi yer almakta; bunun dışında bağlı üyeler, (tam ve düzenli) ortak üyeler şeklinde üyelik seçenekleri bulunmaktadır. Tam üyeler (ülke bazlı olarak GSYİH ve kişi başına gelir dikkate alınarak) kurum başına belirlenen finansal katkıda bulunmayı kabul eder ve çalışmalarda aktif bir role sahiptir. Düzenli üyeler ise faaliyetler hakkında bilgi sahibi olmak isteyen ancak çalışmalarda aktif katkı sağlamayı ve finansal katkıda bulunmak istemeyen kamu kurumlarından müteşekkildir. Ortak üyeler finansal eğitimle ilgilenen ve uzmanlığa sahip ilgili uluslararası kuruluşları kapsarken, bağlı üyeler; finansal okuryazarlık ve eğitime ilgi duyan, kâr amacı gütmeyen seçilmiş sivil toplum kuruluşlarını (akademisyenler, tüketici grupları ve topluluk gruplarının yanı sıra vakıflar, endüstri dernekleri, özenetim kuruluşları ve sendikalar) içermektedir.

²¹ 2011 yılında SPK tarafından faaliyete geçen ve 2018 yılının sonlarında "Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması" platformuna taşınan "Yatırım Yapıyorum" (<http://www.yatirimyapiyorum.gov.tr/>) bu faaliyetlere bir örnek olarak verilebilir. Bundan bağımsız olarak 2012 Nisan-Temmuz aylarında Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi ve Eylem Planı çalışmaları kapsamında finansal okuryazarlığı ölçmeye yönelik Dünya Bankası ile Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) iş birliği ile hazırlanan "Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması" çalışması yürütülmüştür.

stratejisi olmayan tek ülke konumundaydı (VISA Europe, 2011, s. 9). 8 Haziran 2011 tarih ve 637 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile eklenen Ek Madde 4 hükmü uyarınca oluşturulan ve asıl sorumluluğu; sistemik riskin izlenmesi ve önlenmesi ile risk yönetimi alanında koordinasyonu sağlamak olarak belirlenen Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın başkanlığında, Hazine Müsteşarı ile Merkez Bankası, BDDK, SPK ve TMSF Başkanlarından oluşan Finansal İstikrar Komitesi²² (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2021) tarafından hazırlanan “Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları”na ilişkin 2014/10 sayılı Başbakanlık Genelgesi 5 Haziran 2014 tarihli ve 29021 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanmıştır. 2014-2017 yıllarını kapsayan eylem planı iki ayrı bölümden oluşan toplam 55 eylemi içermektedir. 36 eylemden oluşan Finansal Eğitim Eylem Planı’nın takibi ve koordinasyonu SPK, 19 eylemden oluşan Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planı ’nın takibi ve koordinasyonu BDDK tarafından yürütülmüştür. Eylem planı kapsamında iş birliği yapılacak kuruluşlar arasında kırkı aşkın farklı kamu kurumu, özel sektör kuruluş ve sivil toplum örgütü bulunmaktadır. Tüm kurumlar arasında eşgüdüm oluşturularak kaynakların etkin bir şekilde kullanımı hedeflenmiştir.

Finansal Eğitim Eylem Planı’yla kısa vadede bireylerin ekonomik refahının artırılması, yatırımcı tabanının genişletilmesi, finans sektörüne kalifiye iş gücü sağlanması, finansal piyasaların büyütülmesi ve daha etkin kılınması; orta ve uzun vadede ise toplumsal refah ve ülke ekonomik istikrarının artırılması hedeflenmektedir. Hedef kitle olarak genel halk, aile ve kadın, ilk ve orta öğretim, üniversiteler ve akademik çevre, kamu ve özel sektör çalışanları ve dezavantajlı gruplar gibi birçok kesim belirlenmiştir. Finansal eğitim faaliyetleri kapsamında; kapsayıcılık, tarafsızlık, farkındalık oluşturma, süreklilik, ölçüm ve gözden geçirme, etkin ve sonuç odaklı olma, ihtiyaca göre olma, anlaşılabilir dil ve pratik anlatım ve eğiticilerin eğitimi şeklinde dokuz ilke benimsenmiştir. Planlanan eylemlerde, sorumlu/ koordinatör kuruluş, ilgili kuruluşlar, iş birliği yapılacak kuruluşlar ve öngörülen bitiş tarihleri belirlenmiştir. Buna göre eylemlerin bitiş tarihleri 2014 Eylül ve 2017 Aralık ayları arasında öngörülmüştür. Finansal Eğitim Eylem Planı’nın ilk yedi eylemi mevcut finansal eğitim durumunu, etkinliğini, çalışmalarını tespit etmek ve finansal eğitim faaliyetinde bulunanları her yıl bir zirvede bir araya getirme faaliyetlerini kapsamaktadır. Genel halk kitlesini hedef alan yedi eylem ise; finansal eğitimle ilgili bir web sitesi geliştirmek, eğitici görseller oluşturmak, finansal tüketicilerin korunmasına, emeklilik sistemlerine ve tasarrufa karşı bilincin artırılmasını sağlamak ve medya araçlarını kullanmak olarak özetlenebilir. Aile ve kadının bilinçlendirmesini içeren iki ayrı eylem, ilk ve orta öğretimi hedef alan; müfredatın geliştirilmesi, öğrencilerin ilgisini çekmeye ve eğiticilerin bilgilendirilmesini içeren üç ayrı eylem bulunmaktadır. Üniversite ve akademik çevreye ilişkin çeşitli araçlar vasıtasıyla üniversite öğrencilerinin bilgi ve farkındalığı artırma, finansal eğitim alanındaki akademik çalışmaların teşvik edilmesi, üniversite ve finans sektörü arasındaki ilişkinin kuvvetlendirilmesi, müfredata finansal eğitimle ilgili konuların eklenmesi, finansal terimler ve piyasalar sözlüğünün hazırlanması gibi altı eylem yer almaktadır. Kamu ve özel sektör çalışanlarına (sivil toplum kuruluşları, yeni işe başlayanlar, KOBİ’ler, medya çalışanları, tüketici mahkemelerinde çalışan personele) yönelik eğitim faaliyetleri kapsamında beş ayrı eylem, finans sektörü çalışanlarına sürekli ve uygulamalı eğitimlere yönelik iki

²² 2018 ve 2019 yıllarındaki değişikliklerle birlikte komitenin ismi (Finansal İstikrar ve Kalkınma Komitesi olarak), üyeleri ve görevlerinde değişikliğe gidilmiştir.

ayrı eylem bulunmaktadır. Son olarak çalışmayan gençlere, yaşlılara, engellilere ve yaşamda önemli dönüm noktasında bulunanlara (evlilik, boşanma, bebek bekleme, işini kaybetme) yönelik dört ayrı eylem sunulmuştur.

2012 yılında yapılan Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi ve Eylem Planı çalışmaları kapsamında ülkemizin mevcut finansal okuryazarlık seviyesinin belirlenmesinde ölçüt olarak alınan çalışmanın ardından Sermaye Piyasası Kurulu, Borsa İstanbul A.Ş. Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş., Merkezi Kayıt Kuruluşu ve Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu iş birliği ile ikinci “2015 Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması” yürütülmüştür. Bu çalışmaların Finansal Eğitim Eylem Planı’nın üç numaralı eyleminde (“Türkiye’deki Finansal Okuryazarlık Düzeyinin İzlenmesine Yönelik Anket Çalışmaları Yapılması, Mevcut Anket Çalışmalarının Değerlendirilmesi”) üç yıllık periyotlar halinde tekrar edilmesi planlanmış olmasına rağmen 2018 Sermaye Piyasası Kurulu Faaliyet Raporu’na göre kaynak yetersizliğinden dolayı 2018 yılındaki çalışma gerçekleştirilememiştir (s. 69).

Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planı’nda yer alan 19 eylem; finansal tüketicinin haksızlığa uğramasını önleme, haksızlığa uğraması halinde ise çözüm yollarının etkinliğini artırmaya yönelik yedi amaç etrafında toplanmaktadır. Eylemlerin uygulanma takvimi olarak iste Aralık 2014- Aralık 2016 dönemi belirlenmiştir.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) için Yurtiçi Tasarrufların Artırılması ve İsrafin Önlenmesi Programı kapsamında ülkemizde en güvenilir ve kalıcı finansman kaynağı olan yurtiçi tasarrufların (2013 yılında) %15²³’in altındaki oranı %19’a yükseltilmesi, tasarrufların efektif yatırımlara sevk edilmesi ve israfın azaltılması amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda beş program bileşeni belirlenmiş, “Mali Piyasa Araçlarıyla Tasarrufların Özendirilmesi” bileşeni altında finansal farkındalığın artırılması ve finansal eğitimin yaygınlaştırılmasının yanı sıra finansal erişimi artırmaya yönelik planlamalar bulunmaktadır. Bununla birlikte kalan dört program bileşeninde israfın azaltılmasına, kredi düzenlemeleriyle ve vergisel araçlarla birlikte tasarruf ve yatırımların artırılmasına ve tamamlayıcı sigortacılığın geliştirilmesi hedeflenmiştir (T. C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 154,155).

On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) yurtiçi tasarruf hedefleri kapsamında 2018 yılında gerçekleşen %26,5’lik yurtiçi tasarruf oranının 2023 yılında %30,3’e çekilmesi planlanmıştır. Bu bağlamda finansal okuryazarlığın artırılması üzerinde durulmuş; hanehalkı ve firmalara (özellikle KOBİ finansal okuryazarlığı) tasarruf yapma farkındalığı ve tasarrufların aktarılacağı finansal araçlara ilişkin bilgi düzeyini artırmak hedeflenmiştir. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve diğer kamu kurumları tarafından organize edilen finansal eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve bankacılık hizmetlerinin tüketicilere daha basit halde anlatılması üzerine çalışmalar yapılması planlanmıştır (T. C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 35). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Mali Piyasalar başlığı altında da finansal hizmetlere erişimin kolaylaştırılması, yeni yatırımcıların kazanılması ve finansal bilincin geliştirilmesine yönelik planlamalar yapılmıştır. Bu kapsamda tüm örgün eğitim kurumlarının yanı sıra yaygın eğitimle yetişkinlere de finansal okuryazarlık eğitimini yaygınlaştırma hedefi üzerinde durulmaktadır. Finansal tüketicilerle kurumlar arasında aracılık hizmeti sunulan Finansal Danışmanlık

²³ Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) içinde

Sistemini geliştirerek her iki kesimin haklarının korunmasının yanında finansal tüketicilerden alınan ücretlerin açık, anlaşılır ve karşılaştırılabilir biçimde verilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca tamamlayıcı sağlık sigortasının geliştirilmesine yönelik teşvikler üzerinde de durulmuştur (T. C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 42, 43).

Ülkemizin ulusal eylem planının 2014-2017 yıllarındaki takvimini geride bırakmasıyla ve Finansal İstikrar Komitesi'nin yapısında yaşanan değişimlerle birlikte ulusal stratejinin sürdürülmesine yönelik adımların (özellikle de eşgüdümün) akim kaldığı düşünülmektedir. Bu bağlamda oluşturulan finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması web sitesine uzun bir süredir erişilememesi örnek olarak verilebilir.

2.3. Finansal Okuryazarlık Eğitimi Çalışmaları ve Platformları

2.3.1. Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Web Sitesi (SPK, BDDK)

Ülkemizde finansal ürün ve hizmetlerin tüm kesimlere yayılması, finansal sistem dışında kalan kişilerin sisteme dahil edilmesi, mevcut ürün ve hizmetlerin kalitesinin ve kullanımının artırılması amacıyla 5 Haziran 2014 tarih ve 29021 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren Ulusal Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı uyarınca Finansal Eğitim Eylem Planı Sermaye Piyasası Kurulu, Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planı ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yürütülmektedir (T. C. Resmi Gazete, 2014). Bu misyon kapsamında vatandaşların finansal konularda ihtiyaç duyabileceği temel bilgi ve araçlara erişebilmesi amacıyla ve “Türkiye'nin ilk ve tek finansal bilgilendirme platformu” (Sermaye Piyasası Kurulu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2017) iddiasıyla SPK ve BDDK tarafından hazırlanan Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması web sitesi faaliyete geçmişti. Katılımcı gözlem yoluyla takip ettiğim ve üye olduğum ve <http://www.finansalegitim.gov.tr/> adresinden erişilebilen web sitesi finansal bilgi ve hesaplama araçları sunmakta ayrıca üye olmanız halinde metinler, eğitim videoları, araçlar ve değerlendirme testi gibi mevcut tüm içeriklerden hiçbir kısıtlama olmadan ücretsiz olarak yararlanılabiliyordu. Web sitesinde temel finansal kavramlar, para ve bütçe yönetimi, emeklilik planlaması, sigortacılık ürünleri, finansal piyasalar ve yatırım araçları ve finansal piyasalardaki suç ve cezalar gibi konulardaki eğitimler bulunmaktaydı. Üye olduktan sonra videolar izlenebiliyor ve sorular cevaplandıkça, eğitimde ilerleme yüzdeleri ve başarılı cevaplar verildikçe eğitimde başarı yüzdesi görülebiliyor ve eğitimlere kalınan yerden devam edilebiliyordu. Temel, orta ve ileri düzey olarak gruplanan eğitimlerin başarıyla tamamlanmasının ardından eğitim platformu kişiye özel finansal eğitim sertifikası (ilgili videoların tamamı izlenip sorular cevaplandığında) hazırlamaktaydı. Platform üzerinde güncel bilgi ve duyurular yapılmakta, mevduat faizi getirisi, konut kredisi, taşıt kredisi, ihtiyaç kredisi, yatırım ve DASK hesaplama araçları bulunmakta, ayrıca nasıl hesaplanacağı teorik olarak da yazmaktaydı. Bir süredir erişilemeyen sitede içerikler hem teorik hem de uygulamalı bilgiyi aynı anda verebilmekteydi.

2.3.2. Finans ve Bankacılık Eğitim Portalı (TBB)

Bankacılık mesleğinin gelişimine katkıda bulunma amacıyla 2003 yılında Türkiye Bankalar Birliği (Türkiye Bankalar Birliği, 2020) tarafından faaliyete geçen portalda üniversite öğrencisi, bankacı ya da

diğer kullanıcı tipleriyle ücretsiz şekilde üye olunabilme imkanı sunulmuştur. Eğitim başlıkları ve türleri aşağıdaki tabloda verilen portalın içerikleri zamanla yenilenmektedir. Sisteme üye olunduktan sonra ücretsiz bir şekilde yararlanılan eğitimlerin sonunda ıslak imzalı online katılım sertifikası alınabilmektedir. <https://egitimportali.tbb.org.tr/> adresinden erişilebilen portalda eğitimlerde geçirilen süre ve eğitimin tamamlanma yüzdesi gibi bilgiler de yer almaktadır.

Eğitim Başlığı	Eğitim Türü
50 Soruda Risk Bazlı İç Denetim	Rehber Dokümanlar
55 Soruda Proje Finansmanı	Rehber Dokümanlar
6 Adımda Daha Verimli Sanal Toplantılar	E-Eğitimler
Bankacılık Sektöründe Koçluk Uygulamaları	Rehber Dokümanlar
Bankacılıkta Dolandırıcılığı Önleme	E-Eğitimler
Covid-19 Yaşam Rehberi	E-Eğitimler
Döviz Kredileri (e-Rehber)	Rehber Dokümanlar
Döviz Kuru Riskleri ve Döviz Satın Alma	Video Eğitimler
Döviz Kuru Riskleri ve Döviz Satma	Video Eğitimler
Engelsiz Bankacılık Hizmeti e-Eğitimi	E-Eğitimler
Evden Güvenli Çalışmak İçin Neler Yapmalıyız?	E-Eğitimler
Finansal Matematik	E-Eğitimler
Girişimcilik Mikro Öğrenme Videoları	Video Eğitimler
İşaret Dili	E-Eğitimler
Orijinal Banknotların Özellikleri ve Sahte Banknotlar	E-Eğitimler
Para Politikaları	Video Eğitimler
Proje Finansmanı Ve Fizibilite	Rehber Dokümanlar
Suistimal Rehberi	Rehber Dokümanlar
Teknoloji Okuryazarlığı Mikro Öğrenme Videoları	E-Eğitimler
Temel Bankacılık	E-Eğitimler
Temel Bankacılık Video Eğitimleri	Video Eğitimler
Temel Ekonomi	E-Eğitimler
Temel Kredi Bilgileri	E-Eğitimler
Temel Muhasebe	E-Eğitimler
Temel Bankacılık	Video Eğitimler

Tablo 5. Finans ve Bankacılık Eğitim Portalı'nda 02.12.2020 Tarihi İtibariyle Sunulan Eğitimler

2.3.3. TBB Finansal Okuryazarlık Web Sitesi

Türkiye Bankalar Birliği tarafından oluşturulan bir diğer web sitesine <https://foy.tbb.org.tr/> adresinden erişilebilmektedir. Finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması amacıyla hizmete sunulan web sitesinde finansal okuryazarlığa ait genel bilgiler ve bazı eğitim videoları bulunmaktadır. Eğitimlere ulaşabilmek için üye olunması gerekmekte ve üyelik işlemi ücretsiz bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

- Bireysel Bankacılık Hizmetlerinde Tüketicie Genel Bilgiler Merak Edilenler ve Yanıtları
- Dolandırıcılık Eylemleri ve Korunma Yöntemleri
- Fiyat İstikrarı Sizin İçin Neden Önemlidir?
- TBB Bireysel Müşteri Hakem Heyeti'ne Başvuru Yolları ve Usulleri

Yukarıdaki konularla alakalı belgelerin yanında 20 soruluk finansal okuryazarlık seviye ölçme anketi, girişimcilik, ekonomi muhabirleri eğitimi ve dijital teknolojileri kullanma becerisini geliştirmeye yönelik mikro öğrenme videoları yer almaktadır. Teknoloji okuryazarlığı kapsamında aşağıdaki kavramlara ilişkin küçük videolar yer almaktadır;

- Yapay Zeka
- API
- Arttırılmış Gerçeklik (AR)
- Beacon (Bluetooth Tabanlı Etkileşim)
- Big Data (Büyük Veri)
- e-İmza (e-Signature)
- Chatbot (Robo Danışman)
- Bağlı Nesneler (Connected Objects)
- Kripto Paralar ve Blok Zinciri (CyriptoCurrency & Blokchain)
- Bulut Teknolojisi (Cloud Technology)
- Kitle Fonlaması (Crowdfunding)
- Kitle Kaynak Kullanımı (Crowdsourcing)
- Siber Güvenlik (Cybersecurity)
- Dijital Asistanlar (Digital Assistants)
- e-Ticaret (e-Commerce)
- e-İtibar (e-Reputation)
- İnsansız Hava Aracı (Drone)
- Giyilebilir Teknolojiler (Wearable Technology)

- Turing Test ve Captcha
- Anlık Mesajlaşma (Instant Messaging)
- Nesnelerin İnterneti (IOT - Internet of Things)
- Mobil Uygulamalar (Mobile Applications)
- Kitlesele Çevrimiçi Açık Kurs (MOOC)
- Kendin Yap (Makers)
- Makine Öğrenmesi (Machine Learning)
- NFC ve GPS Teknolojileri (NFC & GPS Technologies)
- İnternet Topluluğu (Online Community)
- 3D Yazıcılar (3D Printing)
- Robotikler (Robotics)
- Uzaktan Bağlantı İle Çalışma (Remote Working)
- DDOS Atağı (DDOS Attack)
- Paylaşım Ekonomisi (Sharing Economy)
- Gerçek Zamanlı Veri Akışı (Streaming)
- Sürücüsüz Araçlar (Self-Driving Car)
- Sanal Gerçeklik (Virtual Reality)
- Kullanıcı Deneyimi ve Kullanıcı Arayüzü (UX & UI - User Experience & User Interface)
- Eşten Eşe Bağlantı (P2P Connection).

Ekonomi muhabirleri ve girişimcilik eğitime ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Girişimcilik Eğitim Programı	Ekonomi Muhabirleri Eğitimi
1. Bölüm	1. Bölüm
Girişimci Nedir, Girişimci Kimdir?	Bankaların Ekonomideki Rolü
Geleneksel ve Yeni Nesil Girişimcilik Kavramları	Bankalar Nasıl Para Yaratır?
Start-up Nedir?	Bankalara Neden İhtiyaç Duyarız?
	Bankalar Nasıl Kaynak Sağlar ve Bunları Nasıl Kullanır?
2. Bölüm	2. Bölüm
Girişimcilik Ekosistemi	Bankacılık, Denetlenen ve Düzenlenen Bir Sektördür
Türkiye’de ve Dünya’da Girişimciliğin Gelişimi	Bankalarla İlgili Kamu Kurumları ve Görevleri
	Sermaye Yeterlilik Oranı (Rasyosu) Nasıl Hesaplanır ve Neyi İfade Eder?
	Bir Bankanın Güçlü Olup Olmadığı Nasıl Anlaşılır?
3. Bölüm	3. Bölüm
İş Fikirleri Nasıl Girişime Dönüşür?	Kredi Nedir? Bankalar Krediyi Nasıl Verir?
İş Modelini Belirleme ve İş Planı Hazırlama	Bankalar Risklerini Nasıl Yönetirler?
	Bankalarda Kar Nasıl Oluşur? Bankalarda Karlılık Analizi Nasıl Yapılır?
	Bir Banka Hastalığı "Likidite Riski" Ve Yönetimi
4. Bölüm	
Girişimin Finansal Döngüsü	
Bir Girişimin Finansman Kaynakları	
Yatırımcı, Risk Sermayesi, Kitlese Fonlama	
5. Bölüm	
Girişimcilikte Başarı Faktörleri	
Girişimcilerin Önündeki Engeller	
Rehberler	
Üniversite Öğrencileri İçin Girişimcilikte Devlet Destek ve Teşvikleri	
Şirket Kurma Aşamaları	
Girişimcilik ve Fintech Terimleri	
Eğitim Süresi 32 dk.	Eğitim Süresi 57 dk.

Tablo 6. TBB Finansal Okuryazarlık Web Sitesi’nde 02.12.2020 Tarihi İtibariyle Sunulan Ekonomi Muhabirleri ve Girişimcilik Eğitimlerine İlişkin Bilgiler

2.3.4. Herkes İçin Ekonomi (TCMB)

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, OECD/INFE çalışmalarında ülkemizi tam üyelikle temsil eden kurum olarak finansal okuryazarlık ve eğitim faaliyetlerinde rol oynamaktadır. TCMB tarafından oluşturulan Herkes İçin Ekonomi olarak adlandırılan, <https://herkesicin.tcmb.gov.tr/> adresinden ulaşılabilen Web sitesi finansal okuryazarlık ve ekonomi eğitimi çalışmaları kapsamında toplumun farklı kesimlerinin ekonomiye ve merkez bankacılığına ilgi duymasını sağlama ile ekonomik bilgi ve farkındalık seviyesini artırma amaçlı içerikler sunmaktadır. Genel konu başlıkları; enflasyon ve fiyat istikrarı, para ve para politikası, Merkez Bankası, genel ekonomi, istatistikler ile çocuklar ve gençler için olan bu içeriklerde videolar, infografikler, elektronik yayınlar, sesli kitaplar ve bulmaca kitabı bulunmaktadır.

Konu Başlıkları	Hedefler
Enflasyon ve Fiyat İstikrarı	Enflasyon kavramı ve fiyat istikrarının önemini hakkında farkındalık oluşturmak.
Para ve Para Politikası	Para ve para politikası hakkında bilgi vermek.
Merkez Bankası	Merkez Bankası'nın diğer bankalardan farklarını ve görevlerini anlatmak.
Genel Ekonomi	Genel ekonomik kavramlar hakkında farkındalık sağlamak.
İstatistikler	Merkez Bankası'nın yayımladığı istatistikler hakkında bilgi vermek.
Çocuklar ve Gençler İçin	Hedef kitlesi olarak öğrencileri alan ve çeşitli çizgi film ve yayınlarla (videolar, infografikler, sesli kitaplar, bulmaca kitabı) para, fiyatlar, enflasyon gibi kavramlar ile Merkez Bankası'nın görevleri hakkında bilgi vermek.

Tablo 7. Herkes İçin Ekonomi Web Sitesi'ndeki İçeriklere İlişkin Bilgiler

2.3.5. TEB Aile Akademisi²⁴

2012 yılında Türkiye'de kişisel finansal okuryazarlık seviyesinde ölçülebilir bir artış sağlamak amacıyla kurulan TEB Aile Akademisi firma ve kuruluşlara, derneklere, odalara ve okullara talepleri doğrultusunda finansal okuryazarlık eğitimi vererek toplamda 19 milyon kişiye (TEB, 2021) ulaşmıştır. Eğitimler birebir yapılabildiği gibi online eğitimler de bulunmaktadır. Online Eğitimler; TEB Aile Akademisi Nedir? TEB Aile Akademisi'nde Ne Var?, Finansal Konular ve Hedefler, Bütçe ile Aile,

²⁴ Erişim linki: <https://www.teb.com.tr/aile-akademisi/>

Çocuk ve Bütçe konu başlıklarını içermektedir. Lakin 21 Mart 2021 tarihinde <https://www.teb.com.tr/online-egitimler/> adresindeki içeriklerin hiçbirine erişilememektedir.

Aynı zamanda OECD/ INFE üyesi olan TEB Aile Akademisi, Boğaziçi Üniversitesi ile 2013 ile 2018 yılları arasında Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi'ni açıklamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF iş birliği kapsamında 6-14 yaş grubundaki 11 milyon çocuğa, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile “Bütçemi Yönetebiliyorum” projesi kapsamında üç yıllık sürede 5 milyon kişiye, MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü ile imzalanan protokol ile bankacılık ve muhasebe derslerine finansal okuryazarlığı serpiştirerek 1,2 milyon öğrenciye (TEB, 2021), 2018 yılı içerisinde ise “Dijital Finansal Okuryazarlık” eğitimleri kapsamında birebirde 5 bin, online içerikler kapsamında 250 bin üniversite öğrencisine (TEB, 2021) ulaşmıştır. Ayrıca Web sitesinde “Finansal Sağlık Skoru” ölçümüne ilişkin bir modül bulunmaktadır.

2.3.6. Paramı Yönetebiliyorum (UNDP, Habitat Derneği, VISA Türkiye)²⁵

2009 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Habitat Derneği ortaklığı, Visa Türkiye ve üye bankaların (Türkiye’deki 30 banka ve e-para kuruluşu) desteğiyle geliştirilen “Paramı Yönetebiliyorum” projesi başlangıçta gençlerin finansal okuryazarlıklarını artırma amacıyla kurulsun da sonrasında lise ve üniversite öğrencileri, genç yetişkinler, girişimciler, çiftçiler, mavi yaka çalışanlar, emekliler ile kadın kooperatifleriyle toplamda sekiz ayrı hedef kitleye ulaşmış durumdadır. 81 ilde de faaliyetlerini sürdüren ve 2647 gönüllü eğitmen ile çalışılan programda 21 Mart 2021 itibariyle 5510 ayrı eğitim düzenlenmiş ve toplamda 1,7 milyon kişiye eğitim verilmiştir (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP); Habitat Derneği; VISA Türkiye, 2021).

Çalışmanın etkileri eğitim alanlarla almayan gençler üzerinde ölçülmektedir. Bu kapsamda 2019 yılındaki ölçümlere dayanarak eğitimi alanların kontrol grubuna göre bilgi ve davranış değişiklikleri olduğu görülmüştür. Eğitim alanlarda düzenli bütçe yapanların, aylık olarak birikim yapanların, enflasyonun gelire etkisini doğru hesaplayanların kontrol grubuna göre iki kata varan şekilde daha fazla olduğu, faturasını zamanında ödemeyenlerin ise kontrol grubunun yarısından az olduğu sonucuna varılmıştır (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP); Habitat Derneği; VISA Türkiye, 2021).

²⁵ Erişim linki: <https://www.paramiyonetebiliyorum.net/>

Bireyler	Girişimciler	Çiftçiler	Mavi Yaka Çalışanlar	Kadın Kooperatifleri	Emekliler
Para nedir ve değer kavramı	Para kavramı ve tarihçesi	Çiftçiliğin önemi ve çiftçilik oranları	Finansal okuryazarlık	Finansal okuryazarlık	Paranın anlamı
Hayal ve hedefler	Girişimcilik süreci	Çiftçiliğin güçlendirilmesi	Değer kavramı	Paranın anlamı	Finansal hataları keşfetmek
Bütçe	Finansal okuryazarlık	Tarım işletmeciliği	Döviz artışı	Para psikolojisi	Toplu para yönetimi
Harcamalar	Bütçe	Kayıt tutma	Yatırım araçları	Bütçe planlaması	Para karakteri
Borçlar	Harcamalar	Bilanço hesaplama	Kredi ve kredi kartı araçları	Bütçe çalışması	Parayı konuşabilmek
Ödeme yöntemleri ve banka kartları kullanım yöntemleri	Acil durum fonu	Harcamalar	Borçlar	Para karakteri	Finansal özgüven
Makro ekonomi	Kredi kullanımı	Çiftçiler için finans sistemleri ve ödeme yöntemleri	Bütçe	Finansal özgüven	Dijital bankacılık
Yatırım Oyunu (Üniversite)	Yatırım ve Birikimler	Kredi ve kredi kartı reçetesi	Re-finance	Finansal planlama	Dijital güvenlik ayarları yönetimi
Harçlık Oyunları (Lise)	SWOT analizi	Finansal güvenlik	Finansal güvenlik	Başarı hikayeleri	Başarı hikayeleri
	Fizibilite				

Tablo 8. Hedef Kitlelerine Göre Eğitim Konuları (Habitat Derneği, 2021)

Mart 2020 itibariyle eğitimler dijital platformlar üzerinden sağlanmaya başlanmıştır (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP); Habitat Derneği; VISA Türkiye, 2021). Ayrıca “Paramı Yönet” isminde Android ve Ios uygulaması da bulunmaktadır. Web sitesinden ulaşılan online eğitimlerde lise öğrencisi,

üniversite öğrencisi, yetişkin ve girişimcilere hitap edilmektedir. Ad soyad bilgileri girilerek eğitim sonrası gelen testteki soruların %85'ine doğru cevap veren kullanıcılara katılım belgesi verilmektedir. Eğitim kapsamında genel olarak bütçe yapma, harcama kontrolü, borç yönetimi ile birikim ve yatırım konuları hakkında bilgi verilmektedir. Bunun dışında sitede tüyolar isiminde bir bölüm bulunmaktadır; Hayal & Hedef, Bütçe, Harcamalar, Birikim & Yatırım, Borçlar, Banka Kartı, Kredi Kartı ile Kredi Skoru konularında ipuçları verilmektedir. Ayrıca bütçe hesaplama modülü de bulunmaktadır.

2.3.7. Geleceğini Şimdi Yönet (Experian Türkiye, Habitat Derneği)²⁶

2012 yılında Experian Türkiye ve Habitat Derneği ortaklığında faaliyete geçirilen Geleceğini Şimdi Yönet Projesi kapsamında akran eğitimleriyle üniversiteli gençlere kredi riskleri, sorumlu borçlanma ve bütçe planlaması konularında bilinçlendirme çalışması yapılmıştır. 15 Kasım 2018 itibarıyla 156 gönüllü eğitmen ile yapılan eğitimlerle 22 binin üzerinde gence ulaşılmıştır. İyi borçlanma, kötü borçlanma ve Krediler hakkında bilinmesi gerekenler, Kredi kartı, Kredi çeşitleri, Kredili mevduat hesabı, İhtiyaç kredisi, Konut kredisi, Kredilendirme sisteminin yapısı, Sistem içerisinde arka plandaki oyuncular, Maliyetler, Ödeme zamanları, Talepler, Diğer haklar ve Finansal Risk Yönetimi, Risk raporu, Risk merkezi ile Kredibilite konularının ele alındığı eğitimlerde genellikle 18-30 yaş aralığındaki üniversite öğrencileri hedef grupta yer almaktadır (Habitat Derneği, 2021).

2.3.8. Param ve Ben (TSPB)²⁷

2012 yılında Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği bünyesinde gönüllü kişilerle oluşturulan Finansal Eğitim aXiyon Takımı tarafından “varlıklı insan, varlıklı aile, varlıklı ülke” vizyonu ile düzenli tasarruf ve bu tasarrufu arttıracak doğru bilgi üzerine kurgulanmış bir yatırımcı eğitimi programı kapsamında “Param ve Ben” sitesi oluşturulmuştur (TSPB, 2021). Site içeriğinde “Hayata Dair” alanında bir blog formatında tasarruf bilincini artırmaya yönelik yazılar ve hikayeler yer almaktadır.

2014 yılından itibaren Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB) tarafından bütçe, birikim ve sermaye piyasasında yatırım kavramlarının bireysel ve toplumsal önemi hakkında bilinç kazandırmak amacıyla “Kamera Elinde Geleceğin Cebinde” kısa film yarışmasının 2021 yılında yedincisinin yapılması planlanmaktadır (TSPB, 2021). “Param ve Ben” sitesi üzerindeki video alanından da bu kısa filmler izlenebilmektedir.

2.3.9. Para Durumu²⁸

“OECD tarafından onaylanan ilk finansal okuryazarlık inisiyatifi”, “OECD tarafından ‘Türkiye’deki İlk Finansal Okuryazarlık Hareketi” olarak onaylanmış ve “OECD tarafından akredite edilen ilk ve tek finansal okuryazarlık platformu” (Denizmen, 2021) iddialarıyla 2010 yılında Özlem Denizmen tarafından kişilerin “finansal huzurlu” olmalarını sağlamak amacıyla, “Parasını yöneten hayatını yönetir!” sloganıyla ve salt eğitim hareketinden ziyade bir davranış değişikliği hareketi olarak kurulan Para Durumu kişisel finans yönetim platformudur. Eğitim ve seminerler, sosyal sorumluluk projeleri, yayınlar, mobil uygulamalar ve dijital kanallar üzerinden faaliyetlerini yürüten platformun “Moneye” adında Android ve iOS cihazlar için bir uygulaması da bulunmaktadır. Bütçe, Harcama, Tasarruf, Borç

²⁶ Erişim linki: <http://www.geleceginisimdiyonet.com/>

²⁷ Erişim linki: <http://paramveben.org/>

²⁸ Erişim linki: <https://www.paradurumu.com/>

Kapama, Birikim, Yatırım, Finansal İyilik Hali, Çocuk ve İş Hayatı konularında hikaye, deneyimlerin ve bilgilendirmelerin bulunduğu Web sitesinde aşağıdaki tabloda yer alan konuların yanı sıra Aylık Bütçe Defteri, Hayalinizdeki Yaşamın Maliyeti, Ne Kadarlık Ev Alabilirim?, Maaş Hesaplama, Taşıt Kredisi Hesaplama ve Hedef Birikimi Hesaplama isimlerinde hesaplama araçları yer almaktadır.

Soru Cevap	Gelsin Paralar	Uçsun Kariyer	Güzelleşsin Hayat	Yönetilsin Bütçeler	Yazarlar
	Kredi Notu	Kariyer	Sağlık		
	Bütçe	Başarı	Teknoloji		
	Birikim	Ek Gelir	Evlilik-İlişkiler		
	Harcama	İş Bulma	Emeklilik		
	Borç	Para Durumu KOBİ	Tatil		
	Tasarruf		Kültür/ Sanat		
	Yatırım		Eğitim		
	BES		Kişisel Bakım/ Moda		
	Sigorta		Kadın		
	Kartlı Ödemeler		Sizden Gelenler		
	Kredi		Para Durumu Çocuk		
	Ev Almak		Eğlence		
	Kripto Paralar				

Tablo 9. Para Durumu Web Sitesi Konu Başlık ve Alt Başlıkları

2.3.10. ING BANK Turuncu Damla²⁹

2013 yılından itibaren il Milli Eğitim Müdürlüklerinin desteği, PSI Araştırma, Geliştirme, Eğitim Merkezi'nin pedagojik ortaklığı ile ING Bank, REC Türkiye ve Koç Üniversitesi tarafından ilköğretim 3 ve 4.sınıflarda okuyan öğrencilere özellikle tasarruf konusunda bilişsel olmayan bazı yetenekleri kazandırarak davranış değişikliği oluşturmayı hedefleriyle oluşturulan projede 329 okul, 1213 öğretmen

²⁹ Erişim linki: <http://www.turuncudamla.com/>

ve 38835 öğrenciye ulaşılmıştır (ING Bank, 2021). Gelecek algısı, kısıtlı kaynak algısı, bütçe, akıllı alışveriş, cezbedici ürüne karşı tasarruf, sabırlı olma, istekleri bekletme ve grup kararları alma şeklinde sekiz farklı tema çerçevesindeki Turuncu Damla eğitiminde, sınıf öğretmenlerinin bu konuları 8 haftalık programda serbest etkinlikler ders saatinde ya da başka bir dersin kazanımlarıyla entegre ederek anlatması sağlamaktadır (REC Türkiye, 2021).

8-10 yaşlarındaki çocukları hedef kitle olarak belirleyen projeye dünyada bu kadar erken yaş grubunda tasarruflara karşı davranış değişikliği hedefleyen ve etki analizi yapılan ilk finansal eğitim olma özelliği taşıma (Media Cat, 2014, s. 42) ve Türkiye'de ilk olarak finansal okuryazarlık alanında yapılan etki değerlendirme analizi olma (Atik, 2014, s. 41) iddiasındaki çalışmanın etki değerlendirme sonuçları aşağıdaki şekildedir:

- Eğitim alan öğrenciler, eğitim almayan öğrencilere göre, 1 yıl sonra %28 ile %32 oranında daha az tüketim yapıyorlar.
- Otokontrolü nispeten daha az olan öğrenciler arasında eğitim alanlar, almayanlara göre %50 daha sabırlı hale geliyorlar.
- Eğitim alanlar zoru başarmaya daha meyilli oluyor, zoru seçen öğrencilerin sayısı eğitim almayanlara oranla %23 daha fazla.
- Eğitim alan öğrencilerin matematik notlarının 80 üzerinde olma sıklığı almayanlara göre %11 daha fazla (ING Bank, 2021).

3. Sınıflar İçin	4. Sınıflar İçin
Gelecek Algısı	Gelişim Zihniyeti
Kısıtlı Kaynak Algısı	Matematik Korkusunu Yenmek
Akıllı Alışveriş ile Tasarruf Yapma	Paranın Döngüsü
Cezbedici Ürüne Karşın Tasarruf Yapma	Kaybetme Korkusu
Sabırlı Olma	Sorumlu Borçlanma ve Kredi
İsteklerini Bekletme ve Planlama Yapma	Para İdaresi
Grup Kararları Alma	
Eğitimin temeli; sabır ve sabırlı olmak	Eğitimin temeli; otokontrol ve kendini kontrol edebilmek.

Tablo 10. Turuncu Damla Eğitimlerinde 3. ve 4. Sınıf Öğrencilerine İşlenen Konular ve Eğitimlerin Temel Prensipleri (REC Türkiye, 2021)

2.4. Finansal Okuryazarlık Düzeyini Ölçmeye Yönelik Çalışmalar

Huston'ın da ifade ettiği üzere; finansal okuryazarlığı ölçülebilir hale getirmek için öncelikle yapısını belirlemek gerekmektedir. Literatürde bulunan finansal okuryazarlık tanımlarına göre, yapıyı ölçmek için geliştirilen araçta hem bilgi hem de uygulama öğeleri bulunmalıdır. İçerik açısından, (Huston'ın 1996-2009 yılları arasında yapılan 71 farklı çalışmanın literatürüne dayandığı) dört kişisel finans içerik alanını (1.Para, 2.Borçlanma, 3.Yatırım 4.Kaynakları koruma), en yaygın ve / veya en zararlı finansal hatalarla güçlü bir şekilde bağlantılı maddelerle tasarlamak makul görünmektedir (Huston, 2010, s. 308).

Huston, araç maddelerinin sayısının öncelikle her bir alanın yeterli şekilde temsil edilmesine bağlı olduğunu ifade edip, Kim ve Mueller (1978, s. 29)'e dayandırarak; bir etki alanı faktörü üzerinde anlamlı bir yüke sahip olan minimum öğe sayısının üç ila beş arasında olması gerektiğinden bahsetmiştir. Dolayısıyla dört kişisel finans içeriği alanının, gerekli asgari maddelerin (3X4) on iki ile (5X4) yirmi arasında olması gerektiğini hesaplamıştır (Huston, 2010, s. 308,309).

2.4.1. PISA Finansal Okuryazarlık

PISA 2012 yılından itibaren ülkelerde isteğe bağlı olarak, 15 yaşındaki öğrencilerin finansal okuryazarlıklarını ölçmeye yönelik geniş kapsamlı çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmalar kapsamında; içerik, süreçler ve bağlamlar şeklinde üç farklı bakış açısı üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Burada içerik, alanda gerekli olan bilgi ve anlayış alanlarını kapsamaktadır. Süreçler, materyali tartışmak için çağrılan zihinsel stratejileri veya yaklaşımları tanımlamaktadır. Bağlamlar ise, kişiselden küresele değişen alan bilgisinin, becerilerinin ve anlayışlarının uygulandığı durumları ifade etmektedir (OECD, 2019, s. 20). PISA içerik alanını para ve işlemler, finansman durum planlama ve yönetme, risk ve getiri ile finansal ortam olarak dörde ayırmıştır.

Para ve işlemler

Para ve işlemler içerik alanı; paranın farklı biçimlerinin ve amaçlarının farkındalığı ile finansal işlemleri yönetme ve izleme konusunda kendinden eminliği ve yeteneği kapsamaktadır. Öğrencilerin paraları tanıması, paranın hangi amaçla kullanılacağını bilmesi, harcanan paranın mükerrer şekilde kullanılamayacağını anlaması, paranın nerelerde saklanabileceğini anlaması, nakit tutulan paranın enflasyon ortamında eriyeceğinin farkında olması, farklı ödeme yöntemlerinin olduğunu bilmesi, döviz kurlarının zaman içinde değişim sergileyebileceğinin bilincinde olması ve dijital para birimlerinin mevcudiyetinden haberdar olması beklenmektedir. Bunun dışında yetenek ve özgüven bakımından; öğrencilerin çevrimiçi alışveriş yapabilmesi, bankamatikleri kullanabilmesi, hesap bakiyesini ve hareketlerini çeşitli platformlar üzerinden takip edip orada yaşanabilecek düzensizlikleri tespit edebilmesi, fatura ve fişleri kontrol edebilmesi ve para üstünü hesaplayabilmesi, ürünleri gramajları üzerinden karşılaştırabilmesi ile bütçe takibi için klasik ya da elektronik yöntemleri kullanabilmesi istenmektedir (OECD, 2019, s. 21,22).

Finansman durum planlama ve yönetme

Finansman durum planlama ve yönetme içerik alanı; gelir ve giderleri izleme ve kontrol etme ile finansal refahı artırma amacıyla kaynakları kullanma bilgisini ve yeteneğini kapsamaktadır. Öğrencilerden çeşitli gelir türlerinin, gençler ve yetişkinler arasında işe girme kurallarının değişebileceğinin, gelir farklılığına yol açabilecek etmenlerin, bütçe hazırlamanın faydalarının ve mevcut gelirin hangi yaşam standartlarında yeterli olup olmayacağını farkında olması beklenmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin bütçenin unsurlarını idare etmenin yollarının farkında olmaları, istek ve ihtiyaç kavramları arasındaki farkı bilmeleri, ayağını yorganına göre uzatmanın bir hayat felsefesi olduğunu, kısa ve uzun vadeli öncelikleri belirleyebilmesi, bir ödeme ya da satın alma işlemi için finansal plan yapabilmesi, bir harcama işlemini borçlanarak ya da birikim yoluyla yapılabileceğini anlaması, kredi kullanma nedenlerinin, alınan borçlarının geri ödemesinin yapılması gerektiğinin ve genellikle bu geri ödenecek tutarın faiz nedeniyle daha fazla olacağını farkında olması istenmektedir. Ayrıca öğrencilerin servet oluşumu fikrini, bileşik faizin birikimlere etkisini ve yatırım ürünlerinin kullanılma nedenlerini anlaması, uzun vadeli amaçlar için birikimlerin avantajlarını bilmesi, nakit saklanarak yapılan birikimlerin risklerini anlaması ile devlet yardımlarının ve devlete ödenecek vergilerin bireylere yansımalarını anlaması beklenmektedir (OECD, 2019, s. 22, 23).

Risk ve getiri

Risk ve getiri içerik alanında; kazalardan doğacak zararların farkındalığı, hayatta yaşanabilecek olayların risk ve getiri bağlamında ekonomi ile ilişkisinin anlaşılması, sigorta ve tasarruf gibi finansal ürünlerin risk yönetimi açısından kullanılabileceğinin farkındalığı, kredi ve yatırım ürünlerindeki risklerin neler olabileceğinin anlaşılması, risk çeşitlendirmesinin ve acil durum planlamasının avantajlarının belirlenmesi, kredi, sigorta, tasarruf ve yatırım türleri hakkında bilgi sahibi olunması ile yeni finansal ürünlerin ve henüz düzenlemesi yapılmamış dijital varlıkların riskleri ve kazançları hakkında fikir sahibi olunması yer almaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin özellikle doğal afetler kaynaklı sigortalanabilir risklerin, kredi sözleşmelerindeki değişken faiz oranlarının, hayat standardını etkileyen koşullardaki değişikliklerin risklerinin farkında olmasını ve bunun sonuçlarından sigorta ve tasarruflar vasıtasıyla davranış, strateji ya da planlama yoluyla başa çıkma yeteneği sergilemesini bekler (OECD, 2019, s. 23, 24).

Finansal ortam

Finansal ortam içerik alanı; daha ziyade finans çevresini etkileyen (hükümet politikaları, teknolojik ve küresel gelişmeler gibi) faktörlerin etkileriyle alakalıdır. Bu alan; tüketicinin korunması ve mevzuatın etkilerini, alıcılar ve satıcılar arasındaki sorumluluklar, sözleşmeler ve yasal belgeler ile bu sorumlulukların neticeleri konularındaki farkındalığı, asimetric bilgi kaynaklarını, güvenilir finansal bilgi kaynakları ile yalan haberler, reklam ve pazarlama stratejileri arasındaki farkları ayırt edebilmeyi, finansal tavsiyeler için nereye ve nasıl danışılacağını bilmeyi, kişisel finansal bilgilerin paylaşmanın sakıncaları hakkında farkındalığı, kişisel verileri korumak için gerekli önlemleri almanın ve olası bir mağduriyet durumunda ne yapılacağını bilmeyi, kişisel alışkanlıkların, eylemlerin ve kararların bireysel, toplumsal, ulusal ve uluslararası sonuçlarının olabileceğinin farkında olmayı, yardım kuruluşlarına yapılan katkıların toplum üzerindeki etkilerini anlamayı, ekonomik ortamın ve ekonomiyi etkileyen

faktörlerin farkında olmayı ve dış faktörlerin kişisel kararlar üzerindeki etkisinin bilincinde olmayı kapsamaktadır (OECD, 2019, s. 24-26).

İçerik Alanı	Konu	Beklentilerin Detayı
Para ve işlemler	Paranın farklı biçimlerinin ve amaçlarının farkındalığı	Kâğıt paraları ve madeni paraları tanımak.
		Paranın mal ve hizmetlerin takasında kullanılabileceğini anlamak.
		Bir şeye harcanan paranın başka bir şeye harcanamayacağını anlamak.
		Paranın çeşitli yerlerde (nakit olarak veya elektronik olarak evde, bankada, postanede veya diğer finans kurumlarında) saklanabileceğinin farkında olmak.
		Nakit olarak tutulan paranın enflasyon ortamında alım gücünü kaybedeceğini bilmek.
		Satın alınan ürünler için ödeme yapmanın çeşitli yollarının (nakit, çek, şahsen veya çevrimiçi kart ödemeleri, çevrimiçi elektronik transferler veya SMS, temassız ödeme, ...) olduğunu ve gelecekte de yeni yöntemlerin çıkabileceğinin bilincinde olmak.
Para ve işlemler	Finansal işlemleri yönetme ve izleme konusunda kendinden eminlik ve yeteneklilik	Farklı para birimlerinin varlığından ve döviz kurlarının zaman içerisinde değişebileceğinin farkında olmak.
		Dijital para birimlerinden haberdar olmak.
		Bilgisayar ve cep telefonu üzerinden nakit ve kartlı ödeme yöntemlerini kullanarak ürün satın alabilmek.
		Nakit çekmek için bankamatikleri kullanabilmek.
		İnternet üzerinden ya da bankamatikler aracılığıyla hesap bakiyesini takip edebilmek.
		Satın alma işleminden sonra fişleri kontrol edebilmek ve işlemin nakit olarak yapılması durumunda para üstünü doğru hesaplayabilmek.
Para ve işlemler	Finansal işlemleri yönetme ve izleme konusunda kendinden eminlik ve yeteneklilik	Farklı boyutlardaki iki tüketici ürününden hangisinin paranın karşılığını daha iyi vereceğini bulabilmek ve bunun tüketicinin özel ihtiyaçlarına ve koşullarına bağlı olarak değişebileceğini anlayabilmek.
		İşlemlerini izlemek ve bütçe hesaplamalarını desteklemek için kâğıt-kalem, elektronik tablolar, çevrimiçi platformlar veya mobil uygulamalar gibi yaygın araçları kullanabilmek.
		Bir banka ekstresinde listelenen işlemleri kontrol edebilir ve herhangi bir düzensizliği fark edebilmek.

	Gençlere ve yetişkinlere uygun çeşitli gelir türlerinin (cep harçlığı, ücret, maaş, komisyon vb.) farkında olmak.
	Ücretli bir işe girme kurallarının gençler ve yetişkinler arasında farklı olabileceğini bilmek.
Gelir ve giderleri izleme ve kontrol etme bilgisi ve yeteneği	Geliri ele almanın farklı yollarını (saatlik ücret ve brüt veya net yıllık gelir gibi) ve geliri etkileyebilecek bazı faktörleri (farklı eğitim veya kariyer gibi) anlamak. Düzenli harcama ve tasarruf planlamak için bir bütçe hazırlamak ve bu bütçeye uymak. Herhangi bir gelir için yaşam standartlarını etkileyen (bakmakla yükümlü olunan kişi sayısı, bölge ve mevcut yükümlülükler gibi) faktörlerin farkında olmak.
Finansmanın durum planlama ve yönetme	İhtiyaçlar ve istekler arasındaki farkı ve kişinin imkanları dahilinde yaşama fikrini anlamak. Bir bütçenin (para harcamak için farklı seçenekler hakkında düşünme, gelir planlanan giderleri karşılamıyorsa öncelikleri belirleme veya giderleri azaltma veya geliri artırma gibi tasarrufları artırmanın yollarını bulma gibi) çeşitli unsurlarının nasıl idare edileceğini anlamak. Farklı harcama planlarının etkisini değerlendirmek ve dış harcama baskısı bağlamında da kısa ve uzun vadeli harcama önceliklerini belirleyebilmek.
Finansal refahı artırmak için kısa ve uzun vadede gelir ve diğer mevcut kaynaklardan yararlanma bilgisi ve yeteneği	Gelecekteki olaylar için bir finansal planın faydalarını anlamak ve gelecekteki masrafları ödemek için önceden plan yapmak: örneğin, bir fatura ödemek ya da belirli bir satın alma işlemi yapmak için her ay ne kadar para biriktirilmesi gerektiğini hesaplamak. Harcamaların borçlanma veya tasarruf yoluyla zaman içinde ayarlanabileceğini anlamak. İnsanların neden kredi kullanabileceklerini, borç almanın onu geri ödeme sorumluluğunu gerektirdiğini ve geri ödenecek tutarın genellikle faiz ödemeleri nedeniyle borç alınan tutardan daha fazla olduğunu anlamak³⁰. Zenginlik oluşturma fikrini, bileşik faizin tasarruflar üzerindeki etkisini ve bazı insanların yatırım ürünlerini kullanmasının nedenlerini anlamak. Uzun vadeli hedefler için tasarruf etmenin faydalarını veya (bağımsız olarak yaşamak gibi) koşullarda beklenen değişiklikleri anlamak.

³⁰ OECD burada faiz ödemenin ve almanın bazı dinlerde yasak olduğunun göz önünde bulundurulması gerektiğini paylaşmıştır.

Nakit tasarrufun (enflasyona bağı olarak paranın değerinin bir kısmını reel olarak eriyebileceği, çalınabileceği veya kaybedilebileceği) risklerini anlamak.

Devlet vergilerinin ve yardımlarının kişisel ve hanehalkı finansı üzerindeki etkisini anlamak.

Risk ve getiri	Kazanın meydana gelmesi halinde belirli bir kişi üzerinde ciddi olumsuz etkiye sahip olma olasılığı yüksek olan risklerin belirlenmesi	Kaza ya da yaralanma, Kişisel malların, şifrelerin veya verilerin ve dijital varlıkların çalınması, Kişisel malların zarar görmesi veya kaybolması, İnsan yapımı ve / veya doğal afetler.
	Sağdakilerin potansiyel etkisi gibi yaşam olaylarının veya ekonomi ile ilişkili risklerin ve getirilerin belirlenmesi ve yönetilmesi:	İş kaybı, bir çocuğun doğumu veya evlat edinilmesi, sağlık veya hareket kabiliyetinin bozulması, Faiz oranları ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar, Diğer piyasa değişiklikleri.
	Belirli finansal ürünlerin (sigorta dahil) ve süreçlerin (tasarruf gibi) çeşitli riskleri yönetmek ve dengelemek için (farklı ihtiyaçlara ve koşullara bağlı olarak) kullanılabilmesini kabul ederek:	Koşullardaki beklenmedik değişiklikler için tasarruf etmenin faydalarını anlamak Belirli sigorta poliçelerinin fayda sağlayıp sağlamayacağını ve gereken teminat düzeyini nasıl değerlendireceğini bilmek
	Sermaye kaybı riski, getiri değişkenliği ve değişken faiz oranlarının kredi geri ödemeleri üzerindeki etkileri gibi belirli kredi ve yatırım ürünlerinde bulunan riskleri anlamak	
	Riski kişisel sermaye ile sınırlandırmak için acil durum planlaması ve çeşitlendirmenin faydalarını anlamak	
	Acil durum planlamasının faydaları, çeşitlendirmesi ve faturaların ödenmesinde temerrüde düşmenin tehlikeleri ve kredi sözleşmelerinin sağdaki	İlgili yerlerde çeşitli yatırım türleri, tasarruflar ve sigorta ürünleri Gayri resmi ve resmi kredi, teminatsız ve teminatlı, rotatif ve sabit vadeli ve sabit veya değişken faiz oranlı krediler dahil olmak üzere çeşitli kredi türleri.

konulardaki kararlara uygulanması:

Sağdakiler gibi finansal ürünler için ikame ürünlerle ilişkili riskler ve getiriler hakkında bilgi sahibi olmak ve dikkatli olmak:

Nakit olarak veya henüz düzenlenmemiş dijital finansal araçlarda (kripto para birimleri) tasarruf etmek veya bir varlık deposu olarak mal-mülk, canlı hayvan veya altın satın almak.

Gayri resmi borç verenlerden kredi almak veya borç almak.

Yeni finansal ürünlerle (mobil ödeme ürünleri ve çevrimiçi kredi gibi) ilişkili tanımlanamayan riskler ve getiriler olabileceğini bilmek.

Tüketicinin korunması ve düzenlemelerin rolü konusunda farkındalık

Alıcıların ve satıcıların tazminat için başvurma gibi hakları olduğunu anlamak.

Alıcıların ve satıcıların aşağıdaki gibi sorumlulukları olduğunu anlamak:

- Finansal ürünlere başvururken doğru bilgi veren tüketiciler / yatırımcılar,
- Tüm önemli gerçekleri açıklayan sağlayıcılar ve
- Tüketicilerin / yatırımcıların, taraflardan birinin bunu yapmamasının sonuçlarının farkında olması.

Haklar ve sorumluluklar bilgisi ve bunları sağdakilere uygulama yeteneği:

Sözleşmelerin finansal sonuçlarını bilmek.

Finansal ortam

Finansal ürünler ya da hizmetler satın alırken sağlanan yasal belgelerin ve içeriği anlamamanın önemini kabul etmek.

Farklı kişi ve kuruluşların belirli finansal bilgileri, ürünleri veya hizmetleri sağlamak için teşvikleri olabileceğini anlamak.

Güvenilir finansal bilgi ve tavsiye kaynaklarını belirleyebilmek ve pazarlama mesajlarını ve reklamları gerçek ve resmi bilgi ve eğitim mesajlarından ayırt edebilmek.

Sağdakiler dahil olmak üzere finansal çevre hakkında bilgi ve anlayış:

Finans alanındaki veya finansal sonuçları olan "yalan haberlere" karşı tetikte olmak.

Hangi sağlayıcıların güvenilir olduğunu ve hangi ürün ve hizmetlerin düzenlemeler veya tüketiciyi koruma yasaları ile korunduğunu belirlemek.

Finansal ürünleri seçerken kime danışılacağını belirlemek, finansal tavsiyenin taraflı olabileceğini anlamak ve finansal konularda yardım veya rehberlik için nereye başvurulacağını bilmek.

Kişisel finansal verilerin paylaşılmasının finansal riskleri ve sonuçları hakkında farkındalık, kişisel verilerin, kişisel faktörlere dayalı ürün ve hizmetler sunmak için şirketler tarafından kullanılabileceğine dair farkındalık ve bu tür mevcut finansal suçlar (kimlik hırsızlığı ve veri hırsızlığı gibi) hakkında farkındalık.	
Veri koruma zafiyetinin finansal risklerinin anlaşılmasını sağdakilere uygulamak:	Kişisel verileri korumak ve dolandırıcılıktan kaçınmak için uygun önlemleri almak. Çevrimiçi işlemleri güvenli bir şekilde yürütmek. Mağdur olma durumu da dahil olmak üzere, geçerli yönetmelik kapsamındaki hakları ve sorumlulukları bilmek.
Kendi finansal kararlarının kendisi, başkaları ve çevre üzerindeki (kısa ve uzun vadeli) etkileri hakkında bilgi ve anlayış:	Bireylerin harcama, tasarruf ve yatırım yapma konusunda seçenekleri olduğunu ve her eylemin birey, toplum ve muhtemelen çevre için sonuçları olabileceğini bilmek. Kişisel finansal alışkanlıkların, eylemlerin ve kararların bireysel, toplumsal, ulusal ve uluslararası düzeyi nasıl etkilediğini anlamak. Etik, sürdürülebilirlik ve dürüstlük ve ilgili davranışların (kar amacı gütmeyen kuruluşlara / hayır kurumlarına bağışlar, yeşil yatırımlar, yolsuzluk dahil) toplum üzerindeki finansal etkilerini anlamak.
Ekonomik ve dış faktörlerin etkisi hakkında bilgi:	Ekonomik ortamın farkında olmak ve okul sonrası eğitimin finansmanı veya emeklilik için zorunlu tasarruflarla ilgili reformlar gibi politika değişikliklerinin etkisini anlamak. Zenginlik oluşturma veya krediye erişim yeteneğinin faiz oranları, enflasyon ve kredi puanları gibi ekonomik faktörlere ne şekilde bağlı olduğunu anlamak. Reklamlar, aile, arkadaşlar ve toplumdan gelen baskı gibi bir dizi dış faktörün bireylerin finansal tercihlerini ve sonuçlarını etkileyebileceğini anlamak.

Tablo 11. PISA 2021 Finansal Okuryazarlık Bağlamında İçerik Alanına İlişkin Öğrencilerden Beklentiler (OECD, 2019, s. 21-26)

PISA süreç kategorilerini mevcut değerlendirmeyi yanıtlarken kullandıkları bilişsel süreçlere dayandırarak; finansal bilgileri tanımlamak, finansal bilgileri ve durumları analiz etmek³¹, finansal sorunları değerlendirmek ile finansal bilgi ve anlayışı uygulamak şeklinde dörde ayırmıştır. Finansal

³¹ Bu kategori (finansal bilgileri ve durumları analiz etmek) önceki PISA’larda “bilgileri finansal bağlamda analiz etmek” olarak kullanılmaktaydı.

okuryazarlık yapısındaki süreçler bir beceri hiyerarşisi olarak ele alındığından Bloom'un eğitsel hedeflerin (bilişsel alan) taksonomisindeki fiillerden³² farklı olduğu görülmektedir. Ayrıca PISA'da yer alan süreç kategorileri Bloom taksonomisindeki gibi bir zorluk sırasından ziyade bunların yinelemeli ve etkileşimli bir karışımına bağlı, paralel temel bilişsel yaklaşımlar şeklinde dizilmiştir. Dolayısıyla her bir görev birden fazla süreçle ilişkili olabileceğinden en yakın süreçle tanımlanmıştır (OECD, 2019, s. 26).

Finansal bilgileri tanımlama süreci finansal bilgi kaynaklarıyla karşılaşıldığında devreye girmektedir. Öğrencilerin sözleşme metinlerindeki ifadeleri, bir faturanın özelliklerini, bir ekstredeki bakiyeyi belirleyebilmeleri ve enflasyon gibi finansal kavramları tanımlamaları istenir. Ayrıca kredi geri ödemelerinde temerrüde düşme durumunda yasal bir dil kullanan sözleşmeleri araştırmaları da bu sürecin nispeten daha üst düzey beklentileri arasındadır. **Finansal bilgileri ve durumları analiz etme** süreci kredi dönemi boyunca kredi faizinin ve geri ödemelerinin nasıl etkilendiği ile hangi faktörlerin sigorta primlerini etkilediği gibi finansal bağlamdaki bağlantıları bulmayı ve finansal bilgileri analiz etmeyi içerir. Finansal bağlamlarda (krediler, sözleşmeler, reklamlar, ...) yorumlama, karşılaştırma, farklılıklarını bulma ve sentezleme dahil olmak üzere birçok bilişsel sürece odaklanmaktadır. **Finansal sorunları değerlendirme süreci** açıklama, muhakeme, değerlendirme ve genelleme gibi bilişsel yeteneklere odaklanarak belirli finansal kararların avantaj ve dezavantajlarını tespit etmeyi ve belirli bir kararın neden iyi ya da kötü olabileceğini açıklamayı içermektedir. Birden çok koşulu dikkate alarak ve çeşitli hesaplamalar yaparak problem çözmeyi içeren **finansal bilgi ve anlayışı uygulama süreci** ise; finansal kavramlara ve ürünlere ilişkin bilgileri harmanlayarak bunları çeşitli finansal bağlamlarda etkili eylemlerde bulunmaya odaklanır (OECD, 2019, s. 26, 27).

PISA finansal okuryazarlığın çerçevesini oluştururken maddeleri; eğitim ve iş, ev ve aile, bireysel ile toplumsal şeklinde dört bağlamda değerlendirmiştir. **Eğitim ve iş** çevresinde, PISA zorunlu eğitimin sonlarındaki 15 yaş grubundaki öğrencileri kapsadığından; bu öğrenciler ya yakın bir dönemde çalışma hayatına atılacak ya da öğrenme hayatına bir süre daha devam edecek durumdadır. Dolayısıyla bu çevrede yapacakları finansal konu planlamalarına ihtiyaçları olacaktır. PISA, **ev ve aile** bağlamında finansal noktalarda hane halkını çekip çevirecek konuları içermektedir. Bağlamin sadece aile ile sınırlandırılmamasının nedeni bu öğrencilerin yakın gelecekte ailelerinin yanından ayrılıp özerk şekilde yaşama ihtimalidir. **Bireysel** bağlam finansal okuryazarlık alanının özünün kişisel finansmana odaklanması nedeniyle önemlidir. Kişisel çıkar ve tatmin için alınan kararlar ve üstlenilmesi gereken birçok risk ve sorumluluk kişisel finans içerisindedir. **Toplumsal** bağlam ise çevrenin değişimi, karmaşıklığı ve karşılıklı bağımlılığı çerçevesinde değerlendirilebilir. Küreselleşme ve dijitalleşmeyle birlikte hızlanan karşılıklı bağımlılık nedeniyle bireysel refahın toplumun geri kalanından tamamen ayrılamayacağını kabul eder. PISA tanımında atfen gençlerin "bireylerin ve toplumun mali refahını iyileştirmesine" izin verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. PISA'da toplumsal bağlamda değerlendirilen görevlere; tüketici hakları ve sorumlulukları hakkında bilgi sahibi olmak, vergilerin amacını anlamak, ticari çıkarların farkında olmak ve kişisel eylemlerin çevre, toplum ve ekonomi üzerinde sonuçlar doğuracağını anlamak yer almaktadır (OECD, 2019, s. 27-29).

³² Bloom taksonomisinde bilişsel süreçler sıralı şekliyle: Bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme olarak ele alınmaktadır (Bloom B. , 1956).

PISA finansal okuryazarlığa odaklanırken bilişsel olmayan faktörlerle de ilgilenmektedir. PISA'nın finansal okuryazarlık tanımının ("...bu bilgi ve anlayışı uygulamak için gerekli beceriler ve tutumlardır.") son bölümünden de görüldüğü üzere PISA finansal tutum ve davranışları kendi başlarına finansal okuryazarlığın boyutları olarak görmektedir. PISA çerçevesi finansal okuryazarlığın dört geniş bilişsel olmayan faktör grubunu; bilgiye ve eğitime erişim, para ve finansal ürünlere erişim ve bunların kullanımı, finansal tutumlar ile finansal davranışlar olarak açıklamaktadır. **Bilgiye ve eğitime erişimde** çeşitli finansal bilgi ve eğitim kaynaklarıyla gençlerin finansal okuryazarlığını geliştirme fırsatlarıyla alakalı olabilecek bağlamsal faktörler ele alınmaktadır. **Para ve finansal ürünlere erişim ve bunların kullanımında** öğrencilerin kişisel deneyimleri bağlamında yaparak öğrenme davranışları ve fırsatları değerlendirilmektedir. **Finansal tutumlarda** finansal okuryazarlığın bilişsel yönleriyle ilişkilendirilmesi beklenen faktörlere **finansal davranışlarda** ise öğrenci tarafından bildirilen (beyan edilen) finansal okuryazarlığın bilişsel yönlerinin bir sonucu olarak düşünülebilecek faktörlere odaklanılmaktadır (OECD, 2019, s. 29-32).

2.4.2. OECD/INFE Yetişkin Finansal Okuryazarlığı

OECD/INFE (2020), 12 OECD ülkesi ve Asya, Avrupa ve Latin Amerika'dan bazı ülkelerin dahil olduğu toplam 26 ülkede 126 bin yetişkine ulaşarak çok kapsamlı bir finansal okuryazarlık araştırması yürütmüştür. Örneklem büyüklüğünün ülke bazlı olarak bin katılımcıdan 84 bin katılımcıya kadar değiştiği çalışmada güncellenmiş 2018 OECD/INFE Finansal Okuryazarlık Ölçüm Araç Seti kullanılmıştır. Finansal okuryazarlığın ölçümü için; finansal bilgi, tutum ve davranış boyutlarından destek alan çalışmada finansal bilgi durumunu anlamak için katılımcıların a. enflasyon, b. faiz, c. bileşik faiz, d. risk hakkında temel anlayışı sorgulanmıştır. Finansal davranışın tespiti için a. uzun vadeli planlama, b. nakit akışını takip etme, c. düşünerek satın alma, d. tasarruf konularında tedbirli hareket etme durumları, finansal tutum için ise para karşısında uzun vadeli düşünceler ve tasarrufa olan yakınlık ölçülmeye çalışılmıştır. Finansal bilgi sorularında 7 üzerinden 5 ve üzerinde doğru cevap verenlerin yüzdesi OECD-12 için %56,8, tüm ülkeler için %52,5 olarak bulunmuştur. Yetişkinlere finansal bilgileri hakkında öz değerlendirme yapmaları istendiğinde %17'si yüksek, %53'ü ortalama, %26'sı ise düşük bilgi düzeyinde olduğunu ifade etmiştir. Finansal davranış ölçen maddelerde 9 üzerinden 6 ve üzerinde ortalama üstü puan verenlerin yüzdesi OECD-11 için %48,8, tüm ülkeler için %48,7 olarak hesaplanmıştır. Finansal tutumu ölçen maddelerde 5 üzerinden 3'ün üzerinde ortalama üstü puan verenlerin yüzdesi OECD-11 için %46,9, tüm ülkeler için %42,5 olarak bulunmuştur. Finansal bilgi, tutum ve davranış puanlarının toplanmasıyla oluşan finansal okuryazarlık puanı en çok 21 olabilirken OECD üyesi ülkeler için 13 (%62), tüm ülkeler için 12,7 (%60,7) olarak hesaplanmıştır.

2.4.3. Üniversite Öğrencilerine Yönelik Yapılan Çalışmalar

Chen ve Volpe (1998) tarafından yapılan çalışmada 924 üniversite öğrencisinin kişisel finansal okuryazarlıkları, okuryazarlığın öğrenci özellikleri ile ilişkileri ve okuryazarlığın öğrencilerin görüş ve kararları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Öğrencilere genel bilgi, tasarruf ve borçlanma, sigorta ve yatırımlar hakkında 36 çoktan seçmeli, öğrencilerin karşılaşılabilecekleri bazı durumlardaki muhtemel davranışlarına yönelik 4, finansal davranışlara ilişkin tutumlarını anlamaya yönelik 4 ve demografik özelliklerine ilişkin 8 adet sorunun olduğu 52 maddelik anket formu uygulanmıştır. Katılımcıların yaklaşık %52,6'sı işletme alanındaki öğrencilerden oluşan ankette doğru cevap verenlerin ortalama

yüzdesi %52,87 olarak bulunmuştur. (Bölümlerin doğru cevap ortalama yüzdeleri: Genel Bilgi (%63,70), Tasarruf ve Borçlanma (%54,47), Sigorta (%59,24) ve Yatırım (%40,37) olarak hesaplanmıştır.) Doğru cevap puanlarının ortalama yüzdesi; %80 üstü, %60-79 ve 60 altı şeklinde üç kategoriye ayrılmış buna göre de öğrencilerin yalnızca genel bilgi sorularına verdiği cevapların ortalaması %60'ın biraz üzerine çıkarak orta düzeyde bilgi seviyesi grubunda yer alırken, diğer tüm gruplarda alt bilgi seviyesi kategorisine dahil olabilmıştır. Çalışmada gruplar arasındaki farklılıkların analizi için lojistik regresyon modeli kurulmuş olup bağımlı değişken olarak katılımcıların doğru cevap yüzdesini ortanca kullanılarak iki gruba ayrılmıştır. Buna göre ortancaya eşit ya da ortancanın altında puan alan öğrenciler nispeten daha az bilgiye sahip öğrenciler, ortancanın üstünde yer alan öğrenciler ise nispeten daha fazla bilgiye sahip öğrenciler olarak kodlanmıştır. Araştırma sonunda işletme alanı dışındaki öğrencilerin, kadınların, alt sınıftaki öğrencilerin, otuz yaşın altındaki ve az iş tecrübesi olan öğrencilerin daha düşük bilgi seviyesine sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca finansal alanda daha az bilgi seviyesine sahip olan öğrencilerin yanlış fikirlere sahip olma ve yanlış karar verme eğiliminde olduğu görülmüştür.

Cude ve arkadaşları (2006) tarafından yapılan çalışma ile Amerika Birleşik Devletleri'nde 1891 öğrenciye çevrimiçi bir anket uygulanmış, öğrencilere demografik sorular haricinde finansal yönetimle alakalı on soru yöneltilmiştir. Her bir öğrenci için finansal uygunluk puanı hesaplanarak öğrenciler bu puanlara göre "finansal olarak risk altında değil", "biraz risk altında" ve "finansal olarak risk altında" şeklinde üçlü bir sınıflandırmaya dahil edilmiştir. Çevrimiçi anket yanında odak grup görüşmelerinin de gerçekleştirildiği çalışmada öğrencilerin para yönetimi davranışları üzerinde en önemli etkinin ebeveynleri tarafından yapıldığı görülmüştür. Ayrıca çalışmada kredi kartlarını daha aktif kullanan öğrencilerin, kredi kartı kullanmayan öğrencilere göre daha fazla finansal risk altında olduğu ve öğrenci kredileri ve kredi kartları konusunda daha iyi bir bilgi ve eğitim dengesine ihtiyaç olduğu tartışılmıştır. Daha yüksek genel not ortalaması olan veya evli ebeveynleri olan öğrencilerin finansal olarak daha uygun olma olasılıkları daha yüksek olarak bulunmuştur. Bunun yanında kredi kartı olan veya azınlık statüsünde olan veya üniversite son sınıf öğrencilerinin ise finansal olarak risk altında olma olasılıklarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sarıgül (2014) tarafından yapılan araştırma Konya genelinde üç üniversitede 1127 öğrenciye uygulanmış olup, 1099 lisans öğrencisine ait verilerle öğrencilerin finansal okuryazarlık bilgi düzeyleri belirlenmiştir. Yapılan uygulamanın finansal okuryazarlık bilgi düzeyine ilişkin her biri dört yanıt seçeneği olan 22 çoktan seçmeli soru içermekte olup konu içeriği: (1) genel bilgi, (2) tasarruf ve harcama (3) bankacılık, (4) risk ve sigorta ve (5) yatırım kategorileri altındadır. Öğrencilerin elde ettiği puanların ortalaması genel bilgi için 0,63, tasarruf ve harcama için 0,75, bankacılık için 0,61, risk ve sigorta için 0,69 ve yatırım için 0,56 olarak bulunmuştur. Gerek t testinde gerekse de kurulan lojistik regresyon modelinde kadın öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran finansal okuryazarlık bilgi düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı şekilde ($p < 0,05$) daha az puan aldığı görülmüştür. Ayrıca çalışmada sosyal bilimler okuyan öğrencilerin diğerlerinden finansal okuryazarlık bilgi düzeyinin daha yüksek olduğu; sağlık ve eğitim bilimlerinde okuyan öğrencilerin diğerlerine göre daha az bilgili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte işletme ve ekonomi bölümündeki öğrencilerin de diğer öğrencilerden daha bilgili olduğu tespitinde bulunulmuştur (Sarıgül, 2014).

Sarıgöl (2015) tarafından yapılan çalışmada 407 üniversite öğrencisine uygulanan form aracılığıyla açımlayıcı faktör analizi kullanılarak toplam varyansın %49'unu açıklayan on dört maddeden oluşan dört faktörlü bir finansal okuryazarlık (tutum ve davranış) ölçeği geliştirilmiştir. Ölçeği geliştirilirken literatürde yer alan altı ölçeği aracından faydalanılarak kırk üç maddelik bir havuz oluşturulmuş, dört kişiden oluşan finans uzmanlarından alınan görüşlerle madde sayısı 27'ye, dil ve ölçeği uzmanlarından alınan görüşlerle madde sayısı 21'e düşürülmüştür. Madde toplam korelasyonu 0,2 değerinin altında yer alan üç madde ve faktör yükleri arasında 0,10'un altında yer alan dört maddenin de çıkarılmasıyla harcama, tutum, algı ve ilgi olarak adlandırılan dört faktörlü ölçeği aracı son haline ulaşmıştır.

Kılıç, Ata ve Seyrek (2015) tarafından yapılan çalışmada Gaziantep Üniversitesi'nde on iki farklı fakülteden 480 öğrencinin finansal okuryazarlık bilgi seviyesi incelenmiş ve demografik özelliklerle finansal okuryazarlık bilgi seviyesi arasındaki farklılıklara bakılmıştır. Erkek (%52) öğrencilerin kadın (%44) öğrencilere göre finansal okuryazarlık seviyesinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Çalışma bulgularında öğrencilerin genel başarı seviyesinin %48 olduğu tespitine yer verilmiş olup kredi kartı ve internet bankacılığı kullanımı ile finansal okuryazarlık bilgi düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Otuz iki Doğru/ Yanlış/ Fikrim yok sorusunun yanında 6 adet çoktan seçmeli toplamda 38 sorudan oluşan finansal bilgi soruları aşağıdaki şekilde yedi kategoriye ayrılmıştır:

1. Temel düzeyde ekonomi ve finans
2. Bireysel bankacılık
3. Emeklilik ve sigortacılık
4. Finansal tablolar
5. Yatırım
6. Vergi ve mevzuat
7. Matematik ve faiz hesaplamaları

Bu sorulardan altısı öğrencilerin gündemi takip edip etmeme durumunu anlamak amacıyla hazırlanmıştır. Öğrencilerin en düşük puanı (%34) yatırımla alakalı sorularda aldığı, en yüksek puanı (%68) ise bireysel bankacılık sorularında elde ettiği görülmektedir. Fakülte bazında ise en düşük puan ortalaması sırasıyla Mimarlık (%38), İlahiyat (%40) ve İletişim (%42) fakültelerinde gözlemlenmiş; en yüksek puan ortalamasına ise İktisadi ve İdari Bilimler (%58) fakültesinde ulaşılmıştır (Kılıç, Ata, & Seyrek, 2015).

Alkaya ve Yağlı (2015) tarafından yapılan çalışmada Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde kota örnekleme göre seçilen 185 öğrenci, yüz yüze anket yöntemiyle dört bölümlü anket formu uygulanmıştır. Anketin dört işlem, basit faiz, bileşik faiz, çeşitlendirme, faiz-enflasyon ilişkisi, risk-getiri ilişkisi, finansal ürün bilgisi konularını içeren yedi sorudan oluşan finansal bilgi bölümünün başarı değerlendirilmesinde dört ve üzeri soruya cevap veren öğrenciler başarılı olarak kabul edilmiştir. Bu kritere göre öğrencilerin ancak %38,4'ünün başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Finansal bilgi düzeyi ile cinsiyet arasındaki ilişkiye bakmak amacıyla uygulanan Ki-kare testinde ($p<0,01$) erkek öğrencilerin kadın öğrencilerden daha bilgili olduğu görülmüştür. Anketin üç madde içeren finansal tutum bölümünde yer alan harcama eğilimli tutum sorularının ortalaması alınarak üç ve altında puan alan öğrencilerin (hiç katılmıyorum (1), katılmıyorum (2) diyenler ve nötr kalanların (3)) yani; buna göre öğrencilerin %66,5'i olumlu tutum sergilediği hesaplanmıştır. Beşli Likert ölçeğinde (1: Hiçbir zaman, ..., 5: Her zaman) hazırlanan ve yedi madde içeren finansal davranış bölümünde ise yine verilen cevapların ortalaması alınarak üç ve üzerinde ortalama puan alan öğrenciler başarılı olarak değerlendirilmiştir. Buna göre de öğrencilerin %78,4 'ü olumlu davranış sergilemiştir. Finansal bilginin aksine finansal tutum ve finansal davranış ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Çalışmada ayrıca finansal bilgi, tutum ve davranış puan kategorileri arasında ikili kıyaslamalar da gerçekleştirilmiş, buna göre sadece finansal davranış ve tutum arasında ($p<0,01$) anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

Barış (2016), OECD'nin finansal okuryazarlık tanımının bilgi temeline dayandığını iddia ederek Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bölümler Fakültesinin dört farklı bölümünde 359 öğrenciye finansal okuryazarlık bilgi testi uygulamıştır. Beşi temel düzey ve 11 tanesi ileri düzeyden oluşan Roojj vd. (2011)'in bilgi sorularından yararlanarak yaptığı ölçümün düzey değerlendirmesinde Chen ve Volpe (1998)'in yaklaşımını kullanmıştır. Buna göre doğru cevap oranı %60'dan azsa düşük, %60-79 aralığında ise orta ve %80 üstünü ise yüksek finansal okuryazarlık düzeyi olarak belirtmiştir. Buna göre; öğrencilerin ileri düzey finansal okuryazarlıklarını düşük bulurken temel düzey finansal okuryazarlıklarının düşük olmadığı anlaşılmıştır. Üç kategorili (düşük, orta, yüksek) finansal okuryazarlık düzeyini iki düzeye (düşük, yüksek) indirgeyerek cinsiyet ile ki-kare analizi yapmış ve bunun neticesinde kadın öğrencilerin erkek öğrencilerden daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip olduğunu tespit etmiştir.

Tuna ve Ulu (2016), 326 Sakarya Üniversitesi İşletme Bölümü lisans öğrencisine Kılıç, Ata ve Seyrek (2015)'in çalışmasını temel alarak bir anket uygulamış finansal bilgi düzeyiyle çeşitli demografik değişkenler arasındaki farklılıkları analiz etmiştir. Bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü ANOVA kullanarak araştırılan finansal bilgi düzeyleri ortalama farklılık analizlerine göre erkek öğrencilerin kadınlardan, 23-25 yaş grubundaki öğrencilerin diğerlerinden, ikinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin ise birinci sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çinko, Avcı, Ergun ve Tekçe (2017) tarafından yapılan çalışmada Marmara Üniversitesi'ndeki öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini bilgi, davranış ve tutum boyutlarıyla ölçülmesi amaçlanmıştır. Bunun için 2011 yılında OECD INFE tarafından geliştirilen anketin bir kısmı uyarlanarak 1049 öğrenciye ait veriler analize dahil edilmiştir. Ankette yedisi demografik, dokuzu genel tamamlayıcı, sekizi finansal bilgi, beşi finansal davranış, üçü finansal tutum sorularından oluşan anket formu toplam otuz iki sorudan müteşekkildir. Finansal bilgi (8) sorularında doğru cevaplar 1, yanlış cevaplar 0 olarak kodlanmış, finansal davranış (5) beşli likert tipi sorularında ise katılıyorum (4) ve kesinlikle katılıyorum (5) şeklinde verilen cevaplar 1, diğerleri 0 olarak kodlanmış, finansal tutum (3) beşli likert tipi sorularında ise üç sorunun ortalamasının alınması suretiyle bilgi, davranış ve tutum puanları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Finansal bilgiyi ölçmeye yönelik soruların ortalama %56'sında doğru yanıt alınabilmektedir. Finansal bilgi düzeyinde kadın öğrencilerin ortalaması erkek öğrencilerden düşük

olarak hesaplanmış ve bu farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Ayrıca evde arkadaşıyla kalan öğrencilerin ailesinin yanında kalan öğrencilere göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde ($p<0,05$) finansal bilgi seviyelerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Finansal tutum düzeyinde de erkek öğrencilerin puan ortalaması kadın öğrencilerinkinden daha yüksek olduğu ($p<0,05$ anlamlılık düzeyinde) saptanmıştır. Bununla birlikte yurttan kalan öğrencilerin ailesinin yanında kalan öğrencilere göre finansal tutum puan ortalaması daha yüksek çıkmıştır. Diğer puanlarda olduğu gibi finansal davranış ortalama puanlarında da erkek öğrenciler kadın öğrencilerden daha yüksek puan almıştır. Bununla birlikte yurttan kalan öğrencilerin ailesinin yanında kalan öğrencilere göre finansal davranış puan ortalaması ($p<0,05$) daha düşük çıkmıştır (Çinko, Avcı, Ergun, & Tekçe, 2017).

Başarır ve Sarıhan (2017), Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde 407 öğrencinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek ve demografik değişkenlerin arasındaki anlamlı farklılıkları bulmak amacıyla Kılıç, Ata ve Seyrek (2015)'in çalışmasını kullanmıştır. Toplamda 5 bölüm öğrencilerine uygulanan ankette toplam ortalama puan %58 olarak hesaplanmıştır. Cinsiyetlere göre yapılan finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuş olup; erkeklerin puan ortalamasının (60,82) kadınlardan (57,37) daha yüksek olduğu görülmüştür. Finansal okuryazarlık başarı düzeyleri ile bölüm ve yaş grupları arasında da gerçekleştirilen ANOVA'da anlamlı düzeyde farklılık bulunmuş olup çoklu karşılaştırma testlerine ilişkin bir raporlama yapılmadığından hangi gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu raporlanmamıştır.

Kutlu (2017), Türkiye dahil sekiz Avrupa ülkesindeki finansal okuryazarlık seviyesini ölçmek ve öğrencilerin finansal bilgileriyle demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi bulmak amacıyla 409 üniversite öğrencisine çevrimiçi anket yöntemiyle ulaşmıştır. Doğru cevap genel ortalamasının %72 ile orta düzeyde finansal okuryazarlık seviyesine tekabül ettiği çalışmada erkek öğrencilerin, kiralık evde yaşayanların, işletme bölümünde okuyanların, ebeveynleri yüksek gelire sahip olanların, doktora öğrencilerinin ve daha önce finans dersi alanların daha bilgili olduğu tespit edilmiştir. Demografik değişkenlerin finansal okuryazarlık üzerindeki etkisinin tespit edilmesi için lojistik regresyon kullanılan çalışmada kadınların doğru cevapların ortalama yüzdesi 68,5 iken erkeklerde 76,2, finansal eğitim alanlarda 76,7 iken almayanlarda 69,4, lisans öğrencilerinde 69,7 iken doktora öğrencilerinde 79,5, işletme bölümündekilerin ortalaması 79,3 iken sosyal bilimler 72,8, kampüs yurdunda kalanların ortalaması 69,2 iken kiralık evde yaşayanların 75,2 olarak bulunmuştur.

Özdemir ve Temizel (2018) tarafından yapılan çalışmada Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören 335 öğrencinin finansal okuryazarlık beceri düzeyleri araştırılmış, eksik verilerin çıkartılmasının ardından 300 öğrenci içinden %35,7'sinin ileri düzeyde finansal okuryazarlık bilgi düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Anket formu temel finansal okuryazarlık (5 soru) ve ileri finansal okuryazarlık (11 soru) düzeyini belirlemeye yönelik on altı çoktan seçmeli bilgi sorusu barındırmaktadır. Yazarlar tarafından ileri düzey finansal okuryazarlık bilgi düzeyine sahip olma kriteri olarak medyan değeri kullanılmış, medyan değerinden fazla doğru cevap sayısına ulaşan öğrenciler ileri düzey finansal okuryazar olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan öğrencilerin kendilerini olduklarından fazla düzeyde finansal okuryazar olarak tanımladıkları görülmüştür. Araştırma sonucunda kendini ileri düzey finansal okuryazar olarak görenlerin yalnızca %27'si ileri düzey finansal okuryazar olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında temel finansal okuryazarlık sorularında doğru cevap

ortalamasının (5 soru üzerinden) 3,24 olduğu görülmüştür. İleri finansal okuryazarlık düzeyiyle demografik değişkenler arasında ilişki ki kare bağımsızlık testiyle incelenmiş, ebeveyn finansal okuryazarlık düzeyi, sınıf ve cinsiyet değişkeni arasında ($p<0,05$) ilişkiye rastlanmıştır. Çalışmada ileri düzey finansal okuryazarlığı tahmin edebilmek için temel finansal okuryazarlık puanı, sınıf, ebeveyn finansal okuryazarlık düzeyi ve cinsiyet değişkenleri ile bir model oluşturulmuş, cinsiyet değişkeninin anlamlı sonuçlar vermemesi nedeniyle modelden dışlanarak modele son şekli verilmiştir. Son modelin bağımlı değişkendeki varyansı açıklama oranı (Nagelkerke R^2) %17,4 bulunurken doğru tahminde bulunma ihtimali %70,4 çıkmıştır.

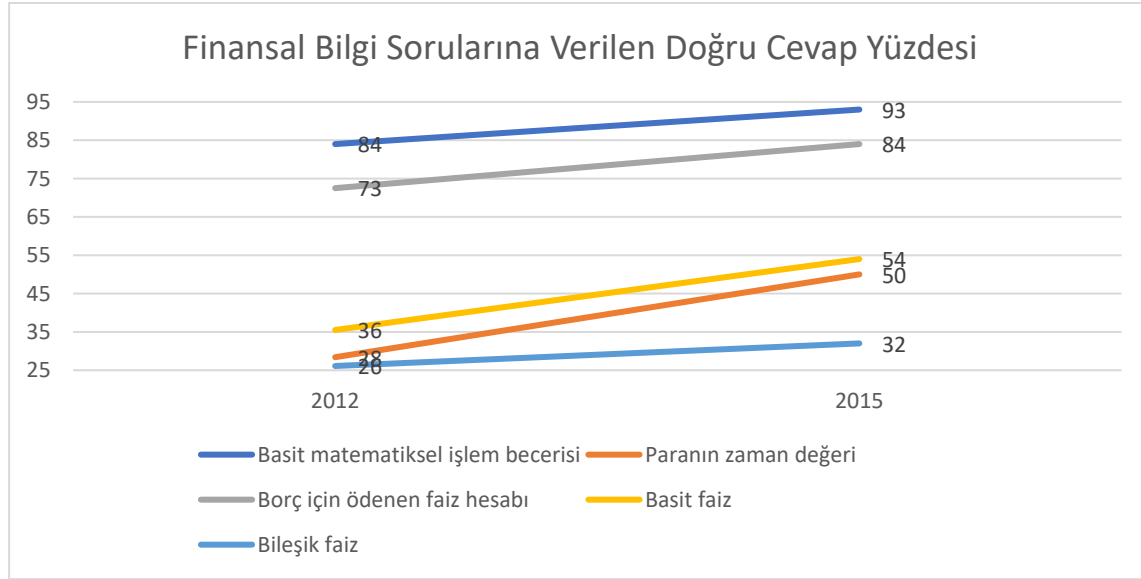
Özkale ve Erdoğan (2019) tarafından yapılan çalışmada PISA'nın 2012 ve 2015 yıllarında finansal okuryazarlığı ölçmek amacıyla yönelttiği on soru yardımıyla Akdeniz bölgesindeki bir üniversitenin bankacılık ve finans bölümü ikinci sınıfında öğrenim gören kırk ön lisans öğrencisinin finansal okuryazarlık bilgi/beceri puanı belirlenmiştir. Öğrencilere yöneltilen on soru; fatura, kazanç, borsa, kredi, alışveriş, sigorta ve finansal güvenlik kavramlarını içermekte olup başarı testini cevaplaması için öğrencilere otuz dakikalık bir süre verilmiştir. Başarı testi sonucunda öğrencilerin ortalaması alınabilecek en yüksek toplam puanın %43'üne tekabül ettiği görülmüştür. PISA 2012 ortalamasının %71, PISA 2015 ortalamasının ise %68 olduğu hesaba katıldığında öğrencilerin genel ortalamasının düşük olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca öğrencilerin başarı düzeyleri beş seviyeye ayrılmış PISA ölçeğinde hesaplanmıştır. Buna göre en üst seviyeye olan beşinci seviyeye ulaşabilen tek bir öğrenci bile bulunmazken, öğrencilerin genellikle (%48) ikinci seviyede yığıldıkları görülmüştür (Özkale & Erdoğan, 2019).

Yücel (2020), OECD (2011) tarafından geliştirilen anketten yararlanarak oluşturduğu ve toplamda beş bölümden oluşturduğu anketle Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye ve çeşitli değişkenlerle finansal okuryazarlık düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını anlamaya çalışmıştır. Toplamda yedi bölümde 772 öğrenciye uygulanan ankette dördüncü sınıf öğrencileri hedef alınmıştır. Anketle öğrencilerin demografik bilgileri, temel finansal araçlarda tercih ve deneyim durumları, temel finansal araçlara ilişkin bilgi ve yararlanma düzeyleri, temel finansal konular hakkındaki bilgi seviyeleri ve finansal okuryazarlığa bakışları tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin temel finansal konular hakkında bilgilerinin 8 adet doğru/yanlış seçenekleriyle ölçen ve puanlamanın 100 üzerinden değerlendirdiği testte kadın ve erkek öğrencilerin ortalamaları arasında bir farklılık görülmediği, bölüm, yaş ve çalışma durumunda anlamlı farklılığın yer aldığı ancak sadece Uluslararası İlişkiler bölümü öğrencilerinin puan ortalamasının diğer bölümlerden anlamlı şekilde farklılaştığı raporlanmıştır. Anketin öğrencilerin finansal okuryazarlığa bakış açılarının değerlendirildiği kısmında yer alan 21 maddeyle keşfedici faktör analizi uygulanarak bu yapı dört gruba ayrılmıştır. Esasen finansal okuryazarlığın tutum ve davranış boyutunun hedef alındığı bölümde KFA sonuçlarına göre faktörler; finansal okuryazarlığın önemi, finansal konulara ilişkin ilgi ve dikkat düzeyi, finansal konuları önemsemeyen harcama odaklı yaşama ile mevcut finansal durumun yeterliliği şeklinde adlandırılmıştır. Anketin öğrencilerin finansal okuryazarlığa bakış açısına ilişkin yapılan kısmında sadece finansal okuryazarlığın öneminin yer aldığı faktör üzerinde madde bazlı, bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü ANOVA kullanılarak cinsiyet, çalışma durumu, bölüm ve yaşa göre anlamlı farklılık olup olmadığına bakılmıştır. Buna göre finansal okuryazarlığın önemini; kadınlar erkeklerden ve çalışanlar da çalışmayanlardan daha fazla kavradığı tespit edilmiştir. Yaş bazlı anlamlı farklılığın

bulunmadığı sonuçlarda üç maddede Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ve bir madde de Uluslararası İlişkiler bölümü öğrencilerinin ortalamalarının daha düşük olduğu görülmüştür.

2.4.4. Diğer Çalışmalar

SPK (2012), Türkiye'nin mevcut finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek ve Dünya Bankası'nın diğer ülkeler için hazırladığı verilerle karşılaştırma yapabilmek amacıyla 3009 yetişkinle yüz yüze görüşerek veri toplamış ve bunlara ilişkin ön sonuç raporunu kamuoyu ile paylaşmıştır. Çalışmada finansal okuryazarlık seviyesini ölçmek için OECD'nin "standart modülü" kullanılmış olup gelir düzeyi arttıkça sorulara doğru cevap verme oranının yükseldiği paylaşılmıştır.

Grafik 6. Türkiye’de 2012-2015 Yılları Arasında Konularına Göre Finansal Bilgi Sorularına Verilen Doğru Cevapların Yüzdesi³³ (SPK, 2015)

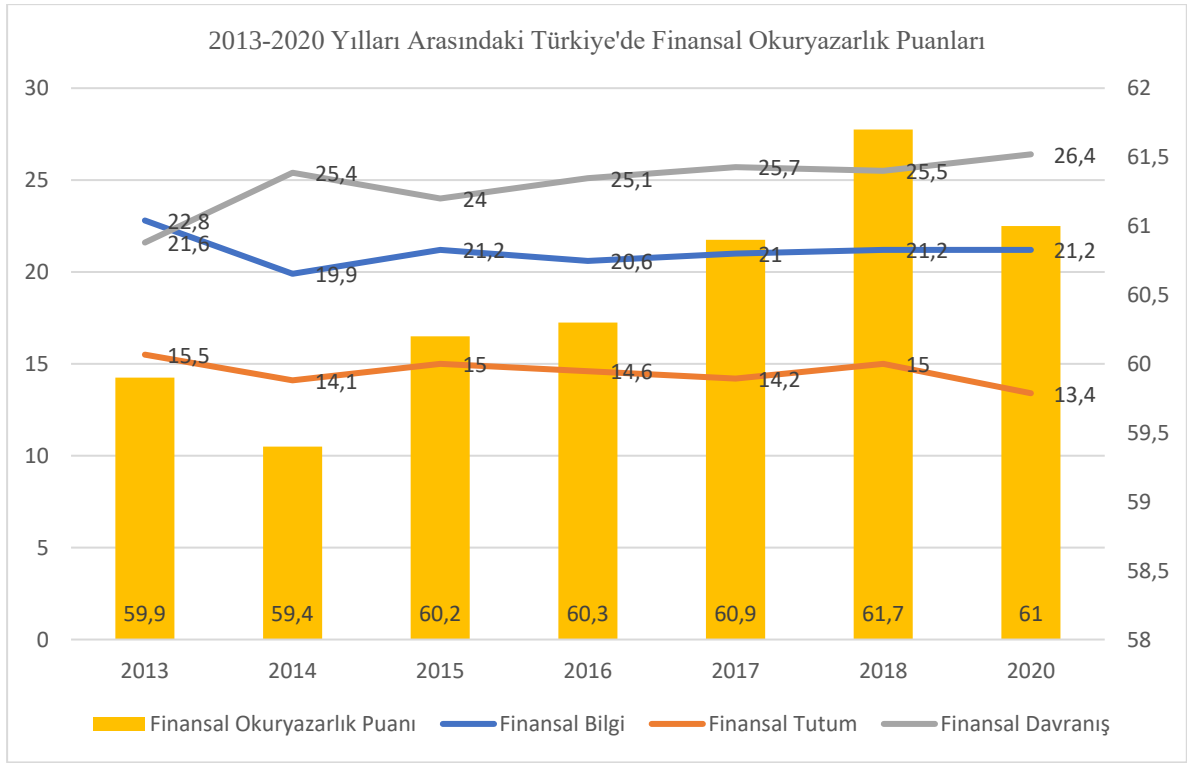
SPK (2015), 2012 yılındaki çalışmanın ardından Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (OECD-INFE)’nin formunu kullanarak 3000 yetişkinle görüşmüş ve üç yıl önceki araştırmaya göre finansal bilgilere verilen doğru cevap oranının arttığını raporlamıştır. Bununla birlikte eğitim ve gelir düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinin arttığı, erkeklerin finansal okuryazarlık seviyesinin kadınlardan daha yüksek olduğu ve ileri yaştaki bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin daha düşük olduğu sonuçlarına varılmıştır.

Coşkun, Karaca, Karahan ve Ünal (2013), OECD’nin dört kıta ve on dört ülkede uygulamış olduğu fakat Türkiye’nin dahil olmadığı Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İşbirliği (International Network on Financial Education, INFE) anketini, elde edilen verileri INFE anketine katılım sağlayan ülkelerle kıyaslamak amacıyla Türkiye’ye taşımak istemiş ve Türkiye Ekonomi Bankası için Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksini geliştirmiştir. Finansal tabana yayılmanın talep tarafını finansal okuryazarlık, arz tarafını ise finansal erişim tarafından oluşturulduğu vurgulanan çalışmada finansal okuryazarlığın bilgi, tutum ve davranış tarafından etkilenmesinin önemi vurgulanarak, finansal bilgi,

³³ Veriler SPK (2015, s. 1)’de yer alan bilgilerden derlenerek yazar tarafından grafiğe dönüştürülmüştür.

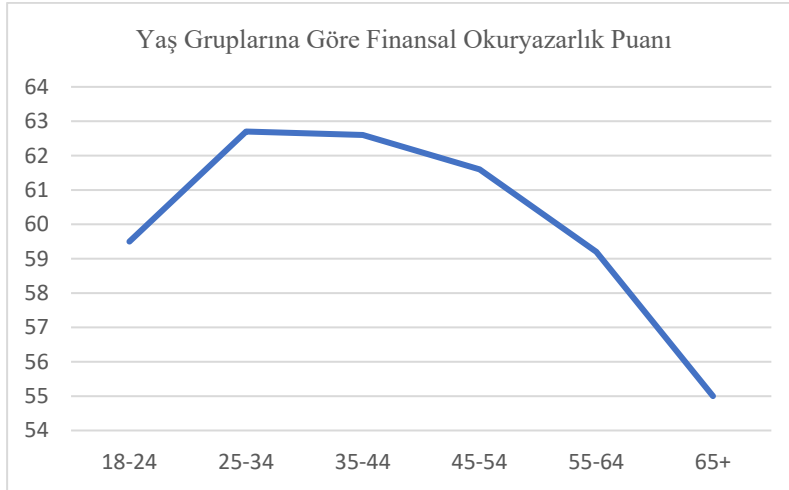
tutum, davranış öncelikle ayrı ayrı değerlendirilmiş ardından da finansal okuryazarlık endeks puanı oluşturulmuştur. Çalışmada finansal bilgiyi ölçmek için uzman bilgisi gerektirmeyecek bir şekilde (a. Bölme, b. Paranın zaman değeri, c. Ödenen faiz, d. Basit faiz, e. Basit ve bileşik faiz, f. Risk ve getiri, g. Enflasyon, h. Çeşitlendirme) sekiz soru yöneltilmiş ve bir katılımcının finansal olarak bilgili sayılabilmesi için 6 ve üstü soruya doğru cevap vermesi gerektiği ifade edilmiştir. Finansal tutumu ölçmek için (a. Harcamayı tasarrufa yeğlerim, b. Bugün için yaşar, yarın için endişelenmem, c. Para harcamak içindir.) üç tutum sorusu Likert tipi ölçekle yöneltilmiş, her bir soru için üç puan üzerindeki değerlendirmeler olumlu tutum göstergesi olarak belirlenmiştir. Finansal davranışı ölçmek amacıyla (a. Dikkatli alışveriş, b. Zamanında fatura ödeme, c. Kişisel mali durum takibi, d. Uzun vadeli hedef koyma, e. Sorumluluk ve bütçeleme, f. Aktif tasarruf ve yatırım alımları, g. Bilgi edindikten sonra finansal ürün seçimi, h. Bağımsız tavsiye aldıktan sonra finansal ürün seçimi, i. İhtiyaçları karşılamak için borç almama) dokuz davranış sorusu yöneltilmiş ve 6 ve üstü olumlu davranış gösteren katılımcıların yüksek puan aldıkları değerlendirilmiştir. Türkiye için finansal bilgede yüksek puan alanların oranı %43, finansal tutumda %61, finansal davranışta %37 olarak bulunmuş ve finansal okuryazarlık endeksi ise 59,8 olarak hesaplanmıştır. Finansal okuryazarlık endeksinde erkeklerin (63,2) kadınlardan (56,7) daha yüksek ortalamaya sahip olduğu ifade edilmiştir. OECD’de 30-60 yaşın en yüksek finansal okuryazarlık puan ortalamasına sahip olduğu bulunduğu aktarılırken bu çalışmada 40-49 ve 20 yaş altının en yüksek puana sahip olduğu aktarılmıştır. Gelir durumuna göre yapılan incelemede OECD ülkelerine paralel bir şekilde gelir arttıkça finansal okuryazarlık puanının da arttığı rapor edilmiştir.

Karaca (2020), ilkinin 2013 yılında uygulayıp 2020 yılına kadar (2019 hariç) her sene uyguladıkları Türkiye’de finansal okuryazarlık ve erişimi anketini; 1506 yetişkine ulaşarak tamamlamıştır. Finansal okuryazarlık puanı hesaplanırken; finansal bilgi, tutum ve davranış puanlarının toplamı kullanılmıştır. Finansal bilgi puanı 21,2, finansal tutum puanı 13,4 ve finansal davranışa puanı 26,4 olarak hesaplanmıştır. 2020 yılına ilişkin finansal okuryazarlık endeksinin 60,8 olarak bulunduğu çalışmada, erkek, 25-44 yaş aralığındaki katılımcıların, yüksek eğitim seviyesine ve gelir seviyesine sahip grupların finansal okuryazarlık seviyesinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Raporda 2013 ve 2020 raporları arasında cinsiyet açısından ek bir değerlendirme yapılarak; erkeklerin (62,4) hâlâ kadınlardan (59,1) daha yüksek puan almasına rağmen aradaki farkın kapandığı vurgulanmıştır.

Grafik 7. Türkiye’de 2013-2020 Yılları Arasındaki Finansal Okuryazarlık, Bilgi, Tutum ve Davranış Puanları ³⁴ (Karaca, 2020)

Yaşlara göre finansal okuryazarlık puanının değerlendirildiği raporda ters u harfine yakın bir şekil olduğu belirtilip en avantajlı yaş grubunun 25-44 yaş grubu olduğu ifade edilmiştir (Karaca, 2020, s. 4).

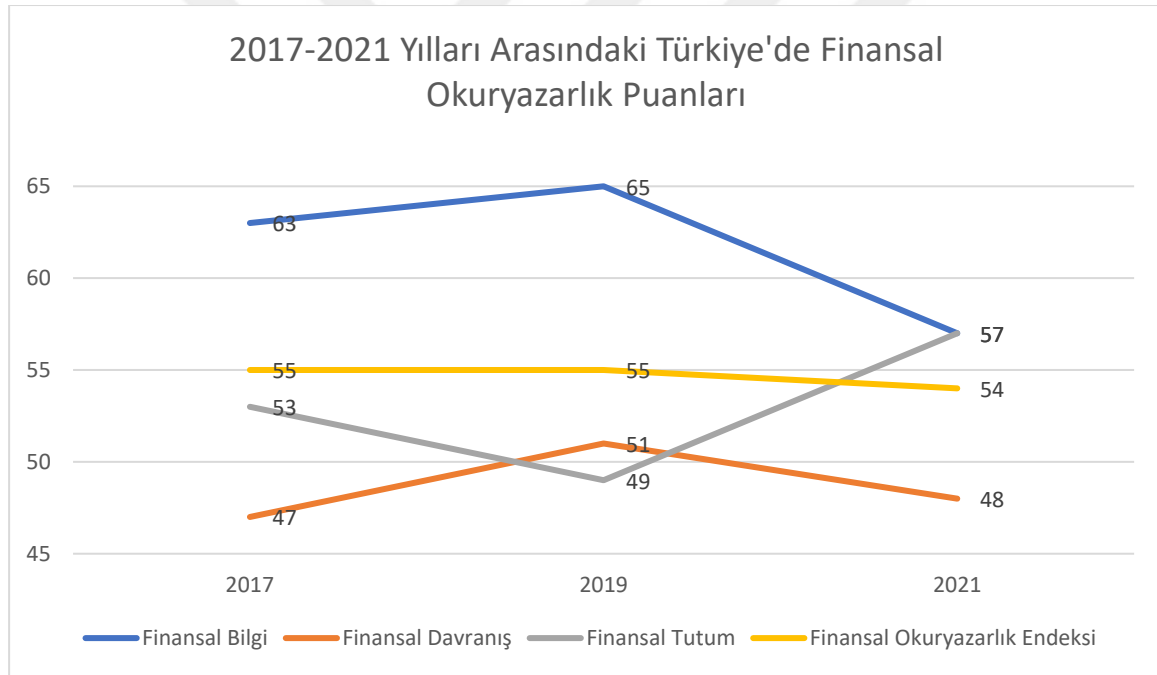
Grafik 8. 2020 Türkiye’de Finansal Okuryazarlık Puanının Yaş Gruplarına Göre Değişimi ³⁵ (Karaca, 2020)

³⁴ Veriler Karaca (2020, s. 3)’te yer alan tablodan alınarak yazar tarafından grafiğe dönüştürülmüştür. Tablodaki veriler virgülden sonra tek hane kullandığı için toplam finansal okuryazarlık puanı gerçek değerlerden binde 2 kadar farklı olabilir.

³⁵ Veriler Karaca (2020, s. 4)’te yer alan tablodan alınarak yazar tarafından grafiğe dönüştürülmüştür.

Raporun son kısmında Kovid-19 Pandemisi etkilerinden bahsederek hem dijital hem de finansal okuryazarlık artışı için bir fırsat olabileceğinden bahsedilmiştir (Karaca, 2020, s. 9).

Ipsos Sosyal Araştırmalar'ın, FODER ve VISA için hazırlamış olduğu raporların amacı Türkiye genelinin finansal okuryazarlık seviyelerinin belirlenmesi ve yıl bazlı kıyaslamaların yapılması olarak belirtilmiştir (2019), (2021). 2021'de 2006 katılımcıya ulaşarak üçüncü dönemi gerçekleştirilen çalışmada temel finansal okuryazarlık endeksinin 54 puan olarak hesaplanmıştır. Finansal okuryazarlık endeksi oluştururken 10 adet doğru/yanlış seçenekli finansal bilgi ve beceri sorusu, 11 adet Likert tipi finansal tutum maddesi ve yine Likert tipi 12 adet finansal davranış maddesinin yüzdesel ortalaması alınarak hesaplandığı anlaşılmaktadır. Finansal bilgi sorularında basit bölme işlemi, enflasyonun satın alma gücü üzerindeki etkisini muhakeme becerisi, basit ve bileşik faiz hesaplama becerisi, risk ve enflasyon kavram bilgisi, risk ve getiri arasındaki ilişki, kur değişiminin alım gücüne etkisi ve enflasyonunun satın alma gücüne etkisinin bilgisinin yer aldığı görülmektedir. Finansal tutum maddelerinde planlama, kanaat duygusu ve paraya yönelik bakış açısı anlaşılmaya çalışılmıştır. Finansal davranış maddeleri de planlama davranışı, düşünerek hareket etme ve tasarrufa yönelik uygulamalar ölçülmeye çalışılmıştır (Ipsos Sosyal Araştırmalar, 2021).

Grafik 9. Türkiye'de 2017-2021 Yılları Arasındaki Finansal Okuryazarlık, Bilgi, Tutum ve Davranış Puanları (Ipsos Sosyal Araştırmalar, 2021)³⁶

Yıl bazlı olarak finansal okuryazarlık endeksi istikrarlı bir şekilde hareket etse de 2019 ve 2021 yılları arasında bilgi puanında düşüş yaşanırken tutum kısmında yükseliş gerçekleşmiş ve birbirlerini dengeleyerek finansal okuryazarlık endeksinde sadece bir puanlık harekete neden olmuştur. Ayrıca araştırmada erkeklerde temel finansal okuryazarlık endeks puanının (55) kadınlardan (53) daha yüksek

³⁶ Veriler Ipsos Sosyal Araştırmalar (2019, s. 14) ve (2021, s. 19)'te yer alan bilgilerden derlenerek yazar tarafından grafiğe dönüştürülmüştür.

olduğu ve finansal bilgi alanında aralarındaki puan farkının biraz daha fazla olduğu (Erkek=60, Kadın=55) görülmektedir (Ipsos Sosyal Araştırmalar, 2021, s. 21).

Warmath ve Zimmerman (2019) tarafından yapılan çalışmada finansal okuryazarlık yapısının eksik olarak kavramsallaştırıldığı ve işlevselleştirildiği vurgulanılarak sadece bilişsel alana yoğunlaşmanın yerine Bloom vd. (1956, s. 20-24) 'nin önerdiği üç bilgi alanını da kapsayan oluşturu (formative) bir finansal okuryazarlık ölçeği sunulmuştur. Finansal okuryazarlığa giden yolda 'finansal bilgi' dışında 'bilgi edinme ve kullanmada finansal beceri' ile 'finansal karar vermede özyeterlilik' göstergelerinin önemi vurgulanmıştır. Çalışmada bilişsel alanı (bilgi) ölçmek için Knoll ve Houts (2012)'in, psikomotor alanı (beceri) ölçmek için Consumer Financial Protection Bureau (CFPB) (2018)'in, duyuşsal alanı (özyeterlilik) ölçmek için Schwarzer ve Jerusalem (1995)'in onar maddelik ölçeklerin birleşiminin finansal okuryazarlık düzeyini belirlediği savunulmuştur. Açıkça finansal okuryazarlığın finansal bilgiye indirgenmesine karşı çıkan çalışmada finansal bilginin Bloom'un üç bilgi alanından sadece bilişsel alanı temsil edebildiği ifade edilmiştir.

Rieger (2020) alanyazında yer alan ve önemli bulduğu 8 çalışmadaki ölçekler ((Kunovskaya, Cude, & Alexeev, 2014); (Anderson, Baker, & Robinson, 2017); (Bianchi, 2017); (Burke & Manz, 2014); (Ćumurović & Hyll, 2018); (Gathergood & Weber, 2017); (Lusardi & Mitchell, 2011); (Van Ooijen & Rooij, 2016)) arasındaki bağlantıyı ampirik olarak incelediği çalışmasında ölçekler arasında (çoğunlukla istatistiksel olarak anlamlı olmasına rağmen) zayıf bir ilişki bulunduğu sonucuna varmış ve bu ölçeklere en iyi alternatif olarak Ćumurović ve Hyll (2018) ve Lusardi ve Mitchell (2011) ölçeklerinin bir kombinasyonunu önermiştir. Katılımcılarının %89'unun üniversite öğrencilerinden oluşan ampirik çalışmanın ilk örnekleminde 129, ikinci örnekleminde ise 149 (toplam 278) katılımcının yer almıştır (Rieger, 2020: 2). Rieger (2020, s. 3) incelediği ölçeklerin finansal okuryazarlığın her yönünü kapsamadığını kabul ederken ölçeklerin içeriğini enflasyon bilgisi, finansal matematik, finansal bilgi, matematik becerisi ve derin düşünme (cognitive reflection) olarak beş kategoride sınıflandırmıştır. Rieger (2020, s. 6) Finansal okuryazarlık ölçeklerinin çok boyutlu ölçeklendirilmesi (PROXimity. SCALing (PROXSCAL), sonucunda Lusardi ve Cumurovic tarafından önerilen ölçeklerinin çeşitli finansal okuryazarlık ölçeklerini en iyi temsil ettiği sonucuna varmıştır. Ćumurović ve Hyll (2018) ölçeğinden derin düşünme testi (cognitive reflection test) sorularının çıkarılmasının ölçeğin genel performansını bozmadığını tespit eden Rieger (2020, s. 7), Lusardi ve Mitchell (2011) ve derin düşünme testi (cognitive reflection test) soruları çıkarılan Ćumurović ve Hyll (2018) ölçeklerin birleştirilerek 6 maddeli ve finansal okuryazarlığı mevcut ölçeklere göre daha iyi temsil eden bir ölçek elde edildiğini belirtmiştir. Katılımcıların kendilerini değerlendirdikleri finansal okuryazarlık durumlarıyla önerilen ölçekte hesaplanan arasında anlamlı bir korelasyon (yalnızca 0,06 Pearson korelasyon katsayısı) bulunamamış olmasını Rieger (2020, s. 8,9), insanların bilgi düzeylerini benzer geçmişe sahip akranlarınınkiyle karşılaştırma eğiliminde olmaları ve sonuç olarak "göreceli" bir bilgi düzeyi bildirmeleri şeklinde olabileceğini ifade ederek kendi kendini değerlendiren finansal okuryazarlığa güvenme konusunda dikkatli olunması gerektiğini ifade etmiştir.

Ölçek	Konular					Madde Sayısı
Çalışma (İlk Yazar)	Enflasyon Bilgisi	Finansal Matematik	Finansal Bilgi	Matematik Becerisi	Derin Düşünme (Cognitive Reflection)	
Burke (2014)	x					4
Lusardi (2011)		x	x			3
Anderson (2017)		x	x			2
Bianchi (2017)			x	x		5
Gathergoog (2017)		x				4
Ooijen (2016)		x				3
Kunovskaya (2014)	x	x		x		6
Cumurovic (2018)			x		x	3+3 ³⁷

Tablo 12. Finansal Okuryazarlık Ölçeklerinin İçeriği ve Madde Sayıları (Rieger, 2020, s. 3,4).

³⁷ Cumurović ve Hyll (2018) ölçeğinde toplamda 6 madde yer almakta fakat bunların 3 tanesi derin düşünme testi (cognitive reflection test) olduğundan bu şekilde gösterilmiştir.

Madde	Şık 1	Şık 2	Şık 3	Şık 4	Doğru Cevap Oranı
1. Tek bir hisse satın almak, bir hisse senedi fonu satın almaktan daha güvenlidir.	A. Doğru	B. Yanlış			76,30%
2. Tasarruf hesabınızda yıllık %2 faizli 100 Euro var. Paranızın büyümesine izin verirsiniz, 5 yıl sonra ne kadar sahip olacaksınız?					90,60%
3. Tasarruf hesabınız yılda %1 faiz kazanır ve enflasyon tutarı yılda %2'dir. Birikim hesabınızdaki parayla bir yıl sonra ne kadar satın alabilirsiniz?	A. Bugünden daha fazla.	B. Bugünün aynısı.	C. Bugünden daha az.		81,30%
4. Normalde en büyük dalgalanma hangi yatırımda olur?	A. Tasarruf hesabı.	B. Sabit faizli menkul kıymetler.	C. Hisseler.		87,80%
5. Aşağıdaki ifadelerden hangisi borsanın ana görevini en iyi şekilde tanımlar?	A. Borsa, hisse senedi karlarını tahmin eder.	B. Borsa, hisse senedi fiyatlarında artışa neden olur.	C. Borsa, potansiyel alıcı ve satıcıları bir araya getirir.	D. Hiçbiri.	62,20%
6. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?	A. Bir yatırım fonuna yatırım yaptıktan sonra, ilk yıl parayı çekemezsiniz.	B. Yatırım fonları, hisse senetleri ve tahviller gibi çeşitli varlıklara yatırım yapabilir.	C. Yatırım fonları, geçmiş performansla ilgili olarak garantili bir getiri öder.	D. Hiçbiri.	61,90%

Tablo 13. Birleştirilen Ölçeğinin Altı Maddesi ve Bu Maddelere Verilen Doğru Cevap Yüzdeleri (Rieger, 2020, s. 8).

Nanziri ve Leibbrandt (2018) finansal okuryazarlığı finansal bilgi ve finansal yeterliliğin bir birleşimi olarak tanımlayarak 2005-2009 döneminde Güney Afrika için bir finansal okuryazarlık endeksi hazırlamıştır. Nanziri ve Leibbrandt (2018, s. 3) finansal okuryazarlık tanımlamasını Atkinson ve arkadaşları (2007) ve OECD (2009) 'nin finansal okuryazarlık tanımlarının bir kombinasyonunu Güney

Afrika'nın finans sektörü özelliklerine uyumlu hale getirmek suretiyle tamamlamıştır. Finansal bilgi ve finansal yeterlilik alanlarından bileşik indeks oluşturmak için temel bileşen yaklaşımı kullanılmıştır. Finansal okuryazarlığın belirleyicilerini araştırmak için ise regresyon analizine başvurmuştur (Nanziri & Leibbrandt, 2018, s. 3).

Nanziri ve Leibbrandt (2018) finansal bilgiyi finansal kavramların, finansal kurumların ve finansal düzenlemelerin anlaşılması üzerine tasarlamıştır. Burada iki ayrı kodlama yöntemi kullanarak birinci grupta;

1. Batık kredi (şüpheli alacak) bilgisi ve anlayışı
2. Ulusal Kredi Yasası (NCA) hakkında bilgi ve anlayış
3. Kredi büroları hakkında bilgi ve anlayış
4. Bileşik faiz bilgisi (küçük miktarlarda tasarruf ve fazla mesai yatırımı) maddelerinde katılımcılara üç seçenek sunmuş ve bunları biliyor ve bilmiyor şeklinde ikili biçimde kodlamıştır³⁸.

İkinci grupta hangi finansal alanlarda finansal eğitime ihtiyaç duydukları sorulmuştur. Bu, 1 = evet (bir yanıtlayan belirli bir finansal terim/kavram/ifadeyi seçtiyse) ve aksi takdirde sıfır olacak şekilde ikili değişken olarak kodlanan, öz değerlendirmeli bir finansal bilgi eksikliği olarak kabul edilmiştir. İkinci grupta yer alan bilgi eksikliği değişkenleri:

1. Finansal hizmetlerin ve ürünlerin kullanımı – tasarruf ve yatırım ürünlerinin seçilmesi, ev eşyasının sigortalanması ve bir bütçenin nasıl oluşturulacağı ve yönetileceği ile ilgili soruların birleştirilmesi (günlük mali disiplinle ilgilenir)
2. Hayat sigortası bilgisi,
3. Kişinin kredi değerliliğini nasıl öğreneceği bilgisi,
4. Faiz oranlarının hesaplanması,
5. Bankalara güven (Nanziri & Leibbrandt, 2018, s. 3).

Nanziri ve Leibbrandt (2018, s. 3), Kempson ve Moore (2005) raporundaki; finansal terimler, düzenlemeler ve kurumlar bilgisinin finansal okuryazarlığı ölçmeye yetmeyeceğine atıfta bulunarak ve finansal yeterlilik boyutunun bilgi, beceri ve davranışı beş alanda (a. geçimini sağlamak, b. gelecek planlaması; c. finansal ürün ve hizmetlerin seçilmesi; d. bilgili olmak ve bilgili kalmak ve e. mali durumu takip etmek.) birleştirdiğini hatırlatarak finansal yeterlilik boyutu için yedi ifade eklemiştir. Aşağıdaki ifadeler için katılımcılara "katılıyorum" (1 olarak kodlandı), "katılmıyorum" (0 ile kodlandı) veya "bilmiyorum" (0 olarak kodlandı) olarak üç seçenek sunulmuştur;

1. Düzenli olarak tasarruf etmeye (para biriktirmeye) çalışırım.
2. Belirli bir şey için tasarruf ediyorum.

³⁸ Çalışmadaki kodlama şu şekilde gerçekleştirmiştir:

“3 = Kelimeyi/ifadeyi duydum ve ne anlama geldiğini biliyorum” ise 1,

“2 = Kelimeyi/ifadeyi duydum ama ne anlama geldiğini bilmiyorum” ise 0,

“1 = Bu kelimeyi/ifadeyi hiç duymadım.” ise 0.

3. Emeklilik için yeterli paramın olmayacağından endişeleniyorum.
4. Tasarruf etmek için temel bilgiler olmadan yaşarım.
5. Borç almam gerekse bile harcamayı seviyorum.
6. Gazete ve dergilerin finans sayfalarını okuyorum.
7. Finansal durumlar söz konusu olduğunda, tavsiye almak için arkadaşlarımla veya ailemle konuşmayı tercih ederim (Nanziri & Leibbrandt, 2018, s. 4).

Nanziri ve Leibbrandt (2018, s. 4) ürün sahipliğinin, okuryazarlığın bir sonucu veya finansal erişim politikasının bir yansıması olabileceğinden hareketle herhangi bir ürünün elde tutulmasını yeterlilik alanına ait bir değişken olarak kabul etmemiştir. Zira Dragan (2011) ile Cole, Sampson ve Zia (2011) gibi araştırmacıların, bireylerin yalnızca onlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları durumunda finansal hizmetler ve ürünler talep edeceklerine dair argümanlarını hatırlatarak, geniş tabanlı finansal erişimin ardından, bireylerin, işlevselliklerini anlamadan ürünleri ellerinde tutmaları ihtimalinin yadsınamayacak seviyede olduğunu değerlendirmiştir (Nanziri & Leibbrandt, 2018, s. 3).

Panel	Yanıtlayanları sayısı	%
A: Finansal bilgi		
Şüpheli Alacak/ Batık Kredi	8162	43.61
Ulusal Kredi Yasası	434	2.32
Kredi Büroları	2029	10.84
Tasarruf ve yatırım güvende olmanızı sağlar	4481	23.94
Hizmetler ve ürünlerin nasıl kullanılacağı	2652	14.17
Faiz oranları	347	1.85
Bütçe oluşturma ve yönetme	135	0.72
Hayat sigortası	36	0.19
Kredibilite nasıl kontrol edilir	25	0.13
Bankalara güven	154	0.82
Hiçbirine yanıt vermeyenler	263	1.40
B: Finansal yeterlilik		
Düzenli olarak tasarruf etme	8806	47.05
Belirli şeyler için tasarruf	734	3.92
Ne pahasına olursa olsun tasarruf	820	4.38
Emeklilik için yeterli	3972	21.22
Akıllıca harcama	3640	19.45
C: Finansal bilgi kaynakları		
Arkadaşlar ve aile	11 466	61.26
Finansal sayfalar	1225	6.55
Diğer (finansal danışmanlar, faizli borç veren kurumlar, kiliseler, işverenler, okullar, topluluk)	6026	32.2

Tablo 14. Finansal Okuryazarlık Alanı Sorularına Verilen Olumlu Yanıtlar (Nanziri & Leibbrandt, 2018, s. 6)

3. ARAŞTIRMA: TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE İLİŞKİN FİNANSAL OKURYAZARLIK ÖLÇEĞİ

3.1. Araştırmanın Yöntemi

3.1.1. Araştırmanın Problemi

Finansal okuryazarlık ölçümü üzerine çalışma yapan birçok uluslararası/ulusal kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bunlardan en geniş kapsamlı olanı OECD’nin çalışmalarıdır. Lakin OECD’nin temelde iki grup için ölçüm yaptığı görülmektedir. Finansal okuryazarlığı ölçmeye yönelik kapsamlı araştırmalardan ilki PISA kapsamında 15 yaş grubundaki öğrenciler için, ikincisi ise yetişkinler için özelleşen çalışmalardır. Diğer ülkelerle mukayeseye imkân sağlamasıyla birlikte fazladan kaynak ve emek kullanımını engellemesi avantajlarının yanında ülkeye özgü maddelere tam olarak imkân sağlayamaması ve doğrudan üniversite öğrencilerine odaklanmaması gibi dezavantajlar barındırmaktadır. Finansal okuryazarlığı ölçmeye yönelik başka kurum ve kişilerin de birçok çalışması yer almaktadır. Bunların bazılarında finansal okuryazarlığın tanımına değinilmeden araştırma yapılmış, bazılarında finansal okuryazarlığın temel boyutları arasında görülen finansal bilgi, tutum ve davranış aynı anda kapsanmamış, bazılarında ölçüm işlemi çok az madde ile gerçekleştirilmiş; bu ise kapsam geçerliliğini sağlama noktasında soru işaretleri barındırmıştır. Kalan çalışmaların bir kısmı zamanla güncelliğini yitirmiş bilgiler barındırmakta, diğer bir kısmı finansal bilgiyi ölçerken öz değerlendirme biçimli maddeler kullanmış; bu durum da yanlış sonuçlar elde edilme ihtimalini artırmıştır. Bazı kurumların yaptığı çalışmalar ise finansal katılımı öncelediğinden finansal okuryazarlığın bu kısmına odaklandığı görülmektedir. Ayrıca yöntemsel olarak keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizinin tercih edildiği çalışmalar da sınırlı sayıdadır. Bu çalışma yukarıda değinilen sorunlara bütünsel bir bakış açısıyla yaklaşarak özgün, geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı geliştirmeye odaklanmıştır.

3.1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik güncel, geçerli ve güvenilir bir finansal okuryazarlık ölçüm aracı oluşturmak, bu ölçekle seçilen örneklem içerisindeki üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyesini tespit etmek ve üniversite öğrencilerinin mevcut finansal okuryazarlık düzeyleriyle çeşitli değişkenler üzerindeki farklılıkları incelemektir.

3.1.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Finansal okuryazarlık üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında en yaygın hedef grupların; lise ya da üniversite öğrencileri, yatırımcılar, kadınlar ve yetişkinler olduğu görülmektedir. Bunun dışında öğretmenler, akademisyenler, işçiler ve çeşitli yaş gruplarını hedef alan çalışmaların sayısı da yadsınamayacak seviyededir. Bu çalışmada hedef kitle üniversite öğrencileri olarak belirlenmiştir. Ülkemizdeki 2021-2022 öğretim yılı üniversite öğrencilerinin sayısına bakıldığında 3.250.101 önlisans, 4.579.047 lisans ve 467.811 lisansüstü olmak üzere toplamda 8.296.959 öğrencinin mevcut olduğu görülmektedir (Yükseköğretim Kurulu, 2022). Dolayısıyla bu sayılar araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Tüm öğrencilere ulaşmanın mümkün olmaması nedeniyle çevrimiçi olarak hazırlanan form öğrencilere basit tesadüf (seçkisiz) örnekleme yöntemiyle ulaştırılmıştır.

Alanyazında örneklem boyutuna ilişkin; veri setinin mutlak büyüklüğüne, katılımcı sayısının değişken/madde sayısına oranına ya da testin gücüne odaklanan yaklaşımlar yer almaktadır. Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel'in (2020, s. 98, 99) Çıngı (1994)'ten aktardığına göre sürekli ve süreksiz değişkenler için basit tesadüfi örnekleme yöntemindeki hesaplama yaklaşımında (%95 güven aralığı ve %5 sapmayla) 384 katılımcının evreni temsil etmek için yeterli bir örneklem büyüklüğü olduğu görülmüştür³⁹.

Veri setinin mutlak boyutuna yönelik yaklaşımda; en az 50 gözlem/katılımcının yer alması gerektiğine, 100 katılımcının yeterli olacağına, değişken/madde sayısı arttıkça 200 ve daha fazla katılımcıya ihtiyaç olacağına dair görüşler yer almaktadır (Alpar R. C., 2017, s. 264) (Hair, Anderson, Babin, & Black, 2019, s. 132,133).

Katılımcıların değişken/madde sayısına oranına yönelik yaklaşımda; değişken başı en az 5 veya 10 veya 20 gözlem/katılımcının yer alması gerektiğine yönelik görüşler vardır (Alpar R. C., 2017, s. 264) (Hair, Anderson, Babin, & Black, 2019, s. 133).

Keşfedici faktör analizinin gücüne dayanan yaklaşımlarda ise:

Hair, Anderson, Babin, ve Black'in (2019, s. 133) Fabrigar ve Wegener (2012)'den aktardığına göre;

- 1) Ortak faktör varyansı 0,70 ve üzeri ise ve her faktörde yüksek yüke sahip en az üç değişken varsa 100 örneklem büyüklüğü yeterlidir.
- 2) Ortak faktör varyansı 0,40 ile 0,70 aralığına düştüğü için örneklem büyüklüğü en az 200 olmalıdır.
- 3) Ortak faktör varyansı 0,40'ın altındaysa ve faktör başına birkaç yüksek yükleme varsa, 400'e kadar örneklem büyüklükleri uygundur.

Keşfedici faktör analizinde faktör yüklerinin tipik korelasyonlardan önemli ölçüde daha büyük standart hatalara sahip olduğu tartışılmaktadır. Bu nedenle, faktör yüklerinin oldukça katı seviyelerde değerlendirilmesi düşünülmektedir ve bu amaçla Hair, Anderson, Babin, ve Black (2019, s. 152) %80'lik bir güç düzeyi ve 0,05 anlamlılık düzeyinde standart hataların geleneksel korelasyon katsayılarının iki katı olduğu düşünerek faktör yükü değerleri için gerekli örneklem büyüklüğünü hesaplamış ve aşağıdaki şekilde tabloştırmıştır. Tabloya göre 0,3 faktör yükü değerleri için 350 ve daha fazla gözleme/ katılımcıya ihtiyaç duyulmaktadır.

³⁹ Araştırma evreni olan Türkiye'de üniversite (8.296.959) öğrencilerinin sayısı, %95 güven aralığı ve %5 sapmayla ilgili kaynakta yer alan formüllerde yerine koyularak hesaplanan değerdir.

Faktör Yüğü	Anlamlılık İçin Gereken Örnekleme Büyüklüğü
0,3	350
0,35	250
0,4	200
0,45	150
0,5	120
0,55	100
0,6	85
0,65	70
0,7	60
0,75	50

Tablo 15. Örnekleme Büyüklüğüne Göre Faktör Yüğü Değerleri (Hair, Anderson, Babin, & Black, 2019, s. 152)

Alanyazındaki örnekleme büyüklüğüne ilişkin yaklaşımlara bakıldığında en büyük değerin 400 olduğu görülmüş, bu nedenle ana çalışma için en az 400 sayısına ulaşılması hedeflenmiş olup ana çalışmaya katılan öğrencilere ilişkin detaylı bilgiler Ana Çalışma-Veri Yapısının İncelenmesi kısmında ele alınmıştır.

3.1.4. Araştırma Soruları ve Hipotezler

Araştırmanın temel sorusu aşağıdaki şekildedir:

Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi ne şekilde ölçülebilir ve mevcut durumu nasıldır?

Araştırma kapsamında sınanacak hipotezler aşağıdaki gibidir:

H₁: Cinsiyetle finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₂: Yaşla finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₃: Katılımcıların okuduğu üniversite türüyle finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₄: Katılımcıların Genel Ağırlıklı Not Ortalaması (GANO'su) ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₅: Katılımcıların bulunduğu sınıf ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₆: Katılımcıların öğrenim gördüğü üniversitenin bulunduğu bölge ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₇: Çalışma durumu ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₈: Aylık kişisel gelir ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₉: Aylık hane halkı geliri ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁₀: Anne eğitim durumu ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁₁: Baba eğitim durumu ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁₂: Barınma türü ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁₃: Öğrenim kredisi alma durumu ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁₄: Finansal eğitim geçmişi ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁₅: Finans dersi talebi ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁₆: Finans haberi takip sıklığı ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

3.1.5. Araştırmanın Önemi

Yapılan bu çalışmayla üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi belirlenerek; öğrencilerin kendi durumlarını serimlemesi yoluyla fayda sağlanabilir. Üniversitelerde finansal eğitimin gerekliliğine (ya da gerekmediğine) yönelik üniversite idarecilerine fikir verebilmesi açısından yararlı olunabilir. Böylelikle müfredata finansal okuryazarlığı artırmaya yönelik derslerin eklenme kararı verilebilir ya da mevcut derslerin etkinliği konusunda yol gösterici olunabilir. Ayrıca çıkarımsal analizler neticesinde tespit edilen dezavantajlı gruplar üzerinde gerekirse erken yaşlardan itibaren bir eğitim ihtiyacı olup olmadığı belirlenip politika yapıcılar ya da hükümet yetkilileri üzerinde bir etki uyandırılabilir. Bunun dışında alanyazına bir katkı sağlayarak akademisyenler ve alan üzerine ilgi duyan bireylere ek kaynak sağlanabilir.

3.1.6. Araştırmanın Varsayımları

Araştırma katılımcıların ölçek sorularını yanıtlarken okuduğunu anladığı ve gerekli çıkarımları yapabildiği varsayılmış ve katılımcıların sorulara samimi ve doğru bir şekilde cevap verdiği kabul edilmiştir.

3.1.7. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma kapsamında Türkiye’de bulunan üniversitelerde lisans ya da lisansüstü eğitim gören üniversite öğrencilerinin bir örnekleme üzerinde finansal okuryazarlık seviyesi incelenmiş olup bu araştırma sonuçlarının tüm yetişkinlere ya da başka bir hedef kitleye genellenmesi sağlıklı sonuçlara yol açmayabilir. Bu nedenle oluşturulan ölçek farklı hedef kitlelere uygulandıktan sonra geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının yapılması yerinde olacaktır.

Bu çalışmada ülkemizin dinamikleri göz önünde bulundurularak, üniversite öğrencilerine yönelik güncel bir finansal okuryazarlık ölçeği hazırlanması hedeflenmiştir. Hazırlanan bu ölçeğin; kültürel, politik değişiklikler, gelişen finansal teknolojiler neticesinde değişen kullanım alışkanlıkları ve çeşitlenen finansal ürünlerle birlikte ilerleyen zaman diliminde güncelliğini yitirme ihtimalini yadsımamak gerekmektedir.

Türkiye’deki üniversite öğrencilerine yönelik geliştirilen bu ölçeğin farklı ülke ve kültürlerde uygulanması düşünülüyorsa; uygulanacağı ülkeye yönelik bilgilerde değişikliğe gidilmesi ve geçerlik ile güvenirlik uygulamalarının sağlanması gerekmektedir.

3.1.8. Veri Toplama Araçları ve Yöntemi

Ülkemizin özellikle üniversite öğrencileri bağlamında yüksek internet penetrasyonuna ve yüksek düzeyde işlevsel okuryazarlığa sahip olduğu düşünülmekte ve çevrim içi anketler olağan hale gelmiştir. Bunun dışında çevrim içi anketlerin birçok avantajı bulunmaktadır. Bunlar; uzun bir süre devam eden pandemi sürecinde tavsiye edilen uzaktan erişim, düşük maliyet ve elde edilen verileri toplama ve yönetme kolaylığı ve ayrıca insanların potansiyel olarak hassas sorulara anonim bir şekilde yanıt vermesine olanak tanıma şeklinde sayılabilir. Ayrıca finansal okuryazarlık yeni nesil finans uygulamaları, kredi ve tasarruf hesaplayıcıları, fiyat karşılaştırma platformları vb. gibi web/mobil tabanlı araçları kullanma yeteneği gibi dijital yetkinlikler gerektirdiğinden Schuhen ve Schürkmann bu çalışmaların kağıt tabanlı değil bilgisayar tabanlı olması (2014, s. 9) gerektiğine değinmiştir. Bunun yanında bazı dezavantajlarının olduğu da göz ardı edilmemelidir. Bunlar da; en azından temel düzeyde dijital okuryazarlığın çevrimiçi bir anket için ön koşul olması, tamamen çeşitlendirilmiş bir örneklem elde etmenin zorluğu, soruların gerçekten cevaplanan kişi tarafından cevaplandığının doğrulama şansının olmaması, bir kişinin anonim olarak birden fazla kez anketi doldurma ihtimalinin önlenememesi ve katılımcıların yüz yüze anketlere nazaran daha az konsantrasyon sağlaması olarak özetlenebilir.

Kullanılan anket yukarıda değinilen avantajlar, dezavantajlar ile değerlendirilerek çevrimiçi olarak tercih edilmiş, katılımcıların herhangi bir anketörden yardım alma şansı olmadığından soruların kolay ve net olmasına ayrıca dikkat edilmiştir. Bununla birlikte anket formunun en üstüne iletişim bilgileri yazılarak katılımcıların karşılaştığı sorunlar ya da anlamadığı hususları araştırmacıya sorma şansı tanınmıştır. Ayrıca sorular, yanıtlayanların ilgisini çekmek ve odaklanmasını sağlamak ile onları yormaktan kaçınmak için olabildiğince kısa tutulmaya çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında kullanılan veriler 2022 yılında toplanmıştır. Pilot çalışma için demografik sorular haricinde 38'i finansal bilgi ve beceri maddelerinden, 40'ı finansal tutum ve davranış maddelerinden oluşan toplam 78 maddelik bir ölçeğe aracı tercih edilmiştir. Ana çalışma için ise demografik sorular haricinde 34'ü finansal bilgi ve beceri maddelerinden, 15'i finansal tutum ve davranış maddelerinden müteşekkil toplam 49 maddelik bir ölçeğe aracı kullanılmıştır. Pilot çalışma için 200, keşfedici faktör analizi için 400, ana çalışma için 617 katılımcı verisiyle çalışılmıştır. Keşfedici faktör analizi öncesinde yapılan aykırı veri analizinde 5 katılımcının çelişkili verisi çıkarılmış ve geriye kalan 395 katılımcı verisiyle analizler gerçekleştirilmiştir. Ana çalışmada başarı testi ve doğrulayıcı faktör analizi öncesinde yapılan aykırı veri analizinde 28 katılımcı çalışmadan çıkarılmıştır. Farklılık analizleri öncesinde yapılan aykırı veri çözümlemesinde ise ek 3 katılımcı daha, verisinde belirlenen tutarsızlık nedeniyle çalışmadan çıkarılmıştır. Netice itibarıyla başarı testi ve doğrulayıcı faktör analizinde 589, farklılık analizlerinde ise 586 katılımcı verisinden yararlanılmıştır. Anketin/ ölçeğin uygulanması için Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Etik Kurulu onayı alınmış ve ölçek katılımcılara gönüllülük esasına göre uygulanmıştır. Pilot çalışma için Google Formlar ve ana çalışma için Survey Monkey platformları veri toplama aracı olarak tercih edilmiştir.

3.1.9. Veri Analiz Yöntemi

Araştırma kapsamında Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik finansal okuryazarlık ölçeği geliştirilmesi hedeflendiğinden finansal tutum ve davranışlar için keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemleri kullanılmıştır. Keşfedici faktör analizi için IBM SPSS Statistics v.26 ve doğrulayıcı faktör analizi için IBM SPSS Amos v.24’ten yararlanılmıştır. Finansal bilgi ve becerileri ölçmek için madde analizleri yapılmış; madde ayırt ediciliği, madde gücüğü, madde toplam korelasyonu, güvenilirlik katsayıları (KR20, KR21, eşdeğer yarılar) hesaplanmış ve bu analizler için TAP’tan (Test Analysis Program versiyon: 19.1.4) (Brooks & Johanson, 2003) yararlanılmıştır. Bunlar dışında birleşik güvenilirliği hesaplamak için de Microsoft Excel’den destek alınmıştır. Ayrıca finansal okuryazarlık puan ortalamalarının çeşitli değişkenlere ait gruplar içerisinde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü ANOVA, değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek üzere korelasyon analizi kullanılmış olup bu analizler için de IBM SPSS Statistics v.26’dan yararlanılmıştır.

3.2. Ölçek Geliştirme Süreci

Pedhazur ve Schmelkin (1991, s. 59-65) yapı geçerliğinde mantıksal analiz yaklaşımı dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm yapının tanımlanmasıdır ve bu bölümde diğer yapılarla olan ilişkilere ve diğer yapılardan farklarına yer verilerek ölçülebilir hale getirilmesi sürecini kapsamaktadır. İkinci bölüm madde içeriğidir ve öğelerin verili yapının göstergeleri olarak kullanılmasını içermektedir. Üçüncü bölüm ölçme yöntemidir ve verilerin toplanma şekli, madde sayısı, maddelerin sırası ve uygulama süreciyle alakalıdır. Dördüncü ve son bölüm ise ölçme aracının puanlanması ve sonuçların test edilmesi, yorumlamada tutarlılık sağlanması ve değerlendirme yapılmasını kapsamaktadır.

DeVellis (2016) ise ölçek geliştirme kılavuzu olarak sekiz adım belirlemiştir. Birinci adım yapının belirlenmesi işlemidir ve kuram, özelleştirme ve içeriği belirlemeyi kapsamaktadır. İkinci adım madde havuzunun oluşturulması sürecidir. Üçüncü adım ölçme biçimini kararlaştırma sırasıdır. Dördüncü adım maddelerin uzman görüşüne sunulmasını içermektedir. Beşinci adım geçerlilik maddelerini eklenmesidir. Altıncı adım maddelerin örnekleme uygulanması, yedinci adım madde analizlerini kapsamaktadır. Sekizinci ve son adım ise ölçek uzunluğunu ideal hale getirmektir.

Bu çalışma kapsamında ölçek geliştirme süreci **Tablo 16**’da gösterilmiş ve tablo hazırlanırken (Bayrakcı, 2022, s. 62,63)’dan yararlanılmıştır.

Aşama	Aşama Adı	İşlem Başlığı	İşlem Açıklaması/ Sonucu
1	Yapıyı Belirleme	Ölçeğin Amaç ve Kapsamını Belirleme	Türkiye'de üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini tespit edebilen özgün bir ölçek geliştirmek amaçlanmıştır.
		Alanyazın Tarama	Ulusal ve uluslararası alanyazında finansal okuryazarlıkla alakalı yapılan araştırmalar incelenmiştir.
		Sahip Olunması Gereken Meziyetlerin Belirlenmesi	Gerek alanyazında yapılan finansal okuryazarlık tanımlarından gerekse de geliştirilen ölçeklerdeki maddelerden istifade edilerek yeni bir kavramsal model oluşturulmuştur. Ayrıca bir üniversite öğrencisinin finansal okuryazar olabilmesi için hangi bilgi, beceri, tutum ve davranışlara sahip olması gerektiği tartışılmıştır.
		Kapsayıcı Tanım Geliştirme	Gerekli meziyetler ve alanyazındaki tanımlar birlikte değerlendirilerek kapsayıcı bir tanım oluşturulmuştur.
2	Madde Havuzu Oluşturma	Üst Boyutları Belirleme	Finansal okuryazarlık için madde ve faktörlerin toparlanması muhtemel (bilgi-beceri, tutum ve davranış) üç üst boyut belirlenmiştir.
		Madde Havuzunun Oluşturulması	Alanyazından da istifade edilerek 77 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. (39 madde davranış ve tutum, 38 madde bilgi ve beceri)
		Madde ve Sorulara Yönelik Kullanılan Ölçek ve Seçeneklerin Belirlenmesi	Tutum ve davranış maddelerine ilişkin soru yapısına göre değişen beşli Likert ölçek, bilgi maddelerine ilişkin doğru, yanlış, bilmiyorum seçenekli maddeler ile becerileri ölçmek için (dörtlü) çoktan seçmeli soruların yanında bir de açık uçlu cevabı bulunan soru kullanılmıştır.
3	Uzman Görüşü Alma	Maddeler Hakkında Uzman Görüşü Alma	İki dil bilimi tarafından tashih ve 15 uzmandan her madde için ("1=Uygun", "2=Madde hafif gözden geçirilmeli", "3=Madde ciddi olarak gözden geçirilmeli" ve "4=Madde uygun değil/Çıkarılmalı") görüşleri alınmıştır.
		Maddelerin Gözden Geçirilmesi /Düzeltilmelerin Yapılması	Uzmanlardan alınan görüşlere göre maddeler yeniden gözden geçirilmiş ve düzeltme yapılmıştır.
		Kapsam ve Görünüş Geçerlilik Çalışması	Uzman görüşleri Davis ve Lawshe tekniğine göre değerlendirilerek taslaktan 2 madde çıkarılmış ve kapsam geçerlilik değerleri ortaya konmuştur.
4	Pilot Çalışma	Pilot Uygulama	Pilot çalışma 200 üniversite öğrencisine çevrim içi anket üzerinden uygulanmıştır.
5	Yapının Açınlanması	Veri Yapısının İncelenmesi	Aykırı veriler; kontrol soruları, katılımcıların formu doldurma süreleri ve çelişkili cevaplar incelenerek veri setinden çıkarılmıştır. Maddelerin normallik durumları çarpıklık ve basıklık değerleri bağlamında kontrol edilmiş ayrıca çok değişkenli normallik sağlanıp sağlanmadığı gözden geçirilmiştir.
		Madde Ayırt Ediciliği ve Güçlüğü (Bilgi ve Beceri Üst Boyutu)	Bilgi maddeleri ve beceri sorularına ilişkin madde ayırt ediciliği ve güçlüğü hesaplanmıştır.
		Keşfedici Faktör Analizi (Tutum ve Davranış Üst Boyutu)	Keşfedici faktör analizi ile finansal okuryazarlığa ilişkin dört faktörlü yapı bulunmuştur.
		Madde Analizleri	Güvenilirlik, Madde-Toplam Korelasyonu ve Madde Ayırt Ediciliği Analizi yapılmıştır.
		Maddelerin Gözden Geçirilmesi/Düzeltilmelerin Yapılması	Keşfedici faktör analizi sonucunda 15 madde ve başarı testi ön analizi sonucunda 34 madde ile toplamda 49 maddelik ölçek ortaya çıkmıştır.
6	Ana Uygulama	Ana Uygulama	Ana uygulamada 51 ayrı ilde yer alan 80 farklı üniversitedeki 617 öğrenciye ulaşılmıştır.
		Doğrulamalı Faktör Analizi- (Tutum ve Davranış Üst Boyutu)	Doğrulamalı faktör analiziyle 15 maddeli 4 boyutlu (a. Bütçeleme (3), b. İlgililik (3), c. Güvenlik (6), d. Planlama (3)) Tutum-Davranış ölçek modelinin yapısal geçerliliği istatistiksel olarak doğrulanmıştır.
		Madde Analizleri (Bilgi ve Beceri Testi)	Madde analizleri sonucunda 34 madde ve 9 içerik alanlı (a. Bankacılık (3), b. Finansal İşleyiş (3), c. Tüketici Hakları (3), d. Mevzuat (3), e. Sigorta (4), f. Yatırım (4), e. Risk (5), g. Borçlanma (4), Aritmetik (5)) güvenilir bir başarı testi oluşturulmuştur.
7	Sonuçların Değerlendirilmesi	Sonuçların Analizi	Katılımcılara dair betimsel ve çıkarımsal istatistik analizler yapılmış, araştırmanın bulguları tartışılmıştır.
		Puanlarının Değerlendirilmesi ve Düzeylerin Belirlenmesi	Finansal tutum-davranış ve bilgi-beceri puanları toplanarak oluşturulan finansal okuryazarlık puanı standart z puanına dönüştürülerek, finansal okuryazarlık düzeyleri belirlenmiştir.

Tablo 16. Finansal Okuryazarlık Ölçeği Geliştirme Süreci⁴⁰

3.2.1. Madde Havuzu (Araştırma Modeli, Madde İçeriği ve Tasarımı)

Birinci bölümde alanyazında yer alan finansal okuryazarlık tanımlarından bahsedilmiştir. Kavramın önceki tanımlamalarına bakıldığında kimi yerlerde finansal okuryazarlığın finansal bilgi ile eş anlamlı kullanıldığı, kimi yerlerde sadece para kullanımı ve yönetimine odaklanıldığı, kimi yerlerde tutum boyutunun dışlandığı görülmektedir. Araştırmanın temel amacı finansal okuryazarlık düzeyinin geçerli ve güvenilir bir araç geliştirerek tespit edilmesi olarak belirlendiğinden bu tanımın operasyonel hale getirilmesi de önem arz etmektedir.

Finansal okuryazarlık üzerine araştırma yapan ve finansal okuryazarlık düzeyini geliştirmeye yönelik birçok inisiyatif görülmektedir. Ancak Ayhan (2019)’ın değindiği üzere bu kurum ve kuruluşların çalışmalarının temel odağının finansal katılım olduğu görülmektedir. Finansal okuryazarlık kavramının ve onu geliştirmek üzere yapılan çalışmalarının esas odağının finansal ürün ile kurum ve kuruluşlara yönelik algı yönetiminin bir parçası olmasının finansal okuryazarlığı ölçme çalışmalarına olası etkileri düşündürücüdür.

OECD’nin (2019) PISA ve (2016) INFE yetişkin finansal okuryazarlığı bağlamındaki tanımlarından da etkilenilerek aşağıdaki tanımlama ile finansal okuryazarlık; tüketici okuryazarlığı ve “sürdürülebilir dünya” hedefinden dolayı kısmen çevre okuryazarlığını kapsayacak şekilde genişletilmiştir:

Finansal okuryazarlık: Temel finansal kavramlar ve işleyiş hakkında bilgi sahibi olmanın yanı sıra sürdürülebilir dünya, kişisel ile toplumsal refah hedeflerinde, değişen koşullarda ve bu bilgiler ışığında ve gelecek projeksiyonunda etkili ve sağlam karar almakta kullanılan bilgi, beceri ve tutum setidir.

Tanım üzerinde daha detaylı durulması için parçalanarak değerlendirildiğinde;

a. Temel finansal kavramlar ve işleyiş hakkında bilgi sahibi olmanın_

Temel finansal kavramlarıyla: aritmetik, enflasyon, faiz, risk çeşitlendirmesi gibi kavramlar vurgulanırken, finansal işleyiş ise bu kavramlardaki değişimlerin etkilerinin neler olabileceğine ve mevcut finansal ürünlerin genel olarak çalışma prensipleri hakkında fikir sahibi olabilmeyi imgeler.

b. _sürdürülebilir dünya, _

Kişiler ya da toplum ne kadar varlıklı olursa olsun dünyanın yaşanamayacak bir hale gelmesi, bu refahın faydasının mahiyeti şüphelidir. Bu nedenle mevcut tüketim toplumu çerçevesinde istek ve ihtiyaç kavramlarının yerine oturtulmaya, israf kültüründen arınmaya; elde edilen her ürünün doğada ne kadar tahribat oluşturduğu gerçeğinin farkında olarak satın alma davranışını şekillendirmeye ve daha önce alınmış ürünlerden en uzun süre istifade etmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca toplumdaki huzursuzluk kaynaklarının başlarında yer alan yoksulluk/ gelir eşitsizliği sorunlarına karşı da dezavantajlı gruplara yardımda bulunmak da sürdürülebilir dünya hedefi için ciddi bir katkı sağlayacaktır.

⁴⁰ Tablo hazırlanırken (Bayrakçı, 2022, s. 62,63)’dan yararlanılmıştır.

c. _kişisel ile toplumsal refah hedeflerinde, _

Toplumdaki her bir bireyin başka bir kişi ya da kuruma bağlı kalmaksızın ekonomik bağımsızlığını elde etmesi toplumsal refah hedefleri için elzemdir. Ayrıca kişisel finansal okuryazarlık seviyesinin yükselmesinin toplumsal refah üzerindeki etkileri üzerine alanyazında birçok çalışmaya rastlanmaktadır.

d. _değişen koşullarda ve _

Finansal piyasalar baş döndürücü bir hızla yeni ürünler çıkarmaya devam etmektedir. Politika yapıcılar ve/ veya düzenleyicilerin bu hıza ayak uydurmakta zorluk çektiği düşünüldüğünde bu süre zarfında bireylerin mağduriyet yaşamaması için ‘kendi başlarının çaresine bakabilmesi’ önemlidir⁴¹.

e. _bu bilgiler ışığında ve gelecek projeksiyonunda etkili ve sağlam karar almakta kullanılan _

Finansal okuryazarlıkta sadece bazı kavramları bilmek yeterli değildir. Bunun yanında bu bilgileri uygulamak, geleceği bu bilgileri kullanarak planlamak; emeklilik sonrası ya da kötü günler için gerekli aksiyonları almak da önemlidir.

f. _ bilgi, beceri ve tutum setidir.

Tek başına bilginin bir yerde depolanması ya da (aritmetik ve dil gibi) bazı becerilere sahip olmak bireyleri korumada yetersiz kalmaktadır. Bireylerin bu alanda az da olsa bir ilgisinin olması, piyasaları az da olsa anlayabilecek bir basirette olması ve bu anlayışla birlikte gerekli iradeyi ortaya koyma isteği (ki bu olumlu tutum olarak düşünülebilir) ve dirayetine (ki bu da olumlu davranışı çağırıştırabilir) sahip olması gerekir.

3.2.1.1. Madde İçeriği

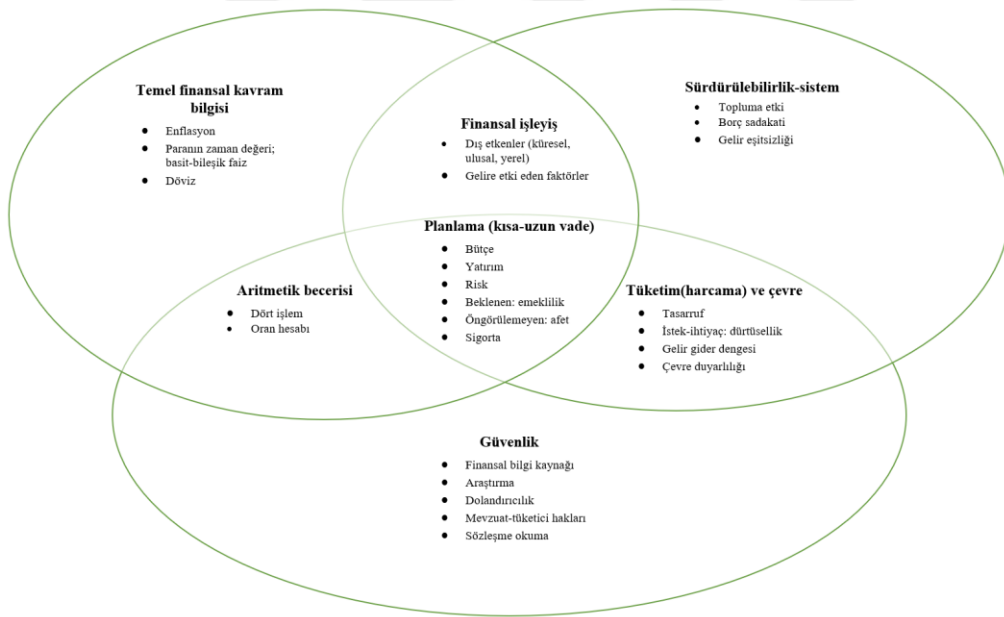
Mevcut finansal okuryazarlık tanımları ve finansal okuryazarlığa yönelik yaklaşım ve eğilimler incelenmiş bu bağlamda finansal okuryazarlığa ilişkin içerik alanı belirlenmiştir. Bununla birlikte madde içeriği hazırlanırken bir üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık seviyesine uygun yetkinlikler üzerinde durulmuştur.

Huston, yapmış olduğu araştırmada finansal okuryazarlık üzerine yapılan çalışmaların farklı derecelerde en az dört farklı içerik alanının kullanıldığını tespit etmiştir. Huston’ın araştırmasına konu olan ölçeklerin sadece %25’inde a) para temelli, b) borçlanma, c) yatırım ve d) kaynakları koruma olarak gruplandığı dört içerik alanının tamamı kullanılmıştır. Huston’ın para temelli olarak adlandırdığı içerik alanında; paranın zaman değeri, satın alma gücü, kişisel finansal muhasebe kavramları ve kaynakların transferi yer almaktadır. Borçlanma içerik alanını gelecekteki kaynakları günümüze getirmek olarak tanımlayarak içine kredi kartları, ipotekler ve tüketici kredilerini dahil etmiştir. Yatırım içerik alanını gelecekteki kullanım için mevcut kaynakları saklamak olarak açıklayarak; tasarruf hesapları, hisse senetleri, tahviller ve yatırım fonlarını imlemiştir. Dördüncü ve son içerik alanı olarak da sigorta ürünleri ve diğer risk yönetim tekniklerini dahil ederek “kaynakları koruma” şeklinde bir isimlendirmeye gitmiştir. Huston’ın araştırmasında değerlendirdiği ölçeklerin %35’inin yalnızca tek bir

⁴¹ Bu bağlamda Çiftlikbank ve Thodex vakaları nedeniyle mağduriyet yaşayan bireyler ülkemiz için verilebilecek yalnızca iki örnektir.

içerik alanına odaklandığını, %40'ının ise iki ya da üç içerik alanına değindiğini ancak daha doğru bir değerlendirme için yukarıda ifade edilen dört içerik alanına da değinilmesinin daha doğru olduğu ifade edilmiştir (2010, s. 303, 304). Önceki bölümlerde ayrıntılarıyla değinilen PISA'da ise dört içerik alanı: a) para ve işlemler, b) finansman durum planlama ve yönetme, c) risk ve getiri ile d) finansal ortam olarak adlandırılmıştır.

Bu çalışma kapsamında belirlenen içerik alanları; temel finansal kavram bilgisi, aritmetik becerisi, finansal işleyiş, sürdürülebilirlik, tüketim ve çevre, güvenlik ile planlama (kısa-uzun) şeklinde olmuştur. İçerik alanlarının sunulduğu modele bakıldığında içerik alanlarının birbirlerinden kesin hatlarıyla ayrılmasının mümkün olmadığı ve konuların birbiriyle yüksek geçişkenliğinin bulunduğu görülmektedir. Birkaç örnek vermek gerekirse temel finansal kavram bilgisiyle aritmetik beceriyi birbirinden bağımsız düşünmek güçtür. Ayrıca tasarruf etmek kavramı hem israf etmemeyi açıklarken hem de birikim yapmayı kapsamaktadır. Bununla birlikte gelir-gider dengesini sağlamak hem bir bütçeleme işi olup hem de gerektiğinde giderlerin azaltılması boyutuyla tüketimi sınırlama işidir. Tüketimi sınırlama hem çevre duyarlılığıyla alakalı olabileceği gibi hem de mevcut kaynakların tasarrufa yönlendirilmesi ya da gelir eşitsizliğini azaltmak amacıyla yapılabilecek yardımlarla da ilişkili olabilmektedir.

Şekil 3. Araştırmacının Finansal Okuryazarlık Modeli

Toplamda 79 maddeyle oluşturulan taslaktaki içerik alanlarına ilişkin kapsam aşağıdaki şekildedir:

Temel finansal kavram bilgisi; enflasyon, paranın zaman değeri, basit ve bileşik faiz hesabı ve ayrımı ile döviz bilgisi içeriğinden oluşmaktadır.

Aritmetik beceri; genel itibarıyla basit finansal işlemlerdeki matematiksel hesaplamayı içerirken; dört işlem ile birlikte oran hesabı yapabilme yeteneğini imlemektedir.

Finansal işleyiş; küresel, ulusal ya da yerel etmenlerin etkilerini kabaca anlamayı ve beşeri sermayenin gelir üzerindeki etkisini anlayabilmeyi ifade etmektedir.

Sürdürülebilirlik; bireysel işlemlerin aile, çevre ya da toplum üzerindeki etkilerini anlayabilmenin yanı sıra, borcuna olan sadakati ve dezavantajlı gruplara destek olmanın önemini kavrayabilmeyi içermektedir.

Tüketim ve çevre; istek ile ihtiyaçlar arasındaki ayrımı gözetebilmeyi, gerekmedikçe tüketmemeyi, tüketimin çevre üzerinde etkilerinin olduğunu anlayabilmeyi (ki bu durum sürdürülebilirlik içerik alanıyla çakışmaktadır.), gelir ve gider arasında denge kurabilmeyi kapsamaktadır.

Güvenlik içerik alanı ise; güvenilir finansal bilgi kaynaklarını diğerlerinden ayırabilmeyi, finansal karar vermeden önce araştırma yapabilmeyi, dolandırıcılık yöntemlerine karşı temkinli olmayı, mevzuata ve tüketici haklarına hâkim olabilmeyi ve gerektiğinde hakkını arayabilmeyi, attığı imzaların bir sonucu olabileceğini bilmeyi ve çeşitli sözleşmeleri imzalamadan önce gerekli aksiyonları alabilmeyi içermektedir.

Planlama boyutu ise kısa, orta ve uzun vadede planlama yapabilmeyi, bütçe oluşturabilmeyi, yatırım ve yatırım araçları hakkında fikir sahibi olabilmeyi, risk ve getiri arasındaki ilişkiyi kavrayabilmeyi, hayatta beklenen ve beklenmeyen durumlar için tedbir alabilmeyi ve sigorta araçlarının farkında olabilmeyi ifade etmektedir.

Madde havuzu oluşturulurken literatürde Jorgensen (2007), Fünfgeld ve Wang (2009), Sarıgül (2015), Kılıç, Ata, ve Seyrek (2015), Kutlu (2018), OECD (2018), Öngen ve Öngen (2018), Folke, Gjorgjiovska, Paul, Jakob ve Ruggeri (2021) ve Uraz Kaya & Kılıç (2021) çalışmalarından yararlanılmış; bazı maddeler olduğu gibi kullanılmış, bazılarında ise çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca yazar tarafından da çeşitli maddeler ilave edilmiştir.

Grup No	Bilgi- Beceri Konuları	Madde Sayısı	Madde Numaraları
1	Bankacılık	4	(1,2,3,4)
2	Finansal İşleyiş	3	(5,6,7)
3	Tüketici Hakları	4	(8,9,10,11)
4	Mevzuat	4	(12,13,14,15)
5	Sigorta	4	(16,17,18,19)
6	Yatırım	4	(20,21,22,23)
7	Risk	5	(24,25,26,27,28)
8	Borçlanma	5	(29,30,31,32,33)
9	Aritmetik	5	(34,35,36,37,38)
TOPLAM		38	

Tablo 17. Madde Havuzundaki Bilgi ve Beceri Soruları için Özet Bilgi Tablosu

Belirlenen içerik alanlarına yönelik tutum ve davranış ölçmeye yönelik beşli Likert ölçekte kırk bir madde, finansal bilgi ve beceriyi ölçmek üzere de 38 maddelik bir başarı testi taslağı (madde havuzu) uzman görüşüne sunulmak üzere hazırlanmıştır.

3.2.1.2. Madde Tasarımı

Hiçbiri yüksek derecede karmaşık olmamasına ve hiçbirinin uzman bilgisi gerektirmemesine rağmen maddeler, çeşitli finansal konuları kapsayacak ve zorluk derecesi farklılık gösterecek şekilde seçilmiştir. Aynı zamanda bilgi ve beceri gerektiren maddelerde katılımcıları tahmin etmekten caydırmak için (şanslı tahminler yerine gerçek bilgi düzeyleri tespit edilmek istendiği için) katılımcılar bir şeyin cevabını bilmiyorlarsa söylemeye teşvik ederek; şıklara bilmiyorum/ fikrim yok yanıtı eklenmiştir. Aritmetik beceri maddeleri mümkün olan en basit matematiksel hesaplamayı gerektirse de katılımcılara hesap makinesi kullanma noktasında herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. Bilgi ve beceri maddelerinde farklı cevap türleri tercih edilmiştir. Bunlar arasında çoktan seçmeli, doğru/yanlış/bilmiyorum cevaplı soruların yanında kısa cevaplı bir soru da yer almaktadır. Ayrıca bilgi sorularında katılımcıların kendi kendilerini değerlendirdiği (öz değerlendirme formatı) tercih edilmemiştir⁴². Tutum ve davranış ölçmeyi amaçlayan maddelerde ters kodlanmış maddelere de yer verilerek katılımcıların otomatik yanıt verip diğer soruya geçme durumları anlaşılmasına çalışılmıştır.

3.3.2. Uzman Görüşü

Ölçeğin kapsam geçerliliğini artırmak amacıyla alanyazından da destek alınarak oluşturulan madde havuzu için öncelikle ölçeğin üniversite öğrencileri tarafından doğru anlaşılabilmesi için dil uzmanlarına danışılmış; dilbilgisi, yazım hatası ve birden fazla anlama gelebilecek maddeler üzerinde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Ardından uzman değerlendirme formu oluşturularak 15 uzmanın görüşüne sunulmuştur.

Uzman görüş formu, belirtke tablosu mantığıyla hazırlanmış olup her madde için uzmanlara içerik ve sahip olunması gereken hedefe uygunluk için puan vermesi istenmiş; madde hakkındaki fikri ve yapılması önerilen düzenlemenin yazılması talep edilmiş ve görüşleri Google Formlar aracından yararlanılarak toplanmıştır.

Uzman görüş formundan yararlanılarak testteki maddelere karar verebilmekte en çok tercih edilen yöntem Lawshe (1975) olmakla birlikte Davis (1992)'in de kullanıldığı gözlenmiştir. Uzman görüşünde Lawshe (1975) yöntemi üçlü puanlama sistemiyle doldurulurken Davis (1992) dörtlü puanlama sistemini kullanmıştır. Puanlamada üçlü sistemden dörtlü sisteme yükseltme mümkün olmadığından (fakat kısmen tam tersi mümkün olduğundan) uzman görüşüne dörtlü puanlama sistemiyle başvurulmuştur. Dört puanlı sistemden üç puanlı sisteme indirgeme işlemi yapılırken “madde hafif gözden geçirilmeli” şikkını seçerek madde hakkında öneride bulunan uzmanların fikirleri dikkate alınmış ve bu maddenin son haliyle kullanılabilir olduğu şeklinde sınıflandırmaya gidilmiştir.

Uzman görüş formunda toplam 79 maddeye ilişkin puanlama yapılması istenmiş, ayrıca her bir maddeye ve her bir boyuta ilişkin fikirleri/ önerileri sorulmuştur. Bunun yanında uzmanların demografik

⁴² Birçok çalışmada öz değerlendirme biçiminde katılımcıların kendilerini olduğundan daha bilgili gösterdiğine dair kanıtlar sunulmuştur. Ayrıca Rieger (2020) öz değerlendirme biçiminin göreceli bir sonuç sağladığına değinmiştir.

verilerinden; hangi sektörde çalıştığı ve sektördeki deneyim süreleri opsiyonel olarak sorulmuştur. Doğrudan finansa sektöründe çalışan uzmanların yanı sıra ölçme değerlendirme, finans, iletişim ve okur yazarlık alanında çalışan akademisyenlerin görüşlerine başvurulmuş olup, deneyim ve sektör bilgisine yönelik dağılım **Tablo 18**'de sunulmuştur.

Sektör/Deneyim(Yıl)	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	Cevap Yok	Toplam
Akademisyen	3	1	4	0	1	0	9
Finans	0	1	0	2	2	0	5
Cevap Yok	0	0	0	0	0	1	1
Toplam	3	2	4	2	3	1	15

Tablo 18. *Görüşüne Başvurulan Uzmanların Meslek ve Deneyimlerine Göre Dağılımı*

Uzman görüşüne sunulan maddelerin ölçekte yer alıp almaması noktasında karar verebileceğimiz hesaplamaların başında Kapsam Geçerlilik Oranı (KGO-Content Validity Ratio (CVR)) gelmektedir. Nu: maddenin uygun olduğunu düşünen uzman sayısını, N: görüşüne başvurulanan toplam uzman sayısını ifade etmek üzere; KGO'yu, Lawshe (1975, s. 567) aşağıdaki formülle hesaplamıştır:

$$KGO = \frac{Nu - \frac{N}{2}}{\frac{N}{2}}$$

KGO formül itibariyle -1 ile +1 arasında değerler almakta olup, -1 ve 0 arasında değer alan maddelerin doğrudan ölçekten çıkarılması önerilmektedir. Lawshe (1975, s. 568) 15 uzmanın katılımıyla oluşan uzman değerlendirmesi için kapsam geçerlilik oranı için en düşük değeri 0,49 olarak hesaplamıştır ki bu kritik değerler Kapsam Geçerlilik Ölçütü (KGÖ, CVR critical) olarak adlandırılmaktadır. Ayre ve Scally (2014, s. 82, 85) KGÖ hesaplamalarına ilişkin bazı eleştiriler⁴³ getirerek kapsam geçerlilik oranı için kritik değerleri (yani KGÖ'yü) yeniden hesaplamış ve 15 uzman için en düşük değeri 0,6 olarak bulmuşlardır. -1 ve 0 değeri alan KGO'ların yanında KGÖ'nün altında kalan KGO'ların (KGO<KGÖ) da taslak ölçekten çıkarılması değerlendirilmektedir. Uzman görüşüne başvurulanan 79 maddenin her biri için KGO hesaplanmış olup, hiçbir maddenin 0 ya da negatif değer almadığı gözlenmiştir. Ayre ve Scally'nin (2014) hesaplamalarındaki 0,6 KGÖ olarak kabul edildiğinde ise sadece 78. maddenin (0,33<0,6) bu ölçüte uygun olmadığı görülmüş ve bu maddenin ölçek taslağından çıkartılmasına karar verilmiştir.

KGO ve Kapsam Geçerlilik İndeksi'ne (KGİ-Content Validity Index (CVI)) ilişkin hesaplamalar için Microsoft Excel 2016 kullanılmıştır. Testin tamamı için KGİ hesaplanmış olup, (Lawshe, 1975, s. 568) bu hesaplama ölçeğe dahil edilmesine karar verilen madde KGO ortalamalarından elde edilmektedir.

⁴³ Kapsam geçerlilik çalışmalarına genel bir yaklaşım için bkz. Yeşilyurt & Çapraz (2018).

Yurdugöl (2005, s. 2) birden çok boyutlu olan testlerde KGİ'nin her bir boyut için ayrı ayrı hesaplanmasını önermektedir. Testin tamamı ve her bir boyut için hesaplanan KGİ'ler ile KGÖ arasında karşılaştırma yapılarak testin ya da boyutların her biri için kapsam geçerliliğine karar verilmektedir. Eğer KGİ>KGÖ bulunursa testin tamamı için kapsam geçerliliğinin istatistiksel olarak anlamlılığı sağlanmıştır denilebilir. Kalan 78 madde için KGİ hesaplanmış ve bu değerin de KGÖ'nün oldukça üzerinde (0,94>0,60) olduğu görülmüştür. 78. madde haricinde KGO'su 0,73'ün altında herhangi bir değer olmadığından çok boyutlu olduğu planlanan testin her bir boyutu için ayrı ayrı KGİ hesaplanmasına gerek duyulmamıştır.

Yurdugöl (2005, s. 3)'e göre Davis (1992) tekniğinde her bir madde için Kapsam Geçerlilik İndeksi elde edilmeli bu değer mutlak 0,8 ile karşılaştırılarak maddenin teste kalmasına ya da çıkarılmasına karar verilmelidir. a= maddeyi uygun olarak değerlendiren uzman sayısı, b= maddenin hafifçe gözden geçirilmesini düşünen uzman sayısı, n= toplam uzman sayısı olmak üzere, Yurdugöl (2005, s. 3)'e göre Davis (1992) tekniğindeki KGİ aşağıdaki formülle hesaplanmaktadır:

$$KGİ_{Davis(1992)} = \frac{a + b}{n}$$

Davis (1992) tekniğine göre her bir maddenin KGİ'si hesaplanmış ve tıpkı Lawshe (1975) tekniğinde de problem oluşturan 78. Maddenin gerekli kriteri karşılayamadığı (0,67<0,80) görülmüştür. Diğer maddeler için hesaplanan KGİ için en düşük değerin 0,87 olduğu görülmüş ve bu değerlerin mutlak 0,8 değerinden yukarıda olduğu için onlar hakkında herhangi bir tasarrufta bulunulmamıştır.

Madde No	a: Uygun	b: Hafif Gözden Geçirilmeli	c: Ciddi Gözden Geçirilmeli	d: Çıkartılmalı	a+b	KGI Davis (1992)	KGO	Madde No	a: Uygun	b: Hafif Gözden Geçirilmeli	c: Ciddi Gözden Geçirilmeli	d: Çıkartılmalı	a+b	KGI Davis (1992)	KGO
1	14	1	0	0	15	1,00	1,00	41	13	1	1	0	14	0,93	0,87
2	12	3	0	0	15	1,00	1,00	42	15	0	0	0	15	1,00	1,00
3	12	2	1	0	14	0,93	0,87	43	14	1	0	0	15	1,00	1,00
4	13	2	0	0	15	1,00	1,00	44	11	4	0	0	15	1,00	1,00
5	14	1	0	0	15	1,00	1,00	45	12	1	2	0	13	0,87	0,73
6	14	1	0	0	15	1,00	1,00	46	15	0	0	0	15	1,00	1,00
7	13	2	0	0	15	1,00	1,00	47	13	0	2	0	13	0,87	0,73
8	14	1	0	0	15	1,00	1,00	48	14	0	1	0	14	0,93	0,87
9	10	4	1	0	14	0,93	0,87	49	12	2	1	0	14	0,93	0,87
10	13	2	0	0	15	1,00	1,00	50	13	2	0	0	15	1,00	1,00
11	12	2	1	0	14	0,93	0,87	51	13	2	0	0	15	1,00	1,00
12	14	1	0	0	15	1,00	1,00	52	14	0	1	0	14	0,93	0,87
13	13	2	0	0	15	1,00	1,00	53	11	2	2	0	13	0,87	0,73
14	12	2	0	1	14	0,93	0,87	54	14	0	0	1	14	0,93	0,87
15	14	1	0	0	15	1,00	1,00	55	14	0	1	0	14	0,93	0,87
16	12	2	0	1	14	0,93	0,87	56	15	0	0	0	15	1,00	1,00
17	13	2	0	0	15	1,00	1,00	57	14	1	0	0	15	1,00	1,00
18	14	1	0	0	15	1,00	1,00	58	14	1	0	0	15	1,00	1,00
19	14	1	0	0	15	1,00	1,00	59	15	0	0	0	15	1,00	1,00
20	14	1	0	0	15	1,00	1,00	60	15	0	0	0	15	1,00	1,00

21	13	1	1	0	14	0,93	0,87	61	14	1	0	0	15	1,00	1,00
22	13	1	1	0	14	0,93	0,87	62	13	1	1	0	14	0,93	0,87
23	13	2	0	0	15	1,00	1,00	63	15	0	0	0	15	1,00	1,00
24	13	2	0	0	15	1,00	1,00	64	15	0	0	0	15	1,00	1,00
25	12	3	0	0	15	1,00	1,00	65	15	0	0	0	15	1,00	1,00
26	10	3	1	1	13	0,87	0,73	66	15	0	0	0	15	1,00	1,00
27	14	1	0	0	15	1,00	1,00	67	13	2	0	0	15	1,00	1,00
28	14	1	0	0	15	1,00	1,00	68	15	0	0	0	15	1,00	1,00
29	13	2	0	0	15	1,00	1,00	69	14	0	1	0	14	0,93	0,87
30	13	2	0	0	15	1,00	1,00	70	12	3	0	0	15	1,00	1,00
31	13	1	1	0	14	0,93	0,87	71	13	1	1	0	14	0,93	0,87
32	13	2	0	0	15	1,00	1,00	72	11	4	0	0	15	1,00	1,00
33	13	1	1	0	14	0,93	0,87	73	10	3	2	0	13	0,87	0,73
34	10	4	0	1	14	0,93	0,87	74	13	2	0	0	15	1,00	1,00
35	12	3	0	0	15	1,00	1,00	75	13	2	0	0	15	1,00	1,00
36	11	3	1	0	14	0,93	0,87	76	13	1	1	0	14	0,93	0,87
37	14	1	0	0	15	1,00	1,00	77	9	6	0	0	15	1,00	1,00
38	14	0	0	1	14	0,93	0,87	78	5	5	4	1	10	0,67	0,33
39	13	0	1	1	13	0,87	0,73	79	14	1	0	0	15	1,00	1,00
40	15	0	0	0	15	1,00	1,00	Ort.						0,97	0,93

Toplam Uzman Sayısı= 15

Kapsam Geçerlilik Ölçütü (KGÖ) (Lawshe, 1975) = **0,49**

Kapsam Geçerlilik Ölçütü (KGÖ) (Ayre & Scally, 2014) = **0,6**

Kapsam Geçerlilik İndeksi (KGİ) (Davis, 1992) = **0,8**

Tüm Test İçin Kapsam Geçerlilik İndeksi (KGİ)= **0,94**

Tablo 19. Uzman Görüşüne /Kapsam Geçerliliğine Yönelik Hesaplamalar

3.3.3.Ön Çalışma

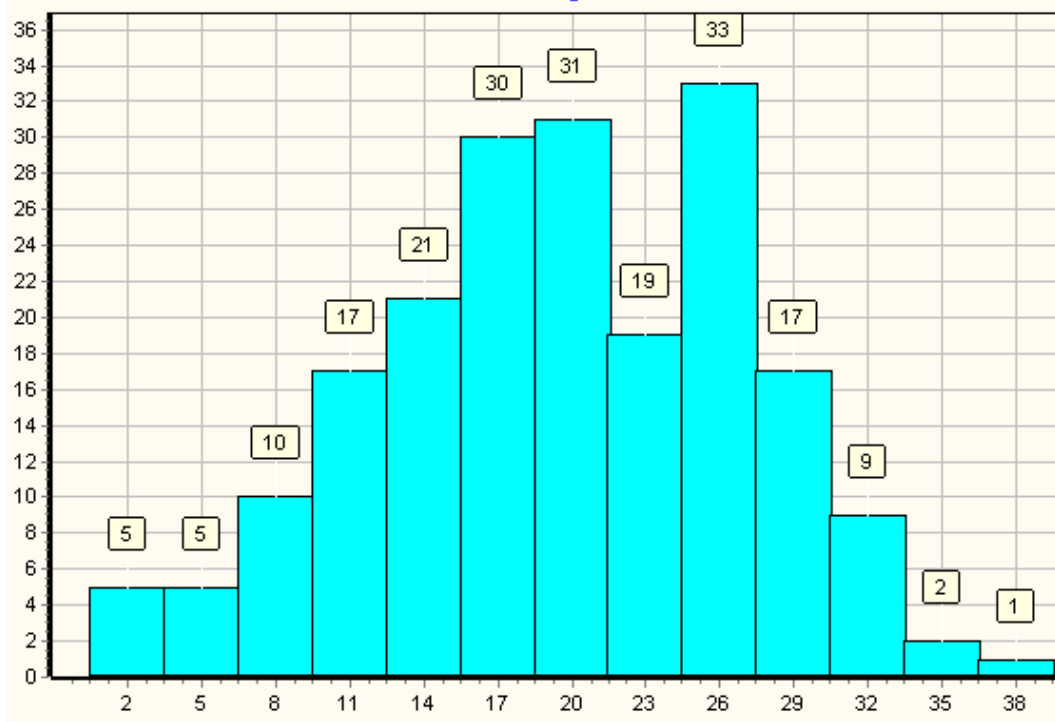
Uzman görüşüne sunulduktan sonra ön çalışma için nihai şekli verilen formda iki ayrı analiz sürecine girilmiştir. 2022 yılı içerisinde Türkiye’deki tüm bölgeleri kapsayan üniversite öğrencileri arasından 200 katılımcı verisine dayanan ön çalışmada, bilgi ve becerilerin ölçülmesi amacıyla hazırlanan başarı testi ve finansal tutum ve davranışlarının ölçülmesi amacıyla oluşturulan tutum ve davranış ölçeği ayrı ayrı incelenmiştir.

Finansal bilgi ve becerileri ölçmeye yönelik hazırlanan başarı testindeki madde analizleri aşağıdaki alt başlıkta ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bunun yanında finansal tutum ve davranışı ölçmeye yönelik oluşturulan madde havuzuna eklenen 41 madde uzman görüşü neticesinde 78 numaralı maddenin silinmesiyle 40 maddeye düşürülmüştü. Pilot teste alınan 40 maddeye uygulanan madde analizleriyle maddeler arasındaki korelasyonlar incelenmiş ve anlamlı korelasyon üretmeyen maddelerin yanında 0,3’ün altında korelasyon bulunan 17, 28, 22, 79, 24, 29, 27, 14, 35, 36, 72 ve 21 numaralı maddelerin analiz dışına çıkartılmasına karar verilmiştir. Bununla birlikte (%27 alt grup-%27 üst grup) madde ayırt edicilikleri bağımsız örneklem t testiyle incelenmiş bunun neticesinde de 18 ve 37 numaralı maddelerin de analiz dışında tutulması sağlanmıştır. Testin uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla madde sayısını azaltmak ve keşfedici faktör analizinde binişik maddelerin önlenmesi amacıyla yapılan ek analizlerde finansal tutum ve davranışları ölçmeye yönelik kalan 26 madde 15’e düşürülmüştür. Pilot çalışma neticesinde 15 tutum ve davranış maddesi, 29 bilgi maddesi ve 5 de aritmetik beceri maddesi olmak üzere toplam 49 maddelik bir ölçme aracıyla karar kılınmıştır.

3.3.3.1. *Başarı Testine İlişkin Ön Analizler (Bilgi ve Beceri Üst Boyutu)*

Üniversite öğrencilerinin finansal bilgi ve becerilerini ölçmeye yönelik; Bankacılık, Finansal İşleyiş, Tüketici Hakları, Mevzuat, Sigorta, Yatırım, Risk, Borçlanma ve Aritmetik olmak üzere toplamda dokuz temel konu belirlenerek oluşturulan deneme formu 200 katılımcıya uygulanmıştır. Deneme formunda madde istatistiklerine bakılarak, madde güçlük düzeyleri, madde ayırt ediciliğinin hesaplanması sağlanmıştır. Verilerden elde edilen başarı testi istatistiklerini hesaplamak için TAP (Brooks & Johanson, 2003)(Test Analysis Program versiyon: 19.1.4) ‘tan yararlanılmıştır.

Pilot çalışmaya katılan 200 üniversite öğrencisinin verdiği doğru cevap adedine göre dağılımı aşağıdaki grafikte paylaşılmıştır. Buna göre tüm soruları doğru cevaplayan bir kişi bulunmakta ve yalnızca iki soruya doğru cevap verebilen beş öğrenci bulunmaktadır. Toplam 38 adet sorudan 17-26 arasında soruya doğru cevap verenlerin çoğunluğu oluşturduğu ve şeklin çan eğrisini andırdığı söylenebilmektedir.

Grafik 10. Deneme Testinde Katılımcıların Doğru Cevap Sayılarının Histogramı

Maddelere ilişkin madde gücü, madde ayırt edicilik indeksi, nokta çift serili madde toplam korelasyon katsayısı ve düzeltilmiş nokta çift serili madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanarak **Tablo 20**'de paylaşılmıştır.

Madde No	Madde İçeriği	Madde Gücü	Madde Ayırt Edicilik İndeksi	Nokta Çift Serili Madde Toplam Korelasyon Katsayısı	Düzeltilmiş Nokta Çift Serili Madde Toplam Korelasyon Katsayısı
1	Bankacılık-Finansal Ürün ve Mevzuat Farkındalığı	0,48	0,62	0,49	0,44
2	Bankacılık-Finansal Ürün Kesinti Bilgisi	0,18	0,39	0,37	0,33
3	Bankacılık-Finansal Kavram Bilgisi	0,83	0,34	0,42	0,37
4	Bankacılık-Finansal Ürün Kesinti Bilgisi	0,46	0,32	0,29	0,23

5	Finansal İşleyiş-Enflasyon Kavramı Bilgisi	0,83	0,45	0,53	0,49
6	Finansal İşleyiş-Döviz Kuru Bilgisi	0,69	0,53	0,5	0,45
7	Finansal İşleyiş-Faiz Tasarruf İlişkisi	0,57	0,63	0,48	0,43
8	Tüketici Hakları Farkındalığı-Finansal Ürün	0,11	0,08	0,14	0,1
9	Tüketici Hakları Farkındalığı-Alışveriş	0,67	0,53	0,46	0,41
10	Tüketici Hakları Farkındalığı-Alışveriş	0,33	0,28	0,27	0,21
11	Tüketici Hakları Farkındalığı-Alışveriş	0,39	0,37	0,33	0,27
12	Mevzuat-Vergi Oran Bilgisi	0,43	0,55	0,44	0,38
13	Mevzuat-Vergi Bilgisi	0,29	0,51	0,44	0,39
14	Mevzuat-Vergi Bilgisi	0,18	0,14	0,2	0,14
15	Mevzuat-Vergi Bilgisi	0,49	0,33	0,28	0,22
16	Sigortacılık-Ürün Bilgisi	0,51	0,39	0,34	0,28
17	Sigortacılık-Bireysel Emeklilik	0,65	0,63	0,54	0,49
18	Sigortacılık-Hayat Sigortası	0,73	0,56	0,53	0,48
19	Sigortacılık-Genel Sağlık Sigortası	0,59	0,54	0,48	0,42
20	Yatırım-Temel Borsa İşleyişi	0,39	0,44	0,36	0,31
21	Yatırım-Yatırım Fonu	0,35	0,55	0,46	0,4
22	Yatırım-Hisse Senedi	0,42	0,77	0,6	0,55
23	Yatırım-Tahvil	0,25	0,43	0,43	0,38
24	Risk-Döviz Kuru	0,54	0,52	0,43	0,38
25	Risk-Ürün Karşılaştırma	0,29	0,49	0,45	0,4
26	Risk-Getiri İlişkisi	0,76	0,58	0,56	0,52

27	Risk-Ürün Karşılaştırma	0,64	0,63	0,56	0,51
28	Risk-Ürün Karşılaştırma	0,64	0,63	0,56	0,52
29	Risk-Çeşitlendirme	0,81	0,34	0,36	0,31
30	Borçlanma-Kredi Notu	0,66	0,57	0,47	0,42
31	Borçlanma-Sorumluluk	0,86	0,36	0,53	0,49
32	Borçlanma-Kredi Notu	0,66	0,56	0,49	0,44
33	Borçlanma-Faiz Karşılaştırma	0,14	0,19	0,22	0,17
34	Aritmetik Beceri-Paranın Zaman Değeri	0,57	0,52	0,41	0,35
35	Aritmetik Beceri-Enflasyon-Gelir İlişkisi	0,6	0,56	0,47	0,41
36	Aritmetik Beceri-Enflasyon-Faiz İlişkisi	0,57	0,72	0,55	0,5
37	Aritmetik Beceri-Bileşik Faiz	0,48	0,48	0,38	0,32
38	Aritmetik Beceri-Basit Faiz	0,6	0,62	0,46	0,41

Tablo 20. Pilot Çalışmada Kullanılan 38 Maddelik Başarı Testi İçin Madde Analizi Sonuçları

Başarı testlerinde sınav uygulayıcıları, konuyu bilenlerle bilmeyenlerin başarı durumları arasında bir ayırım yapılmasını isterler. Bu çalışma kapsamında hesaplanan madde ayırt edicilik gücü için Ebel ve Frisbie (1991) ile Crocker ve Algina (2008)'in belirttiği ve **Tablo 21'** de yer alan değerler kriter olarak kabul edilmiştir.

Madde Ayırt Edicilik İndeksi	Madde Değerlendirmesi	Madde Sayısı	Yüzde	Madde Numarası
>=0,40	Çok iyi madde.	26	68,4%	23, 20, 5, 37, 25, 13, 24, 34, 9, 6, 19, 21, 12, 35, 32, 18, 30, 26, 1, 38, 7, 27, 28, 17, 36, 22
0,30-0,39	Oldukça iyi madde, geliştirilebilir.	8	21,1%	4, 15, 29, 3, 31, 11, 2, 16
0,20-0,29	Geliştirilmesi gerekir.	1	2,6%	10
<=0,19	Zayıf madde, testten çıkartılmalı.	3	7,9%	8, 14, 33

Tablo 21. Deneme Testinin Madde Ayırt Edicilik İndeksi ve Ebel ve Frisbie (1991, s. 232) ile Crocker ve Algina (2008, s. 315) 'nın Değerlendirme Kriteri

Buna göre 26 maddenin çok iyi, 8 maddenin oldukça iyi, 1 maddenin geliştirilmesi gerektiği ve 3 maddenin ise testten çıkarılmasının uygun olacağı görülmektedir.

Maddelerin zorluk düzeylerini belirlemede kullanılan madde güçlük indeksi ise maddeye doğru cevap veren katılımcıların sayısının, testi cevaplayan toplam katılımcı sayısına bölünmesiyle hesaplanan ve sıfır ile bir arasında değişen bir değerdir. Bu değer bire yaklaştıkça sorunun çoğunluk tarafından doğru cevaplandığı, sıfıra yaklaştıkça maddenin zorluk seviyesinin arttığı anlamına gelmektedir.

Madde Güçlük İndeksi	Madde Değerlendirmesi	Madde Sayısı	Yüzde	Madde Numarası
0-0,19	Çok zor	4	10,5%	8, 33, 14, 2
0,2-0,39	Zor	7	18,4%	23, 25, 13, 10, 21, 11, 20
0,4-0,59	Orta derecede	12	31,6%	22, 12, 4, 37, 1, 15, 16, 24, 34, 7, 36, 19
0,6-0,79	Kolay	11	28,9%	35, 38, 27, 28, 17, 32, 30, 9, 6, 18, 26
0,8-1	Çok kolay	4	10,5%	29, 3, 5, 31

Tablo 22. Deneme Testinin Madde Güçlük İndeksi

Deneme formu sonuçlarına bakıldığında doğru cevap ortalamasının 19,7, standart sapmasının 7,48 olduğu görülmektedir. Madde güçlüğü ortalamasının 0,52 olduğu dolayısıyla deneme testinin orta derecede zorluk düzeyinde olduğu gözlenmektedir. Madde ayırt edicilik ortalamasının 0,48 olduğu; bunun da deneme testinin ayırt ediciliğinin iyi olduğu söylenebilmektedir. Güvenirlilik katsayıları olan KR20 ve KR21'e bakıldığında ise deneme testinin dahi güvenilir olarak bulunduğu görülmektedir.

Deneme Formu Sonuçları	
Medyan	20
Ortalama	19,665
Standart Sapma	7,481
Varyans	55,963
Çarpıklık	0,221
Basıklık	0,5
Madde Güçlüğü Ortalaması	0,517
Madde Ayırt Edicilik İndeks Ortalaması	0,478
Nokta Çift Serili Ortalaması	0,428
Düzeltilmiş Nokta Çift Serili Ortalaması	0,377
Kuder-Richardson-20 iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı (KR 20)	0,88
Kuder-Richardson-21 iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı (KR 21)	0,853

Tablo 23. 38 Maddelik Başarı Testi: Deneme Formundan Elde Edilen İstatistikler

Bilgiyi ölçmesi planlanan 33 ve aritmetik beceriyi ölçmesi planlanan 5 soru ön çalışmaya sokulmuş, 4 maddenin madde güçlük değerlerine bakılarak başarı testinden çıkarılmasına karar verilmiştir.

3.3.4.Yapının Açıklanması

Tutum ve davranış ölçeğine ilişkin süreç kapsamında oluşturulan maddelerin faktörleşmesine bakmak amacıyla keşfedici faktör analizi uygulanmıştır.

3.3.4.1. Keşfedici Faktör Analizi (Tutum ve Davranış Üst Boyutu)

Alpar faktör analizinin boyut indirgemek; değişken sayısını azaltmak ve değişkenleri sınıflandırmak gibi iki temel amacının bulunduğunu ifade etmektedir. Ayrıca faktör analizindeki tüm değişkenlerin eş zamanlı olarak birbirleriyle ilişkili olduğunu dolayısıyla değişkenlerin bağımlı ya da bağımsız bir yapı olarak isimlendirilemeyeceğini vurgulamaktadır (2017, s. 245). Keşfedici faktör analizi ya da diğer bir

ismiyle açımlayıcı faktör analizinde gözlenen değişkenler vasıtasıyla verideki faktör yapıları tespit edilmeye çalışırken doğrulayıcı faktör analizinde tespit edilen faktör yapılarının ya da kuramsal olarak var olduğu düşünülen yapıların test edilmesinde kullanılmaktadır (Alpar R. C., 2017, s. 247).

Keşfedici faktör analizini uygulayabilmek için öncelikle bazı varsayımların karşılanması gerekmektedir. Bunlara kısaca değinmek gerekirse⁴⁴:

Katılımcıların rastgele seçilmesi, samimiyet ve özgür iradesiyle formu doldurması ve verinin hatadan arınık olması koşullardan biridir. İkinci bir koşul olarak verilerin oran ya da aralıklı ölçek türünde olması gerekmektedir (Alpar R. C., 2017, s. 246) (Özdamar, 2017, s. 132). Üçüncü bir koşul ise katılımcıların değişkenlerle/maddelerle etkilerinin doğrusala yakın bir şekilde olmalıdır (Özdamar, 2017, s. 132). Zira doğrusal olmayan ilişkilerin bu yöntemle belirlenmesi son derece güçtür. Dördüncü koşul olarak maddeler arasındaki korelasyon düzeyleri 0,10-0,90 arasında olmalıdır (Özdamar, 2017, s. 132). Korelasyon katsayısının $r=0,9$ 'un üzerinde olması durumunda aşırı çoklubağlantı değişkenleri durumu ortaya çıkmaktadır (Alpar R. C., 2017, s. 246). Beşinci koşul olarak en çok olabilirlik (En çok benzerlik; ML) ile faktör analizi yapılacaksa verilerin çok değişkenli normal dağılım sergilemesi gerekmektedir. ana eksen faktör analizi ve ana bileşenler yönteminde bu koşul aranmaz (Özdamar, 2017, s. 132). Alpar bu varsayımı “veri, Pearson korelasyon katsayısını uygulayabilecek özelliklere sahip olmalıdır.” şeklinde basitleştirmiştir (2017, s. 246).

Toplanan verilere ilişkin uç/ aykırı değer analizleri yapılarak çelişkili gözlemler dışlanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında keşfedici faktör analizinin varsayımları incelenmiş; bu varsayımların karşılanması üzerine veri analizi safhasına geçilmiştir.

Analiz sürecinden önce faktör çıkartma yöntemlerine kısaca değinilmesi önem arz etmektedir. Bunlar esas olarak; temel bileşenler analizi ve ortak faktör yöntemi olarak sınıflandırılabilir:

Temel bileşenler yönteminin bir faktör analizi sınıfı olarak görülmesinde mevcut alanyazında ciddi tartışmalar olsa da araştırmalarda en çok kullanılan yöntemdir. Hesaplamaları toplam varyans ile yapıldığından faktör yüklerini yüksek gösterdiğine yönelik tartışmalar yapılmaktadır. Hesaplamalar açısından diğer faktör analizi yöntemlerine göre oldukça sadedir (Alpar R. C., 2017, s. 252). Değişken sayısının 30'dan fazla olduğu veya ortak varyansın %60 ve üzerinde olduğu durumlarda diğer faktör analizi yöntemlerle yakın sonuçlar doğurmaktadır (Alpar R. C., 2017, s. 253). Hesaplamalar sonucunda değişkenlerdeki toplam değişimini açıklamada birinci faktörü maksimize etmeye yönelik bir yaklaşım kullanılmaktadır (Alpar R. C., 2017, s. 251, 253, 254).

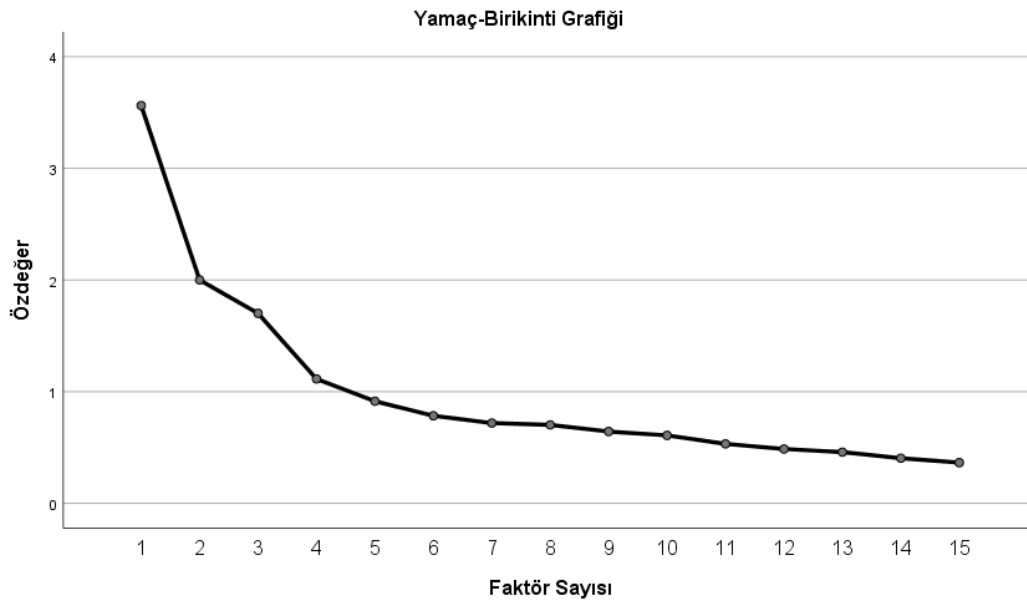
Ortak faktör yönteminde ise toplam varyans; ortak ve özel varyans olarak ayrılarak, faktör oluştururken ortak varyans kullanılmaktadır (Alpar R. C., 2017, s. 252). En çok tercih edilen iki yöntem temel eksen faktörleştirme ve en çok olabilirlik yöntemidir. Verilerin çok değişkenli normal dağılım varsayımını karşıladığı takdirde en iyi yöntemlerden birinin en çok olabilirlik olduğu düşünülmektedir (Alpar R. C., 2017, s. 253).

Bu çalışmada keşfedici faktör analizi kapsamında 400 katılımcı verisi ile çalışılmıştır. Keşfedici faktör analizinde faktör çıkartma teknikleri arasında en iyi sonuçların en çok olabilirlik yöntemi (Maximum

⁴⁴ 3.1.3 numaralı bölümde örneklem büyüklüğünden bahsedildiği için burada da ayrıca değinilmemiştir.

Likelihood) ile elde edileceği araştırmacılar tarafından sıklıkla vurgulandığı için bu çalışmada en çok olabilirlik yöntemi tercih edilmiştir. Teorik çalışmada faktörler arasında bir ilişki varsayıldığından ve katılımcı sayısı 1000'in altında olduğundan eğik döndürme tekniklerinden direct oblimin kullanılmıştır.

Çevrimiçi veri toplama yönteminde eksik veri girişine izin verilmediğinden eksik veri bulunmayan çalışmada, uç değerler kontrol edilmiş ve çelişkili cevaplara rastlanılan gözlemler analize dahil edilmemiştir. Bu nedenle keşfedici faktör analizi 395 katılımcı verisiyle gerçekleştirilmiştir. Verinin faktör türetmeye uygunluğunu kontrol etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterliliği Ölçüsü ve Bartlett Küresellik Testi sonuçları hesaplanmıştır. Field'ın, Kaiser ve Rice (1974)'e dayandığına göre 0,5'in üstündeki KMO değerlerinin kabul edilebilir ve 0,7-0,8 değerlerinin ise orta iyi seviyede olduğu ifade edilmektedir (2018, s. 1014, 1041). Örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterliliğini ölçen ve bir ile sıfır arasında değerler alabilen KMO değeri 0,77 olarak bulunduğu verilerin faktör analizi için uygun olduğu görülmüştür. Verilerin çok değişkenli normal dağılım gösterip göstermediğini tespit etmek için Bartlett Küresellik Testine bakıldığında anlamlı sonuçlar elde edilmiştir ($\chi^2 (105) = 1315,525, p < 0,001$). Bu sonuçla verilerin çok değişkenli normallik varsayımını da karşıladığı görülmüştür.

Grafik 11. Yamaç Birikinti Grafiği

Yamaç birikinti grafiği ve açıklanan toplam varyans tablosu incelendiğinde özdeğeri birin üzerinde dört faktör olduğu, yine yamaç birikinti grafiğine dikkatlice bakıldığında eğimin dördüncü faktörden sonra keskin bir biçimde düştüğü gözlenmiştir. Faktörlerin özdeğerleri incelendiğinde birinci faktörün özdeğerinin 2,20, ikinci faktörün özdeğerinin 1,75, üçüncü faktörün özdeğerinin 2,28 ve dördüncü faktörün özdeğerinin 1,50 olduğu görülmüştür. Birinci faktörün varyansı açıklamadaki payının %19,58, ikinci faktörün varyansı açıklamadaki payının %9,20, üçüncü faktörün varyansı açıklamadaki payının %8,32 ve dördüncü faktörün varyansı açıklamadaki payının %3,90 olduğu tespit edilmiştir. 4 faktörün açıkladığı toplam varyans ise %41 olarak hesaplanmıştır. Çokluk, Şekercioğlu ve Büyükoztürk'ün

(2021, s. 197) Tavşancıl'a (2005), Tavşancıl'ın (2005) da Scherer, Wiebe, Luther ve Adams'a (1988) dayandığına göre açıklanan varyansın sosyal bilimlerde %40-60 aralığında olması yeterli görüldüğünden çalışma kapsamında hesaplanan varyans oranı kabul edilebilir seviyededir.

Maddeler	Faktörler*				Ortak Faktör Varyansı	Madde Toplam Korelasyon Katsayısı
	Faktör 1 Bütçeleme	Faktör 2 İlgi	Faktör 3 Güvenlik	Faktör 4 Planlama		
S06	0,796				0,634	0,450
S05	0,664				0,559	0,382
S03	0,496				0,374	0,475
S02		0,786			0,590	0,307
S01		0,703			0,520	0,381
S49		0,525			0,343	0,313
S31			0,695		0,470	0,413
S26			0,567		0,329	0,359
S34			0,545		0,324	0,303
S30			0,525		0,272	0,291
S33			0,5		0,279	0,354
S32			0,482		0,323	0,390
S13				0,628	0,486	0,380
S11				0,555	0,312	0,236
S09				0,433	0,335	0,433
Özdeğer	2,019	1,751	2,277	1,505		
Açıklanan Varyans Oranı (%)	19,579	9,196	8,322	3,904		
Cronbach Alfa	0,734	0,71	0,719	0,615		

* 0,30'un altındaki faktör yük değerleri tabloda gösterilmemiştir.

Tablo 24. Keşfedici Faktör Analizine İlişkin Özet Bilgi

Maddelerin faktör yükleri incelendiğinde en düşük faktör yükünün 0,43 olduğu dolayısıyla bu yükün de alanyazında kabul edilen kritik sınır olan 0,32'nin üzerinde olduğu görülmüştür⁴⁵. Birinci faktörde gruplanan maddelerin faktör yükleri 0,8 ile 0,5, ikinci faktörde gruplanan maddelerin faktör yükleri 0,79 ile 0,53, üçüncü faktörde gruplanan maddelerin faktör yükleri 0,7 ile 0,48 ve dördüncü faktörde gruplanan maddelerin faktör yükleri 0,63 ile 0,43 arasında değişmektedir. Gerek alanyazın gerekse de faktörlerde toplanan maddeler incelendiğinde birinci faktör bütçeleme, ikinci faktör ilgi, üçüncü faktör güvenlik ve dördüncü faktör planlama olarak adlandırılmıştır.

⁴⁵ Faktör yükleri değişkenlerin ilgili faktör üzerindeki ağırlığını ifade ederken (r) Pearson korelasyon katsayıları gibi yorumlanırlar. 0,3-0,4 arasındaki faktör yükleri kabul edilebilir düzeyin en düşük seviyesindeki yükler olarak düşünülürken, 0,5-0,69 arasındaki yükler "uygulama anlamlılığı olan yükler", 0,7 ve üzerindeki yükler ise "yapıyı iyi açıklayabilen yükler" olarak değerlendirilmektedir (Alpar R. C., 2017, s. 254).

3.3.4.2. Güvenirlik Analizi (Tutum ve Davranış Üst Boyutu)

Finansal Tutum ve Davranış ölçeğinin güvenilirliğini tespit etmek amacıyla Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmış ve ölçek alt boyutlarıyla birlikte güvenilir bulunmuştur. Finansal Tutum ve Davranış ölçeğinin Cronbach alfa katsayısı 0,76, güvenlik alt boyutunun Cronbach alfa katsayısı 0,73, ilgi alt boyutunun Cronbach alfa katsayısı 0,71, bütçeleme alt boyutunun Cronbach alfa katsayısı 0,72 ve planlama alt boyutunun Cronbach alfa katsayısı 0,62 olarak hesaplanmıştır. 0 ile 1 arasında değişen Cronbach alfa katsayısı için Özdamar (2017, s. 112) ölçeklerin $0,6 \leq \alpha < 0,7$ yeterince güvenilir, $0,7 \leq \alpha < 0,9$ yüksek derecede güvenilir ve $\alpha \geq 0,9$ için ise çok yüksek derecede güvenilir olduğunu ifade etmiştir.

Faktörler	Madde Sayısı	Cronbach Alfa
Tutum-Davranış	15	0,76
Güvenlik	6	0,73
İlgi	3	0,71
Bütçeleme	3	0,72
Planlama	3	0,62

Tablo 25. Boyutların Güvenilirlik Katsayıları

3.3.4.3. Madde Ayırt Ediciliği (Tutum ve Davranış Üst Boyutu)

Keşfedici faktör analizi neticesinde gerek maddelere ayrı ayrı gerek de finansal tutum ve davranış ölçeğinin puan toplamı bazında madde ayırt ediciliği değerlendirilmiştir. Önceki bölümlerde de değinildiği üzere madde ayırt ediciliği bir testte yüksek puan alanlarla düşük puan alanlar arasında bir fark olup olmadığını belirlemeye yarayan bir değerdi. Bu bağlamda 395 katılımcıya ait veride finansal tutum ve davranış puanlarının toplanmasının ardından en yüksek puanı alan ilk %27'lik kesim ile en düşük puanı alan %27'lik kesim arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı bağımsız örneklem t testi ile araştırılmıştır. Araştırma sonucunda gerek tüm maddeler ayrı ayrı gerekse de testin tamamında, en düşük puan alan %27'lik (alt) grupta en yüksek puan alan %27'lik (üst) grup arasında ($p < 0,001$) anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Yani finansal tutum ve davranış ölçeğin testin olumlu tutum ya da davranış gösterenlerle göstermeyenler arasında ayırım yaptığı gözlemlenmiştir. Keşfedici faktör analizi neticesinde açıklanan finansal tutum ve davranış ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğu bulunmuştur. İlerleyen bölümlerde finansal tutum ve davranış ölçeği doğrulayıcı faktör analiziyle doğrulanmaya çalışılmıştır.

3.3.5. Ana Çalışma-Veri Yapısının İncelenmesi ve Analizi

Bu bölümde öncelikle ana çalışmaya ilişkin demografik veriler betimlenmiştir. Aykırı (aşırı/ uç) veriler tek yönlü ve çok yönlü bir şekilde değerlendirilmiş ve gerekli görülenlerin veri setinden temizlenmesine karar verilmiştir. Ardından analiz yöntemlerinin düzgün çalışabilmesi için analiz varsayımlarının kontrolü ele alınmıştır. Bunlar için; tek değişkenli ve çok değişkenli normallik kontrolü yapılmış, örneklem büyüklüğünün yeterliliğine bakılmış ve maddeler arasındaki korelasyonlar değerlendirilmiştir. Ana çalışmanın veri toplama formunda ölçek verileri için eksik veri girişine izin verilmediğinden değerlendirme kapsamında kayıp (eksik) veri yer almamıştır. Demografik verilerde ise

veri girişi opsiyonel olarak bırakılmasıyla bazı katılımcıların soruları yanıtlamaması nedeniyle ölçek veri cevap sayısı ile demografik verilerin cevap sayısı arasında bir fark oluşmuştur.

3.3.5.1. Betimsel Analizler: Demografik Bulgular

Katılımcılara ilişkin cinsiyet, yaş, sınıf, gelir, anne-baba eğitim, barınma, çalışma, fakülte ve genel ağırlıklı not ortalamaları, öğrenim kredisi alma durumları ile öğrenim gördüğü üniversiteler ve bunların bulunduğu iller ve bölgelere göre dağılımları aşağıda serimlenmiştir.

3.3.5.1.1. Cinsiyet, Yaş, Sınıf, Gelir Durumu

Ana çalışmaya katılanların yaklaşık olarak %60'ı kadınlardan (334), %40'ı ise erkeklerden (227) oluşmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmının (%39,64'ünün) 21-23 yaş aralığından oluştuğu, ikinci en büyük kısmın ise %22,68'le 18-20 yaş aralığında olduğu ve üçüncü en büyük grubun ise %17,5 ile 24-26 yaş grubundan oluştuğu görülmektedir. Bunun yanında genel yaş ortalaması 24,47 olarak hesaplanmıştır.

Cinsiyet	Sayı	Yüzde	Aylık Kişisel Gelir	Sayı	Yüzde
Erkek	227	40,46%	200₺ 'den az	51	9,09%
Kadın	334	59,54%	201₺-400₺	24	4,28%
Toplam	561	100,00%	401₺-600₺	24	4,28%
Cevap Yok	56		601₺-800₺	44	7,84%
			801₺-1.000₺	128	22,82%
Yaş Aralığı	Sayı	Yüzde	1.001₺-2.000₺	104	18,54%
18-20	127	22,68%	2.001₺-4.000₺	64	11,41%
21-23	222	39,64%	4.001₺-6.000₺	35	6,24%
24-26	98	17,50%	6.001₺ ve fazlası	87	15,51%
27-29	24	4,29%	Toplam	561	100,00%
30-32	23	4,11%	Cevap Yok	56	
33-35	22	3,93%			
36 ve üstü	44	7,86%	Aylık Hane Geliri	Sayı	Yüzde
Toplam	560	100,00%	4.000₺ 'den az	98	17,47%
Cevap Yok	57		4.000₺-7.000₺	161	28,70%
Ortalama	24,47		7.001₺-10.000₺	92	16,40%
Sınıf	Sayı	Yüzde	10.001₺-13.000₺	81	14,44%
1	126	22,74%	13.001₺-16.000₺	44	7,84%
2	111	20,04%	16.001₺-19.000₺	31	5,53%
3	96	17,33%	19.001₺-22.000₺	21	3,74%
4	114	20,58%	22.001₺ ve fazlası	33	5,88%
Lisansüstü	90	16,25%	Toplam	561	100,00%
Yeni Mezun	17	3,07%	Cevap Yok	56	
Toplam	554	100,00%			
Cevap Yok	63				

Tablo 26. Katılımcıların Cinsiyet, Yaş, Sınıf, Kişisel ve Hane Halkı Gelir Durumu

Katılımcıların aylık kişisel geliri en çok (%22,82) 801₺-1.000₺ arasında olduğu, ikinci olarak %18,54 oranı ile 1.001₺-2.000₺ grubunda olduğu, üçüncü olarak ise %15,51 ile 6.001₺ ve üzerinde olduğu görülmüştür. Aylık hane halkı geliri sorulduğunda ise katılımcıların en çok (%28,7 ile) 4.000-7.000₺ arasında yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. Hane halkı gelirlerinde ikinci, üçüncü ve dördüncü en çok tekrar eden gelir grupları birbirine oldukça yakın olup, sırasıyla %17,47 ile 4.000 ₺'den az, %16,40 ile 7.001₺-10.000₺ ve %14,44 ile 10.001₺-13.000₺ arasında yer almaktadır. Aylık hane halkı gelirinde sırasıyla en küçük gruplar %3,74 ile 19.001₺-22.000₺, %5,53 16.001₺-19.000₺ arasında geliri olanlar ve %5,88 ile 22.001₺ ve üzerinde gelir elde eden gruplardan oluşmaktadır.

Öğrenciler sınıflarına göre değerlendirildiklerinde birinci sınıflar %22,74 ile en çok katılım sağlayan sınıf iken sırasıyla diğer katılımcılar; %20,58 ile dördüncü sınıflar, %20,04 ile ikinci sınıflar ve %17,33 ile üçüncü sınıflardan oluşmaktadır. Ankete katılım sağlayan lisansüstü öğrenciler ise toplamın %16,25'ini oluşturmaktadır. Öğrencilerin %3,07'si ise formu doldurdıkları an itibariyle derslerini tamamlamış ve mezuniyet aşamasında olan öğrencilerdir.

3.3.5.1.2. Anne-Baba Eğitim, Barınma, Çalışma, Öğrenim Kredisi Alma Durumu

Katılımcıların annelerinin eğitim durumları incelendiğinde büyük çoğunluğunun (%38,15) ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Öğrencilerin annelerinin %20,14'ü lise mezunu, %12,66'sı ortaokul mezunu, %10,7'si lisans mezunu ve %9,45 ise okur yazar değildir. Okur yazar olduğu halde herhangi bir okul eğitimi almayanlar ise katılımcıların %5,7'sini oluştururken yalnızca %3,21'i lisansüstü düzeyinde eğitim almıştır.

Anne eğitim durumu	Sayı	Yüzde	Barınma Türü	Sayı	Yüzde
Okuryazar değil	53	9,45%	Aile yanı	244	43,49%
Okuryazar ama bir okul eğitimi almamış	32	5,70%	Ailemden ayrı bir ev	120	21,39%
İlkokul	214	38,15%	Devlet Yurdu	162	28,88%
Ortaokul	71	12,66%	Özel yurt	35	6,24%
Lise	113	20,14%	Toplam	561	100,00%
Lisans	60	10,70%	Cevap Yok	56	
Lisansüstü	18	3,21%			
Toplam	561	100,00%	Öğrenim kredisi alma durumu	Sayı	Yüzde
Cevap Yok	56		Evet	260	46,35%
			Hayır	301	53,65%
Baba eğitim durumu	Sayı	Yüzde	Toplam	561	100,00%
Okuryazar değil	11	1,96%	Cevap Yok	56	
Okuryazar ama bir okul eğitimi almamış	15	2,67%			
İlkokul	157	27,99%	Çalışma Durumu	Sayı	Yüzde
Ortaokul	126	22,46%	Çalışmıyorum	353	62,92%
Lise	138	24,60%	Yarı zamanlı çalışıyorum	94	16,76%
Lisans	95	16,93%	Tam zamanlı çalışıyorum	114	20,32%
Lisansüstü	19	3,39%	Toplam	561	100,00%
Toplam	561	100,00%	Cevap Yok	56	
Cevap Yok	56				
			Üniversite Türü	Sayı	Yüzde
			Devlet	518	93,00%
			Vakıf	39	7,00%
			Toplam	557	100,00%
			Cevap Yok	60	

Tablo 27. Katılımcıların Anne-Baba Eğitim Durumu, Barınma Türü, Çalışma Durumu, Öğrenim Kredisi Alma Durumu

Katılımcıların babalarının eğitim durumları incelendiğinde ise sırasıyla ilkokul (%28), lise (%24,6) ve ortaokul (%22,5) mezunu olanların oranlarının birbirlerine çok yakın olduğu görülmektedir. Dördüncü en büyük grubu ise %16,93 ile lisans mezunları izlemektedir. Babası lisansüstü eğitimini tamamlayanlar

%3,39 ile beşinci, okuryazar olup herhangi bir okul eğitimi almayanlar %2,67 ile altıncı ve okuryazar olmayanlar ise %1,96 ile yedinci ve en küçük grubu oluşturmaktadır.

Katılımcıların barınma türüne bakıldığında en büyük grubun (%43,5) ailelerinin yanında kalanlardan oluştuğu göze çarpmaktadır. Devlet yurdunda kalanlar %28,9 ile ikinci, ailesinden ayrı bir evde kalanlar %21,4 ile üçüncü ve özel yurttaki kalanlar %6,24 ile dördüncü ve en küçük grubu oluşturmaktadır.

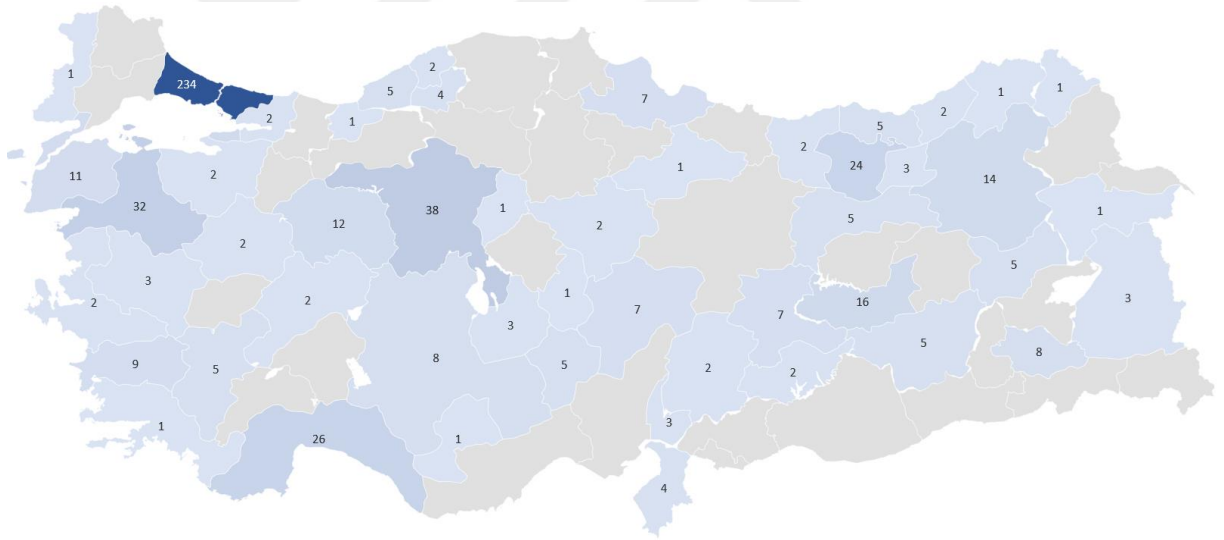
Öğrencilerden %53,65'i öğrenim kredisi almaktayken %46,35'i öğrenci kredisi almadıklarını beyan etmişlerdir.

Çalışma durumları incelendiğinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%63) hiçbir işte çalışmadıkları gözlenmektedir. Tam zamanlı çalışanların tüm öğrencilerin yaklaşık beşte birini oluşturmaktayken (%20,32), yarı zamanlı çalışanlar toplamın altıda birini (%16,76) meydana getirmektedir.

Katılımcılar üniversite türüne göre değerlendirildiğinde %93'ünün devlet üniversitelerinde %7'sinin ise vakıf üniversitelerinde eğitim gördüğü anlaşılmaktadır.

3.3.5.1.3. Öğrenim Görülen Üniversiteler ve Bulunduğu İl ve Bölgelere Göre Dağılımlar

Çalışmaya 51 ayrı ilde yer alan üniversitelerden iştirak sağlanmış olup, sırasıyla en fazla İstanbul (234), Ankara (38) ve Balıkesir (32)'de yer alan üniversitelerden katılım olmuştur.

Şekil 4. Katılımcıların Öğrenim Gördüğü Üniversitelerin İllere Göre Dağılımı

Katılımcıların eğitim gördüğü üniversiteler arasında en çok katılım sağlayan üniversiteler sırasıyla Marmara, Bandırma Onyedi Eylül ve Akdeniz üniversiteleri olmuştur. Üniversitelerin yer aldığı illere göre sıralama yapıldığında ise sırasıyla en çok İstanbul, Ankara ve Balıkesir'den öğrencilerin çalışmaya katıldığı görülmektedir. Çalışmaya Türkiye'nin 51 ayrı ilinde bulunan 78 farklı üniversiteden öğrencilerin katılım sağladığı gözlenmektedir.

il/ Üniversite	n	il/ Üniversite	n	il/ Üniversite	n	il/ Üniversite	n
Afyonkarahisar	2	Bursa	2	Galatasaray	1	Manisa	3
Afyon Kocatepe	2	Bursa Uludağ	2	İstanbul	23	Manisa Celal Bayar	3
Ağrı	1	Çanakkale	11	İstanbul Aydın	1	Muğla	1
Ağrı İbrahim Çeçen	1	Çanakkale Onsekiz Mart	11	İstanbul Medeniyet	1	Muğla Sıtkı Koçman	1
Aksaray	3	Denizli	5	İstanbul Medipol	13	Muş	5
Aksaray	3	Pamukkale	5	İstanbul Sabahattin Zaim	1	Muş Alparslan	5
Ankara	38	Diyarbakır	5	İstanbul Teknik	3	Nevşehir	1
Ankara	18	Dicle	5	İstanbul Topkapı	1	Kapadokya	1
Ankara Hacı Bayram Veli	1	Düzce	1	İstanbul-Cerrahpaşa	1	Niğde	5
Ankara Sosyal Bilimler	3	Düzce	1	Marmara	161	Niğde Ömer Halisdemir	5
Ankara Yıldırım Beyazıt	2	Edirne	1	Mimar Sinan Güzel Sanatlar	1	Osmaniye	3
Başkent	1	Trakya	1	Sağlık Bilimleri	1	Osmaniye Korkut Ata	3
Gazi	3	Elazığ	16	Yıldız Teknik	6	Rize	2
Hacettepe	8	Fırat	16	İzmir	2	Recep Tayyip Erdoğan	2
Ostim Teknik	1	Erzincan	5	İzmir Katip Çelebi	2	Samsun	7
TED	1	Erzincan Binali Yıldırım	5	Kahramanmaraş	2	Ondokuz Mayıs	6
Antalya	26	Erzurum	14	Kahramanmaraş Sütçü İmam	2	Samsun	1
Akdeniz	25	Atatürk	14	Karaman	1	Siirt	8
Antalya AKEV	1	Eskişehir	12	Karamanoğlu Mehmetbey	1	Siirt	8
Ardahan	1	Anadolu	10	Kayseri	7	Tokat	1
Ardahan	1	Eskişehir Osmangazi	2	Erciyes	7	Tokat Gaziosmanpaşa	1
Artvin	1	Giresun	2	Kırıkkale	1	Trabzon	5
Artvin Çoruh	1	Giresun	2	Kırıkkale	1	Karadeniz Teknik	5
Aydın	9	Gümüşhane	24	Kocaeli	2	Van	3
Aydın Adnan Menderes	9	Gümüşhane	24	Kocaeli	2	Van Yüzüncü Yıl	3
Balıkesir	32	Hatay	4	Konya	8	Yalova	14
Bandırma Onyedil Eylül	32	Hatay Mustafa Kemal	4	Necmettin Erbakan	4	Yalova	14
Bartın	2	İstanbul	234	Selçuk	4	Yozgat	2
Bartın	2	Bahçeşehir	1	Kütahya	2	Yozgat Bozok	2
Bayburt	3	Biruni	1	Kütahya Dumlupınar	2	Zonguldak	5
Bayburt	3	Boğaziçi	2	Malatya	7	Zonguldak Bülent Ecevit	5
		Doğuş	13	İnönü	7	Genel Toplam	551
		Fatih Sultan Mehmet Vakıf	3				

Tablo 28. Katılımcıların Öğrenim Gördüğü Üniversiteler ve Bulunduğu İllere Göre Dağılımı

Üniversitelerin bulunduğu iller Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (Türkiye İBBS (NUTS)) birinci düzeye göre dağıtıldığında 12 bölgeye de ulaşıldığı gözlenmektedir. Katılımcıların öğrenim gördüğü üniversitelerin bulunduğu illerin 12 bölgeye göre detaylandırılmış şekli aşağıdaki tabloda serimlenmiştir.

Düzye 1(12)/İl	Sayı	Düzye 1(12)/İl	Sayı	Düzye 1(12)/İl	Sayı	Düzye 1(12)/İl	Sayı
Akdeniz	35	Batı Marmara	44	Ege	24	Kuzeydoğu Anadolu	24
Antalya	26	Balıkesir	32	Afyonkarahisar	2	Ağrı	1
Hatay	4	Çanakkale	11	Aydın	9	Ardahan	1
Osmaniye	3	Edirne	1	Kütahya	2	Erzincan	5
Kahramanmaraş	2	Doğu Karadeniz	34	Manisa	3	Erzurum	14
Batı Anadolu	47	Artvin	1	Muğla	1	Bayburt	3
Ankara	38	Giresun	2	Denizli	5	Orta Anadolu	19
Karaman	1	Gümüşhane	24	İzmir	2	Aksaray	3
Konya	8	Rize	2	Güneydoğu Anadolu	15	Kayseri	7
Batı Karadeniz	19	Trabzon	5	Diyarbakır	5	Kırıkkale	1
Bartın	2	Doğu Marmara	31	Siirt	8	Nevşehir	1
Samsun	7	Bursa	2	Adıyaman	2	Niğde	5
Tokat	1	Düzce	1	İstanbul	234	Yozgat	2
Zonguldak	5	Eskişehir	12	İstanbul	234	Ortadoğu Anadolu	31
Karabük	4	Kocaeli	2			Elazığ	16
		Yalova	14			Malatya	7
						Muş	5
						Van	3
						Genel Toplam	557

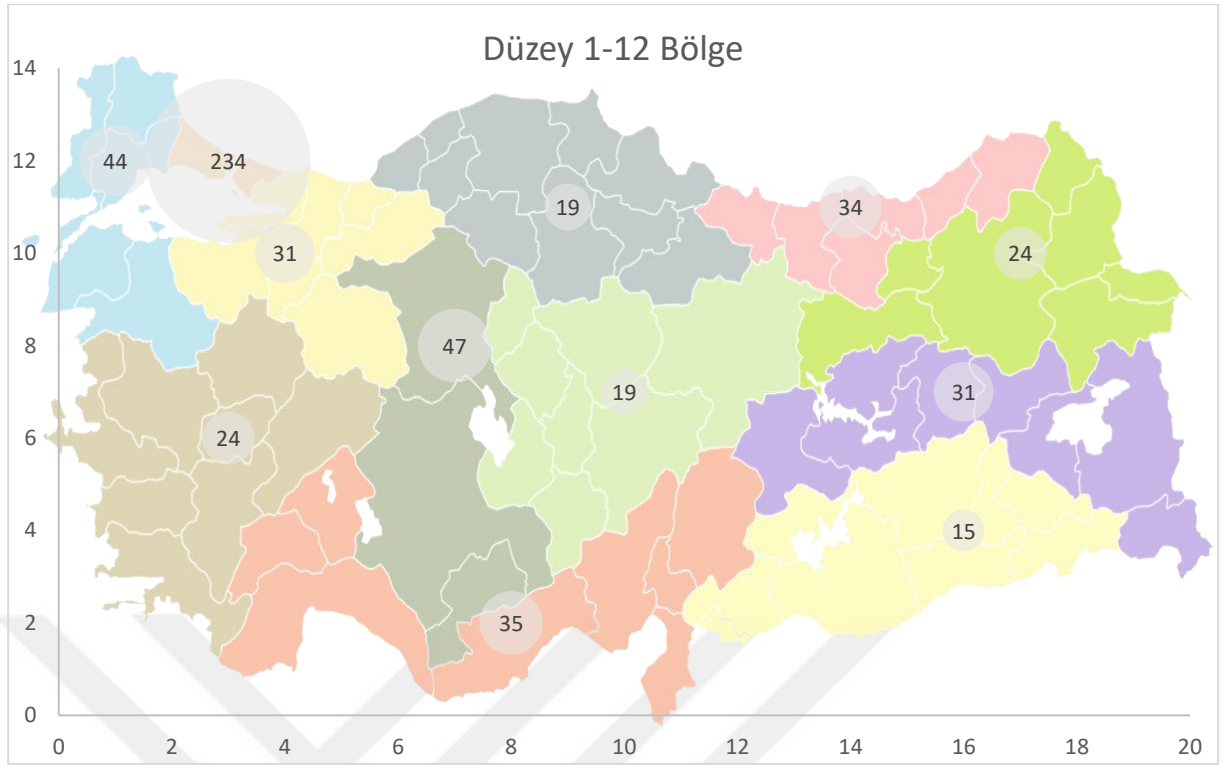
Tablo 29. Katılımcıların Öğrenim Gördüğü Üniversiteler ve Bulunduğu İllerin Türkiye İBBS Düzey 1'e Göre Dağılımı

Katılımcıların öğrenim gördüğü üniversitelerin bulunduğu illerin Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) birinci düzeye göre dağılımı **Tablo 30**'da özet haliyle verilmiştir. Buna göre en çok katılım 234 kişiyle İstanbul'dan, en az katılım ise 15 kişiyle Güneydoğu Anadolu bölgesinden sağlanmıştır.

Düzey 1-(12)	Frekans
Akdeniz	35
Batı Anadolu	47
Batı Karadeniz	19
Batı Marmara	44
Doğu Karadeniz	34
Doğu Marmara	31
Ege	24
Güneydoğu Anadolu	15
İstanbul	234
Kuzeydoğu Anadolu	24
Orta Anadolu	19
Ortadoğu Anadolu	31
Cevap Yok	60
Toplam	617

Tablo 30. Katılımcıların Öğrenim Gördüğü Üniversitelerin Türkiye İBBS Düzey 1'e Göre Dağılımı

Ayrıca **Şekil 5**'te katılımcıların öğrenim gördüğü üniversitelerin bulunduğu illerin Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) birinci düzeye göre haritası verilmiş olup, bölgelerin üstündeki dairelerde yazılan rakamlar bölgeden sağlanan katılımı vermekteyken, dairelerin büyüklüğü ise katılım oranına göre ağırlıklandırılmıştır.

Şekil 5. Katılımcıların Öğrenim Gördüğü Üniversitelerin Türkiye İBBS Düzey 1'e Göre Dağılımı

3.3.5.1.4. Öğrenim Görülen Fakültelere ve Genel Ağırlıklı Not Ortalamalarına Göre Dağılımlar

Katılımcıların öğrenim gördüğü fakülteler İktisadi ve İdari Bilimler ve bunların dışındaki fakülteler olarak gruplanmıştır. Bu gruplandırmaya göre katılımcıların %7,13'ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim görüyorken kalan yaklaşık %93'lük kısım diğer fakültelerin öğrencilerinden oluşmaktadır.

Fakülte	Sayı	Yüzde
İktisadi ve İdari Bilimler	40	7,13%
Diğer	521	92,87%
Genel Toplam	561	100,00%

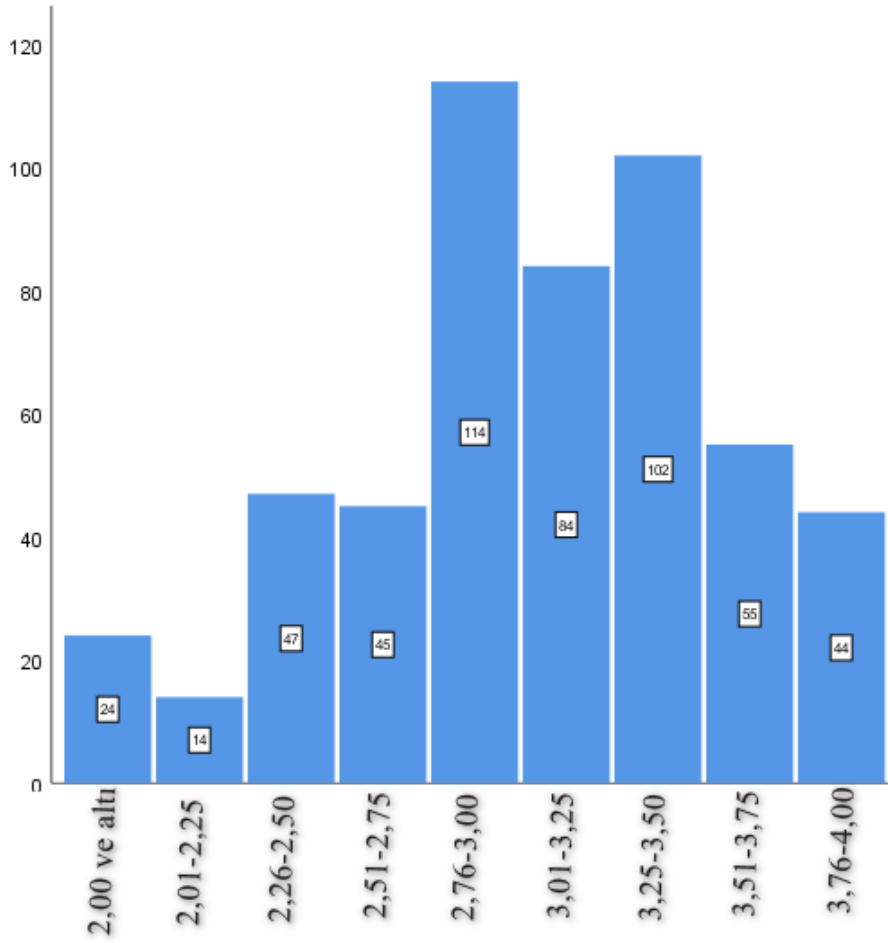
Tablo 31. Katılımcıların Öğrenim Gördüğü Fakültelerin Dağılımı

Katılımcıların Genel Ağırlıklı Not Ortalamasını (GANO) rakamla girmeleri istenmiş fakat raporlamada kolaylık sağlanması amacıyla 9 ayrı gruba ayrılmıştır. Buna göre soruya cevap veren 529 katılımcının GANO'sunun ortalaması 3,06 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca en yüksek katılımcının olduğu gruplar sırasıyla 2,76-3,00 (%21,6), 3,26-3,50 (%19,3) ve 3,01-3,25 (%15,9) olarak görülmüştür. Ortalaması 2,01-2,25 arasında olan katılımcıların oranı %2,6 iken 2,00'dan düşük olan katılımcıların oranı %4,5 olarak gözlenmiştir.

GANO	Sayı	Yüzde
2.00 ve daha az	24	4,5
2,01-2,25	14	2,6
2,26-2,5	47	8,9
2,51-2,75	45	8,5
2,76-3	114	21,6
3,01-3,25	84	15,9
3,26-3,5	102	19,3
3,51-3,75	55	10,4
3,76-4	44	8,3
Toplam	529	100,0
Ortalama	3,06	
Cevap Yok	88	
	617	

Tablo 32. Katılımcıların Genel Ağırlıklı Not Ortalamalarının Dağılımı

Grafik 12'de ise katılımcıların GANO'suna ilişkin histogram grafiği çizilmiştir. Grafiğe bakıldığında orta gruplarda dağılımın yoğunlaştığı, uç taraflara gidilirken ise seyrekleştiği görülmektedir. Grafikteki sütunların içinde yer alan kutulardaki rakamlar ise grupta kaç gözlemin yer aldığı bilgisidir.

Grafik 12. Katılımcıların Genel Ağırlıklı Not Ortalamasına (GANO) Göre Dağılımı

3.3.5.2. Aykırı Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında elde edilen verilerin serimlenmesinin ardından verilerin gerçek bir kullanıcıya ait olup olmadığı ve kullanıcının bu formu kasten ya da istemeden düzgün bir şekilde doldurup doldurmadığını anlamaya çalışmak analizlerin sağlıklı yapılabilmesi için önemlidir. Ama bu süreçte oldukça dikkatli olunması gerekmektedir. Zira aykırı olduğu düşünülen veriler gerçek örneklem içerisinde gerçek bir kullanıcıya ait olabilir.

Tabachnick, Fidell ve Ullman (2019, s. 63)'a göre aykırı değerlerin dört nedeni bulunmaktadır: Bunlardan birincisi verilerin yanlış girilmiş olmasıdır. Bu çalışmada formlar çevrimiçi olarak sadece katılımcılar tarafından doldurulduğu için en azından verilerin bilgisayar ortamına geçirilmesi esnasındaki (araştırmacı kaynaklı) hata elimine edilmiştir. İkinci neden ise kayıp verilerin bilgisayara girişi esnasında kaynaklanmaktadır. Bu araştırma kapsamında ölçek bazlı verilerde kayıp veri girişi olmadığından böyle bir nedenle de aykırı veriler ortaya çıkmamıştır. Üçüncü ihtimal ise aykırı değerle eşleşen katılımcının örneklemin alındığı evrenin bir üyesi olmaması olarak açıklanmıştır. Çevrimiçi veri toplamanın doğası ve kişisel verilerin kullanımına karşı etik şartlar nedeniyle katılımcıların kimlik doğrulaması yapılamadığından veriler böyle bir olasılığa açıktır. Dördüncü neden ise (örneklemin ilgili evrenden alınmasına rağmen) ilgili değişkenin normal dağılıma göre uç değerler taşımasıdır.

Katılımcıların samimiyetle yanıt vermeme, okumadan formu doldurma, formu doldururken dikkat dağınıklığı ve sorulan soruları doğru anlayamama gibi nedenlerle de bu dördüncü neden ortaya çıkabilmektedir.

Aykırı değerler araştırılırken veriler tek değişkenli ve çok değişkenli olarak ayrı ayrı analiz edilmelidir. Tek yönlü uç değerlere bakılırken kutu grafikleri, histogramlar ya da standart z puanları kullanılabilir. Kutu grafikleri ve histogramlar görsel olarak aykırı verileri yakalamayı amaçlayan uygulamalardır. Verilerin normal dağılıma uyduğu düşünüldüğünde verilerin %99'u normal dağılımdan mutlak değerce 3 standart sapma uzağında yer alacaktır. Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk' ün (2021, s. 14) Mertler ve Vannatta (2005)'ten aktardığına göre; 100'de büyük örneklem için z puan aralığı ± 4 ve 10'dan küçük örneklem için $\pm 2,5$ standart sapma olarak değerlendirilebilmektedir. Çok değişkenli uç değerleri belirlemek biraz daha fazla istatistiksel işlem gerektirmektedir. Burada en çok tercih edilen yaklaşım Mahalanobis uzaklık değeridir. Tabachnick, Fidell ve Ullman (2019, s. 64) merkez noktayı tüm değişkenlerin ortalamalarının kesiştiği nokta olmak üzere Mahalanobis uzaklığını, "bir vakanın diğer vakaların merkezinden olan uzaklık" şeklinde tanımlamıştır. Bundan dolayı çok değişkenli bir uzaklık ölçüsü olarak değerlendirmiş ve ki kare dağılımı kullanarak her vaka için değerlendirilebileceğine değinmiştir. Aykırı değerler için ki kare dağılımındaki serbestlik derecesi değişken sayısının bir eksiği olarak değerlendirilirken her bir vaka için çok ihtiyatlı bir anlamlılık değeri (örneğin ki kare değeri için $p < 0,001$) kullanmanın Mahalanobis uzaklığı için doğru bir yaklaşım olacağı ifade edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında aykırı veriler; kontrol soruları, katılımcıların formu doldurma süreleri, çelişkili cevaplar ile tek ve çok değişkenli uç değer analizleriyle incelenerek veri setinden çıkarılmıştır.

3.3.5.3. Verilerin Normal Dağılıma Uygunluğunun Kontrol Edilmesi

Gerek tek değişkenli gerekse de çok değişkenli birçok istatistiksel tekniğin altında karşılanması gereken varsayımlar yer almaktadır. Analizlere başlamadan önce burada yer alan varsayımların karşılanıp karşılanmadığı dikkatlice incelenmelidir. Aksi halde analiz neticesinde elde edilecek sonuçlar yanıltıcı olabilir. Bu başlık altında sadece verilerin normal dağılıma uygunluğu tartışılmış olup önceki bölümlerde (3.1.3 numaralı bölümde örneklem büyüklüğünden, 3.3.4.1 numaralı bölümde ise diğer varsayımlardan bahsedilmiştir.) diğer varsayımlardan bahsedildiği için burada tekrar değinilmemiştir.

F ve t istatistiklerinin kullanılabilmesi için normal dağılım gerektiğinden analizde kullanılacak verilerin normal dağılıp dağılmadığının tespiti son derece önemlidir.

Hair, Anderson, Babin ve Black, (2019, s. 94) kabaca çok değişkenli normalliğin; değişkenlerin her birinin tek değişkenli olarak normal olduğu ve bunların kombinasyonlarının da normal olduğu anlamına geldiğini ifade ederek bir değişkenin çok değişkenli normal olması halinde aynı zamanda tek değişkenli olarak da normal olacağını vurgulamıştır (Alpar R. C., 2017, s. 99). Bununla birlikte çok değişkenli normalliğin test edilmesinin nispeten daha zor olduğu çoğu durumda ise tek değişkenli normalliğin değerlendirilmesinin yeterli olduğu aktarılmıştır (Hair, Anderson, Babin, & Black, 2019, s. 94).

Normalliğin değerlendirilmesinde bazı katı istatistiksel tekniklerin yanında, grafiksel yöntemler (histogram, dal-yaprak grafiği, Q-Q ve P-P grafikleri vb.) ve basıklık ile çarpıklık değerleri rol almaktadır.

Hair, Anderson, Babin ve Black verilerin normal olmaması durumunda dağılım şekline (ki bu çarpıklık ve basıklık değerleri üzerinden değerlendirilebilir) ve örneklem büyüklüğüne göre normallik varsayımının ihlal edilmesinin etkilerinin değişeceğini ifade etmektedir. Örneklem büyüklüğünün 200 ya da daha fazla katılımcıdan oluşması hainde normalliği karşılayamama kaynaklı dezavantajlı durumu azalacağını ve araştırmacının normal olmayan değişkenler hakkında daha az endişe duyabileceğini aktarmaktadır (2019, s. 94,95). Çarpıklık ve basıklık değerlerinin mutlak değerce sifıra yaklaşması verinin normal dağılıma yaklaştığını, sıfırdan uzaklaşması ise normal dağılımdan sapmayı ifade etmektedir. Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, çarpıklık katsayısının $\pm 1,00$ aralığında bulunmasını normal dağılımdan aşırı derecede sapılmadığının bir göstergesi olarak kabul etmiştir (2020, s. 45). Çarpıklık katsayısının standart hataya bölünmesiyle hesaplanan sayı için kritik değerlerin 0,01 anlamlılık düzeyi için $\pm 2,58$ ve 0,05 anlamlılık düzeyi için $\pm 1,96$ olduğu belirtilmektedir (Hair, Anderson, Babin, & Black, 2019, s. 96) (Büyüköztürk, Çokluk, & Köklü, 2020, s. 146).

Bu çalışma kapsamında yapılan analizlerin öncesinde tek değişkenli ve çok değişkenli normallik araştırılmıştır.

3.3.5.4. Finansal Bilgi ve Beceriye Ölçmeye Yönelik Başarı Testi

Finansal bilgi ve beceriyi ölçmeye yönelik başarı testi hazırlanırken gerek alanyazından gerek de araştırmacı ve alan uzmanlarının yardımına başvurularak her bir konudan en az üç ve en fazla beş madde oluşturmak suretiyle toplamda 38 maddelik bir başarı testi oluşturulmuştur. Maddeler dil uzmanları tarafından gözden geçirilmiş, maddelerin hedef kitlenin daha rahat anlayabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılması sağlanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte uzman görüşüne başvurularak maddeler deneme formu için son haline getirilmiştir. 200 katılımcıya pilot çalışma yapılarak madde analizleri yapılmış ve 38 maddeden oluşan bilgi-beceri testi 34 maddeye düşürülmüştür. Ana çalışma kapsamında ise bu son form 589 katılımcıya uygulanarak madde ve güvenirlik analizleri gerçekleştirilmiştir.

3.3.5.4.1. Madde Ayırt Ediciliği ve Güçlüğünün Hesaplanması (Bilgi ve Beceri Üst Boyutu)

Başarı testine ilişkin yapı geçerliği çalışmalarında madde güçlüğüne bakılmıştır. Maddelerin zorluk düzeyini ifade eden ve sifıra yaklaştıkça maddelerin zorluk düzeyinin arttığını ifade eden madde güçlüğü değerlerine 34 madde için bakıldığında 0,24 (en zor) ve 0,83 (en kolay) arasında değişmekte olduğu görülmektedir. Kline'a (2015, s. 143) göre madde güçlük değerleri 0,2 ile 0,8 arasındaki maddelerin tatmin edici olduğu ifade edilirken son testte yer alan maddelerin %91,2'si (31 madde) bu aralıkta olup sadece üç madde (3, 5, 31. maddeler) sınıra yakın değerlerde (0,80- 0,83) olduğu görülmektedir.

Kline'a (2015, s. 143) göre madde toplam korelasyonu ne kadar yüksek olursa o kadar iyi olmakla birlikte ideal olarak tüm maddelerin toplam puanla 0,2'in üzerinde korelasyonun olması gerektiğini ifade etmiştir. Son testte elde edilen sonuçlara göre nokta çift serili korelasyon değerleri 0,252 ile 0,63 arasında değişmektedir.

Madde	Madde No	Doğru Cevaplayan Sayısı	Madde Güçlüğü	Madde Ayırt Edicilik İndeksi	N.Ç.S.	D.N.Ç.S.
Bankacılık-Finansal Ürün ve Mevzuat Farkındalığı	1	268	0,46	0,61	0,47	0,42
Bankacılık-Finansal Kavram Bilgisi	3	473	0,8	0,38	0,37	0,33
Bankacılık-Finansal Ürün Kesinti Bilgisi	4	272	0,46	0,44	0,37	0,31
Finansal İşleyiş- Enflasyon Kavramı Bilgisi	5	490	0,83	0,45	0,5	0,46
Finansal İşleyiş-Döviz Kuru Bilgisi	6	409	0,69	0,56	0,51	0,46
Finansal İşleyiş-Faiz Tasarruf İlişkisi	7	303	0,51	0,59	0,45	0,4
Tüketici Hakları Farkındalığı-Alışveriş	9	406	0,69	0,53	0,45	0,4
Tüketici Hakları Farkındalığı-Alışveriş	10	179	0,3	0,29	0,27	0,21
Tüketici Hakları Farkındalığı-Alışveriş	11	208	0,35	0,28	0,25	0,19
Mevzuat-Vergi Oran Bilgisi	12	241	0,41	0,54	0,44	0,39
Mevzuat-Vergi Bilgisi	13	147	0,25	0,41	0,4	0,35
Mevzuat-Vergi Bilgisi	15	279	0,47	0,28	0,28	0,21
Sigortacılık-Ürün Bilgisi	16	300	0,51	0,49	0,42	0,36
Sigortacılık-Bireysel Emeklilik	17	334	0,57	0,72	0,58	0,54
Sigortacılık-Hayat Sigortası	18	403	0,68	0,68	0,6	0,55

Sigortacılık-Genel Sağlık Sigortası	19	351	0,6	0,55	0,47	0,42
Yatırım-Temel Borsa İşleyişi	20	214	0,36	0,48	0,41	0,36
Yatırım-Yatırım Fonu	21	190	0,32	0,49	0,42	0,37
Yatırım-Hisse Senedi	22	231	0,39	0,72	0,59	0,54
Yatırım-Tahvil	23	142	0,24	0,51	0,46	0,42
Risk-Döviz Kuru	24	271	0,46	0,58	0,49	0,44
Risk-Ürün Karşılaştırma	25	162	0,28	0,49	0,45	0,4
Risk-Getiri İlişkisi	26	407	0,69	0,72	0,62	0,58
Risk-Ürün Karşılaştırma	27	346	0,59	0,78	0,62	0,57
Risk-Ürün Karşılaştırma	28	368	0,62	0,77	0,63	0,59
Risk-Çeşitlendirme	29	458	0,78	0,37	0,34	0,29
Borçlanma-Kredi Notu	30	365	0,62	0,61	0,49	0,44
Borçlanma-Sorumluluk	31	483	0,82	0,5	0,57	0,54
Borçlanma-Kredi Notu	32	367	0,62	0,64	0,54	0,49
Aritmetik Beceri-Paranın Zaman Değeri	34	322	0,55	0,66	0,52	0,47
Aritmetik Beceri-Enflasyon-Gelir İlişkisi	35	343	0,58	0,61	0,52	0,47
Aritmetik Beceri-Enflasyon-Faiz İlişkisi	36	331	0,56	0,69	0,55	0,5
Aritmetik Beceri-Bileşik Faiz	37	267	0,45	0,44	0,36	0,3
Aritmetik Beceri-Basit Faiz	38	348	0,59	0,59	0,47	0,41

Notlar: N.Ç.S.: Nokta Çift Serili Madde Toplam Korelasyon Katsayısı, D.N.Ç.S.: Düzeltilmiş Nokta Çift Serili Madde Toplam Korelasyon Katsayısı

Tablo 33. Ana Çalışmada 34 Maddelik Başarı Testi için Madde Analizi Sonuçları

-1 ile +1 arasında değişen madde ayırt edicilik indeksine göre 34 maddenin 29'unun (%85,3) çok iyi madde olduğu, ikisinin (%5,9) oldukça iyi madde olduğu ve üçünün (%8,2)'nin geliştirilmesinin yararlı olabileceği görülmüştür. 0,24-0,83 arasında değişen madde ayırt edicilik indeksinde üç maddenin sınır değerlerine yakın olmasından dolayı aynen bırakılmasına karar verilmiştir.

Madde Ayırt Edicilik İndeksi	Madde Değerlendirmesi	Madde Sayısı	Yüzde	Madde Numarası
>=0,40	Çok iyi madde.	29	85,29%	13, 4, 37, 5, 20, 16, 21, 25, 31, 23, 9, 12, 19, 6, 24, 7, 38, 1, 30, 35, 32, 34, 18, 36, 17, 22, 26, 28, 27
0,30-0,39	Oldukça iyi madde, geliştirilebilir.	2	5,88%	29, 3
0,20-0,29	Geliştirilmesi gerekir.	3	8,82%	11, 15, 10
<=0,19	Zayıf madde, testten çıkartılmalı.	0	0,00%	

Tablo 34. Ana Çalışmada Madde Ayırt Edicilik İndeksi ve Ebel ve Frisbie (1991, s. 232) ile Crocker ve Algina (2008, s. 315)'nin Değerlendirme Kriteri

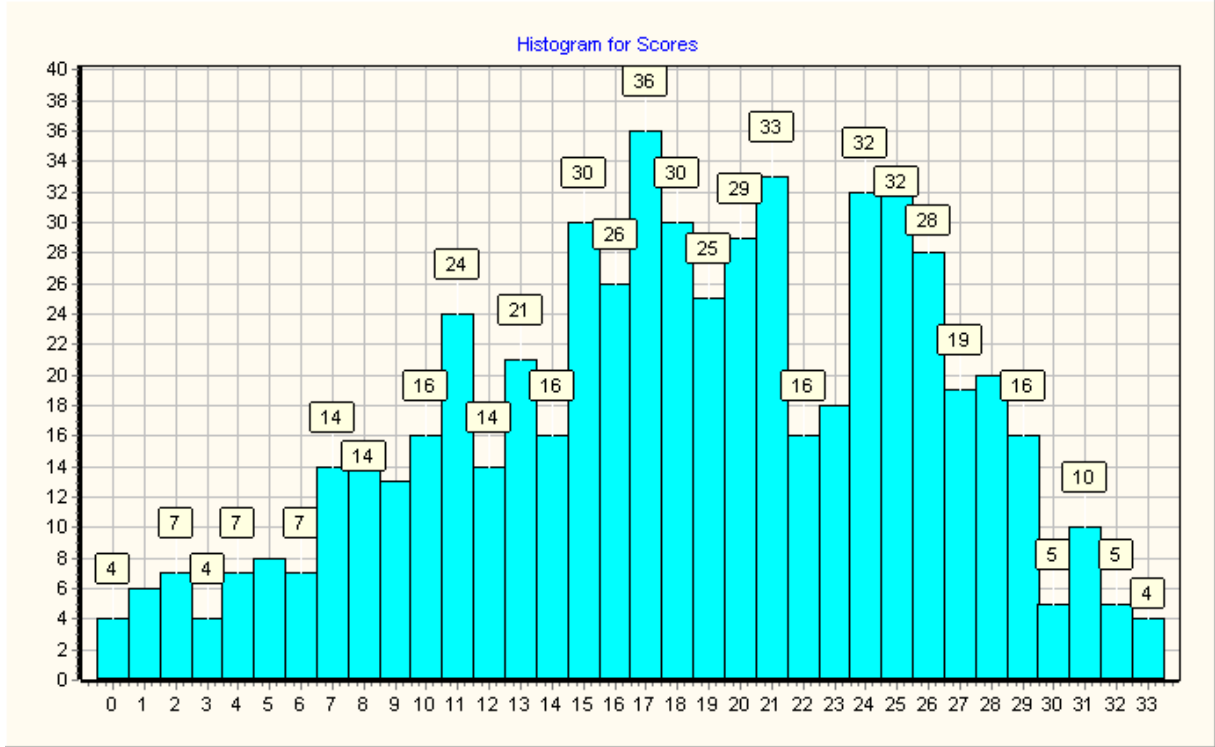
Madde güçlük indeksi değerleri incelendiğinde çok zor maddenin yer almadığı testte 8 adet zor, 14 adet orta derecede, 9 adet kolay ve 3 adet çok kolay madde yer almaktadır.

Madde Güçlük İndeksi	Madde Değerlendirmesi	Madde Sayısı	Yüzde	Madde Numarası
0-0,19	Çok zor	0	0,00%	
0,2-0,39	Zor	8	23,53%	23, 13, 25, 10, 21, 11, 20, 22
0,4-0,59	Orta derecede	14	41,18%	12, 37, 4, 24, 1, 15, 16, 7, 34, 36, 17, 35, 38, 27
0,6-0,79	Kolay	9	26,47%	19, 30, 32, 28, 18, 9, 6, 26, 29
0,8-1	Çok kolay	3	8,82%	3, 31, 5

Tablo 35. Son Testinin Madde Güçlük İndeksi

Grafik 13'te X eksenini doğru cevap sayıları, Y eksenini ise katılımcı sayısını göstermek üzere katılımcıların doğru cevaplarına ait histogram görülmektedir. Buna göre: 34 sorunun yer aldığı testte

589 katılımcı içerisinde 4 tanesi hiçbir soruya doğru cevap vermemiştir. Bunun yanında 4 katılımcı ise yalnızca bir soruya doğru cevap vermemiş kalan 33 soruyu doğru yanıtlamıştır. Soruların yarısına doğru cevap veren katılımcıların sayısı ise 36 kişi ile en büyük grubu oluşturmaktadır.

Grafik 13. Ana Çalışmada Katılımcıların Doğru Cevap Sayılarının Histogramı

3.3.5.4.2. Güvenirlik Analizi (Bilgi ve Beceri Üst Boyutu)

Atılgan (2019, s. 55) APA'nın (American Psychological Association) 1974'teki güvenilirlik tanımını "ölçme sonuçlarının (test puanları) ölçme hatalarından arınıklık derecesi" şeklinde yaptığını aktarmış ve güvenilirliğin; tutarlılık, duyarlılık ve kararlılık anlamlarında kullanıldığını ifade etmiştir (2019, s. 93).

Hazırlanan 34 maddelik başarı testine yönelik tek uygulamaya yönelik yöntemlerden ve iç tutarlılık katsayısı olarak adlandırılan; eşdeğer yarılar yöntemi ile Kuder-Richardson-20 (KR-20) ve Kuder-Richardson-21 (KR-21) güvenilirlikleri hesaplanmıştır.

Son Test Sonuçları			
Katılımcı sayısı			589
Madde sayısı			34
Medyan			18
Ortalama			18,129
Standart Sapma			7,485
Varyans			56,027
Çarpıklık			-0,288
Basıklık			-0,572
Madde Güçlüğü Ortalaması			0,533
Madde Ayırt Edicilik İndeks Ortalaması			0,542
Nokta Çift Serili Korelasyon Ortalaması			0,467
Düzeltilmiş Nokta Çift Serili Korelasyon Ortalaması			0,417
Kuder-Richardson-20 iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı (KR-20)			0,891
Kuder-Richardson-21 iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı (KR-21)			0,875
Minimum Madde Güçlüğü	0,241	Maksimum Madde Güçlüğü	0,832
Minimum Madde Ayırt Edicilik İndeksi	0,276	Maksimum Madde Ayırt Edicilik İndeksi	0,778
Minimum Nokta Çift Serili	0,252	Maksimum Nokta Çift Serili	0,63
Yarımlar arası güvenilirlik			
Maddelerin tek-çift şeklinde bölünmesiyle yarımlar arası güvenilirlik	0,729	Maddelerin ilk 17-son 17 şeklinde bölünmesiyle yarımlar arası güvenilirlik	0,818
Spearman-Brown Yarımlar Arası Güvenirlik	0,843	Spearman-Brown Yarımlar Arası Güvenirlik	0,9

Tablo 36. 34 Maddelik Başarı Testi Son Formundan Elde Edilen İstatistikler

Eşdeğer yarılar (testi yarılama) yöntemi ise bir tek oturumda gerçekleştirilen bir testin eşit iki yarıya bölünmesinin ardından hesaplanır. Tek numaralı maddeler bir yarı, çift numaralı maddeler diğer yarı şeklinde sıralanarak hesaplanan eşdeğer yarılar arasındaki korelasyon katsayısına Spearman-Brown düzeltme formülü uygulandığında 0,84 ile yüksek düzeyde güvenilir bulunmuştur. Ayrıca ilk on yedi madde bir yarı, son on yedi madde diğer bir yarı şeklinde sıralanarak hesaplanan eşdeğer yarılar arasındaki korelasyon katsayısına Spearman-Brown düzeltme formülü uygulandığında 0,9 ile yüksek düzeyde güvenilir bulunmuştur.

Cronbach Alfa güvenirliliğinin özel bir formu olan (Alpar R. , 2018, s. 561) ve test maddelerinin iki kategorili puanlanmasıyla (doğru-yanlış) kullanılan KR-20 ve madde güçlüklerinin homojenliğine dayanan KR-21 hesaplatılmıştır. Özdamar (2017, s. 114) 0,7 ile 0,9 arasında hesaplanan KR20 değeriyle oluşturulan ölçeğin yüksek güvenirliliğe sahip olduğunu ve ilgili ölçeğin “fenomen ile ilgili toplum taramalarında ve bilimsel yargıların oluşturulmasında güvenle” kullanılabileceğini ifade etmiştir. 34 madde ile oluşturulan başarı testinde elde edilen KR-20 değeri 0,89 olarak bulunmuş; dolayısıyla yüksek güvenirliliğe sahip olduğu değerlendirilmektedir. KR-21 değeri de 0,875 olarak hesaplanmış; bu değer de testin güvenirliliğini anlatmaktadır.

Kline (2015, s. 143) güvenilir bir test için yaklaşık 20 ile 30 maddeye ihtiyaç olduğunu belirtirken son testte 34 maddenin olduğu düşünüldüğünde bu testin madde sayısı gereklerini karşıladığı görülmektedir.

3.3.5.5. Doğrulamalı Faktör Analizi

Doğrulamalı faktör analizi; kuramsal bir yapıyı ya da daha önce geliştirilen bir ölçeğin ya da kurulmuş bir modelin toparlanan verilerle doğruluğunun test edilmesinde kullanılan önemli bir tekniktir. Özellikle keşfedici faktör analizi yoluyla açıklanan modellerin doğrulanmasında sıklıkla tercih edilmektedir. Bu çalışma kapsamında keşfedici faktör analizi ile ortaya çıkarılan modelin test edilmesi amacıyla kullanılmıştır.

Doğrulamalı faktör analizinde sıklıkla en çok olabilirlik tekniği kullanılmakta olduğundan bu çalışmada da bu teknikten yararlanılmıştır. Çalışmada en çok olabilirlik tekniğinin varsayımları arasında yer alan çok değişkenli normallik varsayımının karşılanıp karşılanmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle tek değişkenli normallik varsayımını sınamak için çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Normalliğin araştırılmasında ölçeğin tutum ve davranışlarını ölçmede beşli Likert ölçek kullanılmasından ve sosyal bilimlerde Kolmogorov Smirnov gibi bazı katı istatistiksel yöntemlerin oldukça kısıtlayıcı sonuçlara yol açmasından dolayı bu tür yöntemlerle sınamaya tercih edilmemiştir. Grafiksel yöntemlerle ve basıklık-çarpıklık değerlerine bakılarak yapılan incelemelerde verilerin genellikle negatif sağa çarpık olduğu görülmüştür. Ayrıca çok değişkenli normallik için Marida'nın çok değişkenli normallik katsayısı incelendiğinde verilerin normal dağılmasına yönelik sıkıntıların olabileceği değerlendirilmiştir.

Normallik varsayımı sağlanmadığında en çok olabilirlik yöntemi gibi yöntemlerin yanlış sonuçlar verebileceği; anlamlı olan bazı değerleri anlamsız ya da anlamlı olmayan değerleri anlamlı olarak gösterebileceği sıklıkla vurgulanmaktadır. Bunun yanında normallik varsayımı için örneklem büyüklüğünün önemli olduğu, örneklem büyüklüğü arttıkça normallik varsayımının karşılanmamasının çok problem edilmeyebileceğine yönelik görüşler (Hair, Anderson, Babin, & Black, 2019, s. 94, 95) de azımsanmayacak sayıdadır. Buna rağmen normal dağılıma daha az uyan değişkenler için çeşitli dönüşümler yapılarak verinin normal dağılıma yaklaştırılması amaçlanmıştır. Dönüşüm normal dağılıma tam olarak uymayan verilerin, sıralaması etkilenmeden; matematiksel işlemler kullanarak normal dağılıma daha yakın hale getirmek olarak tanımlanabilmektedir. Bu nedenle öncelikle negatif çarpık olan değişkenler pozitif çarpık hale getirilmiştir. Ardından durumlarına göre logaritma ve karekök dönüşümleri uygulanmıştır. Buna göre beş değişkene karekök, dört değişkene ise logaritma dönüşümü uygulanmış; çarpıklık değerleri büyük ölçüde normallik varsayımı için uygun görülen sınırlara yaklaşmıştır. Marida'nın çok değişkenli çarpıklık ve basıklık katsayıları ile kritik değerler mutlak değerce hissedilir seviyede düşmüştür. Dönüşüm yapılmadan önceki maddelerin çarpıklık değeri -1,658 ile 0,429 arasında, çarpıklık değerinin standart hataya bölünmesiyle elde edilen kritik değerler ise -16,43 ile 4,247 arasında değişirken, dönüşümden sonra maddelerin çarpıklık değeri -0,604 ile 1,032 arasına, çarpıklık değerinin standart hataya bölünmesiyle elde edilen kritik değerler ise -5,984 ile 10,226 arasına getirilmiştir. Dönüşüm yapılmadan önceki maddelerin basıklık değeri -0,897 ile 2,536 arasında, basıklık değerinin standart hataya bölünmesiyle elde edilen kritik değerler ise -4,442 ile 12,565 arasında değişirken, dönüşümden sonra maddelerin basıklık değeri -1,059 ile -0,298 arasına, basıklık değerinin standart hataya bölünmesiyle elde edilen kritik değerler ise -5,245 ile -1,478 arasına sıkıştırılmıştır. Gürbüz (2021, s. 34) maddelerin basıklık ve çarpıklığı için kritik değerlerin ± 3 aralığında olması gerektiğinin beklendiğine değinmiştir. Ayrıca yapısal eşitlik modellemesinde basıklığın çarpıklığa göre

daha büyük bir problem oluşturduğu bazı çalışmalarda vurgulanmıştır⁴⁶ (Byrne, 2016, s. 122) (Gürbüz, 2021, s. 34). Yapısal eşitlik modellemesi uygulanmasından önce normallik kontrolü için en çok tercih edilen çoklu basıklık değerinin kritik değeri ise dönüşüm öncesi 17,936 olarak hesaplanırken, dönüşüm sonrasında 7,278'e gerilemiştir. Rex B. Kline (2015, s. 76, 77) mutlak değerce 10'un üstündeki çoklu basıklık kritik değerlerinin normallik açısından bir sorun teşkil etmekte olduğunu ifade etmiş ve 20'nin üstündeki değerleri daha büyük bir sorun olarak nitelendirmiştir. Ayrıca çoklu basıklık kritik değeri için alanyazında fikir birliğine varılamamış olduğuna değinerek genellikle mutlak değerce 8 ile 20 arasındaki değerler için 'ciddi basık' olarak adlandırıldığını paylaşmıştır. Gürbüz ise (2021, s. 34) 20'nin altındaki çoklu basıklık değerinin kritik değerlerinin genellikle sorun teşkil etmediğini ifade etmiştir.

Gerek dönüşüm yapılan veriler gerekse de dönüşüm yapılmayan veriler eş zamanlı olarak analizlere sokulmuştur. Yapılan karşılaştırmalar neticesinde dönüşüm yapılan verilerin uyum iyiliği değerlerinin çok az farkla daha iyi olduğu görülmüştür. Ancak iki modelin de uyum iyiliklerinin kabul edilebilir seviyelerde olmasından ve her iki modelin de anlamlı katsayılar üretmesinden ötürü yorumlamalarda kolaylık sağlamak amacıyla dönüşüm yapılmamış değişkenlerin kullanıldığı modelin kullanılması tercih edilmiştir. Bununla birlikte örneklem büyüklüğünün yeterli seviyede olduğunda normallik varsayımının sağlanmaması durumunun endişe teşkil edecek bir durum olmayabileceğine yönelik görüşlerin (Gürbüz, 2021, s. 34) tutarlılığının da en azından bu çalışma için doğrulandığı görülmektedir.

Uyum İyiliği İndeksleri	Dönüşüm yapılmayan veriler	Dönüşüm sonrası veriler
CMIN= χ^2 [282 N=589]	214,506	205,673
p	<0,01	<0,01
χ^2/sd	2,616	2,508
CFI	0,933	0,939
RMSEA	0,052	0,051
SRMR	0,0495	0,0482
GFI	0,954	0,956
AGFI	0,932	0,935

Tablo 37. Dönüşüm Yapılmış ve Yapılmamış Verilerle Doğrulan Modelle İlişkin Uyum İndeksleri

Keşfedici faktör analizi ile tespit edilen yapı, son test formu ile 589 katılımcıya uygulanmış ve kuramsal yapı doğrulayıcı faktör analiziyle doğrulanmaya çalışılmıştır. Finansal tutum ve davranış modeli için incelenen ölçekte güvenlik ile 6, ilgi ile 3, bütçeleme ile 3 ve planlama ile 3 maddeyle toplamda 15 madde yer almaktadır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda model uyum indeksleri (kriterleri) incelenmiştir (CMIN= χ^2 [282 N=589]=214,506; $p<0,01$; $\chi^2/sd=2,616$; CFI=0,933; RMSEA=0,052; SRMR=0,0495 ;GFI=0,954; AGFI=0,932). Keşfedici faktör analiziyle açılan yapı birinci düzey dört faktörlü modelle araştırılmış ve dört faktörlü modelin veri ile uyumlu ve kabul edilebilir olduğu görülmektedir.

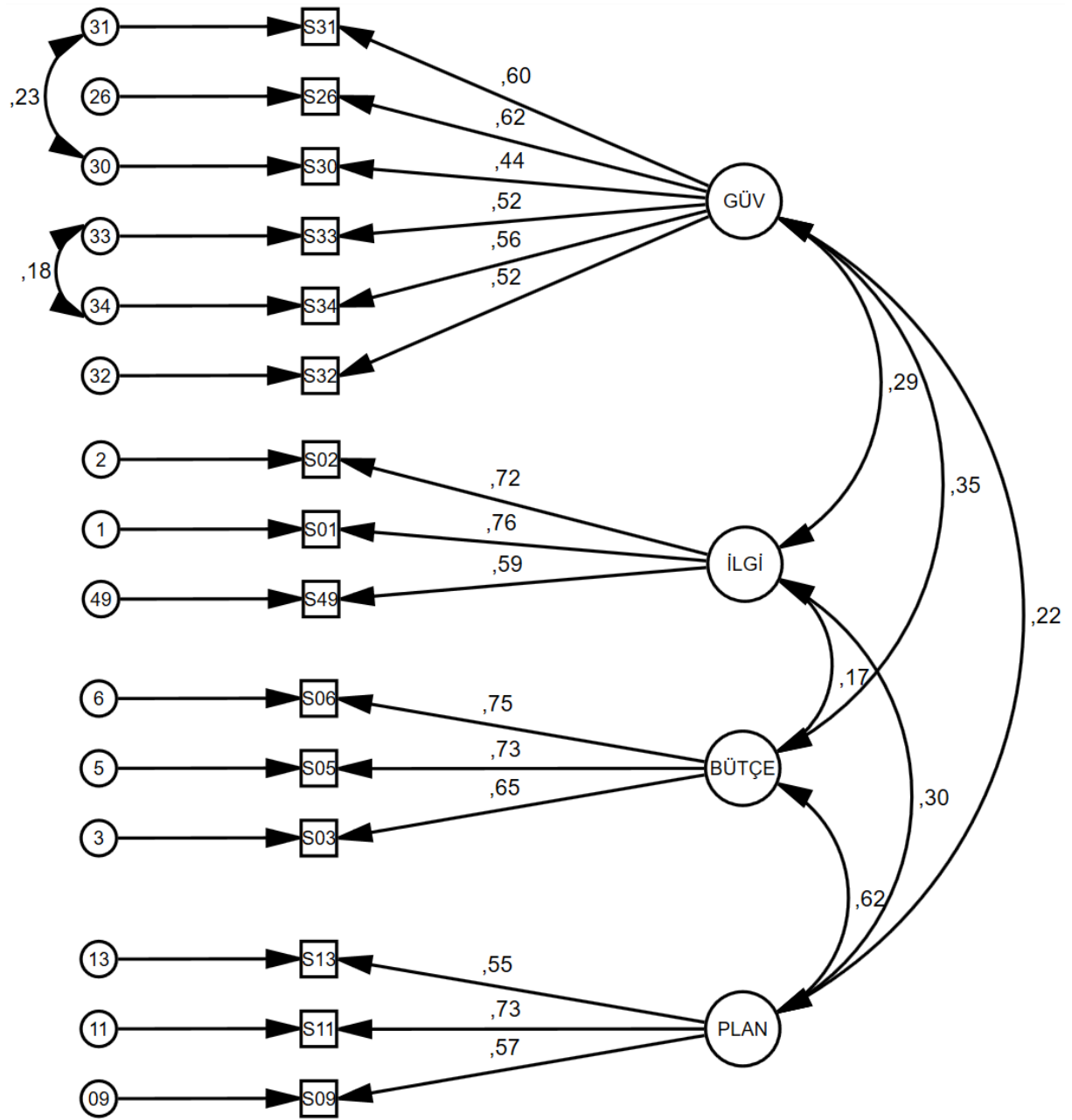
⁴⁶ Byrne, DeCarlo'nun (1997) araştırmasında çarpıklığın ortalama testlerini etkileme eğilimindeyken, basıklığın varyans ve kovaryansı ciddi bir şekilde etkilediğinin belirtildiğini ifade etmiştir. Yapısal eşitlik modellemesinin ise kovaryans yapılarının analizine dayandığına, dolayısıyla basıklığın çarpıklıktan daha ciddi sonuçlara yol açacağına değinmiştir (2016, s. 122).

Madde	Yol	Faktör	β_0	β_1	S.H.	K.O.	P
S32	<---	Güvenlik	0,524	1			
S34	<---	Güvenlik	0,564	0,803	0,093	8,642	<0,001
S33	<---	Güvenlik	0,52	0,857	0,104	8,208	<0,001
S30	<---	Güvenlik	0,44	0,606	0,083	7,343	<0,001
S26	<---	Güvenlik	0,62	0,746	0,081	9,211	<0,001
S31	<---	Güvenlik	0,6	0,693	0,077	9,003	<0,001
S49	<---	İlgi	0,592	0,834	0,074	11,29	<0,001
S01	<---	İlgi	0,762	1,061	0,089	11,87	<0,001
S02	<---	İlgi	0,72	1			
S03	<---	Bütçeleme	0,65	1			
S05	<---	Bütçeleme	0,729	1,232	0,095	12,95	<0,001
S06	<---	Bütçeleme	0,755	1,053	0,081	13,08	<0,001
S09	<---	Planlama	0,572	1			
S11	<---	Planlama	0,729	1,176	0,119	9,885	<0,001
S13	<---	Planlama	0,546	0,851	0,094	9,075	<0,001

β_0 :Standart yol katsayıları, β_1 :Standart olmayan yol katsayıları, S.H.: Standart Hata, K: Kritik Oran, P: Anlamlılık düzeyi

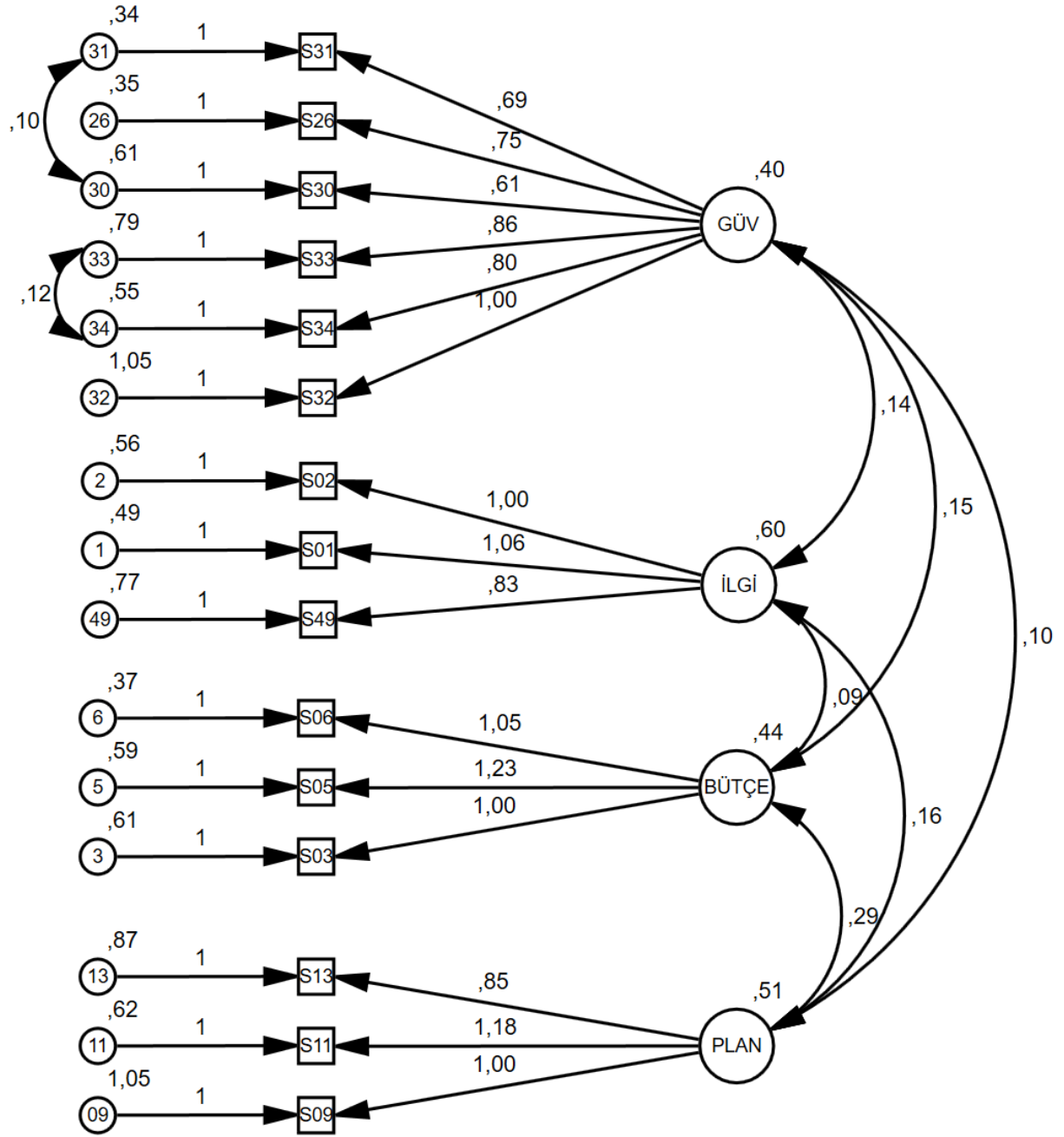
Tablo 38. Dört Faktörlü Modele İlişkin Yol Katsayıları

Doğrulamalı faktör analizinde Güvenlik, İlgi, Bütçeleme ve Planlama faktörlerinin altında yer alan tüm maddelere ait yol katsayıları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Güvenlik faktörü altındaki maddelerden; S34 için elde edilen yol katsayısı $\beta_1=0,803$, S33 için elde edilen yol katsayısı $\beta_1=0,857$, S30 için elde edilen yol katsayısı $\beta_1=0,606$, S26 için elde edilen yol katsayısı $\beta_1=0,746$ ve S31 için elde edilen yol katsayısı $\beta_1=0,693$ olarak bulunmuştur. Standartlaştırılmış yol katsayıları incelendiğinde ($\beta_0=0,62$) S26'nın güvenlik faktörü üzerinde en çok etkiye sahip olan madde olduğu anlaşılmaktadır. İlgi faktörü altındaki maddelerden; S49 için elde edilen yol katsayısı $\beta_1=0,834$ ve S01 için elde edilen yol katsayısı $\beta_1=1,061$ olarak bulunmuştur. Standartlaştırılmış yol katsayıları incelendiğinde ($\beta_0=0,762$) S01'in ilgi faktörü üzerinde en çok etkiye sahip olan madde olduğu anlaşılmaktadır. Bütçeleme faktörü altındaki maddelerden; S05 için elde edilen yol katsayısı $\beta_1=1,232$ ve S06 için elde edilen yol katsayısı $\beta_1=1,053$ olarak bulunmuştur. Standartlaştırılmış yol katsayıları incelendiğinde ($\beta_0=0,755$) S06'nın bütçeleme faktörü üzerinde en çok etkiye sahip olan madde olduğu anlaşılmaktadır. Planlama faktörü altındaki maddelerden; S11 için elde edilen yol katsayısı $\beta_1=1,176$ ve S13 için elde edilen yol katsayısı $\beta_1=0,851$ olarak bulunmuştur. Standartlaştırılmış yol katsayıları incelendiğinde ($\beta_0=0,729$) S11'in planlama faktörü üzerinde en çok etkiye sahip olan madde olduğu anlaşılmaktadır.

CMIN=214,506; DF=82; p=,000; CMIN/DF=2,616, RMSEA=,052; GFI=,954; CFI=,933

Şekil 6. Modelin Standardize Katsayılarından Oluşan Diyagram

CMIN=214,506; DF=82; p=,000; CMIN/DF=2,616, RMSEA=,052; GFI=,954; CFI=,933

Şekil 7. Modelin Standardize Olmayan Katsayılarından Oluşan Diyagram

Faktör	CR*	Bütçeleme	Güvenlik	İlgi	Planlama	Madde Sayısı
Bütçeleme	0,755	1	0,348	0,175	0,618	6
Güvenlik	0,718	0,348	1	0,292	0,217	3
İlgi	0,735	0,175	0,292	1	0,296	3
Planlama	0,649	0,618	0,217	0,296	1	3

* CR: Composite/Construct Reliability-Birleşik/Yapı Güvenirliği

Tablo 39. Faktörler arasındaki korelasyonlar ve güvenirlilik katsayıları

Gürbüz; doğrulayıcı faktör analizi neticesinde doğrulanan bir yapının belirli bir düzeyde birleşim ve ayrışım geçerliliğine sahip olduğunu ifade etmiştir (2021, s. 81). Geçerliliğin yanında güvenirlilik de önemli bir kriterdir. Rex B. Kline, CR değerinin faktör ölçüm güvenirliliğinde Cronbach alfa'ya göre genellikle daha iyi bir alternatif olduğunu ifade etmiştir (2015, s. 313).

L_i değerleri; i. faktörün faktör yükünü, e_i değerleri ise; i. faktörün hata varyansını göstermek üzere CR aşağıdaki formül ile hesaplanır:

$$CR = \frac{\left(\sum_{i=1}^n L_i \right)^2}{\left(\sum_{i=1}^n L_i \right)^2 + \left(\sum_{i=1}^n e_i \right)}$$

Cronbach Alfa değerinin kurgusal olarak yüksek çıktığı durumlarda onu kontrol amaçlı bir alternatif olarak düşünülen birleşik güvenirlilik (CR-Composite Reliability) (Yaşlıoğlu, 2017, s. 82) değerleri, doğrulayıcı faktör analizinin güvenirliliğinde kullanılmak üzere hesaplanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi standardize faktör yüklerinden elde edilen birleşik güvenirlilik (CR) değerleri; güvenlik alt boyutu için 0,72, ilgi alt boyutu için 0,73, bütçeleme alt boyutu için 0,75 ve planlama alt boyutu için 0,65 olarak hesaplanmıştır. Hair, Anderson, Babin ve Black (2019, s. 760, 775, 776) CR değerinin 0,6 üzerinde bir değer alması gerektiğini ifade etmiştir. Birleşik güvenirlilik değerleri de tıpkı Cronbach alfa değerleri gibi yorumlandığından (Yaşlıoğlu, 2017, s. 82) CR değerleri bağlamında da geliştirilen ölçeğin güvenilir bir ölçek olduğu ifade edilebilir.

Finansal Tutum ve Davranış ölçeğinin güvenirliliğini tespit etmek amacıyla keşfedici faktör analizi ile Cronbach alfa ve doğrulayıcı faktör analizi ile birleşik güvenirlilik katsayıları hesaplanmış ve ölçek alt boyutlarıyla birlikte güvenilir olarak bulunmuştur.

3.3.6. Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Derecelendirilmesi/ Puanlama

Finansal okuryazarlık puanlarını belirlemenin ardından hangi puanın ne anlama geldiğini yorumlamak büyük önem taşımaktadır. Ancak bu konuda Huston'ın finansal okuryazarlık çalışmalarını incelediği çalışmanın verileri ilginç detaylar vermektedir. İncelediği çalışmaların %90'ında katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyi hakkında bir yorumda bulunulmadığı tespitinde bulunan Huston; Volpe, Chen ve Pavlicko (1996)'da 70 ya da daha fazla puan alan katılımcıların yatırım okuryazarı olduğunu, Bankrate (2003)'te A-F arası notlandırma sisteminin kullanıldığını ancak harflerin finansal okuryazarlık seviyesiyle bağlantısının kurulmadığı, Mandell (1997)' de %60'ın altında puan alan öğrencinin başarısız olduğunu ve Mandell (2009)'da ise %75 ve daha fazla puan alan öğrencilerin finansal okuryazar olduğunu belirtmiştir (2010, s. 304). Kutlu (2018, s.94) ise OECD/INFE (2016) Yetişkin Finansal Okuryazarlıkları çalışmasında en düşük finansal okuryazarlık başarı için %70 düzeyini belirlediğinden bahsederek kendi çalışmasında yirmi puan aralıklarla dört eşit düzey olarak belirlemiştir. Buna göre: %20-39 çok düşük, %40-59 düşük, %60-79 orta ve %80-99 yüksek finansal okuryazarlık düzeyi olarak nitelendirmiştir (Kutlu, 2018, s. 94).

Finansal okuryazarlık ölçeği iki bölüm halinde tasarlanmıştır. Ölçeğin birinci bölümü finansal tutum ve davranışın ölçüldüğü on beş maddeden oluşan beşli Likert tipi ölçeklerle hazırlanmıştır.

Finansal tutum ve davranışı ölçmeye yönelik dört faktör ve on beş maddeden oluşan bir araç kullanılmıştır.

Faktörler	Madde Sayısı	Madde Numarası
Güvenlik	6	26,30,31,32,33,34
İlgi	3	1,2,49
Bütçeleme	3	3,5,6
Planlama	3	9,11,13
Tutum-Davranış	15	

Tablo 40. Finansal Tutum ve Davranış Ölçeği için Özet Bilgi Tablosu

Maddelerin her biri için en düşük bir ve en yüksek beş puan alınabilmektedir. Dolayısıyla tüm maddeler değerlendirildiğinde bir katılımcı en düşük on beş puan alabilirken en yüksek yetmiş beş puan alabilmektedir. Ölçeğin ikinci bölümü ise doğru ya da yanlış olarak değerlendirilen ve 34 maddelik finansal bilgi ve beceri sorusundan oluşmaktadır. Soru türleri arasında doğru, yanlış ve bilmiyorum seçeneği içeren maddelerin yanı sıra, çoktan seçmeli ve klasik sorular bulunmaktadır.

Finansal bilgi ve beceriyi ölçmeye yönelik ise dokuz ayrı içerik alanından oluşan toplamda 34 maddelik bir başarı testi uygulanmıştır.

Grup No	İçerik Alanı	Madde Sayısı	Madde Numarası
1	Bankacılık	3	(1,3,4)
2	Finansal İşleyiş	3	(5,6,7)
3	Tüketici Hakları	3	(9,10,11)
4	Mevzuat	3	(12,13, 15)
5	Sigorta	4	(16,17,18,19)
6	Yatırım	4	(20,21,22,23)
7	Risk	5	(24,25,26,27,28)
8	Borçlanma	4	(29,30,31,32)
9	Aritmetik	5	(34,35,36,37,38)
TOPLAM		34	

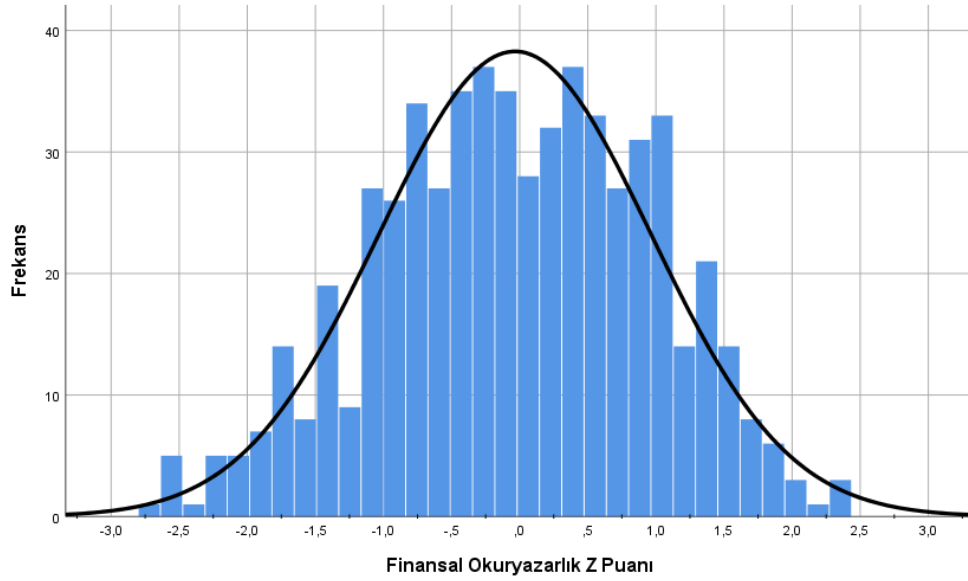
Tablo 41. Finansal Bilgi ve Beceri Soruları için Özet Bilgi Tablosu

Her bir soru için en düşük puan 0 değeri olurken en çok 1 puan alınabilmektedir. Dolayısıyla tüm finansal bilgi ve beceri testi değerlendirildiğinde bir katılımcı en düşük 0, en yüksek 34 puan alabilmektedir. Finansal okuryazarlık ölçeği de bu iki bölümün birleşiminden oluştuğundan 49 madde barındırmakla birlikte en düşük puan alan katılımcı 15 puan alabilirken, en çok da 109 puan alabilmektedir.

Test	Madde sayısı	Her bir madde için		Tüm maddeler için	
	<i>n</i>	<i>En küçük</i>	<i>En büyük</i>	<i>En küçük</i>	<i>En büyük</i>
Finansal Tutum ve Davranış	15	1	5	15	75
Finansal Bilgi ve Beceri	34	0	1	0	34
Finansal Okuryazarlık	49			15	109

Tablo 42. Bölümlerine Göre Finansal Okuryazarlık Ölçeği Madde Sayıları ve Alınabilecek En Küçük-En Büyük Madde Puanları

Alınabilecek puanların 0-100 arasında olmaması, finansal tutum ve davranış ölçeğinin Likert tipli olması nedeniyle tam olarak doğru cevap oranının düzgün hesaplanamaması, katılımcı sayısının yeterliliği ve verinin normal dağılıma uyması nedeniyle bağlı değerlendirmenin daha uygun olacağı kanısına varılmıştır.

Grafik 14. Finansal Okuryazarlık Z Puanlarının Dağılımı

Bu çalışmada finansal okuryazarlık puanları normal dağılıma uyum sağladığından Bayraktı'nın (2022, s. 168-172) çalışmasında kullanılan puan değerlendirme ve düzey belirleme yaklaşımı esas alınmıştır. Bunun için öncelikle finansal okuryazarlık puanları her bir katılımcının puanından aritmetik ortalama çıkarılmasının ardından standart sapmaya bölünmesiyle standart z puanlarına dönüştürülmüştür. z_i : i. katılımcının z standart puanı, x_i :i. katılımcının finansal okuryazarlık puanı, $\bar{x}$: finansal okuryazarlık puan ortalaması ve S: finansal okuryazarlık puan standart sapması olmak üzere z standartlaşması aşağıdaki eşitlikle yapılmıştır (Bu çalışma için $\bar{x}=75,23$, $S=12,217$):

$$z_i = \frac{x_i - \bar{x}}{S}$$

Normal dağılımda -1,5'ten küçük z puanları dağılımda %6,7, -1,5 ile -0,49 z puanları dağılımda %24,2, -0,5 ile 0,5 z puanı dağılımda %38,2, 0,51 ile 1,5 z puanı dağılımda %24,2 ve 1,5'ten büyük z puanları dağılımda %6,7 alan kapladığından hareketle ilgili z aralıkları düzeyler için eşik değerler olarak belirlenmiştir.

z puanlarına göre birden beşe kadar finansal okuryazarlık düzeyleri nitelendirilmiştir. Bununla birlikte pratiklik sağlamak amacıyla puan karşılıkları da tespit edilmiştir. Buna göre: 15-56 arasında puan alan bir katılımcı birinci düzey yani çok düşük finansal okuryazarlık seviyesinde, 57-69 arasında puan alan bir katılımcı ikinci düzey yani düşük finansal okuryazarlık seviyesinde, 70-81 arasında puan alan bir katılımcı üçüncü düzey yani orta finansal okuryazarlık seviyesinde, 82-93 arasında puan alan bir katılımcı dördüncü düzey yani iyi finansal okuryazarlık seviyesinde ve 94-109 arasında puan alan bir katılımcı beşinci düzey yani çok iyi finansal okuryazarlık seviyesinde olarak nitelendirilmiştir.

Düzyey	Düzyey Niteleyicisi	Puan Aralığı	Z Puan Aralığı	Gözlenen		Beklenen	
				%	n	%	n
1	Çok düşük	15-56	-1,5'ten küçük	7,17	42	6,7	39
2	Düşük	57-69	-1,5 ile -0,49	24,91	146	24,2	142
3	Orta	70-81	-0,5 ile 0,5	34,81	204	38,2	224
4	İyi	82-93	0,51 ile 1,5	27,13	159	24,2	142
5	Çok iyi	94-109	1,5'ten büyük	5,97	35	6,7	39

Tablo 43. Finansal Okuryazarlık Düzeyleri, Beklenen ve Gözlenen Puan Aralıkları

Puanlar en yüksek puanı alanlar 100 olacak şekilde yüzdelik sistemle ifade edilmek istenirse aşağıdaki eşitlik kullanılabilir:

$$y_i = \frac{x_i * 100}{109}$$

Bu eşitlikte x_i :i. katılımcının finansal okuryazarlık puanı ve y_i :i. katılımcının yüzölçümde finansal okuryazarlık puanını temsil etmektedir. Yine pratik bir kural olarak yüzölçümde (diğer bir ifadeyle sonuçlar yüzde olarak verilmek istenirse) : 14-51 arasında puan alan bir katılımcı birinci düzey yani çok düşük finansal okuryazarlık seviyesinde, 52-63 arasında puan alan bir katılımcı ikinci düzey yani düşük finansal okuryazarlık seviyesinde, 64-74 arasında puan alan bir katılımcı üçüncü düzey yani orta finansal okuryazarlık seviyesinde, 75-85 arasında puan alan bir katılımcı dördüncü düzey yani iyi finansal okuryazarlık seviyesinde ve 86-100 arasında puan alan bir katılımcı beşinci düzey yani çok iyi finansal okuryazarlık seviyesinde olarak nitelendirilmiştir.

Düzye	Z puan aralığı	Beklenen		Gözlenen		Z puanı	Puan	n	%
		%	n	%	n				
1	-1,5'ten küçük	6,7	39	7,2	42	-2,72	42	1	0,2
						-2,56	44	2	0,3
						-2,47	45	3	0,5
						-2,39	46	1	0,2
						-2,23	48	1	0,2
						-2,15	49	4	0,7
						-2,06	50	2	0,3
						-1,98	51	3	0,5
						-1,90	52	6	1,0
						-1,82	53	1	0,2
						-1,74	54	6	1,0
						-1,66	55	8	1,4
						-1,57	56	4	0,7
						-1,49	57	4	0,7
						-1,41	58	10	1,7
						-1,33	59	9	1,5
						-1,25	60	9	1,5
2	-1,5 ile -0,49	24,2	142	24,9	146	-1,16	61	5	0,9
						-1,08	62	12	2,0
						-1,00	63	10	1,7
						-,92	64	14	2,4
						-,84	65	12	2,0
						-,76	66	18	3,1
						-,67	67	16	2,7
						-,59	68	14	2,4
						-,51	69	13	2,2
						-,43	70	21	3,6
						-,35	71	14	2,4
						-,26	72	23	3,9
3	-0,5 ile 0,5	38,2	224	34,8	204	-,18	73	14	2,4
						-,10	74	16	2,7
						-,02	75	19	3,2
						,06	76	14	2,4
						,14	77	14	2,4
						,23	78	18	3,1
						,31	79	14	2,4
						,39	80	27	4,6
						,47	81	10	1,7
						,55	82	14	2,4
4	0,51 ile 1,5	24,2	142	27,1	159	,64	83	19	3,2
						,72	84	17	2,9
						,80	85	10	1,7
						,88	86	19	3,2
						,96	87	12	2,0

						1,05	88	15	2,6
						1,13	89	18	3,1
						1,21	90	7	1,2
						1,29	91	7	1,2
						1,37	92	12	2,0
						1,45	93	9	1,5
						1,54	94	9	1,5
						1,62	95	5	0,9
						1,70	96	6	1,0
						1,78	97	2	0,3
						1,86	98	4	0,7
5	1,5'ten büyük	6,7	39	6,0	35	1,95	99	2	0,3
						2,03	100	2	0,3
						2,11	101	1	0,2
						2,19	102	1	0,2
						2,35	104	3	0,5
Toplam								586	100,0

Tablo 44. Finansal Okuryazarlık Düzeyleri, Beklenen ve Gözlenen Puan Aralıkları

3.3. Çıkarımsal Analizler/ Bulgular

Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık puanları ile demografik durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklarının olup olmadığının tespiti için hipotez testleri kullanılmıştır. Hangi hipotez testiyle farklılıkların tespit edileceğine karar verebilmek için ise öncelikle verinin dağılımı incelenmiştir. Veri seti normal dağılıma uyduğundan parametrik testler (iki kategorililer için bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla kategorili değişkenler için tek yönlü ANOVA(Analysis of Variance Analysis)) kullanılmıştır. İkiiden fazla kategorisi bulunan değişkenlerde anlamlı bir fark bulunması haline çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testlerine başvurularak hangi kategoriler arasında anlamlı farklılığın bulunduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca aralarında anlamlı farklılık bulunan analizler için etki büyüklüğü hesaplanarak farklılığın büyüklüğü hakkında fikir edinilmeye çalışılmıştır.

Etki büyüklüğü için bağımsız örneklem t testinde Cohen d, ANOVA’da eta kare η^2 değerleri hesaplanmıştır. Cohen’e göre (1988, s. 24-26) Cohen d için; 0,2 küçük düzeyde, 0,5 orta düzeyde ve 0,8 büyük düzeyde etki büyüklüğü anlamına gelmektedir.

Bağımsız örneklem t testinin uygulanabilmesi için temelde üç varsayım bulunmaktadır. Bunlar;

1. Bağımsız değişken iki kategoriye sahip olması,
2. Bağımlı değişkenin eşit aralıklı ya da eşit oranlı ölçme düzeyinde olması,
3. Bağımlı değişkenin her iki kategoride de normal dağılması şeklindedir.

ANOVA’nın temel varsayımları ise;

1. Bağımsız değişkenin en az üç kategoriye sahip olması,
2. Bağımlı değişkenin her kategoride normal dağılması,

3. Varyansların homojenliği şeklindedir.

Sosyal bilimlerde verinin normal dağılıma uyması biraz daha güç olduğundan sadece Kolmogorov-Smirnov gibi katı istatistiksel testlere bakarak karar alınmamış, bununla birlikte çarpıklık, basıklık değerleri ve bunların standart hatalarına olan oranlarına, ayrıca histogram, Q-Q grafiği gibi grafiksel yöntemlerden de yararlanılmıştır.

Varyansların homojenliği Levene testi ile sınanmış; varyansların homojenliğinin sağlanamaması (Levene Test $p < 0,05$) durumunda ise Brown-Forsythe ya da Welch testleriyle ANOVA tablosu yorumlanmıştır.

Levene Testi:

H_0 : Varyanslar homojendir. Grupların varyansları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. ($\sigma_1^2 = \sigma_2^2 = \sigma_3^2$) ($p > 0,05$ ise H_0 kabul edilir.)

H_1 : En az iki grubun varyansı homojen değildir. ($\sigma_i^2 \neq \sigma_j^2$) ($p \leq 0,05$ ise H_1 kabul edilir.)

Bağımsız örneklem t testi

H_0 : Ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık yoktur. ($\mu_1 = \mu_2$ ya da $\mu_1 - \mu_2 = 0$) ($p > 0,05$ H_0 kabul edilir.)

H_1 : Ortalamalar arasında fark vardır. ($\mu_1 \neq \mu_2$ ya da $\mu_1 - \mu_2 \neq 0$) ($p \leq 0,05$ H_1 kabul edilir.)

ANOVA testi

H_0 : Hiçbir grubun ortalamaları arasında (En az iki ortalama arasında) anlamlı bir farklılık yoktur. ($\mu_1 = \mu_2 = \mu_3 = \dots = \mu_k$)

H_1 : En az iki gruba ait ortalamalar farklıdır. ($\mu_i \neq \mu_j$)

3.3.1. Cinsiyete Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Cinsiyetle finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklem t testi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p = 0,052 > 0,05$ olarak hesaplandığından varyansların homojen olduğu sonucuna varılmıştır. Bağımsız örneklem t testi sonucunda kadın öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Kadın} = 73,30$) ile erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Erkek} = 79,07$) arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t_{(531)} = 5,517$, $p < 0,001$]. Buna göre erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması kadınlardan 5,77 puan daha yüksektir. Etki büyüklüğü için Cohen d değeri 0,487 olarak hesaplanmış olup (Cohen'e göre (1988, s. 24-26) 0,2 küçük düzeyde, 0,5 orta düzeyde ve 0,8 büyük düzeyde etki büyüklüğü anlamına geldiğinden) hesaplanan değer 0,5'e çok yakın olduğundan orta düzeyde bir etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilmektedir.

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S.s.	sd	t	p
Kadın	318	73,30	11,33	531	5,517	<0,001
Erkek	215	79,07	12,60			

Tablo 45. Cinsiyete Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

3.3.2. Üniversite Türüne Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Üniversite türüyle finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklem t testi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p=0,469>0,05$ olarak hesaplandığından varyansların homojen olduğu sonucuna varılmıştır. Bağımsız örneklem t testi sonucunda devlet üniversitesinde öğrenim gören katılımcıların finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Devlet} = 75,46$) ile vakıf üniversitesinde öğrenim gören katılımcıların finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Vakıf} = 78,65$) arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$t_{(527)}=-1,540$, $p=0,124>0,05$]. Etki büyüklüğü için Cohen d değeri 0,263 olarak hesaplanmış olup küçük düzeyde bir etki büyüklüğüne sahiptir.

Üniversite Türü	n	$\bar{X}$	S.s.	sd	t	p
Devlet	492	75,46	12,23	527	-1,540	0,124>0,05
Vakıf	37	78,65	11,20			

Tablo 46. Üniversite Türüne Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

3.3.3. Öğrenim Kredisi Alma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Öğrenim kredisi alma durumuyla finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklem t testi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p=0,537>0,05$ olarak hesaplandığından varyansların homojen olduğu sonucuna varılmıştır. Bağımsız örneklem t testi sonucunda öğrenim kredisi alan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Kredi Alan} = 76,27$) ile öğrenim kredisi almayan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Kredi Almayan} = 75,08$) arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$t_{(531)}=1,125$, $p=0,261>0,05$]. Etki büyüklüğü için Cohen d değeri 0,098 olarak hesaplanmıştır.

Öğrenim Kredisi Alma	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.s.	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Evet	244	76,27	12,05	531	1,125	0,261>0,05
Hayır	289	75,08	12,28			

Tablo 47. Öğrenim Kredisi Alma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

3.3.4. Finans Dersi İsteğine Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Finans dersi isteğiyle finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklem t testi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p=0,024<0,05$ olarak hesaplandığından varyansların homojen olmadığı sonucuna varılmıştır. Bağımsız örneklem t testi sonucunda finans dersi isteyen öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{isteyen} = 78,69$) ile finans dersi istemeyen öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{istemeyen} = 72,96$) arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t_{(498,378)}=5,518$, $p<0,001$]. Buna göre finans dersi almak isteyen öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması almak istemeyenlerden 5,72 puan daha yüksektir. Etki büyüklüğü için Cohen d değeri 0,483 olarak hesaplanmış olup (Cohen'e göre (1988, s. 24-26) 0,2 küçük düzeyde, 0,5 orta düzeyde ve 0,8 büyük düzeyde etki büyüklüğü anlamına geldiğinden) hesaplanan değer 0,5'e çok yakın olduğundan orta düzeyde bir etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilmektedir.

Finans Dersi İsteme	<i>n</i>	$\bar{X}$	S.s.	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Evet	248	78,69	12,58	498,378	5,518	<0,001
Hayır	285	72,96	11,18			

Tablo 48. Finans Dersi İsteğine Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

3.3.5. Finans Eğitimi Alma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Katılımcılar ekonomi dersi, kişisel finans kursu ya da bu eğitimlerin belli bir kısmını aldıysa finans eğitimi aldığı aksi taktirde finans eğitimi almadığı düşünülerek finansal okuryazarlık puanları arasındaki farklılık tespit edilmeye çalışılmıştır. Finans eğitimi alma durumuyla finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklem t testi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p=0,984>0,05$ olarak hesaplandığından varyansların homojen olduğu sonucuna varılmıştır. Bağımsız örneklem t testi sonucunda daha önce herhangi bir finansal eğitim alan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Eğitim alan} = 80,95$) ile hiçbir finansal eğitim almayan öğrencilerin finansal okuryazarlık

puan ortalaması ($\bar{X}_{Eğitim\ almayan} = 74,84$) arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t_{(529)} = -4,196$, $p < 0,001$]. Buna göre finans eğitimi alan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması almayanlardan 6,10 puan daha yüksektir. Etki büyüklüğü için Cohen d değeri 0,514 olarak hesaplanmış olup orta düzeyde bir etki büyüklüğüne sahiptir.

Finans Eğitimi Alma	n	$\bar{X}$	S.s.	sd	t	p
Evet	78	80,95	11,69	529	-4,196	<0,001
Hayır	453	74,84	11,90			

Tablo 49. Finans Eğitimi Alma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

3.3.6. Çalışma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Çalışma durumuyla finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p = 0,165 > 0,05$ olarak hesaplandığından varyansların homojen olduğu sonucuna varılmıştır. Tek yönlü ANOVA sonucunda; çalışmayan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Çalışmayan} = 73,56$), yarı zamanlı çalışan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Yarı\ zamanlı} = 77,03$) ve tam zamanlı çalışan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Tam\ zamanlı} = 81,75$) olarak bulunmuştur. Ortalamaların en az ikisi arasında anlamlı fark gözlenmiştir [$F_{(2-527)} = 20,96$, $p < 0,001$].

Varyansın/Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	5595,003	2	2797,502		
Grup içi	70345,195	527	133,482	20,958	<0,001
Toplam	75940,198	529			

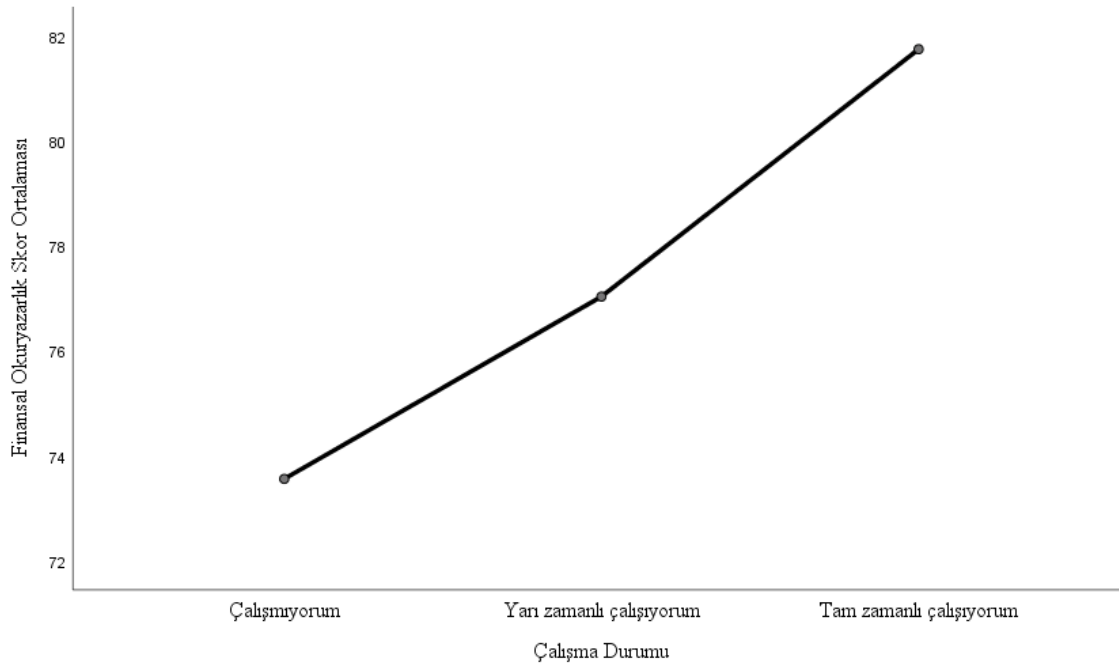
Tablo 50. Varyans Analizi Tablosu

Etki büyüklüğü için η^2 değeri 0,074 olarak hesaplanmış olup bu değer orta düzeyde etki büyüklüğü anlamına gelmektedir. Hangi grup ya da gruplar arasında anlamlı farkın olduğunu anlamak için Scheffe çoklu karşılaştırma testi yapılmış ve üç grubun da finansal okuryazarlık puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma Durumu	$\bar{X}$	S.s.	En Küçük	En Büyük	n	F	p	η^2
Çalışmıyorum	73,56 ^a	11,47	42	102	333			
Yarı zamanlı çalışıyorum	77,03 ^b	12,78	45	101	90			
						20,958	<0,001	0,074
Tam zamanlı çalışıyorum	81,75 ^c	10,71	59	104	107			
Toplam	75,80	11,98	42	104	530			

a, b, c :Ortalamalarda farklı harfle gösterilen çalışma durumları arasındaki fark anlamlıdır (p<0,05).

Tablo 51. Çalışma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grafik 15. Çalışma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Puanı

3.3.7. Barınma Türüne Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Barınma türüyle finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklemeler için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p=0,588>0,05$ olarak hesaplandığından

varyansların homojen olduğu sonucuna varılmıştır. Tek yönlü ANOVA sonucunda; ailesinin yanında kalan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Aile\ yanı} = 77,88$), ailesinden ayrı bir evde kalan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Aileden\ ayrı\ ev} = 77,28$), devlet yurdunda kalan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Devlet\ yurdu} = 71,94$) ve özel yurttaki kalan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Özel\ yurt} = 69,11$) olarak bulunmuştur. Ortalamaların en az ikisi arasında anlamlı fark gözlenmiştir [$F_{(3-529)}=11,28, p<0,001$].

Varyansın/Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4744,58	3	1581,527		
Grup içi	74150,37	529	140,1708	11,283	<0,001
Toplam	78894,9531	532			

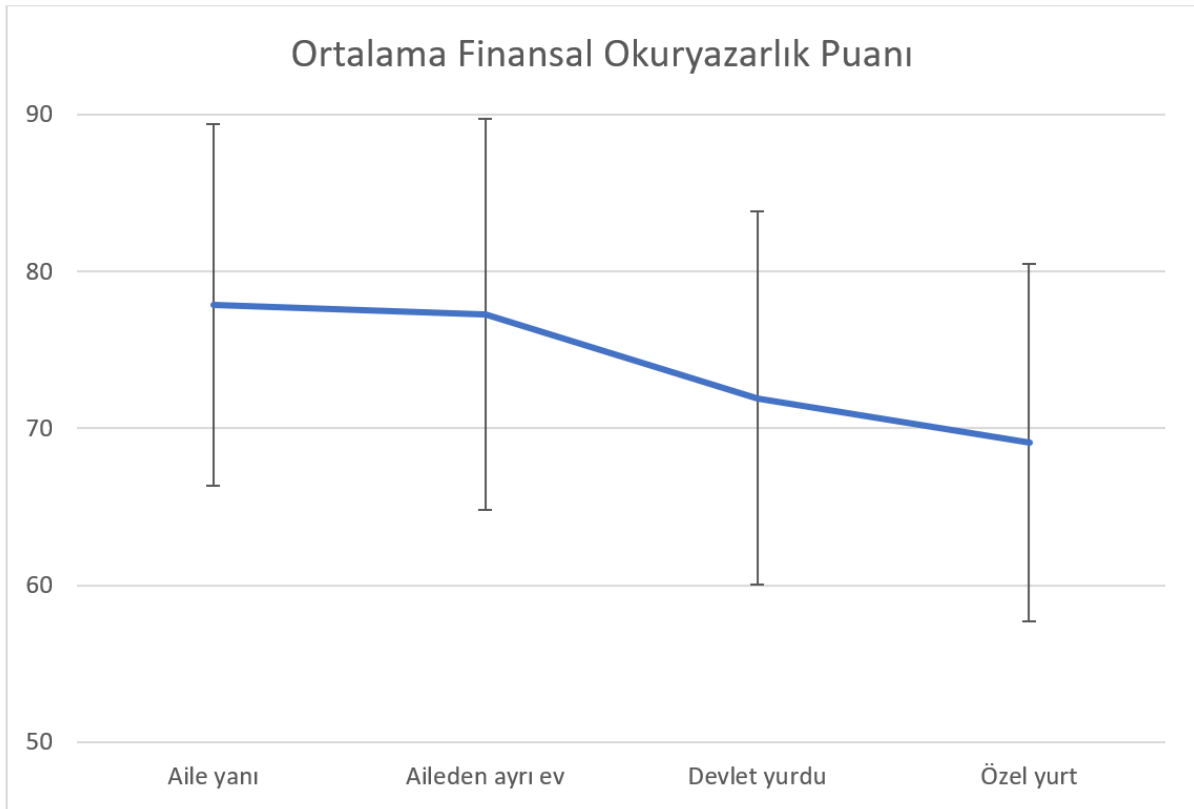
Tablo 52. Varyans Analizi Tablosu

Etki büyüklüğü için η^2 değeri 0,06 olarak hesaplanmış olup bu değer orta düzeyde etki büyüklüğü anlamına gelmektedir. Hangi grup ya da gruplar arasında anlamlı farkın olduğunu anlamak için Scheffe çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Ailesinin yanında kalan öğrencilerin ortalama finansal okuryazarlık puanlarının, devlet yurdunda kalan öğrencilere göre 5,94 ve özel yurttaki kalan öğrencilere göre ise 8,77 puan daha yüksek olduğu ve aralarında anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ailesinden ayrı bir evde kalan öğrencilerin ortalama finansal okuryazarlık puanlarının, devlet yurdunda kalan öğrencilere göre 5,34 ve özel yurttaki kalan öğrencilere göre ise 8,17 puan daha yüksek olduğu ve aralarında ki bu farkın anlamlı olduğu görülmüştür.

Barınma Türü	$\bar{X}$	S.s.	En Küçük	En Büyük	n	F	p	η^2
Aile yanı	77,88 ^a	11,53	42	104	238			
Aileden ayrı ev	77,28 ^a	12,47	44	98	118			
Devlet yurdu	71,94 ^b	11,91	50	102	149	11,283	<0,001	0,060
Özel yurt	69,11 ^b	11,37	49	95	28			

^{a, b} :Ortalamalarda farklı harfle gösterilen barınma türleri arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$).

Tablo 53. Barınma Türüne Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grafik 16. Barınma Türüne Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama ± 1 Standart Sapma Grafiği

3.3.8. Finans Haberi Takip Sıklığına Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Finans haberi takip sıklığıyla finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklemeler için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p=0,811>0,05$ olarak hesaplandığından varyansların homojen olduğu sonucuna varılmıştır. Tek yönlü ANOVA sonucunda; finans haberini hiç takip etmeyen öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Hiç} = 62,46$), nadiren takip eden öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Nadiren} = 69,48$), ara sıra takip eden öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Ara\ sıra} = 72,64$), sıklıkla takip eden öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Sıklıkla} = 81,91$) ve her zaman takip eden öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Her\ zaman} = 87,83$) olarak bulunmuştur. Ortalamaların en az ikisi arasında anlamlı fark gözlenmiştir [$F_{(4-528)}=60,061, p<0,001$].

Varyansın/Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	24672,036	4	6168,009		
Grup içi	54222,917	528	102,695	60,061	<0,001
Toplam	78894,953	532			

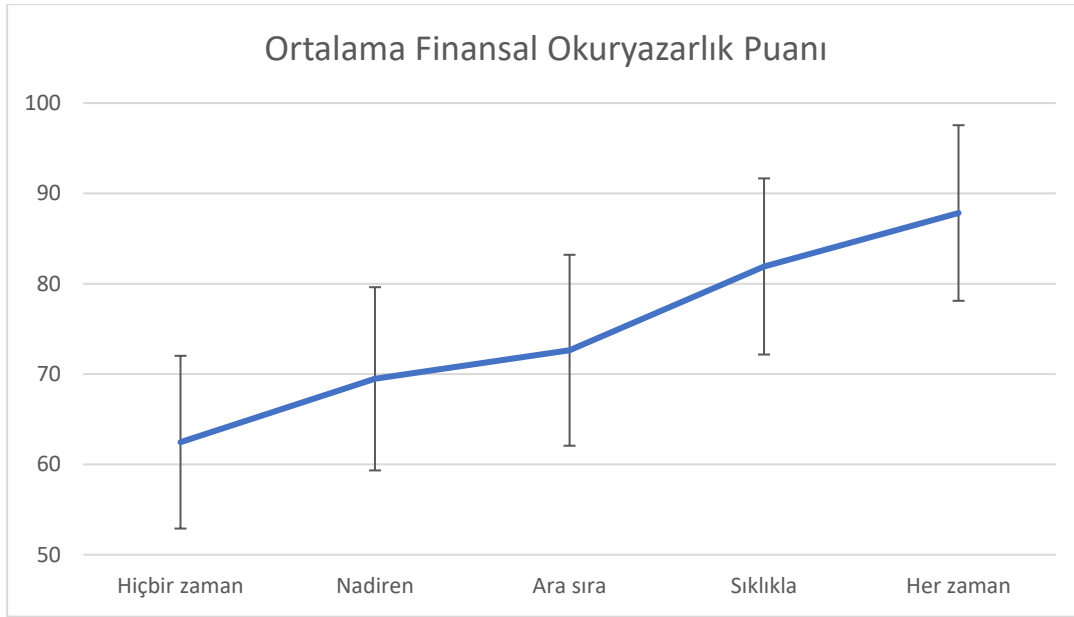
Tablo 54. Varyans Analizi Tablosu

Etki büyüklüğü için η^2 değeri 0,313 olarak hesaplanmış olup bu değer çok büyük düzeyde etki büyüklüğü anlamına gelmektedir. Hangi grup ya da gruplar arasında anlamlı farkın olduğunu anlamak için Scheffe çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Anlamlı bulunan farklar tabloda farklı üst indislerle belirtilmiştir.

Finans Haberi Takip Sıklığı	$\bar{X}$	S.s.	En Küçük	En Büyük	n	F	p	η^2
Hiçbir zaman	62,46 ^a	9,56	42	81	26			
Nadiren	69,48 ^b	10,14	45	98	107			
Ara sıra	72,64 ^b	10,57	44	99	201	60,061	<0,001	0,313
Sıklıkla	81,91 ^c	9,75	54	102	140			
Her zaman	87,83 ^d	9,72	58	104	59			

a, b, c, d :Ortalamalarda farklı harfle gösterilen finans haberi takip sıklığı arasındaki fark anlamlıdır (p<0,05).

Tablo 55. Finans Haberi Takip Sıklığına Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grafik 17. Finans Haberi Takip Sıklığına Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği

3.3.9. Sınıfa Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Öğrenim görülen sınıfla finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p=0,449>0,05$ olarak hesaplandığından varyansların homojen olduğu sonucuna varılmıştır. Tek yönlü ANOVA sonucunda; birinci sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_1 = 69,49$), ikinci sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_2 = 77,04$), üçüncü sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_3 = 74,18$), dördüncü sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_4 = 76,96$), mezun durumda olan katılımcıların finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Yeni\ mezun} = 82,25$) ve lisansüstü öğrencilerinin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Lisansüstü} = 80,40$) olarak bulunmuştur. Ortalamaların en az ikisi arasında anlamlı fark gözlenmiştir [$F_{(5-526)}=11,700$, $p<0,001$].

Varyansın/Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	7888,991	5	1577,798	11,700	<0,001
Grup içi	70935,685	526	134,859		
Toplam	78824,677	531			

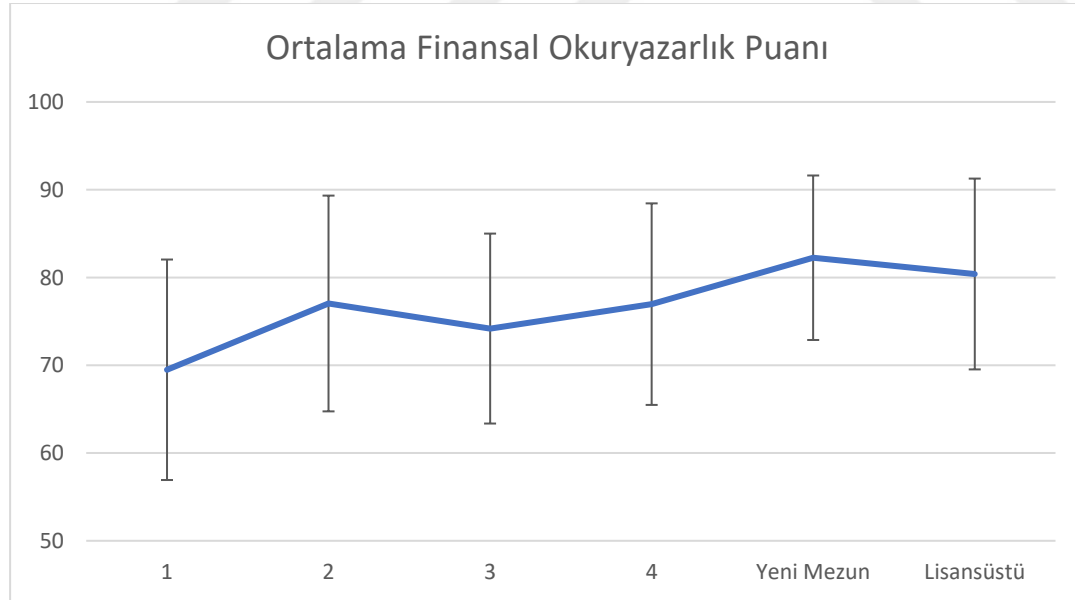
Tablo 56. Varyans Analizi Tablosu

Etki büyüklüğü için η^2 değeri 0,1 olarak hesaplanmış olup bu değer orta düzeyde etki büyüklüğü anlamına gelmektedir. Hangi grup ya da gruplar arasında anlamlı farkın olduğunu anlamak için Scheffe çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Anlamlı bulunan farklar tabloda farklı üst indislerle belirtilmiştir.

Sınıf	$\bar{X}$	S.s.	En Küçük	En Büyük	n	F	p	η^2
1	69,49 ^a	12,56	42	100	117	11,700	<0,001	0,1
2	77,04 ^b	12,29	45	104	104			
3	74,18 ^{ab}	10,82	52	99	94			
4	76,96 ^b	11,48	49	98	109			
Yeni Mezun	82,25 ^b	9,37	61	94	20			
Lisansüstü	80,40 ^{bc}	10,87	45	104	88			

a, b, c :Ortalamalarda farklı harfle gösterilen sınıflar arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$).

Tablo 57. Sınıfa Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grafik 18. Sınıfa Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama $\pm$ 1 Standart Sapma Grafiği

3.3.10. Anne Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Anne eğitim durumuyla finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek

için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklemeler için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p=0,041<0,05$ olarak hesaplandığından varyansların homojen olmadığı sonucuna varılmıştır. Bunun için ANOVA tablosundaki p değeri değerlendirilmeyip Welch testi istatistiği ve anlamlılık değerine bakılarak karar verilmiştir. Tek yönlü ANOVA sonucunda; annesi okuryazar olmayan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Okuryazar\ değıil} = 76,54$), annesi okuryazar olmasına rağmen bir okul eğitimi almamış öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Okuryazar} = 73,23$), annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{İlkokul} = 76,65$), annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Ortaokul} = 76,53$), annesi lise mezunu olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Lise} = 74,22$), annesi lisans mezunu olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Lisans} = 75,26$) ve annesi lisansüstü mezunu olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Lisansüstü} = 71,18$) olarak bulunmuştur. Ortalamalar arasında anlamlı fark bulunamamıştır [$F_{(6-114,119)}=1,026$, $p=0,412>0,05$].

Varyansın/Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	1044,234	6	174,039	1,026	0,412*
Grup içi	77850,719	526	148,005		
Toplam	78894,953	532			

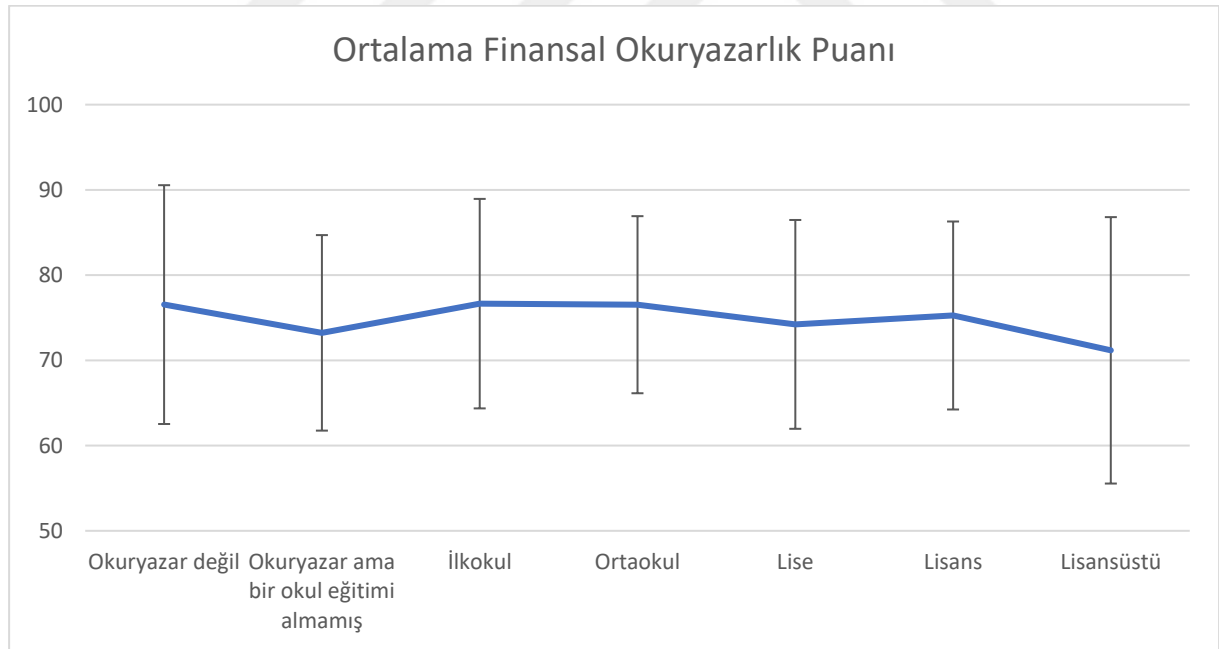
*Welch istatistiğine ilişkin anlamlılık değeri

Tablo 58. Varyans Analizi Tablosu

Anne Eğitim Durumu	$\bar{X}$	S.s.	En Küçük	En Büyük	n	F	p
Okuryazar değil	76,54	14,01	48	100	48		
Okuryazar ama bir okul eğitimi almamış	73,23	11,47	49	99	31		
İlkokul	76,65	12,29	46	104	207		
Ortaokul	76,53	10,39	52	95	68	1,176	0,412*
Lise	74,22	12,25	44	100	105		
Lisans	75,26	11,03	52	104	57		
Lisansüstü	71,18	15,63	42	95	17		

*Welch istatistiğine ilişkin anlamlılık değeri

Tablo 59. Anne Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grafik 19. Anne Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama $\pm$ 1 Standart Sapma Grafiği

3.3.11. Baba Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

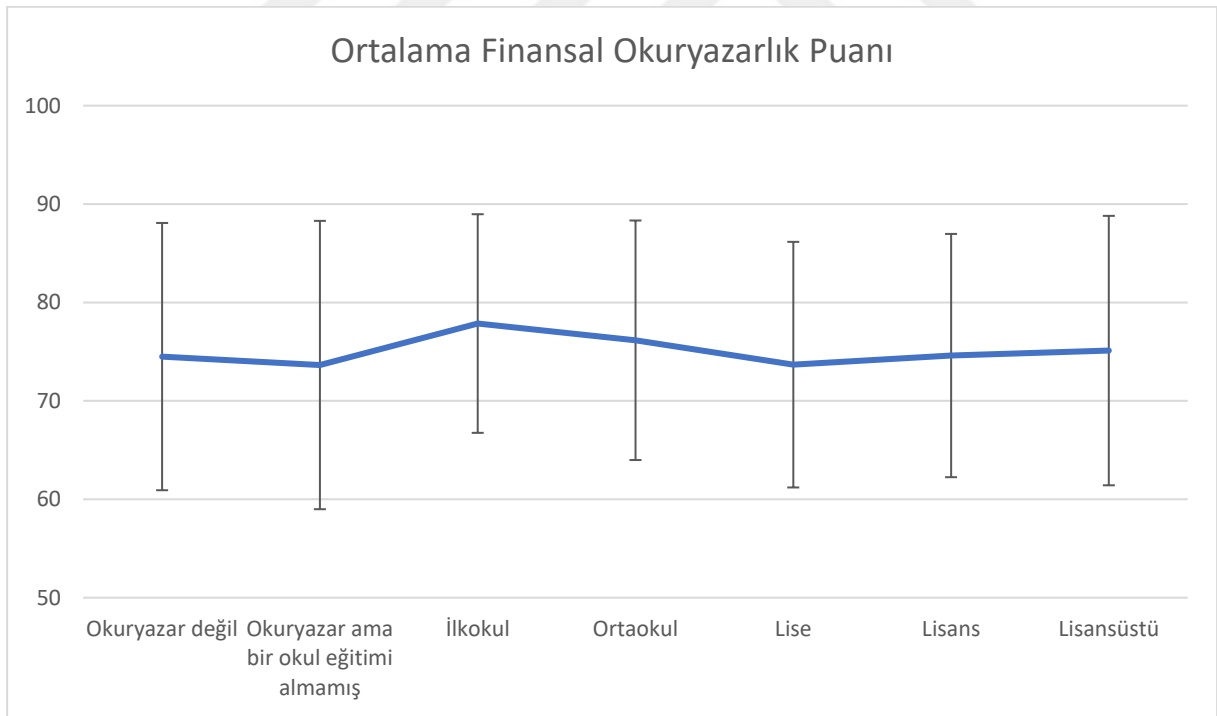
Baba eğitim durumuyla finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklemeler için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p=0,45>0,05$ olarak hesaplandığından varyansların homojen olduğu sonucuna varılmıştır. Tek yönlü ANOVA sonucunda; babası okuryazar olmayan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Okuryazar\ değıl} = 74,50$), babası okuryazar olmasına rağmen bir okul eğitimi almamış öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Okuryazar} = 73,64$), babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{İlkokul} = 77,86$), babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Ortaokul} = 76,16$), babası lise mezunu olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Lise} = 73,68$), babası lisans mezunu olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Lisans} = 74,61$) ve babası lisansüstü mezunu olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{Lisansüstü} = 75,11$) olarak bulunmuştur. Ortalamalar arasında anlamlı fark bulunamamıştır [$F_{(6-626)}=1,648$, $p=0,132 >0,05$].

Varyansın/Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	1455,395	6	242,566	1,648	0,132
Grup içi	77439,558	526	147,223		
Toplam	78894,953	532			

Tablo 60. Varyans Analizi Tablosu

Anne Eğitim Durumu	$\bar{X}$	S.s.	En Küçük	En Büyük	n	F	p
Okuryazar değil	74,50	13,58	56	98	8		
Okuryazar ama bir okul eğitimi almamış	73,64	14,65	56	100	14		
İlkokul	77,86	11,11	45	104	150		
Ortaokul	76,16	12,17	46	102	119	1,648	0,132
Lise	73,68	12,48	44	100	135		
Lisans	74,61	12,36	42	104	89		
Lisansüstü	75,11	13,69	55	95	18		

Tablo 61. Baba Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grafik 20. Baba Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği

3.3.12. Aylık Hane Halkı Gelirine Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Aylık hane halkı geliriyle eğitim durumuyla finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p=0,144>0,05$ olarak hesaplandığından varyansların homojen olduğu sonucuna varılmıştır. Tek yönlü ANOVA sonucunda; aylık hane halkı geliri 4.000TL'den az olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{4b\ az} = 70,94$), aylık hane halkı geliri 4.000TL-7.000TL arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{4-7b} = 75,09$), aylık hane halkı geliri 7.001TL-10.000TL arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{7-10b} = 74,69$), aylık hane halkı geliri 10.001TL-13.000TL arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{10-13b} = 76,85$), aylık hane halkı geliri 13.001TL-16.000TL arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{13-16b} = 78,27$), aylık hane halkı geliri 16.001TL-19.000TL arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{16-19b} = 79,93$), aylık hane halkı geliri 19.001TL-22.000TL arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{19-22b} = 80,76$) ve aylık hane halkı geliri 22.001TL ve üzeri olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{22b\ fazla} = 79,91$) olarak bulunmuştur. Ortalamaların en az ikisi arasında anlamlı fark gözlenmiştir [$F_{(7-525)}=4,169, p<0,001$].

Varyansın/Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4154,162	7	593,452		
Grup içi	74740,792	525	142,363	4,169	<0,001
Toplam	78894,953	532			

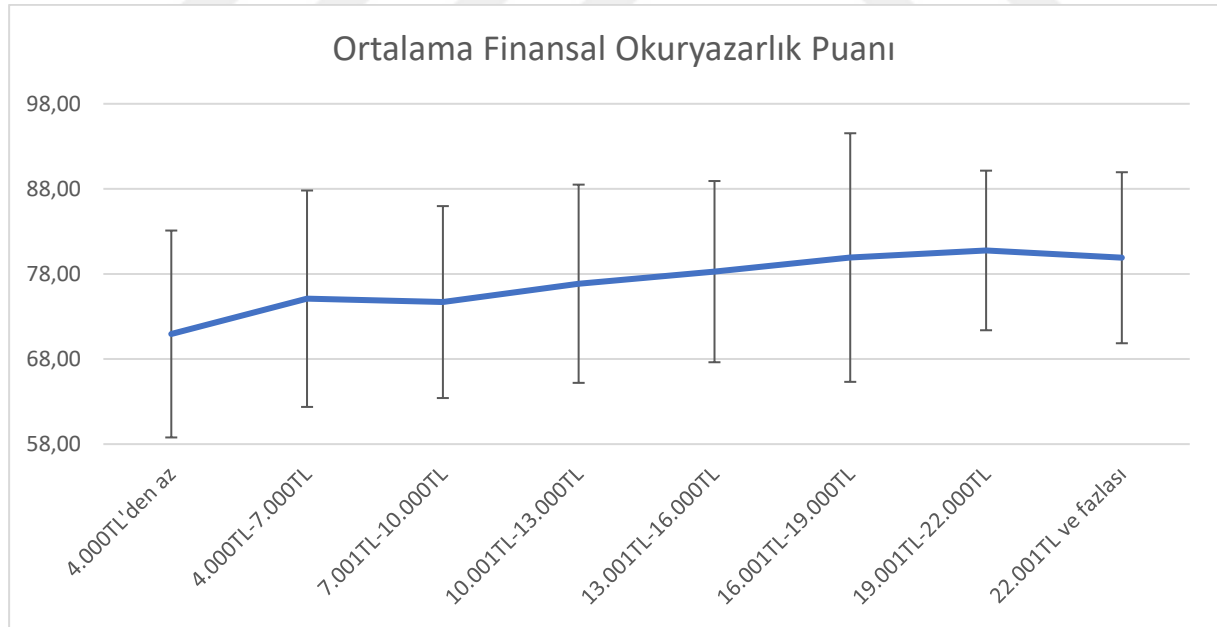
Tablo 62. Varyans Analizi Tablosu

Etki büyüklüğü için η^2 değeri 0,053 olarak hesaplanmış olup bu değer küçük düzeyde etki büyüklüğü anlamına gelmektedir. Hangi grup ya da gruplar arasında anlamlı farkın olduğunu anlamak için Gabriel çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Anlamlı bulunan farklar tabloda farklı üst indislerle belirtilmiştir. Buna göre aylık hane halkı geliri 4.000TL'den az olan öğrencilerin ortalama finansal okuryazarlık puanlarının, 10.001TL-13.000TL arasında olan öğrencilerden 5,90, 13.001TL-16.000TL arasında olan öğrencilerden 7,33, 16.001TL-19.000TL arasında olan öğrencilerden 8,98, 19.001TL-22.000TL arasında olan öğrencilerden 9,82, 22.001TL ve üzerindeki öğrencilerden 8,96 puan daha düşük olduğu ve aralarında anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir.

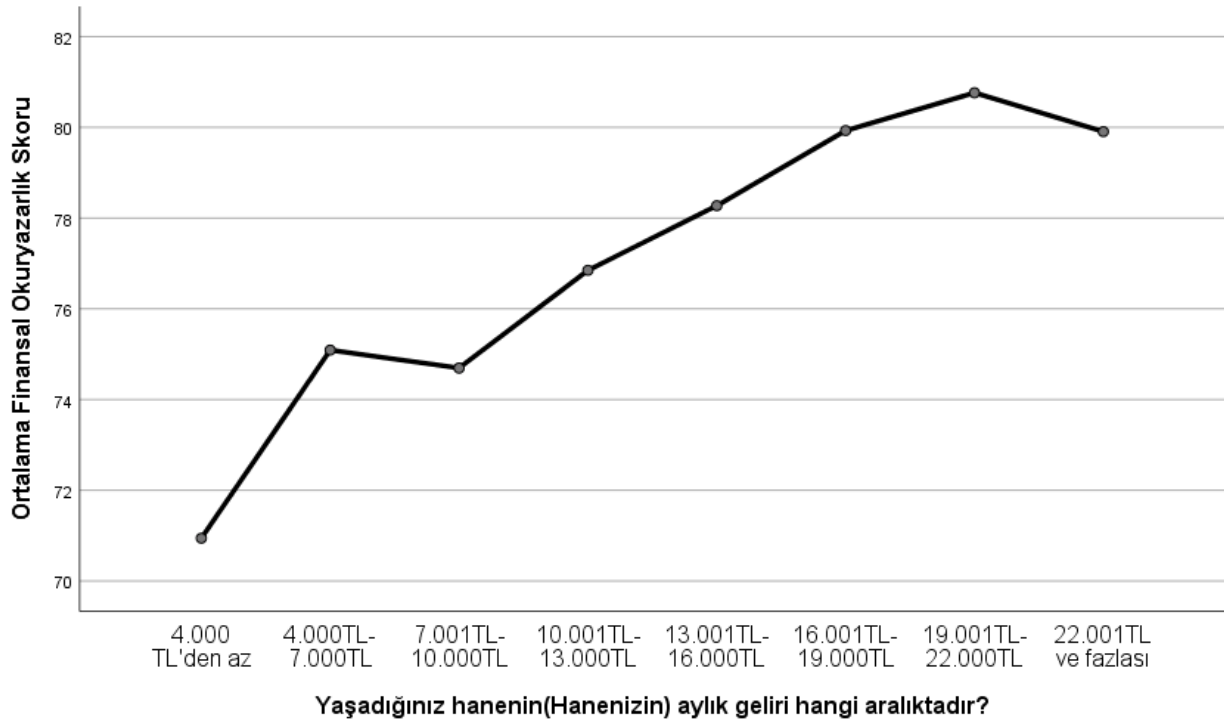
Aylık Hane Halkı Geliri	$\bar{X}$	S.s.	En Küçük	En Büyük	n	F	p	η^2
4.000TL'den az	70,94 ^a	12,16	45	101	89			
4.000TL-7.000TL	75,09 ^{ab}	12,72	45	104	155			
7.001TL-10.000TL	74,69 ^{ab}	11,28	42	96	85			
10.001TL-13.000TL	76,85 ^b	11,65	49	104	79	4,169	<0,001	0,053
13.001TL-16.000TL	78,27 ^b	10,65	61	100	44			
16.001TL-19.000TL	79,93 ^b	14,61	44	104	28			
19.001TL-22.000TL	80,76 ^b	9,38	55	95	21			
22.001TL ve fazlası	79,91 ^b	10,05	59	94	32			

^{a, b} :Ortalamalarda farklı harfle gösterilen aylık hane halkı gelirleri arasındaki fark anlamlıdır (p<0,05).

Tablo 63. Aylık Hane Halkı Gelirine Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grafik 21. Aylık Hane Halkı Gelirine Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği

3.3.13. Aylık Kişisel Gelire Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Aylık kişisel gelir ile eğitim durumuyla finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklemeler için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p=0,73>0,05$ olarak hesaplandığından varyansların homojen olduğu sonucuna varılmıştır. Tek yönlü ANOVA sonucunda; aylık kişisel geliri 200TL'den az olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{2\text{ az}} = 69,20$), aylık kişisel geliri 201TL-400TL arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{2-4} = 73,79$), aylık kişisel geliri 401TL-600TL arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{4-6} = 75,57$), aylık kişisel geliri 601TL-800TL arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{6-8} = 74,71$), aylık kişisel geliri 801TL-1.000TL arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{8-10} = 73,65$), aylık kişisel geliri 1.001TL-2.000TL arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{10-20} = 74,27$), aylık kişisel geliri 2.001TL-4.000TL arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{20-40} = 77,59$), aylık kişisel geliri 4.001TL-6.000TL arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{40-60} = 80,49$) ve aylık kişisel geliri 6.001TL ve üzeri olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{60\text{ fazla}} = 81,22$) olarak bulunmuştur. Ortalamaların en az ikisi arasında anlamlı fark gözlenmiştir [$F_{(8-524)}=5,917$, $p<0,001$].

Varyansın/Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	6536,876	8	817,110		
Grup içi	72358,077	524	138,088	5,917	<0,001
Toplam	78894,953	532			

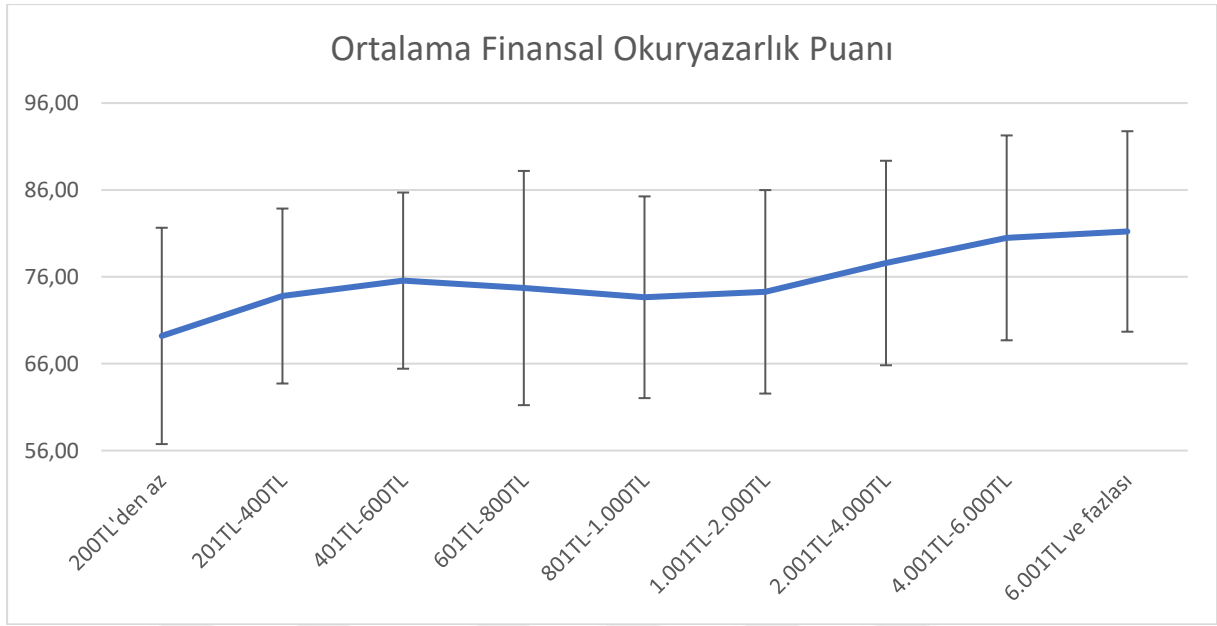
Tablo 64. Varyans Analizi Tablosu

Etki büyüklüğü için η^2 değeri 0,083 olarak hesaplanmış olup bu değer orta düzeyde etki büyüklüğü anlamına gelmektedir. Hangi grup ya da gruplar arasında anlamlı farkın olduğunu anlamak için Gabriel çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Anlamlı bulunan farklar tabloda farklı üst indislerle belirtilmiştir. Buna göre aylık kişisel geliri 200TL'den az olan öğrencilerin ortalama finansal okuryazarlık puanlarının, 2.001TL-4.000TL arasında olan öğrencilerden 8,39, 4.001TL-6.000TL arasında olan öğrencilerden 11,29 ve 6.001TL ile üzerindeki öğrencilerden 12,02 puan daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca aylık kişisel geliri 6.001TL'den çok olan öğrencilerin ortalama finansal okuryazarlık puanlarının, 801TL-1.000TL arasında olan öğrencilerden 7,57 ve 1.001TL-2.000TL arasında olan öğrencilerden 6,95 puan daha yüksek olduğu görülmüştür.

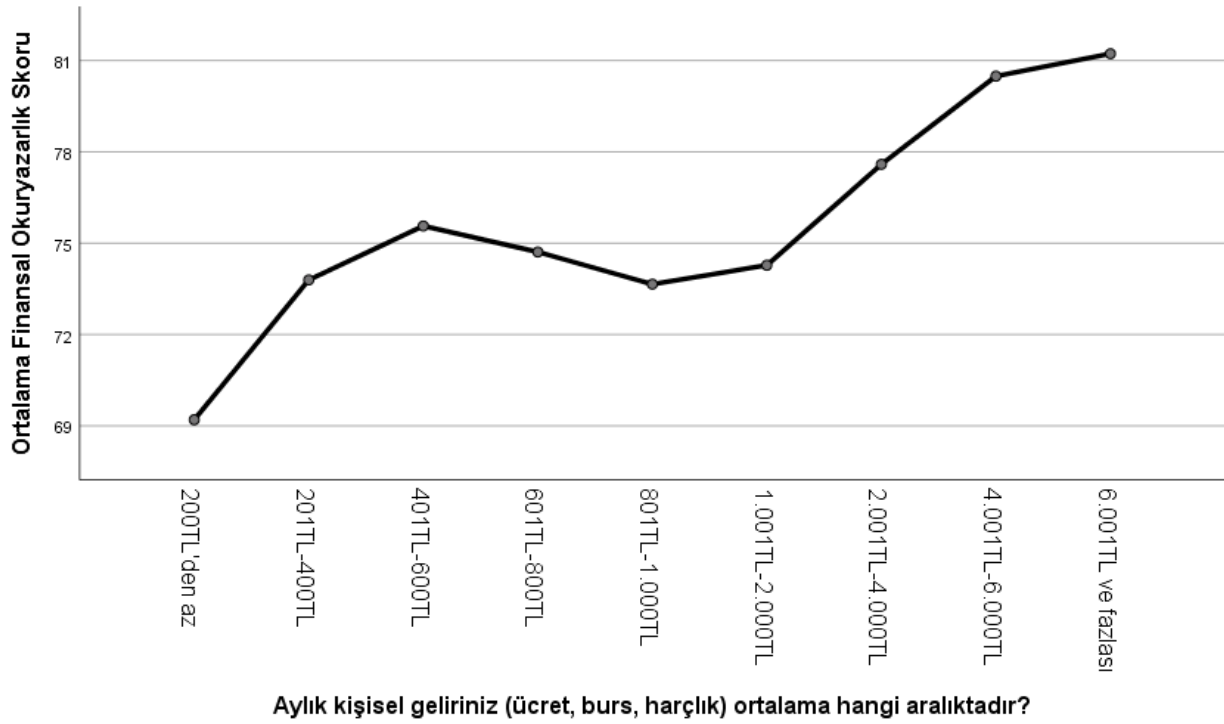
Aylık Kişisel Gelir	$\bar{X}$	S.s.	En Küçük	En Büyük	n	F	p	η^2
200TL'den az	69,20 ^a	12,45	44	100	50			
201TL-400TL	73,79 ^{abcd}	10,07	56	89	24			
401TL-600TL	75,57 ^{abcd}	10,14	48	91	23			
601TL-800TL	74,71 ^{abcd}	13,48	49	101	38			
801TL-1.000TL	73,65 ^{acd}	11,61	49	99	115	5,917	<0,001	0,083
1.001TL-2.000TL	74,27 ^{acd}	11,71	46	102	102			
2.001TL-4.000TL	77,59 ^{bcd}	11,77	52	98	61			
4.001TL-6.000TL	80,49 ^{bcd}	11,79	45	104	35			
6.001TL ve fazlası	81,22 ^b	11,54	42	104	85			

^{a, b, c, d} :Ortalamalarda farklı harfle gösterilen aylık kişisel gelirleri arasındaki fark anlamlıdır (p<0,05).

Tablo 65. Aylık Kişisel Gelire Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grafik 22. Aylık Kişisel Gelire Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği

3.3.14. Genel Ağırlıklı Not Ortalamasına (GANO'ya) Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

GANO ile eğitim durumuyla finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklemeler için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p=0,378>0,05$ olarak

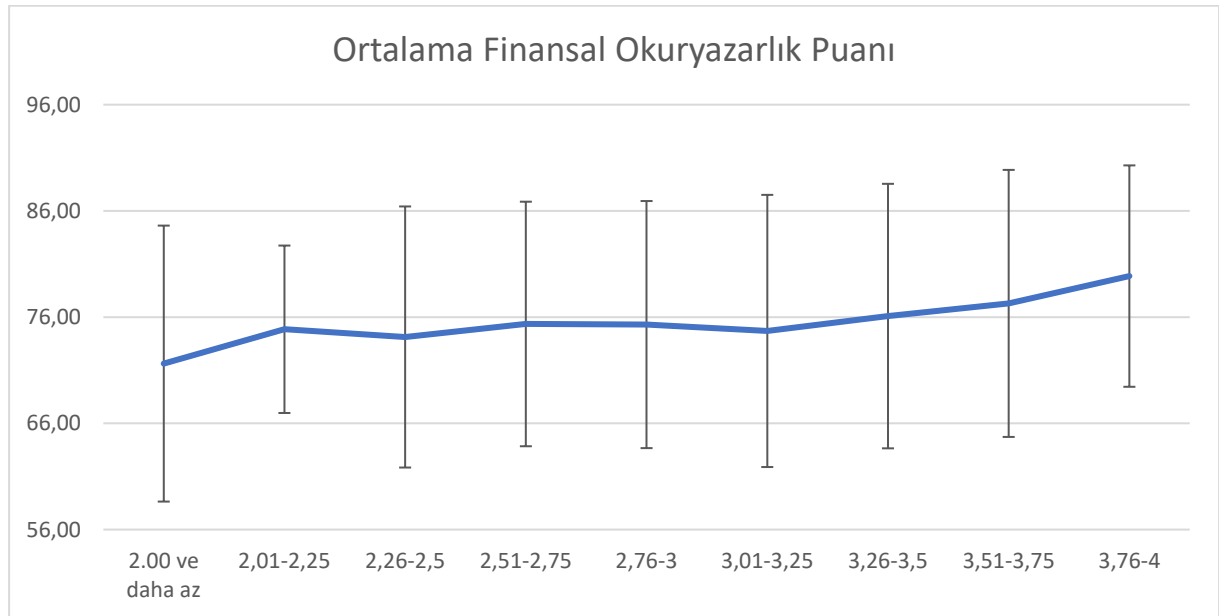
hesaplandığından varyansların homojen olduğu sonucuna varılmıştır. Tek yönlü ANOVA sonucunda; GANO'su 2,00'dan az olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{2_{az}} = 71,63$), GANO'su 2,01-2,25 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{2-,2,25} = 74,86$), GANO'su 2,26-2,5 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{2,26-2,5} = 74,13$), GANO'su 2,51-2,75 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{2,51-2,75} = 75,36$), GANO'su 2,76-3 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{2,76-3} = 75,30$), GANO'su 3,01-3,25 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{3,01-3,25} = 74,70$), GANO'su 3,26-3, 5 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{3,26-3,5} = 76,10$), GANO'su 3,51-3,75 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{3,51-3,75} = 77,29$) ve GANO'su 3,76-4 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{3,76-4} = 79,89$) olarak bulunmuştur. Ortalamalar arasında anlamlı fark bulunamamıştır [$F_{(8-517)}=1,337$, $p=0,222 >0,05$].

Varyansın/Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	1546,366	8	193,296	1,337	0,222
Grup içi	74741,734	517	144,568		
Toplam	76288,101	525			

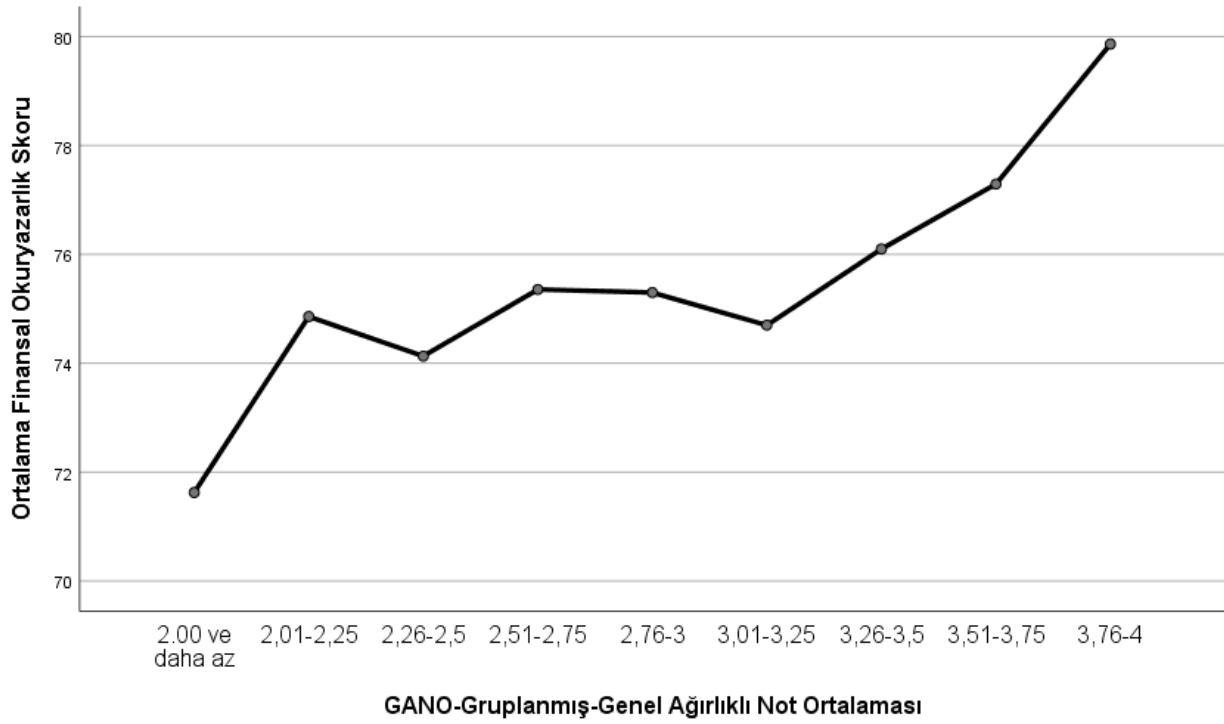
Tablo 66. Varyans Analizi Tablosu

GANO	$\bar{X}$	S.s.	En Küçük	En Büyük	n	F	p
2.00 ve daha az	71,63	12,99	52	93	24	1,337	0,222
2,01-2,25	74,86	7,88	59	88	14		
2,26-2,5	74,13	12,29	50	101	46		
2,51-2,75	75,36	11,51	52	102	45		
2,76-3	75,30	11,63	45	100	114		
3,01-3,25	74,70	12,81	42	104	83		
3,26-3,5	76,10	12,45	45	99	101		
3,51-3,75	77,29	12,57	49	99	55		
3,76-4	79,86	10,42	62	104	44		

Tablo 67. GANO'ya Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grafik 23. GANO'ya Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama $\pm$ 1 Standart Sapma Grafiği

3.3.15. Yaş Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Yaş ile eğitim durumuyla finansal okuryazarlık düzeyini arasında (istatistiksel olarak) anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklılığın olup olmadığının hangi yöntemle tespit edileceğini belirlemek için iki değişkenli normal dağılım durumu kontrol edilmiştir. Verinin normal dağılıma uyumu üzerine bağımsız örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanmaya karar verilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi ile sınanmış; anlamlılık değeri $p=0,779>0,05$ olarak hesaplandığından varyansların homojen olduğu sonucuna varılmıştır. Tek yönlü ANOVA sonucunda; Yaşı 18-20 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{18-20} = 70,32$), yaşı 21-23 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{21-23} = 73,77$), yaşı 24-26 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{24-26} = 78,94$), yaşı 27-29 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{27-29} = 79,36$), yaşı 30-32 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{30-32} = 82,22$), yaşı 33-35 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{33-35} = 84,52$), yaşı 36-38 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{36-38} = 84,13$), yaşı 39-41 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{39-41} = 81,10$), yaşı 42-44 arasında olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{42-44} = 80$) ve yaşı 45 ve üzerinde olan öğrencilerin finansal okuryazarlık puan ortalaması ($\bar{X}_{45 \text{ ve üstü}} = 79,44$) olarak bulunmuştur. Ortalamaların en az ikisi arasında anlamlı fark gözlenmiştir [$F_{(9-523)}=8,180, p<0,001$].

Varyansın/Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	9735,321	9	1081,702		
Grup içi	69159,632	523	132,236	8,180	<0,001
Toplam	78894,953	532			

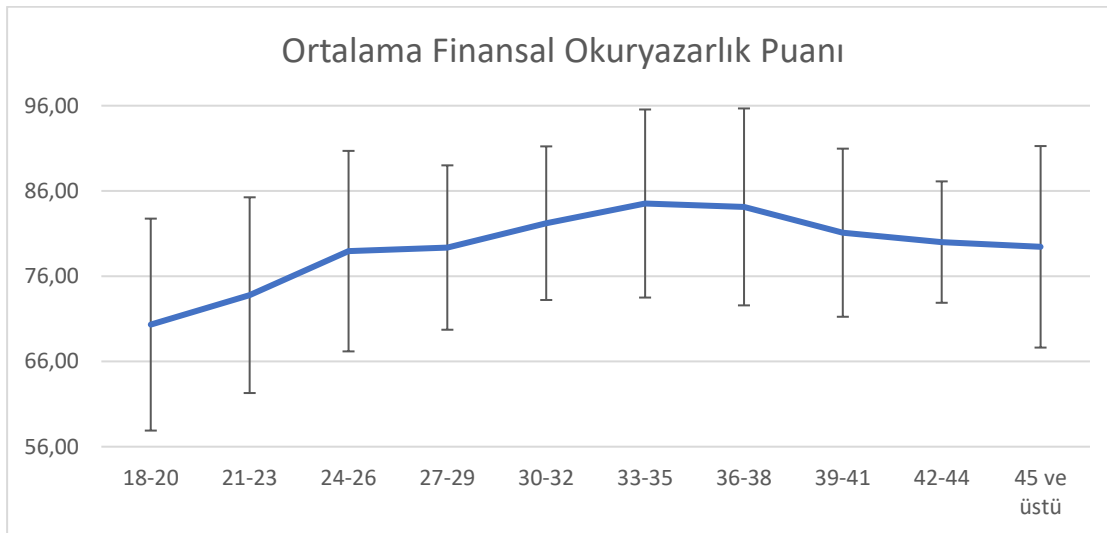
Tablo 68. Varyans Analizi Tablosu

Etki büyüklüğü için η^2 değeri 0,123 olarak hesaplanmış olup bu değer orta düzeyde etki büyüklüğü anlamına gelmektedir. Hangi grup ya da gruplar arasında anlamlı farkın olduğunu anlamak için Gabriel çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Anlamlı bulunan farklar tabloda farklı üst indislerle belirtilmiştir. Buna göre yaşı 18-20 arasında olan öğrencilerin ortalama finansal okuryazarlık puanlarının, 24-26 arasında olan öğrencilerden 8,61, 27-29 arasında olan öğrencilerden 9,04, 30-32 arasında olan öğrencilerden 11,90, 33-35 arasında olan öğrencilerden 14,20 ve 36-38 arasında olan öğrencilerden 13,80 puan daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yaşı 21-23 arasında olan öğrencilerin ortalama finansal okuryazarlık puanlarının, 24-26 arasında olan öğrencilerden 5,16, 30-32 arasında olan öğrencilerden 8,44, 33-35 arasında olan öğrencilerden 10,75 ve 36-38 arasında olan öğrencilerden 10,35 puan daha düşük olduğu tespit görülmüştür.

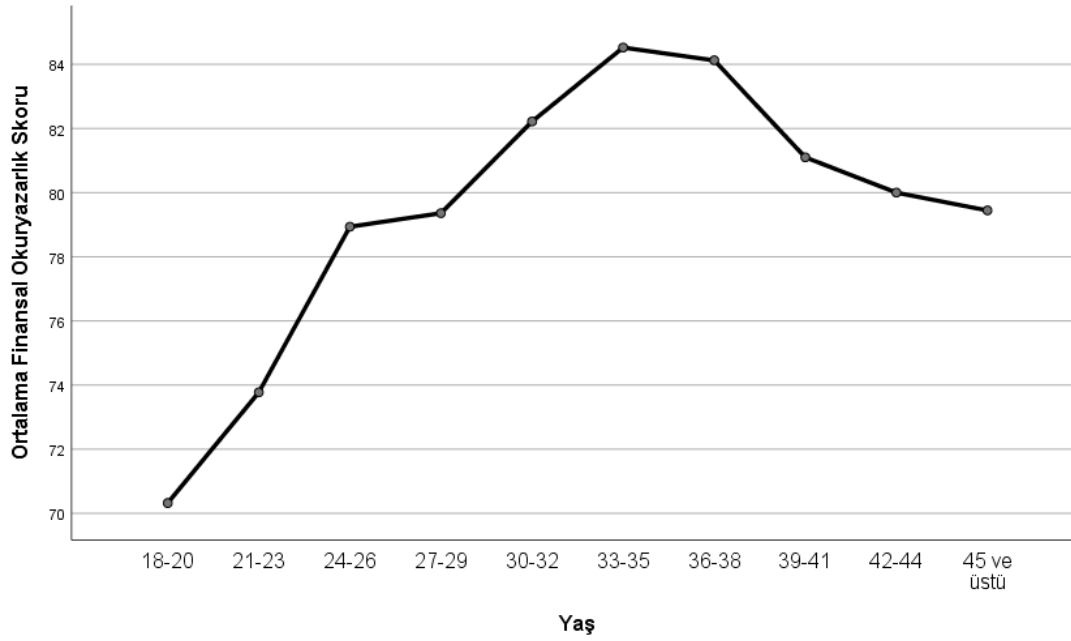
Yaş	$\bar{X}$	S.s.	En Küçük	En Büyük	n	F	p	η^2
18-20	70,32 ^a	12,43	42	102	115			
21-23	73,77 ^{ac}	11,48	44	104	212			
24-26	78,94 ^b	11,76	45	97	95			
27-29	79,36 ^{bc}	9,64	63	98	25			
30-32	82,22 ^b	9,01	68	95	23	8,180	<0,001	0,123
33-35	84,52 ^b	11,03	65	104	21			
36-38	84,13 ^b	11,55	61	104	16			
39-41	81,10 ^{abc}	9,86	66	95	10			
42-44	80,00 ^{abc}	7,12	71	90	7			
45 ve üstü	79,44 ^{abc}	11,82	62	99	9			

^{a, b, c} :Ortalamalarda farklı harfle gösterilen yaşlar arasındaki fark anlamlıdır (p<0,05).

Tablo 69. Yaşa Göre Finansal Okuryazarlık Puanı Tanımlayıcı İstatistikleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grafik 24. Yaşa Göre Finansal Okuryazarlık Puanlarının Ortalama±1 Standart Sapma Grafiği

3.4.Araştırma Bulgularının Tartışılması

Finansal davranış, tutum, bilgi ve becerilerin ölçülmesiyle elde edilen finansal okuryazarlık ölçeğinde bir katılımcının alabileceği en düşük puan 15 olurken, en yüksek puan ise 109'dur. Katılımcıların teoride alabilecekleri değerler 15-109 aralığında iken bu araştırmada 42 ile 104 arasında değişim göstermiştir. Ana çalışmaya dahil olan 586 katılımcının finansal okuryazarlık puan ortalaması $75,23 \pm 12,22$ ve ortancası 75 olarak bulunmuştur. Her ne kadar bu çalışmada finansal okuryazarlığın seviyesinin belirlenmesinde bağıl değerlendirme kullanılmış ve puanlar 109 üzerinden hesaplanmış olsa da birçok testin yüzdelik puan üzerinden değerlendirildiği görülmüştür. Buna uyum sağlayabilmek amacıyla ortalama ve standart sapma yüzdelik sistemde değerlendirildiğinde puan ortalaması $69,02 \pm 11,21$ olarak hesaplanmıştır. Finansal okuryazarlığı ölçmeye yönelik yapılan çalışmalar genellikle sadece bilgi ya da sadece tutum ya da davranış ölçmeye odaklandığından farklı çalışmaların ortalama ve standart sapmaları birbiriyle karşılaştırılırken dikkatli olunmasında fayda bulunmaktadır.

Çeşitli değişkenlerin finansal okuryazarlık puan ortalamaları üzerindeki anlamlı farklılıklarının değerlendirilmesi için bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü ANOVA yöntemlerinden yararlanılmıştır. Cinsiyetle finansal okuryazarlık puan ortalamaları⁴⁷ arasındaki farklılığa bakarken kadınların $[73,3 \pm 11,33$ (%67,25 $\pm$ 10,39)] erkeklerden $[79,07 \pm 12,6$ (%72,54 $\pm$ 11,56)] 5,77 puan (%5,29) daha düşük aldığı tespit edilmiştir. Alanyazın incelendiğinde bu sonucun birçok çalışmayla desteklendiği görülmektedir (Chen & Volpe, 1998), (Sarigül, 2014), (Kılıç, Ata, & Seyrek, 2015), (Alkaya & Yağlı, 2015), (SPK, 2015), (Tuna & Ulu, 2016), (Çinko, Avcı, Ergun, & Tekçe, 2017), (Kutlu, 2017), (Başarır & Sarıhan, 2017), (Ipsos Sosyal Araştırmalar, 2021).

⁴⁷ Değerler 109 puan üzerinden ortalama $\pm$ 1 standart sapma şeklinde verilmiş olup, parantez içerisindeki değerler yüzdelik sisteme karşılık gelen puanların ortalaması $\pm$ 1 standart sapma biçimine dönüştürülmüş hali temsil etmektedir.

Kişisel finans dersi almayı istemekle finansal okuryazarlık puan ortalamaları arasında da anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre kişisel finans dersi almak isteyenlerin puan ortalaması $[78,69 \pm 12,58$ ($\%72,19 \pm 11,54$)] almak istemeyenlerden $[72,96 \pm 11,18$ ($\%66,94 \pm 10,26$)] 5,73 puan ($\%5,26$) daha yüksek olarak hesaplanmıştır. Kişisel finans dersi almak istemenin nedeni finansal konulara ilgi duymaktan kaynaklanabileceği gibi gelişime açık olmakla alakalı olabilir. Bu nedenle finansal okuryazarlığın kişisel finans dersi almak istemekle artması finansal konularla ilgili olmak ya da kişisel gelişime açık olmakla açıklanabilir.

Finans eğitimi alma durumuyla finansal okuryazarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre daha önce herhangi bir finans eğitimi almış öğrencilerin puan ortalaması $[80,95 \pm 11,69$ ($\%74,27 \pm 10,72$)] hiçbir finans eğitimi almayanlardan $[74,84 \pm 11,9$ ($\%68,66 \pm 10,92$)] 6,11 puan ($\%5,61$) daha yüksek olarak bulunmuştur. Kutlu (2017) daha önce finans dersi alan öğrencilerinin finansal açıdan daha bilgili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çalışma durumuyla finansal okuryazarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre çalışmayan öğrencilerin puan ortalaması $[73,56 \pm 11,47$ ($\%67,49 \pm 10,52$)], yarı zamanlı çalışan öğrencilerin puan ortalamasından $[77,03 \pm 12,78$ ($\%70,67 \pm 11,72$)] 3,47 puan ($\%3,18$), tam zamanlı çalışan öğrencilerin puan ortalamasından $[81,75 \pm 10,71$ ($\%75 \pm 9,83$)] 8,19 puan ($\%7,51$) daha düşük olarak bulunmuştur. Ayrıca yarı zamanlı çalışan öğrencilerin puan ortalamaları tam zamanlı çalışanlardan 4,72 puan ($\%4,33$) daha düşük hesaplanmıştır. Bu araştırma Chen ve Volpe (1998)'nin iş deneyimine sahip olmayanların ya da daha az iş deneyimine sahip olanların, daha fazla iş deneyimine sahip olanlara göre daha yüksek düzeyde bilgi sahibi olduğu yönündeki sonuçla tutarlıdır. Yücel (2020) çalışma durumuna göre finansal okuryazarlığın önemini ölçen maddelere göre farklılığına bakmış buna göre; çalışanların çalışmayanlardan finansal okuryazarlığın önemini daha iyi kavradığı sonucunu çıkarmıştır.

Barınma türüyle finansal okuryazarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre aileleriyle birlikte yaşayan öğrencilerin puan ortalaması $[77,88 \pm 11,53$ ($\%71,45 \pm 10,58$)], devlet yurdunda kalanların ortalamasından $[71,94 \pm 11,91$ ($\%66 \pm 10,93$)] 5,94 puan ($\%5,45$) ve özel yurttaki kalanların puan ortalamasından $[69,11 \pm 11,37$ ($\%63,4 \pm 10,43$)] 8,77 puan ($\%8,05$) daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca ailelerinden ayrı bir evde yaşayan öğrencilerin puan ortalaması $[77,28 \pm 12,47$ ($\%70,9 \pm 11,44$)], devlet yurdunda kalanların ortalamasından 5,34 puan ($\%4,90$) ve özel yurttaki kalanların puan ortalamasından 8,17 puan ($\%7,50$) daha yüksek hesaplanmıştır. Araştırma, doktora ve yüksek lisans öğrencilerini de kapsadığı için yaşı lisans ortalamasının oldukça üzerinde olan katılımcılar bulunmaktadır. Her ne kadar normal şartlarda ailelerinin yanında kalma durumu henüz ailelerinin yanından hiç ayrılmama anlamına geliyor olabilse de bu kişilerin evli olma ve/veya anne-babalarından bağımsız bir hayatın içinde olmalarından dolayı daha yeni kurdukları ailelerinin yanında yaşıyor olma ihtimalleri yüksek görülmektedir. Genel itibarıyla finansal okuryazarlık puan ortalamalarında evde (aileyle birlikte ya da ayrı) kalanların yurttaki (devlet ya da özel) kalanlardan anlamlı şekilde daha yüksek almasının nedenleri düşünüldüğünde; yurtlarda kalanların aylık sabit giderlerinin (barınma, yemek ve ulaşım) çoğunlukla tek kalemden oluşmasıyla gerçek bağımsız finansal hayat tecrübelerinin oluşmasına tam olarak imkân vermemesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Çinko, Avcı, Ergun ve Tekçe (2017) yurttaki kalan öğrencilerin finansal davranış puan ortalamasının ailesinin yanında kalan

öğrencilerden daha düşük olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Kutlu (2017) kiralık evde kalan öğrencilerin finansal açıdan daha bilgili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Finans haberleri takip sıklığıyla finansal okuryazarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Finans haberleri takip sıklığı arttıkça finansal okuryazarlık düzeylerinin de arttığı görülmekle birlikte sadece finans haberlerini nadiren (2) ve ara sıra (3) takip edenlerde anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Buna göre finans haberlerini her zaman (5) takip eden öğrencilerin puan ortalaması $[87,83 \pm 9,72 \text{ } (\%80,58 \pm 8,92)]$, sıklıkla (4) takip edenlerin ortalamasından $[81,91 \pm 9,75 \text{ } (\%75,15 \pm 8,94)]$ 5,92 puan ($\%5,43$), ara sıra (3) takip edenlerin ortalamasından $[72,64 \pm 10,57 \text{ } (\%66,64 \pm 9,7)]$ 15,19 puan ($\%13,94$), nadiren (2) takip edenlerin ortalamasından $[69,48 \pm 10,14 \text{ } (\%63,74 \pm 9,3)]$ 18,35 puan ($\%16,84$) ve hiçbir zaman (1) takip etmeyenlerin ortalamasından $[62,46 \pm 9,56 \text{ } (\%57,3 \pm 8,77)]$ 25,37 puan ($\%23,27$) daha yüksek bulunmuştur. Hesaplanan η^2 değeri (0,31) çok büyük bir etki değerine işaret etmekte olup finans haberi takip sıklığının artmasının finansal okuryazarlık düzeyindeki artışa olan etkisini vurgulamaktadır.

Öğrencilerin bulunduğu sınıf ile finansal okuryazarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Birinci sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık ortalamaları en düşük olan grup olmakla beraber sadece üçüncü sınıflarla aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Buna göre birinci sınıf öğrencilerin puan ortalaması $[69,49 \pm 12,56 \text{ } (\%63,75 \pm 11,52)]$, ikinci sınıfların ortalamasından $[77,04 \pm 12,29 \text{ } (\%70,68 \pm 11,28)]$ 7,55 puan ($\%6,93$), dördüncü sınıfların ortalamasından $[76,96 \pm 11,48 \text{ } (\%70,61 \pm 10,53)]$ 7,48 puan ($\%6,86$), yeni mezun durumunda olanların ortalamasından $[82,25 \pm 9,37 \text{ } (\%75,46 \pm 8,6)]$ 12,76 puan ($\%11,71$) ve lisansüstü öğrencilerin ortalamasından $[80,4 \pm 10,87 \text{ } (\%73,76 \pm 9,97)]$ 10,91 puan ($\%10,01$) daha düşük bulunmuştur. Ayrıca üçüncü sınıf öğrencilerin puan ortalaması $[74,18 \pm 10,82 \text{ } (\%68,06 \pm 9,93)]$ lisansüstü öğrencilerinin ortalamasından 6,22 puan ($\%5,7$) daha düşük olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma, Chen ve Volpe (1998)'nin lisansüstü öğrencilerin daha alt sınıf öğrencilerinden daha düşük finansal bilgi düzeyine sahip olduğu bulgusuyla kısmen örtüşmektedir. Tuna ve Ulu (2016) ikinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin ortalama finansal bilgi düzeyleri birinci sınıf öğrencilerine göre yüksek olarak bulunduğundan bu araştırmayla uyumludur. SPK (2015)'nin eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlığın arttığı ve Karaca (2020)'nin yüksek eğitim seviyesine sahip grupların finansal okuryazarlık seviyesinin daha yüksek olduğu sonucuyla paralellik göstermektedir. Kutlu (2017) doktora öğrencilerinin finansal açıdan daha bilgili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğrencilerin aylık hane halkı geliri ile finansal okuryazarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Aylık hane halkı geliri 4bin₺'den düşük öğrencilerinin finansal okuryazarlık ortalamaları ile 10.001₺ ve üzeri aylık hane halkı geliri olan tüm grupların aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre aylık hane halkı geliri 4bin₺'den düşük öğrencilerinin puan ortalaması $[70,94 \pm 12,16 \text{ } (\%65,08 \pm 11,16)]$, 10.001₺-13bin₺ gelir elde edenlerin ortalamasından $[76,85 \pm 11,65 \text{ } (\%70,5 \pm 10,69)]$ 5,9 puan ($\%5,42$), 13.001₺-16bin₺ gelir elde edenlerin ortalamasından $[78,27 \pm 10,65 \text{ } (\%71,81 \pm 9,77)]$ 7,33 puan ($\%6,72$), 16.001₺-19bin₺ gelir elde edenlerin ortalamasından $[79,93 \pm 14,61 \text{ } (\%73,33 \pm 13,4)]$ 8,98 puan ($\%8,24$), 19.001₺-22bin₺ gelir elde edenlerin ortalamasından $[80,76 \pm 9,38 \text{ } (\%74,09 \pm 8,61)]$ 9,82 puan ($\%9,01$) ve 22.001₺ ve üzeri gelir elde edenlerin ortalamasından $[79,91 \pm 10,05 \text{ } (\%73,31 \pm 9,22)]$ 8,96 puan ($\%8,22$) daha düşük bulunmuştur. Kutlu (2017) ebeveynleri daha

yüksek gelire sahip olan öğrencilerinin finansal açıdan daha bilgili olduğu sonucuna ulaşmıştır. SPK (2015) ve Coşkun, Karaca, Karahan ve Ünal (2013) gelir düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinin arttığını, Karaca (2020) de yüksek gelir seviyesine sahip grupların finansal okuryazarlık seviyesinin daha yüksek olduğunu bildirmiştir.

Öğrencilerin aylık kişisel geliri ile finansal okuryazarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Aylık kişisel geliri 200₺'den düşük öğrencilerinin finansal okuryazarlık ortalamaları ile 2.001₺ ve üzeri aylık kişisel geliri olan tüm grupların aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre; kişisel geliri 200₺'den düşük öğrencilerinin finansal okuryazarlık ortalamaları $[69,2 \pm 12,45$ (%63,49 $\pm 11,42$)], 2.001₺-4.000₺ arasında kişisel gelir elde edenlerin ortalamalarından $[77,59 \pm 11,77$ (%71,18 $\pm 10,8$)] 8,39 puan (%7,7), 4.001₺-6.000₺ arasında kişisel gelir elde edenlerin ortalamalarından $[80,49 \pm 11,79$ (%73,84 $\pm 10,82$)] 11,29 puan (%10,35) ve 6.001₺ ve üzerinde kişisel gelir elde edenlerin ortalamasından $[81,22 \pm 11,54$ (%74,51 $\pm 10,59$)] 12,02 puan (%11,03) daha düşük olarak hesaplanmıştır. Ayrıca 6.001₺ ve üzeri aylık kişisel geliri olan öğrencilerin 801₺-2bin₺ arasındaki gruplardan anlamlı şekilde daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır. Ayrıca 6.001₺ ve üzeri aylık kişisel geliri olan öğrencilerin finansal okuryazarlık ortalamaları, 801₺-1.000₺ arasında kişisel gelir elde edenlerin ortalamalarından $[73,65 \pm 11,61$ (%67,57 $\pm 10,65$)] 7,57 puan (%6,95) ve 1.001₺-2.000₺ arasında kişisel gelir elde edenlerin ortalamalarından $[74,27 \pm 11,71$ (%68,14 $\pm 10,74$)] 6,95 puan (%6,38) daha yüksek olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma Chen ve Volpe (1998)'nin kişisel geliri yüksek olanların daha az gelire sahip olanlara göre daha yüksek düzeyde bilgi sahibi olduğu yönündeki sonuçla uyumludur. SPK (2015) ve Coşkun, Karaca, Karahan, ve Ünal (2013) gelir düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinin arttığını, Karaca (2020) de yüksek gelir seviyesine sahip grupların finansal okuryazarlık seviyesinin daha yüksek olduğunu bildirmiştir.

Öğrencilerin yaş grupları ile finansal okuryazarlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. 18-20 yaş aralığındaki öğrencilerinin finansal okuryazarlık ortalamaları ile 24-38 yaş aralığındaki tüm gruplarla aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre; 18-20 yaş aralığındaki öğrencilerinin finansal okuryazarlık ortalamaları $[70,32 \pm 12,43$ (%64,51 $\pm 11,4$)], 24-26 yaş aralığında olanların ortalamalarından $[78,94 \pm 11,76$ (%72,42 $\pm 10,79$)] 8,61 puan (%7,9), 27-29 yaş aralığında olanların ortalamalarından $[79,36 \pm 9,64$ (%72,81 $\pm 8,84$)] 9,04 puan (%8,29), 30-32 yaş aralığında olanların ortalamalarından $[82,22 \pm 9,01$ (%75,43 $\pm 8,27$)] 11,90 puan (%10,91), 33-35 yaş aralığında olanların ortalamalarından $[84,52 \pm 11,03$ (%77,54 $\pm 10,12$)] 14,2 puan (%13,03) ve 36-38 yaş aralığında olanların ortalamalarından $[84,13 \pm 11,55$ (%77,18 $\pm 10,6$)] 13,8 puan (%12,66) daha düşük olarak hesaplanmıştır.

Ayrıca 21-23 yaş aralığındaki öğrencilerinin finansal okuryazarlık ortalamaları ile 24-38 yaş aralığındaki tüm gruplarla aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre; 21-23 yaş aralığındaki öğrencilerinin finansal okuryazarlık ortalamaları $[73,77 \pm 11,48$ (%67,68 $\pm 10,53$)], 24-26 yaş aralığında olanların ortalamalarından 5,16 puan (%4,74), 27-29 yaş aralığında olanların ortalamalarından 5,59 puan (%5,12), 30-32 yaş aralığında olanların ortalamalarından 8,44 puan (%7,75), 33-35 yaş aralığında olanların ortalamalarından 10,75 puan (%9,86) ve 36-38 yaş aralığında olanların ortalamalarından 10,35 puan (%9,5) daha düşük olduğu görülmüştür.

Chen ve Volpe (1998)'nin 23-29 yaş aralığında ve 40 ve üzeri yaşta olan üniversite öğrencilerinin diğer gruplara göre (18-22 ve 30-39) finansal bilgilerinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşmış ve bu durumu biraz da finansal konulardaki deneyime bağlamıştır. Bu çalışmada 24-38 yaş aralığındaki grubun 18-23 yaş aralığındaki gruptan anlamlı bir şekilde da yüksek bulunduğu düşünüldüğünde yakın sonuçların elde edildiği düşünülebilir. Tuna ve Ulu (2016) 23-25 yaş grubundaki öğrencilerin finansal bilgi düzeylerini 17-22 yaş grubundaki öğrencilerden daha yüksek bulmuştur. SPK (2015) ileri yaştaki bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin daha düşük olduğunu, Coşkun, Karaca, Karahan ve Ünal (2013) çalışmasında 40-49 ve 20 yaş altının, OECD'de ise 30-60 yaş grubunun en yüksek finansal okuryazarlık puanına sahip olduğunu bildirmiştir. Karaca (2020), çalışmasında yaşa göre finansal okuryazarlık grafiğinin ters u şeklinde olduğunu ve 25-44 yaş aralığının tepe noktası olduğunu tespit etmiştir.

Finansal okuryazarlık puanının; GANO ile anne ve baba eğitim durumu değişkenleri arasında yapılan tek yönlü ANOVA'da gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. GANO ile finansal okuryazarlık ortalamaları incelendiğinde GANO arttıkça finansal okuryazarlık puanı artıyor gibi görünse de anlamlı farklılık bulunamamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mevcut finansal sistemin devamının sağlanması, finansal şoklara ve krizlere karşı dirençli olunmasına bağlıdır. Finansal okuryazarlık da bireyleri, toplumu, finansal sistemi ve genel ekonomiyi finansal istikrara ulaştırmayı sağlayacak kilit bir unsur olarak görülmektedir. Bu nedenle özellikle 2008 küresel finansal krizinden sonra finansal okuryazarlığı ölçmeye ve finansal okuryazarlık düzeyini yükseltmeye yönelik çalışmalarda ciddi bir artış yaşandığı görülmektedir. Şüphesiz finansal krizlerdeki tek sorun finansal okuryazarlık seviyesindeki düşüklük değildir. Ancak bu çalışma kapsamında finansal okuryazarlığa odaklanıldığından finansal sistem kaynaklı sorunlara temas edilmemiştir. Lakin krizlerdeki muhtemel şüphelilerden birinin finansal sistemdeki ya da finansal sistemin regülasyonu kaynaklı sorunlar olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Hükümetlerin gerek ‘emeklilik reformlarıyla’ gerek sigortacılık faaliyetlerinin teşvik edilmesiyle kamu yükünü azaltarak bunu bireylere yüklemesi birer politika hedefi haline gelmiştir. Bu durum hükümetler ve bireyler arasında her ne kadar kazan kazan felsefesiyle çalışıyor gibi görünse de finansal okuryazarlığı düşük bireyler açısından dezavantaj teşkil etmektedir. Finansal okuryazarlığı düşük bireyler karşılaşılabilecekleri potansiyel risklerin farkında olmadıklarından bu tür risklerin kısmen finansmanını sağlama konusunda isteksiz durumdadırlar. Bunun dışında ülkemizde sık sık gündeme gelen erken yaşta emeklilik uygulamaları ise çalışan kesim üzerindeki yükü artırma ve vergilerdeki olası artışlar nedeniyle enflasyon üzerinde ek baskı oluşturma ihtimali barındırmaktadır. Bu durum ise kamu maliyesinde bozulma ve yüksek enflasyon ihtimallerini gündeme getirmektedir. Ayrıca daha önce doğal afetler, kaza veya bireysel sağlık koşullarının bozulmasından ötürü iş göremezlik durumu gibi nedenlerle ortaya çıkan öngörülemeyen riskler Kovid-19 pandemisiyle birlikte modern toplumun hayatına bir risk çeşidi daha eklenmiştir. Ülkemizin deprem kuşağında yer alması görünen riskleri daha da artırmakta bu koşullar ise sigortacılık ürünlerinin önemini artırmaktadır.

Bu çalışma her geçen gün popülerliğini artıran finansal okuryazarlığın ölçülmesiyle ilgilenmiştir. Araştırmanın ana çalışması kapsamında Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (Türkiye İBBS (NUTS)) birinci düzeyinde yer alan 12 bölgenin tamamına ulaşılmış, 51 ayrı ilde bulunan 78 farklı üniversiteden 617 öğrenci çalışmaya katılım sağlamıştır. Çelişkili verilerin incelenmesi sonucunda 586 öğrenciye ait veriyle çalışılmıştır.

Alanyazın taramasının ardından özellikle OECD’nin PISA bağlamında geliştirdiği tanımdan esinlenerek finansal okuryazarlık için operasyonel bir tanımın önerildiği çalışmada ölçek geliştirme sürecine bağlı kalınarak güncel, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmiştir. Süreç sonunda ise ölçekten elde edilen puanlar standart z puanlarına dönüştürülerek finansal okuryazarlık puanlarının değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Finansal okuryazarlık puanı; finansal bilgi-beceri, finansal tutum ve davranış puanlarının toplanması yoluyla elde edilmiştir. 109 puan üzerinden hesaplanan finansal okuryazarlık puanı kolaylık olması açısından yüzölçümüne dönüştürülmüştür. Buna göre araştırmaya katılanların doğru cevap ve olumlu tutum ve davranış gösterme (yani finansal okuryazarlık) ortalaması %69 olarak hesaplanmıştır.

Çalışma kapsamında erkeklerin kadınlardan daha yüksek düzeyde okuryazar oldukları görülmüştür. Alanyazındaki birçok çalışmada erkeklerin finansal okuryazarlık seviyelerinin kadınlardan yüksek bulunduğu gözlenmektedir. Bu durum erkeklerin oransal olarak çalışma hayatında kadınlardan daha fazla yer almasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Katılımcılardan kişisel finans dersi almak isteyenlerin finansal okuryazarlık düzeyleri bu dersi almak istemeyenlerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kişisel finans dersi almak istemenin nedeni finansal konulara ilgi duymaktan kaynaklanabileceği gibi gelişime açık olmak ya da çalışma hayatıyla ilgili beklentiler gibi hususlarla da alakalı olabilir. Bu nedenle finansal okuryazarlığın kişisel finans dersi almak istemekle artması finansal konularla ilgili olmak ya da kişisel gelişime açık olmakla açıklanabilir.

Çalışmada daha önce finans eğitimi almış öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin hiç finansal eğitim almayanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum da finansal eğitim almanın finansal okuryazarlığı etkileyebileceği yönünde bir fikir oluşturmaktadır. Ancak bunun tam olarak anlaşılabilmesi için boylamsal çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Katılımcılar çalışma durumlarına göre sırasıyla; tam zamanlı çalışıyor, yarı zamanlı çalışıyor ve çalışmıyor olarak kodlanmıştır. Buna göre çalışma durumu arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinin de arttığı tespit edilmiştir. Finansal okuryazarlık puan ortalamaları değerlendirildiğinde çalışmayan öğrenciler için %67,5, yarı zamanlı çalışan öğrenciler için %70,7 ve tam zamanlı çalışan öğrenciler için %75 düzeyinde olması finansal okuryazarlığı tecrübeyle açıklayanlara iyi bir zemin oluşturmaktadır.

Barınma türüyle finansal okuryazarlık düzeyleri karşılaştırıldığında evde yaşayan öğrencilerin yurttaki yaşayan öğrencilere göre daha avantajlı olduğunu göstermektedir. Araştırma, doktora ve yüksek lisans öğrencilerini de kapsadığı için yaşlı lisans ortalamasının oldukça üzerinde olan katılımcılar bulunmaktadır. Her ne kadar normal şartlarda ailelerinin yanında kalma durumu henüz ailelerinin yanından hiç ayrılmama anlamına geliyor olabilse de bu kişilerin evli olma ve/veya anne-babalarından bağımsız bir hayatın içinde olmalarından dolayı daha yeni kurdukları ailelerinin yanında yaşıyor olma ihtimalleri yüksek görülmektedir. Genel itibarıyla finansal okuryazarlık puan ortalamalarında evde (aileyle birlikte ya da ayrı) kalanların yurttaki (devlet ya da özel) kalanlardan anlamlı şekilde daha yüksek almasının nedenleri düşünüldüğünde; yurtlarda kalanların aylık sabit giderlerinin (barınma, yemek ve ulaşım) çoğunlukla tek kalemle oluşmasıyla gerçek bağımsız finansal hayat tecrübelerinin oluşmasına tam olarak imkân vermemesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Finans haberleri takip sıklığı arttıkça finansal okuryazarlık düzeylerinin de arttığı görülmekle birlikte sadece finans haberlerini nadiren (2) ve ara sıra (3) takip edenlerde anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu iki grup arasında anlamlı bir farkın bulunamamasının nedeni Likert ölçeklerde nadiren ve sıklıkla şeklinde kullanılan sıklık zarflarında katılımcılar arasında tam bir ayırım yapılmasında yaşanan zorluk olduğu değerlendirilmektedir. Bunun dışında finans haberini her zaman

takip edenlerle hiçbir zaman etmeyenler arasında %23'lük bir farkın bulunması ilginin finansal okuryazarlık düzeyi üzerindeki etkisini göstermektedir.

Öğrencilerin bulunduğu sınıflara bakıldığında; birinci sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık ortalamaları en düşük olan grup olmakla beraber sadece üçüncü sınıflarla aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Buna göre birinci sınıf öğrencilerin puan ortalaması, ikinci, dördüncü sınıfların, yeni mezun durumunda olanların ve lisansüstü öğrencilerin ortalamasından daha düşük bulunmuştur. Ayrıca üçüncü sınıf öğrencilerin puan ortalaması da lisansüstü öğrencilerinin ortalamasından daha düşük olarak hesaplanmıştır. Birinci sınıf öğrencilerinin üçüncü sınıf haricinde üst sınıf öğrencilerinden daha düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip olması; tecrübe eksikliği ya da henüz finans dersi almamış olmasıyla açıklanabilse de bu durumun üçüncü sınıflar için açıklaması güçtür.

Aylık hane halkı geliri 4bin₺'den düşük öğrencilerin finansal okuryazarlık ortalamaları ile 10.001₺ ve üzeri aylık hane halkı geliri olan tüm grupların aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Bu durum aylık hane halkı gelir düzeyi en düşük grup ile en yüksek beş grup arasında finansal okuryazarlık düzeyi anlamında bir farka işaret etmektedir. Bu çalışmaya ait veriler 2022 yılı içerisinde toplandığından ve ülkemizdeki mevcut enflasyon oranı ve 2022 yılına göre gelir artışında yaşanan yüksek hareketler düşünüldüğünde aylık gelir değişkeninin 2022 yılına göre değerlendirmesi önerilmektedir. Bu form 2022 yılının ilk yarısı içerisinde oluşturulmuş dolayısıyla aylık hane halkı geliri için asgari ücret baz alınmıştır. Ancak asgari ücrete 2022 Temmuz ve 2023 Ocak aylarında yapılan zamlarla asgari ücret bu sürede iki katına çıkmıştır. Eğer 2023 yılı ücretleriyle değerlendirilmek isteniyorsa mevcut gelir grupları kabaca ikiyle çarpılabilir.

Aylık kişisel geliri 200₺'den düşük öğrencilerin finansal okuryazarlık ortalamaları ile 2.001₺ ve üzeri aylık kişisel geliri olan tüm grupların aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Bu durum aylık kişisel gelir düzeyi en düşük grup ile en yüksek üç grup arasında finansal okuryazarlık düzeyi anlamında bir farka işaret etmektedir. Ayrıca 6.001₺ ve üzeri aylık kişisel geliri olan öğrencilerin 801₺-2bin₺ arasındaki gruplardan anlamlı şekilde daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır. Bu durum aylık kişisel gelir düzeyi en yüksek grup ile orta gelir seviyesindeki iki grup arasında finansal okuryazarlık düzeyi anlamında bir farka işaret etmektedir.

Bu araştırmada 24-38 yaş aralığındaki grubun finansal okuryazarlık düzeyinin 18-23 yaş aralığındaki gruptan anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Her ne kadar diğer gruplar arasındaki farklar anlamlı bulunamamış olsa da 18 ile 45 ve üstü yaş grubunda olanların finansal okuryazarlık ortalamalarının grafiği ters U şeklini andırmaktadır. Özellikle yetişkinler üzerine yapılan diğer çalışmalara bakıldığında katılımcıların yaşları 80'lere kadar ulaştığından bu ters U grafiği daha belirgin olarak görülmektedir. Ancak özellikle doktora öğrencilerinin daha yüksek yaşlara ulaşabilmesine rağmen 45 yaşın üzerinde üniversite öğrencisi bulmanın zorluğu ters U şeklinin uç kısmının (**Grafik 24**'teki 45 yaş üstü grubunun) tamamlanamamasına neden olmuştur.

Finansal okuryazarlık puanının; GANO ile anne ve baba eğitim durumu değişkenleri arasında farklılaşmadığı görülmüştür. GANO arttıkça finansal okuryazarlık puanı artıyor gibi görünse de aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Araştırmacı bu çalışma kapsamında finansal okuryazarlığı artırmaya yönelik kurulan platformların bir kısmına katılımcı gözlem yoluyla dahil olmuş ve bu çalışmalara 2.3.numaralı bölümde değinmiştir. 2014 ortasında yayımlanan Ulusal Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı kapsamında SPK ve BDDK tarafından ‘Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması’ web sitesi belli bir süre faaliyetlerini sürdürmesinin ardından faaliyetlerine son vermiş gibi gözükmemektedir. Bu web sitesi için kaynak ve emek harcanarak onlarca eğitim materyali hazırlanmış olmasına rağmen aktif halde olmaması ülkemizin finansal okuryazarlığının gelişimi açısından sıkıntılı bir durum teşkil etmektedir. Şüphesiz ülkemizdeki finansal okuryazarlığı artırmaya yönelik tek girişim ve platform bununla sınırlı değildir. 2.3. numaralı bölümde değinilen diğer inisiyatifler çevrimiçi ya da yüz yüze biçimde eğitimlerini sürdürmektedir. Bunun dışında gerek sosyal medya üzerinde gerekse de diğer mecralar üzerinde ücretli ya da ücreti mukabilinde finansal okuryazarlık eğitimi veren oluşumlar da yer almaktadır. Finansal okuryazarlığı artırmaya yönelik çalışmalarında sivil toplum kuruluşlarının mevcut çalışmaları desteklenmeli, kâr amacı güden kuruluşların yaptığı çalışmalar da çıkar grubu bağlamında denetlenmelidir.

Her ne kadar bu araştırma üniversite öğrencilerine odaklansa da finansal eğitimin yediden yetmişe her yaş grubuna ve tüm bireylere (tüm meslek grupları, işsizler, engelliler, ev hanımları,...) hitap edecek kapsamda genişletilerek finansal eğitimde ulusal stratejinin gözden geçirilmesi, işler hale getirilmesi ve kararlılıkla sürdürülebilir hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde özellikle emek piyasasına katılımın zorunlu eğitimin bitişi olan lise eğitimi sonrasında tekabül etmesi nedeniyle lise son sınıflarda finansal okuryazarlığın artırılmasına yönelik derslerin eklenmesi yararlı olacaktır. Bunun dışında PISA kapsamında diğer okuryazarlıkların ölçüldüğü gibi isteğe bağlı finansal okuryazarlık ölçümlerine de dahil olunması 15 yaş grubundaki öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini tespit edebilmek ve bunları diğer ülkelerle karşılaştırarak buna uygun stratejiler üretmek yerinde olacaktır.

Tutum ve davranış boyutlarının bilgi boyutundan farklı olarak erken yaşlarda kazanılabileceği düşünüldüğünde finansal eğitimin mümkün olan en erken yaşlarda başlatılması, basitten karmaşığa gidecek şekilde en temel öğrenim düzeyinden en üst düzeye kadar verilmesi, müfredata yeni bir ders olarak eklenmesi, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise diğer derslere (örneğin matematik) entegre edilebilecek şekilde verilebileceği değerlendirilmelidir.

Eğitim sonuçları özellikle Kovid-19 pandemisiyle birlikte bireyler üzerinde yer eden aşı süreçlerine benzetilebilir. Zira yapılan aşılarda hayat boyu mu yoksa sadece belirli bir süre mi koruma sağladığının tespit edilmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Bu durum finansal eğitime uyarlanırsa; yani finansal eğitim alan bir kişinin eğitimde başarılı bir netice alması halinde (yani finansal okuryazarlık seviyesini yükseltmesi halinde) aldığı eğitimden ne kadar süre sonra bu seviyeyi koruyacağını tespit etmek önemlidir. Böylece eğitimlerin tek sefere mahsus olarak mı verileceği, yoksa belirli aralıklarla tekrar edilerek ilgili bilgi, davranış ya da tutumun oturtulması mı sağlanacağı belirlenebilir. Finansal eğitimin etkisini değerlendirebilmek için; araştırma evrenini temsil kabiliyeti yüksek, nitelikli bir veri seti, kontrol grupları ve boylamsal çalışmalara ihtiyacın bulunması göz ardı edilmemelidir.

Bu çalışma yanında yapılan birçok araştırmada da kadınların erkeklerden daha düşük düzeyde finansal okuryazar olduğu görülmüştür. Özellikle ülkemizin kültürel durumu göz önüne alındığında çocukların annelerinin yanında daha fazla vakit geçirmesi ve özellikle annelerinden ilk eğitimini alması birlikte

değerlendirildiğinde kadınlara yönelik gerek Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yüz yüze, gerekse de çeşitli görsel ve işitsel medya organları vasıtasıyla eğitimlerin planlanması elzem görülmektedir.

Bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılmasından umulan faydaları maksimize etmek için bireylerin eleştirel düşünceleri ve her alanda katılımcı demokrasi teşvik edilerek finansal sistem içerisindeki sağlıklı oluşumları denetlemesi şüphesiz ülke refahı için önemlidir.

Finansal eğitimin finansal okuryazarlık düzeyini artırmak için tek yol olmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Zira bireylerin her koşul altında rasyonel karar vermedikleri ya da veremedikleri bilinmektedir. Finansal eğitimler genellikle finansal bilgi düzeyi üzerinde etkiye bulunurken finansal okuryazarlığın diğer boyutları olan tutum ve davranışlar üzerindeki etkilerinin sınırlı kaldığı düşünülmektedir. Bu bağlamda davranışsal ön yargılar, dürtüsel davranış eğilimi, ekonomik, toplumsal ya da geleneksel faktörlerin yanında akran, akraba ve medya gibi çevresel faktörlerin finansal tutum ve davranışların üzerindeki etkileri de gözden kaçırılmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Abreu, M., & Mendes, V. (2010). Financial Literacy and Portfolio Diversification. *Quantitative Finance*, 10(5), 515-528.
- Alkaya, A., & Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık-Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 585-599.
- Alpar, R. (2018). *Spor, Sağlık ve Eğitim Bilimlerinden Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik - Güvenirlilik* (5 b.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Alpar, R. C. (2017). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler* (5 b.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- American Heritage® Dictionary of the English Language. (2011). *information*. (n.d.), Fifth Edition. Retrieved 04 23, 2020, from <https://www.thefreedictionary.com/information>
- Anadolu Ajansı. (2022, 04 29). *Gençler finansal özgürlük peşinde*. 05 05, 2022 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/28043> adresinden alındı
- Anderson, A., Baker, F., & Robinson, D. T. (2017). Precautionary savings, retirement planning and misperceptions of financial literacy. *Journal of Financial Economics*, 126(2), 383-398. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2017.07.008>
- ANZ. (2008). *ANZ Survey of Adult Financial Literacy in Australia*. 10 25, 2020 tarihinde http://www.anz.com/Documents/AU/Aboutanz/AN_5654_Adult_Fin_Lit_Report_08_Web_Report_full.pdf adresinden alındı
- Atik, S. (2014, 11 23). Turuncu Damla ile tasarrufu öğretiyoruz. *EKONOMİST EK*.
- Atılğan, H. (2019). Test Geliştirme. H. Atılğan, A. Kan, & N. Doğan içinde, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (12 b., s. 281-314). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Atkinson, A., McKay, S., Collard, S., & Kempson, E. (2007). Levels of Financial Capability in the UK. *Public Money & Management*, 27(1), 29-36. doi:10.1111/j.1467-9302.2007.00552.x
- Ayhan, B. (2019). Constituting financialized subjectivities: cultural political economy of financial literacy in Turkey. *Turkish Studies*, 20(5), 680-707. doi:10.1080/14683849.2018.1520103
- Ayre, C., & Scally, A. J. (2014). Critical values for Lawshe's content validity ratio: revisiting the original methods of calculation. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 47(1), s. 79-86. doi:10.1177/0748175613513808
- Barış, S. (2016). Finansal Okuryazarlık ve Bütçeleme Davranış: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *TESAM Akademi Dergisi*, 3(2), 13-38.
- Barrett, A., Mosca, I., & Whelan, B. (2013). *(Lack of) Pension knowledge*. Bonn: The Institute for the Study of Labor (IZA).
- Başarır, Ç., & Sarıhan, A. Y. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlıklarının Belirlenmesi: Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(Ek Sayı 1), 143 - 162. doi:10.11611/yead.330952
- Bayrakçı, S. (2022). *Dijital Okuryazarlık (Kavramlar, Modeller ve Ölçüm)*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Beal, D., & Delpachitra, S. (2003). Financial literacy among Australian university students. *Economic Papers: a Journal of Applied Economics and Policy*, 22(1), 65-78.

- Behrman, J. R., Mitchell, O. S., Soo, C. K., & Bravo, D. (2012). How Financial Literacy Affects Household Wealth Accumulation. *American Economic Review*, 102(3), 300-304. doi:10.1257/aer.102.3.300
- Bianchi, M. (2017). Financial literacy and portfolio dynamics. *The Journal of Finance*, 73(2), 831–859. doi:https://doi.org/10.1111/jofi.12605
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP); Habitat Derneği; VISA Türkiye. (2021, 3 21). <https://www.paramiyonetebiliyorum.net/proje-hakkinda> adresinden alındı
- Bloom, B. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives, Handbook: The Cognitive Domain*. New York: David McKay.
- Bloom, B., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl., D. R. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives, The Classification of Educational Goals: Handbook 1 Cognitive Domain (20– 24)*. . New York: David McKay Company.
- Bowen, C. F. (2002). Financial Knowledge of Teens and Their Parents. *Financial Counseling and Planning*, 13(2), 93-102.
- Brooks, G. P., & Johanson, G. A. (2003). Test Analysis Program. *Applied Psychological Measurement*, 27, 305-306.
- Burke, M. A., & Manz, M. (2014). Economic literacy and inflation expectations: evidence from a laboratory experiment. 46:. *Journal of Money, Credit and Banking*, 46(7), 1421–1456. doi:https://doi.org/10.1111/jmcb.12144
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (29 b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö., & Köklü, N. (2020). *Sosyal Bilimler için İstatistik* (24 b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Byrne, B. M. (2016). *Structural Equation Modeling with Amos: Basic Concepts, Applications, and Programming* (3 b.). New York: Routledge.
- Chen, H., & Volpe, R. (1998). An analysis of personal financial literacy among college students. *Financial Services Review*, 7(2), 107-128.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences (2nd ed.)* (2 b.). New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cole, S., Sampson, T., & Zia, B. (2011). Prices or knowledge: What drives demand for financial services in emerging markets? *Journal of Finance*, 66(6), 1933-1967. doi:https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2011.01696.x
- Colombo, F., Llena-Nozal, A., & Mercier, J. (2011). *Help Wanted?: Providing and Paying for Long-Term Care*. Paris: OECD Publishing. doi:http://dx.doi.org/10.1787/9789264097759-en
- Consumer Financial Protection Bureau (CFPB). (2018, 09 14). *Measuring financial skill: A guide to using the Bureau of Consumer Financial Protection*. 06 30, 2022 tarihinde Consumer Financial Protection Bureau: <https://www.consumerfinance.gov/data-research/research-reports/measuring-financial-skill/> adresinden alındı
- Coşkun, A., Karaca, H., Karahan, C., & Ünal, G. (2013). *2013 Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi Raporu*. Türkiye Ekonomi Bankası. 2 4, 2023 tarihinde

- https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/foe_endeks_rapor_2013.pdf adresinden alındı
- Council of the European Union. (2020, 3 25). <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9620-2017-INIT/en/pdf> adresinden alındı
- Courchane, M., & Zorn, P. (2005). Consumer Literacy and Credit Worthiness. *The Federal Reserve System's Fourth Community Affairs Research Conference, Promises and Pitfalls: As Consumer Options Multiply, Who Is Being Served and at What Cost?* Washington, DC.
- Crocker, L. M., & Algina, J. (2008). *Introduction to Classical and Modern Test Theory*. Cengage Learning.
- Cude, B., Lawrence, F., Lyons, A., Metzger, K., LeJeune, E., Marks, L., & Machtmes, K. (2006). College Students and Financial Literacy: What They Know and What We Need to Learn. *Eastern Family Economics and Resource Management Association Conference Proceedings*, (s. 102-109). Knoxville Tennessee.
- Ćumurović, A., & Hyll, W. (2018). Financial literacy and self-employment. *Journal of Consumer Affairs*, 53(2), 455–487. doi:<https://doi.org/10.1111/joca.12198>
- Çinko, M., Avcı, E., Ergun, S., & Tekçe, M. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri: Marmara Üniversitesi Örneği. *Marmara Business Review*, 2(1), 25-50. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mbr/issue/30353/327687> adresinden alındı
- Çokluk, O., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2021). *Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları* (6 b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Davis, L. L. (1992). Instrument review: Getting the most from a panel of experts. *Applied Nursing Research*, 5, s. 194-197.
- Delgadillo, L. M. (2014, September 2). Financial Clarity: Education, Literacy, Capability, Counseling, Planning, and Coaching. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 43(1), 18-28. doi:10.1111/fcsr.12078
- Denizmen, Ö. (2021, 3 22). <https://www.paradurumu.com/p/kurumsal> adresinden alındı
- DeVellis, R. F. (2016). *Scale Development: Theory and Applications* (4 b.). SAGE Publications, Inc.
- Dixon, M. (2006). *Rethinking Financial Capability: Lessons from Economic Psychology and Behavioural Finance*. London: Institute for Public Policy Research. 10 10, 2020 tarihinde https://www.ippr.org/files/images/media/files/publication/2011/05/financial_capabilities_1515.pdf adresinden alındı
- Dragan, B. (2011). *Financial literacy in Bosnia and Herzegovina: Analytical report*. Washington, DC.: World Bank.
- Ebel, R. L., & Frisbie, D. A. (1991). *Essentials of Educational Measurement* (Fifth edition b.). New Delhi: Prentice Hall.
- European Communities. (2008). *The European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF)*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Fabrigar, L. R., & Wegener, D. T. (2012). *Exploratory Factor Analysis*. New York: Oxford University Press.
- Field, A. (2018). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (5th b.). London: SAGE Publications.

- FODER. (2019, 02 21). FODER Web sitesi: <https://www.fo-der.org/finansal-okuryazarlik-nedir/> adresinden alındı
- Folke, T., Gjorgjiovska, J., Paul, A., Jakob, L., & Ruggeri, K. (2021). A New Measure of Economic and Financial Literacy. *European Journal of Psychological Assessment*, 37(1), 65-80. doi:10.1027/1015-5759/a000575
- Fünfgeld, B., & Wang, M. (2009). Attitudes and behaviour in everyday finance: evidence from Switzerland. *International Journal of Bank Marketing*, 27(2), 108-128. doi:10.1108/02652320910935607
- Gathergood, J., & Weber, J. (2017). Financial literacy, present bias and alternative mortgage products. *Journal of Banking & Finance*, 78, 58-83. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2017.01.022>
- Gerardi, K., Goette, L., & Meier, S. (2010). *Financial literacy and subprime mortgage delinquency: evidence from a survey matched to administrative data*. Working Paper Series, Federal Reserve Bank of Atlanta, Atlanta. doi:<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1600905>
- Gürbüz, S. (2021). *AMOS ile Yapısal Eşitlik Modellemesi-Temel İlkeler ve Uygulamalı Analizler* (2 b.). Ankara: Seçkin.
- Habitat Derneği. (2021, 3 21). <https://habitatdernegi.org/finansal-bilinc/parami-yonetebiliyorum/> adresinden alındı
- Habitat Derneği. (2021, 3 21). <https://habitatdernegi.org/finansal-bilinc/gelecegini-simdi-yonet/> adresinden alındı
- Hair, J. F., Anderson, R. E., Babin, B. J., & Black, W. C. (2019). *Multivariate Data Analysis* (8 b.). Cengage Learning EMEA.
- HM Treasury. (2007). *Financial capability: The government's long term approach*. Norwich, UK: HM Treasury.
- Hogarth, J. M., & Hilgert, M. A. (2002). Financial Knowledge, Experience, and Learning Preferences: Preliminary Results from a New Survey on Financial Literacy. *Proceedings of the American Council on Consumer Interests 2002 Annual Conference*, 48, s. 1-7. Consumer Interest Annual. 7 5, 2020 tarihinde <http://www.consumerinterests.org/public/articles/public/articles/FinancialLiteracy-02.pdf> adresinden alındı
- Holzmann, R., Mulaj, F., & Perotti, V. (2013). *Financial capability in low and middle-income countries: measurement and evaluation, A Report On The World Bank's Research Program And The Knowledge From The Russia Financial Literacy And Education Trust Fund*. The World Bank. 10 14, 2020 tarihinde <http://documents1.worldbank.org/curated/en/347991468331161428/pdf/798050WP010Fin0Box0379791B00PUBLIC0.pdf> adresinden alındı
- Hung, A., Parker, A. M., & Yoong, J. (2009). *Defining and Measuring Financial Literacy*. RAND Corporation. doi:<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1498674>
- Huston, S. J. (2010). Measuring Financial Literacy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 296-316. doi:10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x
- ING Bank. (2021, 3 23). <http://www.turuncudamla.com/home/hakkimizda> adresinden alındı

- ING Bank. (2021, 3 23). https://www.ing.com.tr/F/Documents/TURUNCU_DAMLA_MEDIACAT_MAILING_TEMMUZ2019.jpg adresinden alındı
- Ipsos Sosyal Araştırmalar. (2019). *Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması 2019 II. Dönem Raporu*. FODER, VISA. 2 4, 2023 tarihinde <https://www.fo-der.org/wp-content/uploads/2020/01/Finansal-Okuryazarl%C4%B1k-II.Donem-Rapor-6.pdf> adresinden alındı
- Ipsos Sosyal Araştırmalar. (2021). *Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması II. Dönem Raporu*. FODER, VISA. 2 4, 2023 tarihinde https://www.fo-der.org/wp-content/uploads/2022/11/Finansal-Okuryazarl%C4%B1k-3.Donem-Raporv4_05012021-3.pptx adresinden alındı
- Johnson, E., & Sherraden, M. (2007). From Financial Literacy to Financial Capability among Youth. *Journal of Sociology & Social Welfare*, 34(3), 119– 146.
- Jorgensen, B. L. (2007). *Financial Literacy of College Students: Parental and Peer Influences*. Virginia: Virginia Polytechnic Institute and State University, Master of Science Thesis. 2 5, 2023 tarihinde <https://vtechworks.lib.vt.edu/handle/10919/35407> adresinden alındı
- Jump\$tart. (2021, 09 14). <https://www.jumpstart.org/who-we-are/jumpstart-faqs/> adresinden alındı
- Jump\$tart Coalition. (2017). *National Standards in K-12 Personal Finance Education*. 10 22, 2020 tarihinde https://3yxm0a3wfgvh5wbo7lvyy113-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2018/01/2017_NationalStandardsBook.pdf adresinden alındı
- Karaca, H. S. (2020). *Türkiye’de Finansal Okuryazarlık ve Erişim ve Dijital Olgunluk*. Analitik ve İçgörü Araştırma Merkezi Boğaziçi Üniversitesi. 2 4, 2023 tarihinde https://www.teb.com.tr/UPLOAD/PDF/2021/TEB-FOE-ve-Dijital-Olgunluk-Rapor-2020_Kamu.pdf adresinden alındı
- Kempson, E., & Moore, N. (2005). *Measuring financial capability: An exploratory study*. London: Financial Services Authority.
- Kılıç, Y., Ata, H. A., & Seyrek, İ. H. (2015). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(66), 129-150. doi:10.25095/mufad.396535
- Kim, J. (2001). Financial Knowledge and Subjective and Objective Financial Well-being. *Consumer Interests Annual*, 47, s. 1-3.
- Kirsch, I. (2001). *The International Adult Literacy Survey (IALS): Understanding What Was Measured*. Princeton: Statistics & Research Division, Educational Testing Service (ETS).
- Kirsch, I., Kentaro, Y., Norma, N., Rock, D., Jungeblut, A., & O'Reilly, P. (2001). *Technical Report and Data File User's Manual for the 1992 National Adult Literacy Survey*. Washington, DC: U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics.
- Kline, P. (2015). *A Handbook of Test Construction: Introduction to Psychometric Design* (First ed. b.). Brighton: Routledge.
- Kline, R. B. (2015). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling, (Methodology in the Social Sciences) (Fourth ed.)*. (Fourth Edition b.). The Guilford Press.
- Knoll, M. A., & Houts, C. R. (2012). The Financial Knowledge Scale: An Application of Item Response Theory to the Assessment of Financial Literacy. *Journal of Consumer Affairs*, 46(3), 381– 410. doi:10.1111/j.1745-6606.2012.01241.x

- Kunovskaya, I. A., Cude, B. J., & Alexeev, N. (2014). Evaluation of a financial literacy test using classical test theory and item response theory. *Journal of Family and Economic Issues*, 35, 516–531. doi:<https://doi.org/10.1007/s10834-013-9386-8>
- Kutlu, E. (2017). Financial Literacy Among University Students: A Study in eight European countries. *International Journal of Consumer Studies*, 42(1), 2–15. doi:10.1111/ijcs.12408
- Kutlu, E. (2018). *Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlığı: Balıkesir Üniversitesi örneği (Doktora tezi)*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28(4), s. 563–575. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.1975.tb01393.x>
- Lusardi, A. (2008). *Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice?* Cambridge: National Bureau of Economic Research. doi:10.3386 / w14084
- Lusardi, A., & Mitchell, O. (2006). *Financial Literacy and Planning: Implications for Retirement Wellbeing*. Pension Research Council Working Paper No. 1, Pennsylvania.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2011). Financial literacy around the world: an overview. *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4), 497–508. doi:<https://doi.org/10.1017/S1474747211000448>
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5-44. doi:DOI: 10.1257/jel.52.1.5
- Mandell, L. (2008). Financial Literacy of High School Students. X. J.J. (Dü.) içinde, *Handbook of Consumer Finance Research*. New York, NY: Springer. doi:https://doi.org/10.1007/978-0-387-75734-6_10
- Media Cat. (2014, 12 1). Turuncu Damla'dan çarpıcı ilk yıl sonuçları. *Media Cat EK1*.
- Merkezi Kayıt Kuruluşu. (2021, 3 28). *Veri Analiz Platformu (vap.org.tr)*. 3 28, 2021 tarihinde <https://www.vap.org.tr/Yatirimci-Istatistikleri/Sayfalar/Portfoy-Dilimi-Bazinda-Yatirimci-Sayilari.aspx> adresinden alındı
- Moore, D. (2003). *Survey of Financial Literacy in Washington State: Knowledge, Behavior, Attitudes, and Experiences*. Pullman, Washington: Social and Economic Sciences Research Center.
- Nanziri, E., & Leibbrandt, M. (2018). Measuring and profiling financial literacy in South Africa. *South African Journal of Economic and Management Sciences*, 21(1), 1-17. doi:<https://doi.org/10.4102/sajems.v21i1.1645>
- National Financial Educators Council. (2020, 11 5). *National Financial Educators Council*. Retrieved from <https://www.financialeducatorsCouncil.org/financial-literacy-definition/>
- Noctor, M., Stoney, S., & Stradling, R. (1992). *Financial Literacy: A Discussion of Concepts and Competences of Financial Literacy and Opportunities for its Introduction into Young People's Learning*. London: National Foundation for Education Research.
- OECD. (2005). *Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264012578-en> adresinden alındı
- OECD. (2005). *PISA 2003 Data Analysis Manual: SPSS Users*. Paris: OECD Publications.
- OECD. (2005B). *Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness*. OECD Council.

- OECD. (2014). *PISA 2012 Results: Students and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century (Volume VI)*, PISA. OECD Publishing. doi:<http://dx.doi.org/10.1787/9789264208094-en>
- OECD. (2016). *OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies*. Paris: OECD Publishing. <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-International-Survey-of-Adult-Financial-Literacy-Competencies.pdf> adresinden alındı
- OECD. (2017). *PISA 2015 Assessment and Analytical Framework: Science, Reading, Mathematic, Financial Literacy and Collaborative Problem Solving, revised edition*. Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264281820-en> adresinden alındı
- OECD. (2017). *PISA 2015 Assessment and Analytical Framework: Science, Reading, Mathematic, Financial Literacy and Collaborative Problem Solving, revised edition*. Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264281820-en> adresinden alındı
- OECD. (2018). *OECD/INFE Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion*.
- OECD. (2019). *PISA 2021 Financial Literacy Analytical And Assessment Framework*. <https://www.oecd.org/pisa/sitedocument/PISA-2021-financial-literacy-framework.pdf> adresinden alındı
- OECD. (2020). *OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy*. 25, 2023 tarihinde www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfe-global-financial-literacy-survey-report.htm adresinden alındı
- OECD. (2020). *Overview of The OECD International Network on Financial Education*.
- OECD. (2020, 11 28). *Social spending (indicator)*. doi:10.1787/7497563b-en
- OECD. (2021, 3 19). <https://www.oecd.org/finance/financial-education/INFE-member-lists.pdf> adresinden alındı
- OECD. (2021, 3 20). *OECD International Network on Financial Education - OECD/INFE*. <http://www.oecd.org/financial/education/oecd-international-network-on-financial-education.htm> adresinden alındı
- Orton, L. (2007). *Financial Literacy: Lessons from International Experience*. Ontario: Canadian Policy Research Networks Inc.
- Öngen, H. B., & Öngen, E. (2018). Finansal Okuryazarlık Eğitiminin, Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Etkisi: Adnan Menderes Üniversitesi Aydın İktisat Fakültesi Örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*(66), 222-238. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhssbd/issue/36996/423841> adresinden alındı
- Özdamar, K. (2017). *Ölcek ve Test Gelistirme Yapısal Esitlik Modellemesi*. Eskişehir: Nisan Kitabevi.
- Özdemir, A., & Temizel, F. (2018). Üniversite Öğrencilerinin İleri Finansal Okuryazarlık Düzeylerini İncelenmesi, Anadolu Üniversitesi Örneği. *Business & Management Studies: An International Journal*, 6(2), 430-448. doi:10.15295/bmij.v6i2.256
- Özkale, A., & Erdoğan, E. Ö. (2019). Türkiye'de PISA Finansal Okuryazarlık Sorularının Uygulanması: Ön lisans Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi Örneği. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 771-802. doi:10.23891/efdyu.2019.141
- Pedhazur, E. J., & Schmelkin, L. P. (1991). *Measurement, Design, and Analysis: An Integrated Approach*. Lawrence Erlbaum Associates.

- President's Advisory Council on Financial Capability. (2013). *President's Advisory Council on Financial Capability Final Report*. 10 15, 2020 tarihinde [https://www.treasury.gov/resource-center/financial-education/Documents/PACFC%20final%20report%20revised%2022513%20\(8\)_R.pdf](https://www.treasury.gov/resource-center/financial-education/Documents/PACFC%20final%20report%20revised%2022513%20(8)_R.pdf) adresinden alındı
- REC Türkiye. (2021, 3 23). <https://rec.org.tr/projeler/turuncudamla/> adresinden alındı
- Remund, D. L. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 276-295. doi:10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x
- Rieger, M. O. (2020). How to Measure Financial Literacy? *Journal of Risk and Financial Management*, 13(12). doi:10.3390/jrfm13120324
- Sarıgül, H. (2014). A Survey of Financial Literacy Among University Students. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(64), 207-224. doi:10.25095/mufad.396500
- Sarıgül, H. (2015). Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği: Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 200-218. doi:10.11611/JMER408
- Schuhen, M., & Schürkmann, S. (2014). Construct validity of financial literacy. *International Review of Economics Education*, 16, 1-11. doi:<https://doi.org/10.1016/j.iree.2014.07.004>
- Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (1995). Generalized Self-Efficacy Scale. Measures in Health Psychology: A User's Portfolio. Causal and Control Beliefs. 1(1), 35– 37. 06 30, 2022 tarihinde http://userpage.fu-berlin.de/~health/faq_gse.pdf adresinden alındı
- SEDI. (2004). *Financial Capability and Poverty Discussion Paper. Prepared by Social and Enterprise Development Innovations for the PRI Project "New Approaches for Addressing Poverty and Exclusion."*. Ottawa.
- Sermaye Piyasası Kurulu. (2018). *2018 Sermaye Piyasası Kurulu Faaliyet Raporu*. 3 5, 2021 tarihinde <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/1299> adresinden alındı
- Sermaye Piyasası Kurulu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2017, 08 28). *Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması*. <http://www.finansalegitim.gov.tr/Anasayfa/BizdenHaberlerDetay/1841/turkiyenin-ilk-ve-tek-finansal-bilgilendirme-platformu> adresinden alındı
- Servon, L. J., & Kaestner, R. (2008). Consumer Financial Literacy and the Impact of Online Banking on the Financial Behavior of Lower-Income Bank Customers. *Journal of Consumer Affairs*, 42, 271-305. doi:10.1111/j.1745-6606.2008.00108.x
- SPK. (2012). *Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması*. 2 5, 2023 tarihinde <https://eski.spk.gov.tr/Duyuru/Dosya/20121116/0> adresinden alındı
- SPK. (2015). *Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması Raporu*. 2 5, 2023 tarihinde <https://eski.spk.gov.tr/Duyuru/Dosya/20151005/0> adresinden alındı
- Stango, V., & Zinman, J. (2009, December 25). Exponential Growth Bias and Household Finance. *The Journal of Finance*, 64(6), 2807-2849.
- T. C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu. (Haziran

- 2014). *Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları*. Ankara.
- T. C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*.
- T. C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*. Ankara.
- T. C. Resmi Gazete. (2014, 6 5). *Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları*, Sayı : 29021. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140605-6.htm> adresinden alındı
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2019). *Using multivariate statistics* (7 b.). Boston: Pearson.
- TCMB. (2019, 02 21). TCMB Terimler Sözlüğü: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Egitim-Akademik/Terimler+Sozlugu/> adresinden alındı
- TEB. (2019, 02 21). *TEB Finansal Okuryazarlık*. <https://www.teb.com.tr/finansal-okuryazarlik/> adresinden alındı
- TEB. (2021, 3 21). <https://www.teb.com.tr/teb-aile-akademisi-nedir/> adresinden alındı
- TEB. (2021, 3 21). <https://www.teb.com.tr/dijital-finansal-okuryazarl%C4%B1k-egitimleri/> adresinden alındı
- TEB. (2021, 3 21). <https://www.teb.com.tr/teb-aile-akademisi-is-birlikleri/> adresinden alındı
- The President's Advisory Council on Financial Literacy (PACFL). (2009). *2008 Annual Report to the President Executive Summary*. https://www.treasury.gov/about/organizational-structure/offices/domestic-finance/documents/exec_sum.pdf adresinden alındı
- Titko, J., & Lace, N. (2013). Financial literacy: building a conceptual framework. *Liberec economic forum 2013: proceedings of the 11th international conference* (s. 585-592). Sychrov: Technical university of Liberec, Czech Republic. 05 05, 2020 tarihinde <https://dspace.tul.cz/handle/15240/6955?show=full> adresinden alındı
- TSPB. (2021, 3 21). <http://paramveben.org/hakkimizda/> adresinden alındı
- TSPB. (2021, 3 21). <https://kameraelindegelecegindebinde.com/> adresinden alındı
- Tuna, G., & Ulu, M. O. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*(3. Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresi (ICARF 16) Özel Sayısı), 128-141. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijmeh/issue/54621/745026> adresinden alındı
- TÜİK. (2018, 2 21). *Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080*. 4 7, 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2018-2080-30567> adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu. (2004). *İktisat Terimleri Sözlüğü*. 04 15, 2020 tarihinde Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü: sozluk.gov.tr adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu. (2020, Mart 17). *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

- Türkiye Bankalar Birliği. (2020, 12 2). *Finans ve Bankacılık Eğitim Portalı*. <https://egitimportalı.tbb.org.tr/Home/Hakkimizda> adresinden alındı
- Türkiye Bilimler Akademisi. (2020, 3 23). *Mühendislik Terimleri Sözlüğü*. Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü: <http://www.tubaterim.gov.tr/> adresinden alındı
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2021, 3 5). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/P ara+Politikasi/Finansal+Istikrar/Kurumsal+Yapılanma> adresinden alındı
- U.S. Department Of The Treasury. (2020, 10 15). Retrieved from U.S. Department Of The Treasury: <https://www.treasury.gov/resource-center/financial-education/Pages/Advisory.aspx>
- U.S. Financial Literacy and Education Commission. (2007). *Taking Ownership of the Future: The National Strategy for Financial Literacy*. 12 15, 2007 tarihinde <http://www.mymoney.gov/pdfs/add07strategy.pdf> adresinden alındı
- UNESCO. (2005). *Education for all: literacy for life; EFA global monitoring report, 2006*. Paris. 11 5, 2019 tarihinde <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001416/141639e.pdf> adresinden alındı
- UNESCO. (2015). *Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action*. Paris.
- UNESCO. (2017). *Reading the Past, Writing the Future: Fifty Years of Promoting Literacy*. Paris. Retrieved 12 5, 2019, from unesdoc.unesco.org/images/0024/002475/247563e.pdf
- UNESCO. (2018). *A landscape review: digital inclusion for low-skilled and low-literate people*. Paris.
- Uraz Kaya, İ., & Kılıç, B. (2021). Finansal Okuryazarlık ve Dijitalleşme: Ölçek Geliştirme Üzerine Bir Çalışma. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 296-315. doi:10.25204/iktisad.901135
- Van Ooijen, R., & Rooij, M. C. (2016). Mortgage risks, debt literacy and financial advice. *Journal of Banking & Finance*, 72, 201–217. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2016.05.001>
- VISA Europe. (2011). *Financial Awareness*. İstanbul.
- Vitt, L. A., Anderson, C., Kent, J., Lyter, D. M., Siegenthaler, J. K., & Ward, J. (2000). *Personal Finance and the Rush to Competence: Financial Literacy Education in the U.S.* Institute for Socio-Financial Studies (ISFS). 08 15, 2020 tarihinde <https://www.isfs.org/documents-pdfs/rep-finliteracy.pdf> adresinden alındı
- Warmath, D., & Zimmerman, D. (2019). Financial Literacy as More than Knowledge: The Development of a Formative Scale through the Lens of Bloom's Domains of Knowledge. *Journal of Consumer Affairs*, 53(4), 1602–1629. <https://doi.org/10.1111/joca.12286> adresinden alındı
- Weinert, F. (1999). *Concepts of Competence*. SFSO, NCES, OECD. Munich: Definition and Selection of Competencies: Theoretical and Conceptual Foundations (DeSeCo).
- Williams, T. (2007). Empowerment of Whom and for What? Financial Literacy Education and the New Regulation of Consumer Financial Services. *Law & Policy*, 29(2), 226–256. doi:10.1111/j.1467-9930.2007.00254.x
- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(Özel Sayı), 74-85. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuisletme/issu> adresinden alındı

- Yeşilyurt, S., & Çapraz, C. (2018). Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Kullanılan Kapsam Geçerliği İçin Bir Yol Haritası. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), s. 251-264. doi:10.17556/erziefd.297741
- Yurdugül, H. (2005). Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması. *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi* (s. 1-6). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 09 01, 2022 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/PamukkaleBildiri.pdf> adresinden alındı
- Yücel, E. (2020). İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Bilincinin ve Düzeyinin Ölçülmesi Üzerine Ampirik Bir Çalışma. A. Gündoğdu (Dü.) içinde, *Finansal Okuryazarlık Araştırmaları* (s. 83-114). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 3 15). Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi: <http://tyyc.yok.gov.tr/> adresinden alındı
- Yükseköğretim Kurulu. (2022, 10 29). *Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi*. <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alındı
- Zarcadoolas, C., Pleasant, A., & Greer, D. (2006). *Advancing Health Literacy: A Framework for Understanding and Action*. San Francisco: Jossey-Bass.